

ACHIZIȚIILE PUBLICE ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ: SCHIMBARE DE PARADIGMĂ

Consolidarea achizițiilor publice durabile
în Republica Moldova

Universitatea de Stat din Moldova

Achizițiile publice și dezvoltarea durabilă: Schimbare de paradigmă

CZU: 336.5+338.24(082)=135.1=111=161.1

A 16

Recenzenți:

Alexandru Stratan, doctor habilitat, profesor, m.c. al AȘM

Larisa Lazebnyk, doctor, conferențiar, Ucraina

Veronica Grosu, doctor, profesor, România

Colegiul de redacție:

Galina Ulian, dr. hab, prof. univ.

Victoria Ganea, dr. hab, prof. univ.

Maria Cojocaru, dr., conf. univ.

Maria Hămuraru, dr., conf. univ.

Adriana Buzdugan, dr., conf. univ.

Irina Golocealova, dr., conf. univ.

Recomandată spre publicare de Consiliul Facultății de Științe Economice a USM în ședința din 11.12.2020, proces-verbal nr. 3.

Achizițiile publice și dezvoltarea durabilă: Schimbare de paradigmă: Monografie / Universitatea de Stat din Moldova; coordonator: Galina Ulian; colegiul de redacție: Galina Ulian [et al.]. – [Chișinău]: S. n., 2020 (Tipogr. "Primex-Com"). – 243 p.: fig., tab.

Texte: lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. și în subsol. – 100 ex.

ISBN 978-9975-3493-1-4.

336.5+338.24(082)=135.1=111=161.1

A 16

Această monografie este realizată în cadrul derulării Proiectului de cercetare și inovare „**Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova**” **20.80009.7007.15** finanțat din bugetul de stat în cadrul Programului de Stat 2020-2023

C U P R I N S		
	PREFAȚĂ	5
	Capitolul 1. ACHIZIȚII PUBLICE DURABILE: STRATEGII, REGLEMENTĂRI, OPORTUNITĂȚI ȘI BUNE PRACTICI	6
1.1	Victoria Ganea. Aspecte teoretice cu referire la eficientizarea achizițiilor publice în contextul dezvoltării durabile	7
1.2	Olga Pisarenco. Contextul legal de realizare a achizițiilor publice durabile în Republica Moldova	18
1.3	Elena Samoila. Achiziții publice – dezvoltare continuă ...	31
1.4	Andrei Mulic, Galina Ulian. Modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator al comportamentului etic	46
1.5	Maria Cojocar, Carmen Coca. Finanțele durabile în susținerea implementării achizițiilor durabile	67
1.6	Elena Rusu. Aspecte ale tranziției la economia circulară-un imbold către creșterea achizițiilor ecologice	77
1.7	Pavel Pankov. Sustainable derivatives usage in non-financial organizations	89
1.8	Tatiana Maslova. Договоры концессии и государственные закупки как формы взаимодействия бизнеса и государства: сходства и отличия	95
	Capitolul 2. PROVOCĂRILE ECONOMIEI CIRCULARE ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ SUSTENABILĂ	106
2.1	Maria Hămurar, Liudmila Roșca-Sadurschi. Modelul economiei circulare: abordări teoretice și practice	107
2.2	Liudmila Roșca-Sadurschi. Evoluția economiei circulare în contextul dezvoltării durabile	115
2.3	Anelia Caraman, Dr. Michal Roman. Potențialul economiei circulare în promovarea unei economii verzi în Republica Moldova	123
2.4	Valentina Tîrșu. Economia verde și sistemul educațional	128
2.5	Irina Golocealova. Идентификация и оценка природного капитала как элемента концепции устойчивой экономики, основанной на знаниях	140
	Capitolul 3. MODELE DURABILE DE AFACERI ȘI CONSUM. PROMOVAREA UNUI STIL DE VIAȚĂ SUSTENABIL	153
3.1	Buzdugan Adriana, Tabarcea Ala. Schimbarea comportamentului consumatorului individual și durabil din punct de vedere ecologic.	154
3.2	Mihai Gîrlea. Modelul de business ca concept de durabilitate în sectorul bancar	164

3.3	Natalia Gavrilaş. Practici internaționale și naționale ale modelelor de afaceri în contextul dezvoltării durabile	180
3.4	Iulia Caprian. Ionuț Lom. Asigurările sustenabile – oportunitate pentru societate și mediul de afaceri	189
3.5	Guja Anatol. Turismul durabil ca oportunitate de afacere în cadrul rezervației peisagistice nistrene „Poiana – Climăuții de Jos”	197
3.6	Silvia Zaharco. Analiza veniturilor din vânzări în corelație cu capacitatea de producție în condiții de sustenabilitate	212
3.7	Veronica Bulat. Aspectele gestionării deșeurilor medicale generate de pandemia COVID19	221
3.8	Ludmila Masko. Экологический отчет организации: формирование показателей и Синергетический эффект	235

PREFAȚĂ

Această monografie colectivă înglobează rezultatele cercetărilor efectuate în vederea identificării problemelor și elucidării perspectivelor dezvoltării achizițiilor durabile, relevării pregnanței modelelor durabile de afaceri, consum și producție în creșterea economică bazate pe principiile economiei circulare.

Publicarea monografiei se realizează în contextul derulării Proiectului de cercetare și inovare 20.80009.7007.15 „*Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova*” finanțat din bugetul de stat în cadrul Programului de Stat 2020-2023, a cărui scop este de a contribui prin cercetare și transfer de cunoștințe la soluționarea problemelor de protecție a mediului, concomitent cu reducerea semnificativă a inegalităților în plan social și a încurajării achizițiilor publice durabile, a dezvoltării afacerilor durabile și a promovării consumului sustenabil.

Materialele incluse au fost elaborate de cercetători, experți din diferite domenii (cercetare, politici publice, participare civică, advocacy, monitorizare, reglementare etc.), reprezentanți ai autorităților publice, care au ca preocupare promovarea achizițiilor publice durabile, competitivitatea și creșterea economică prin prisma promovării obiectivelor dezvoltării durabile. Lucrările au fost prezentate și discutate în cadrul Simpozionului Științifico-Practic Internațional „Achiziții Publice Durabile: provocări și oportunități”, care s-a desfășurat la 20.11.2020 la Universitatea de Stat din Moldova, str. Alexe Mateevici, 60, Chișinău, Republica Moldova.

Conținutul monografiei este structurat în 3 capitole:

- I. Achiziții Publice Durabile: strategii, reglementări, oportunități și bune practici.
- II. Provocările economiei circulare și creșterea economică sustenabilă.
- III. Modele durabile de consum și producție. Promovarea stilului de viață sustenabil.

Studiile realizate de autori au scos în evidență concluzia generală că este necesară o abordare sistemică a componentei durabilității achizițiilor publice:

- mecanismul instituțional (strategii, politici, instrumente etc.);
- dezvoltarea modelelor de afaceri durabile;
- educarea consumului durabil.

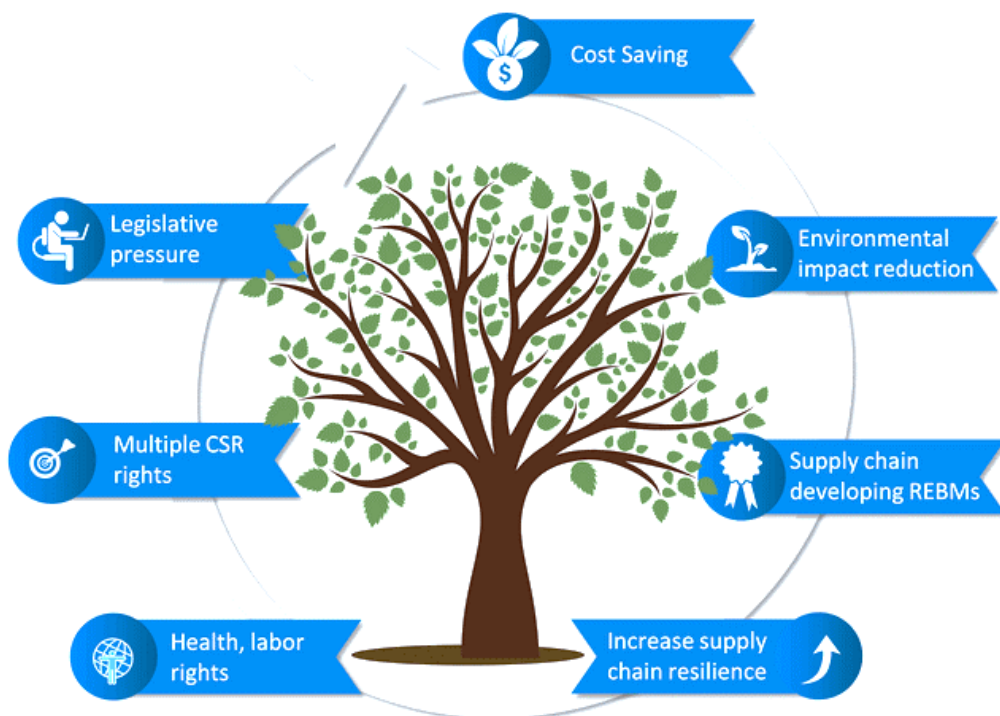
Apreciem efortul cercetătorilor din țară și din străinătate, care au abordat prin prisma durabilității, subiecte de interes și actuale privind achizițiile publice durabile, consumul sustenabil, modelele de afaceri durabile, principiile economiei verzi și ale economiei circulare în cercetările lor.

Coordonator ediție: Galina ULIAN, dr. hab., prof. univ.

Capitolul 1.

ACHIZIȚII PUBLICE DURABILE: STRATEGII, REGLEMENTĂRI, OPORTUNITĂȚI ȘI BUNE PRACTICI

1.1. ASPECTE TEORETICE CU REFERIRE LA EFICIENTIZAREA ACHIZIȚIILOR PUBLICE ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII DURABILE

Victoria GANEA

Abstract.

In the acute global crisis, the main challenge is to change the economic growth model by reviving the domestic demand. The State acts as the largest customer and consumer of services, works and goods, making the domestic demand a powerful tool for regulating the economy. The aim of the research is to demonstrate that the development of the public sector is directly dependent on the efficiency of public procurement and the vector of the sustainable development of the national economy. A public procurement system is considered effective only if the needs of the State are fully met, under the condition that the maximum benefits are provided for both the customer and the executor of the state contract. Thus, by using an extensive methodological tool that included scientific methods as that of synthesis, induction, deduction, graphic, economic, statistical, comparative analysis and predictive analysis, etc. was proved the necessity of opportune indicators to be used in the process of making public procurement more efficient in the context of sustainable development.

Rezumat.

În condiții de criză globală acută, principala provocare este schimbarea modelului de creștere economică prin relansarea cererii interne. Statul acționează ca cel mai mare client și consumator de servicii, lucrări și bunuri, transformând cererea internă într-un instrument puternic de reglementare a economiei. Scopul cercetării este de a demonstra că de eficiența achizițiilor publice depinde în mod direct dezvoltarea sectorului public și vectorul dezvoltării durabile a economiei naționale. Un sistem de achiziții publice este considerat eficient, doar dacă nevoile statului sunt pe deplin satisfăcute în condițiile asigurării beneficiilor maxime, atât pentru client, cât și pentru executantul contractului de stat. Astfel, prin utilizarea unui instrument metodologic extins care a inclus metode științifice ca cea de sinteză, inducție, deducere, metode grafice, economice, statistice, analiză comparativă și analiză predictivă etc., a fost argumentată utilizarea unor indicatori oportuni de utilizat în procesul de eficientizare a achizițiilor publice în contextul dezvoltării durabile.

Keywords: *public procurement, sustainable development, efficiency, economic growth.*

Cuvinte-cheie: *achiziții publice, dezvoltare durabilă, eficiență, creștere economică.*

Introducere.

Actualmente, majoritatea resurselor financiare ale țării sunt alocate și utilizate prin mecanismul comenzii de stat. Statul acționează ca cel mai mare client și consumator de servicii, lucrări și bunuri, ceea ce transformă cererea statului într-un instrument de reglementare a economiei. El folosește acest mecanism în activitățile sale financiare, realizând astfel principalul său obiectiv: consolidarea și dezvoltarea socio-economică a țării. Funcționarea eficientă a sistemului de achiziții publice determină în mod direct consumul rațional, legal și echitabil a fondurilor bugetare, inclusiv în implementarea programelor de stat pentru dezvoltare, sprijinirea proiectelor economice, precum și susținerea socială a populației, ceea ce implică în cele din urmă creșterea economică în stat.

Rolul achizițiilor publice, ca parte a mecanismului de piață, este de a distribui fluxurile financiare către diferite sectoare ale economiei, ceea ce are o influență directă asupra eficienței sectorului public și a economiei în ansamblu. Astfel că, urgența extremă a reformării sistemului de achiziții de bunuri, lucrări și servicii pentru a satisface nevoile publice este înțeleasă de toate părțile interesate - stat, mediul de afaceri, societate. Aceasta este argumentată prin faptul că achizițiile publice sunt esențiale pentru crearea de locuri de muncă, disciplina fiscală, modernizarea administrației publice, accesul pe piață pentru IMM-uri, inovarea, creșterea economică durabilă, etc. Amintim că în țările cu economii dezvoltate, una dintre prioritățile de primă importanță este crearea condițiilor instituționale și a mecanismelor de eficientizare a sistemului de achiziții publice, care este considerat unul dintre instrumentele strategice în procesul de asigurare a creșterii economice.

Probleme și discuții.

Achiziționarea de bunuri, servicii și lucrări de către stat, sunt din ce în ce mai utilizate de guverne ca instrument strategic pentru a-și îndeplini mandatele. Deși nu există nimic revoluționar și inovator în crearea unui astfel de sistem, toate țările dezvoltate economic le mențin funcționarea pe parcursul a mai multor decenii. Există diferite abordări și nuanțe locale, dar necesitatea unei reglementări clare și eficiente a tuturor etapelor satisfacerii nevoilor statului este evidentă și nu poate fi contestată. Analiza experienței internaționale (Westring, and Jadoun, 1996) și (Киндзерский, 2011) arată că nevoile statului pentru bunuri, lucrări și servicii sunt satisfăcute mai adecvat și mai eficient dacă toate procedurile ciclului tehnologic pentru satisfacerea lor, cum ar fi planificarea, plasarea și execuția, sunt încorporate într-un mediu instituțional unic și reglementate în baza liniilor directe comune tuturor procedurilor, sortate după structura și compoziția elementelor menționate. Deseori, autorii ruși (Мясникова, Тюрина, 2016) afirmă că pe lângă realizarea acestui algoritm, în conformitate cu principiile standard și normele existente, guvernele lucrează pentru a spori eficiența și eficacitatea acestei funcții cheie.

Deci, în analiza bibliografică încă întâlnim controverse în jurul termenului de „achiziții publice”. Astfel, constatăm diferite interpretări (Кичик, 2012) ale esenței achizițiilor publice, ele fiind prezentate ca una dintre măsurile agregate de natură juridică, organizațională și economică care vizează asigurarea nevoilor publice de bunuri, lucrări, servicii. Trebuie remarcat faptul că printre oamenii de știință nu există o viziune unică (Wang, 2007), (Счетная палатаУкраины, 2012) cu privire la acest concept care este echivalat cu „un act de gestiune”, „necesități guvernamentale”, „contract cu statul”, „contract de achiziție”, „aprovizionare cu bunuri”, etc.

Formele tot mai diverse ale activităților de stat au făcut necesară definirea clară a însăși noțiunii de achiziție publică. Cel mai des, achizițiile publice sunt

definite drept mecanismul de realizare a nevoilor sociale, presupunând ca prin rolul de coordonare al statului, el însuși acționează ca un subiect cu drepturi egale. Se consideră că achizițiile publice sunt un element obligatoriu al gestionării finanțelor publice și a altor resurse ale sectorului public al economiei, conceput nu numai pentru a asigura nevoile statului, ci și pentru a reglementa economia, constituind principala componentă a cheltuielilor din sectorul public. Totuși, trebuie menționat că normele europene privind achizițiile publice (Directiva 24/UE, 2014) nu sunt menite să acopere toate formele de plăți din fonduri publice, ci numai pe cele care vizează achiziția de lucrări, de produse sau de servicii cu titlu oneros prin intermediul unui contract de achiziții publice. Ar trebui să se clarifice faptul că astfel de achiziții de lucrări, de produse sau de servicii ar trebui să facă obiectul prezentei directive, indiferent dacă sunt puse în aplicare prin achiziție, leasing sau alte forme contractuale.

Unii cercetători (Lenard and Wallsten, 2009) subliniază faptul că achizițiile publice constituie achiziționarea de către instituțiile statului a bunurilor, lucrărilor și serviciilor prin intermediul fondurilor bugetare și care nu sunt procurate în scopul revânzării lor ulterioare. Alții (Снеткова, 2014), consideră că achizițiile publice acționează ca un mecanism care influențează creșterea semnificativă a calității asigurării nevoilor de stat. În scopul realizării eficienței și eficacității cheltuielilor bugetare la realizarea contractelor de achiziții publice interesul statului care are o structură complexă, nu ar trebui să contrazică alte interese publice conexe, inclusiv dezvoltarea economică echitabilă atât la nivel național, precum și regional sau sectorial. De remarcat că eficiența presupune existența unor efecte, în raport causal cu eforturile depuse pentru obținerea lor, iar eficacitatea constă în realizarea obiectivelor și exercitarea sarcinilor manageriale în condiții temporale și calitative prestabilite. Astfel, eficiența social-economică a furnizorilor va corespunde intereselor statului, iar eficiența socio-economică a achizițiilor constă în respectarea interesului public în procesul de realizare a resurselor bugetare prin achiziții publice.

Legislația comunitară (Directiva 24/UE, 2014) ne relatează că noțiunea de achiziție ar trebui interpretată în sens larg, ca obținerea beneficiilor de pe urma lucrărilor, a produselor sau a serviciilor în cauză, fără a implica în mod necesar un transfer de proprietate către autoritățile contractante. Mai mult, simpla finanțare a unei activități, în special prin intermediul granturilor, care este adesea legată de obligația de a rambursa sumele primite în cazul în care acestea nu sunt utilizate în scopurile cărora le sunt destinate, nu este reglementată, de obicei, de normele în materie de achiziții publice. În mod similar, situațiile în care toți operatorii care îndeplinesc anumite condiții sunt autorizați să efectueze o anumită sarcină, fără nici-o selectivitate, cum ar fi sistemele care dau consumatorilor posibilitatea de a alege sau sistemele de servicii pe bază de bonuri, ar trebui să nu fie înțelese ca fiind

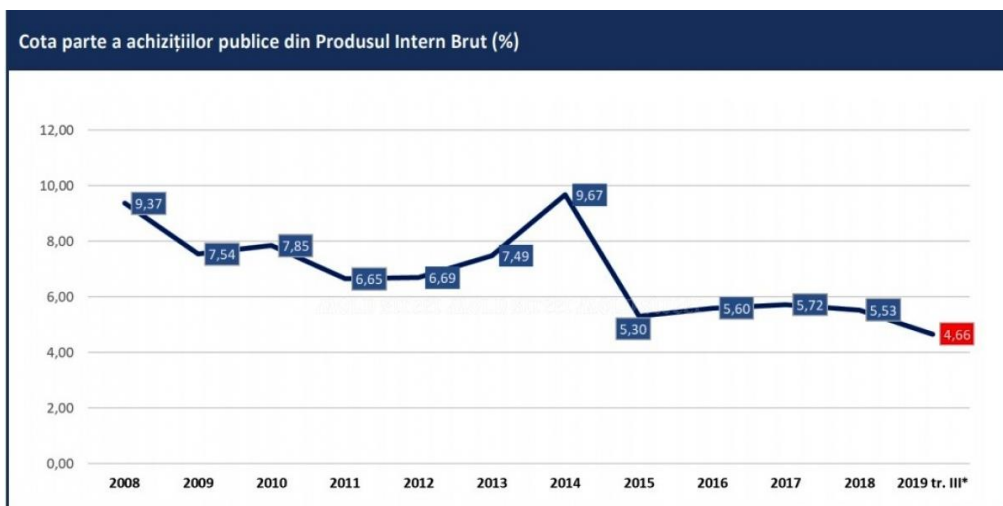
sisteme de achiziții publice, ci ca simple sisteme de autorizare (de exemplu, licențe pentru medicamente sau servicii medicale).

În legislația națională a Republicii Moldova (Legea nr. 131, 2015) achiziția publică este definită ca „procurarea, prin intermediul unui contract de achiziții publice, de bunuri, de lucrări sau servicii de către una sau mai multe autorități contractante de la operatorii economici selectați de acestea, indiferent dacă bunurile, lucrările sau serviciile sânt destinate sau nu unui scop public”.

Sistemul achizițiilor publice din Republica Moldova este bazat în cea mai mare măsură pe bunele practici europene în contextul armonizării legislației naționale la aquis-ul UE. Astfel, în anul 2015 Republica Moldova a aderat la Acordul Organizației Mondiale a Comerțului privind Achizițiile Publice, act ce stabilește cadrul legal al drepturilor și obligațiile părților în ceea ce privește procedurile și practicile utilizate în domeniul achizițiilor publice. În același an s-au depus eforturi considerabile pentru a transpune în realitatea națională prerogativele legislației comunitare în domeniu, cum ar fi Directiva 2004/18/CE și 89/665/CEE ale Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene, fapt ce a dus la aprobarea Legii privind achizițiile publice. Prezentul act normativ reglementează posibilitatea de a integra considerentele de mediu în criteriile de selecție și de atribuire a specificațiilor tehnice, inclusiv în clauzele de executare a contractului. De menționat că, dezvoltarea legislației privind achizițiile publice asigură echilibrul între interesele clienților și furnizorilor guvernamentali.

Directiva europeană privind achizițiile publice din 15 ianuarie 2014 marchează această sarcină ca fiind una cheie, deoarece volumul total al achizițiilor publice din UE a atins 19% din PIB, cel mai înalt nivel de până în prezent. În medie, pentru fiecare an, autoritățile publice din UE (Semestrul european, 2017) cheltuiesc aproximativ 14 % din PIB în cadrul achizițiilor publice. Acest procent reprezintă peste 1,9 mii de miliarde euro. Practic, același algoritm atestă și situația în domeniu din Republica Moldova (figura 1).

Prin urmare, achizițiile publice au sarcina de a asigura utilizarea optimă și eficientă a fondurilor pentru promovarea creșterii economice și, astfel, pot contribui la realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2030, a creșterii inteligente, durabile și favorabile incluziunii, asigurând în același timp o utilizare cât mai eficientă a fondurilor publice. Astfel achizițiile publice vor întruni totalitatea abilităților caracteristice unor achiziții publice durabile. În acest scop, normele în materie de achiziții publice adoptate prin Directiva 2004/17/CE a Parlamentului European și a Consiliului și Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului necesită revizuire și modernizare în vederea creșterii eficienței cheltuielilor publice, facilitării participării întreprinderilor mici și mijlocii la achizițiile publice.

* datele privind volumului achizițiilor publice raportat la PIB și cota parte a achizițiilor publice din PIB sunt prezentate pentru 9 luni ale anului 2019 și vor fi ajustate corespunzător odată ce Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova va prezenta indicatorii PIB pentru anul 2019 integral.

Figura 1. Volumul total al achizițiilor publice din RM în PIB (%)

Sursa: <https://www.tender.gov.md>

Totodată, este necesar ca anumite noțiuni și concepte de bază să fie clarificate pentru a asigura securitatea juridică. Astfel, se va putea permite achizitorilor să utilizeze mai eficient achizițiile publice în sprijinul unor obiective societale comune în vederea menținerii unei dezvoltări durabile bazate pe procesul de achiziție sustenabilă. În vederea realizării cursului european și global de dezvoltare social economică, se impune și definirea achizițiilor durabile la nivel național. Menționăm că actualmente, legislația națională nu definește expres noțiunea de achiziție durabilă, însă aceasta poate fi înțeleasă ca (Ghid privind achizițiile publice durabile, 2017): „Achizițiile durabile reprezintă un proces prin care organizațiile își îndeplinesc nevoile de bunuri, servicii, lucrări și utilități într-o manieră care demonstrează obținerea de valoare pentru bani pe întreaga durată de viață în termeni de beneficii generate nu numai pentru organizație, dar și pentru societate și economie, în paralel cu minimizarea efectelor asupra mediului”.

Unii cercetători (Perera, et al., 2007) consideră că achizițiile publice durabile vizează legile, politicile și practicile care integrează riscurile economice, sociale și de mediu în procesele și deciziile de achiziții publice și presupun achiziționarea de bunuri, servicii și infrastructură într-un fel care maximizează raportul calitate-preț pe tot parcursul ciclului de viață al activului.

Achizițiile publice durabile, conform cercetărilor ulterioare (Naija and Warren, 2012) sunt un proces „prin care organizațiile își satisfac nevoile de bunuri, servicii și utilități pe toată durata vieții în ceea ce privește generarea de beneficii nu

numai pentru companie, ci și pentru societate și economie, reducând în același timp daunele aduse mediului.

Parametrii care stau la baza formării nevoilor statului nostru nu reflectă în mod corespunzător aspectele dezvoltării țării precum: socio-economic, științific și inovațional, deși aceste domenii sunt prioritare pentru societatea modernă. Tocmai din acest motiv dorim să subliniem că achizițiile publice în condițiile dezvoltării durabile au impact pozitiv și comport anumite beneficii. Astfel, din punct de vedere economic acestea creează cerere pentru bunuri și servicii durabile, sprijină industriile și cele mai eficiente sectoare și promovează inovațiile.

Guvernele își pot folosi puterea de cumpărare pentru a sprijini creșterea întreprinderilor mici și mijlocii, mai ales pentru îmbunătățirea capacității lor de a răspunde la ofertele publice prin programe preferențiale de achiziții sau prin segmentarea ofertelor publice mari. De asemenea, achizițiile publice pot genera mai multe locuri de muncă și mai bune, pot ridica standardele de producție și crea bunuri și servicii sustenabile. Achizițiile publice (Snider and Rendon, 2008) permit producătorilor să concureze și la nivel global în momentul când există cerere în creștere pentru produse și servicii la standarde sociale și de mediu ridicate. În contextul menținerii stabilității și creșterii economice, achizițiile publice pot contribui la stimularea unei economii sustenabile, la furnizarea de bunuri, servicii și infrastructură de calitate cu costuri rezonabile.

Prin prisma sustenabilității de mediu, constatăm că achizițiile publice pot favoriza utilizarea eficientă a resurselor naturale, gestionarea deșeurilor, îmbunătățirea calității aerului și a apei, reducerea utilizării substanțelor chimice periculoase etc. Unul din accentele achizițiilor trebuie plasat pe investiția în produse eficiente din punct de vedere energetic și pe aplicarea criteriilor de evaluare și selecție care favorizează energia din surse regenerabile în locul energiei din combustibili fosili, care în ultimă instanță poate contribui la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

În calitate de beneficii de ordin social vom menționa faptul că achizițiile publice pot îmbunătăți condițiile de muncă, crește ocuparea forței de muncă și acceptarea contractelor de achiziții în mod echitabil. De asemenea ele pot contribui la promovarea antreprenoriatului local și sprijini economia rurală, adăugând valoare dezvoltării bunurilor, serviciilor și lucrărilor pentru piețele locale, naționale și export. Achizitorii – instituțiile publice, ar trebui să includă cerințe de protecție a mediului, încurajând și sprijinind producătorii să respecte aceste cerințe, permițându-le să încheie contracte pentru furnizarea de produse în cadrul achizițiilor publice.

Achizițiile publice durabile trebuie să se desfășoare în baza principiilor transparenței informațiilor despre sistemul contractual în domeniul dat, asigurarea competitivității, stimularea inovației, responsabilitatea pentru eficacitatea

asigurării nevoilor de stat și eficiența achizițiilor publice. În cazul Republicii Moldova (Legea nr. 131, 2015), reglementarea relațiilor privind achizițiile publice se efectuează în baza următoarelor principii: utilizarea eficientă a banilor publici și minimizarea riscurilor autorităților contractante; transparența achizițiilor publice; asigurarea concurenței și combaterea practicilor anticoncurențiale în domeniul achizițiilor publice; protecția mediului și promovarea unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice; menținerea ordinii publice, bunelor moravuri și siguranței publice, ocrotirea sănătății, protejarea vieții oamenilor, florei și faunei; liberalizarea și extinderea comerțului internațional; libera circulație a mărfurilor, libertatea de stabilire și de prestare a serviciilor; tratament egal, imparțialitate, nediscriminare în privința tuturor ofertanților și operatorilor economici; proporționalitate; recunoaștere reciprocă și asumarea răspunderii în cadrul procedurilor de achiziție publică. Astfel, abordarea principală în cadrul realizării achizițiilor publice ar trebui, în primul rând, să asigure legalitatea, transparența, eficiența și să se concentreze și asupra implementării strategiei inovaționale a țării.

În baza principiilor analizate, sistemul de achiziții publice îndeplinește o serie de funcții importante ce vizează stimularea creșterii economice în țară. În primul rând, vom aminti funcția de reglementare a achizițiilor publice. Ca instrument al politicii economice, acestea, prin alocarea fondurilor bugetare, facilitează reglementarea cheltuielilor guvernamentale, identificarea utilizării ineficiente a banului public și reducerea corupției.

În altă ordine de idei (Furdui and Mamaliga, 2014), funcția de evaluare-control a achizițiilor publice presupune ansamblul proceselor prin care performanțele unei companii sânt măsurate și comparate cu obiectivele și standardele stabilite inițial, precum și determinarea cauzelor ce generează abaterile de la standarde. „Procesul de control în cadrul achizițiilor publice din Republica Moldova este asigurat de câteva instituții. Dintre toate aceste instituții unica instituție care poate efectueze controlul eficienței utilizării banilor publici este Curtea de Conturi”. Agenția Achiziții Publice (Raport, 2020) este autoritate a administrației publice în subordinea Ministerului Finanțelor ce își desfășoară activitatea în scopul fortificării capacităților autorităților contractante în domeniul achizițiilor publice, a monitorizării conformității desfășurării procedurilor de achiziții publice, precum și al efectuării analizei sistemului de achiziții publice. Celelalte efective de control au ca sarcină controlul corectitudinii efectuării procedurii, corectitudinea întocmirii condițiilor de concurs, corectitudinea efectuării tranzacțiilor financiare.

O altă funcție pe care o realizează achizițiile publice este cea stimulativă. Prin intermediul ei, achizițiile contribuie la extinderea afacerilor, egalizează șansele companiilor de a-și vinde produsele unui client atât de mare ca statul și, astfel, pot contribui la soluționarea problemelor naționale. În acest context, licitațiile ca

instrument financiar, contribuie la menținerea completivității, având un efect pozitiv nu doar pe piața achizițiilor publice, ci și asupra economiei naționale în ansamblu.

Funcțiile descrise anterior reies din abordarea complexă a procesului de achiziții, bazat pe transparență și control public în toate etapele sale, precum și pe experiența internațională în extinderea criteriilor de calitate pentru evaluarea ofertelor la alegerea furnizorilor și creșterea importanței criteriilor de calificare pentru evaluarea ofertelor.

În concluzie, considerăm achizițiile publice drept o modalitate fundamentală de a satisface nevoile statului prin forme unice de licitații, și care, prin mecanismul său de control, contribuie la menținerea competitivității și la reducerea corupției. Totuși, nu trebuie să uităm că sistemul de achiziții publice din țara noastră este în dezvoltare și necesită o atenție permanentă și constantă. Astfel, sistemul național de achiziții publice din Republica Moldova se confruntă cu o serie de probleme ce vizează atât gradul scăzut de transparență și competitivitate pe piața achizițiilor, cât și un nivel redus de conformitate a cadrului legal și cadrului instituțional. Se consideră că (Budianschi, et al., 2014) „nivelul înalt de corupție, inclusiv și în justiție, nivelul scăzut de control și capacitatea insuficientă pe diferite dimensiuni ale achizițiilor publice în cazul autorităților coroborate cu un mediu de afaceri netransparent sunt condițiile perfecte pentru aplicarea celor mai efective scheme frauduloase în detrimentul interesului public. În Republica Moldova există un risc major privind aplicarea aproape a tuturor schemelor de aranjare, coluziune și fraudare a achizițiilor”.

În același timp, un sistem de achiziții publice este considerat eficient doar dacă nevoile statului sunt pe deplin satisfăcute în condițiile asigurării beneficiilor maxime atât pentru client, cât și pentru executantul contractului de stat. Astfel, se impune necesitatea dezvoltării unei metodologii pentru evaluarea eficienței achizițiilor publice și controlul eficacității implementării achizițiilor publice în cadrul programelor naționale de dezvoltare. Aceste repere metodologice se vor baza pe rentabilitatea cheltuielilor, legalitatea și corectitudinea procedurilor de achiziție, eficiența utilizării serviciilor, lucrărilor și bunurilor achiziționate.

Pentru a evalua eficiența unei achiziții publice, ne bazăm pe studiile efectuate de câțiva cercetători ruși (Шешукова and Морозова, 2016) care au dezvoltat o metodologie de evaluare a eficienței achizițiilor publice în instituțiile de cercetare-dezvoltare. Prin aplicarea ei este posibil să se determine eficiența achizițiilor publice, se identifică blocajelor în procesul de achiziții publice și se stabilesc cauzele scăderii eficienței acestora. Metodologia contribuie la îmbunătățirea disciplinei de executare a contractului de achiziție. În acest context, considerăm că poate deveni util și pentru economia națională a RM să fie calculat *indicatorul de eficiență integrală* (I_{ei}) care va cumula valoarea indicatorului de

performanță în organizarea activităților de achiziții (I_{po}) și indicatorului de performanță în utilizarea achizițiilor (I_{pu}):

$$I_{ei} = I_{po} + I_{pu}(1)$$

unde:

I_{po} va cumula câțiva indicatori cum ar fi, spre exemplu, respectarea principiilor de legalitate, selectarea prețului optimal al contractului de achiziție, competitivitatea achiziției, încadrarea în termenii stabiliți, etc.

I_{pu} va cumula alți indicatori precum, investiția în produse eficiente din punct de vedere energetic și regenerabile, calificarea cât mai înaltă a specialiștilor, eficiența utilizării achiziției, etc.

În baza aplicării acestei metodologii și realizării calculelor respective, s-a stabilit că valoarea maximă a indicatorului de eficiență integrală a achizițiilor publice în cercetare-dezvoltare este egală cu unu, iar valoarea minimă este zero. Pe baza acestora, achizițiile de echipamente costisitoare de înaltă tehnologie sunt clasificate în funcție de gradul de eficiență: se pot distinge:

- ✓ achiziții eficiente,
- ✓ moderat eficiente,
- ✓ ineficiente și
- ✓ nesatisfăcătoare.

Clasarea achizițiilor va permite compararea indicatorilor caracteristici achizițiilor de echipamente în cadrul programelor naționale, evaluarea valorii și dinamicii indicatorilor utilizați, precum și identificarea blocajelor în procesul de achiziții. Aceste activități vor permite să identificăm și selectăm doar achizițiile publice durabile. Astfel, se realizează evaluarea științifică a eficienței achizițiilor publice în vederea creșterii eficienței socio-economice a cheltuielilor bugetare în scopurile prevăzute, precum și pentru a lua măsuri în timp util de a optimiza aceste cheltuieli sau pentru a opri finanțarea cheltuielilor ineficiente.

Concluzii.

În fine, concluzionăm că, deși cercetătorii din domeniu încă poartă discuții aprinse cu referire la definirea și esența achizițiilor publice, în perspectivă economică, achizițiile publice sunt recunoscute drept o pârghie de optimizare a eficienței cheltuielilor bugetare. Achizițiile publice fac posibilă satisfacerea necesităților statului în bunuri, lucrări și servicii în volumul și calitatea solicitată, fapt ce asigură stabilitatea creșterii economice garantată de stat.

În contextul crizei economice, achizițiile publice sunt adesea singura sursă pentru diferite companii, permițându-le să păstreze locurile de muncă, să ofere garanții sociale și, prin urmare, să mențină stabilitatea economică în țară. În consecință, sarcinile prioritare vizează transformarea achizițiilor publice într-un instrument eficient și sustenabil pentru dezvoltarea economico-socială a țării prin

creșterea disponibilității acestor achiziții, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii, precum și optimizarea programării nevoilor structurilor guvernamentale în etapa premergătoare formării bugetului public, în special prin dezvoltarea standardelor de consum.

Achizițiile publice sunt un instrument inovativ de susținere a dezvoltării durabile la nivelul economiei națională, iar aplicarea metodologiei descrise de autor, vine în susținerea dezvoltării acestora și va face posibilă evaluarea eficienței achizițiilor publice și, de asemenea, va permite identificarea blocajelor în organizarea achizițiilor publice concomitent cu determinarea eficienței utilizării acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. Agenția Achiziții Publice, 2017. *Ghid privind achizițiile publice durabile*, [online] Available at: <https://tender.gov.md/ro/content/ghid-privind-achizi%C8%9Biile-publice-durabile-0>.
2. Agenția Achiziții Publice, 2020. *Raport privind activitatea în domeniul achizițiilor publice desfășurată în perioada trimestrelor I, II și III ale anului 2020*, [online] Available at: https://tender.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_aaa_2020_tr_03.pdf.
3. Budianschi, D., Cenușă, D., Stamate, O., Merjan S., 2014. *Achizițiile publice în Republica Moldova: probleme și soluții*. Chișinău: Centrul Analitic Independent Expertgrup.
4. *Directiva de coordonare a procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale*. Parlamentul European și Consiliul Europei: 2004/17/UE.
5. *Directiva privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE*. Parlamentul European și Consiliul Europei: 2014/24/UE.
6. *Directiva privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii*. Parlamentul European și Consiliul Europei: 2004/18/CE, p. 114.
7. Fișa tematică a achizițiilor publice. *Semestrul european*, 22.11.2017, [online] Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-public-procurement_ro.pdf.
8. Furdui, A. and Mamaliga V., 2014. *Funcția de control în cadrul achizițiilor publice*. In: *Materialele conferinței științifice a UTM*. Vol 3, pp.108-109.
9. *Legea privind achizițiile publice*, nr. 131 din 03-07-2015. Publicat la 31 iulie 2015 în Monitorul Oficial Nr. 197-205 art. 402.
10. Lenard, T. M. and Wallsten S., 2009. *71 Economists Advise Using Procurement Auctions to Allocate Broadband Stimulus Funds*, [online] Available at: https://techpolicyinstitute.org/files/procurement_auctions_for_bbd_stimulus%20final.pdf.

11. Naija, L. and Warren, G., 2012. *Procurement for Sustainable Local Economic Development*. International Journal of Public Sector Management, vol. 25, no. 2, pp. 133-153.
12. Perera, O., Chowdhury, N., Goswami, A., 2007. *State of Play in Sustainable Public Procurement*. Manitoba: International Institute for Sustainable Development (IISD) and The Energy and Resources Institute.
13. Snider, K. and Rendon R., 2008. *Public Procurement Policy: Implications for Theory and Practice*. Journal of Public Procurement. Vol. 8. no. 3. pp. 310-333.
14. Wang, P., 2007. *Coverage of the WTO's Agreement on government procurement: challenges of integrating China and other countries with a Large State Sector into the Global trading system*. Publisher: Oxford University Press (OUP). pp. 887-920.
15. Westring, G. and Jadoun, G., 1996. *Public procurement manual*. Turin: International Training Center of the ILO. 302 p.
16. Киндзерский, Ю. 2011. *Государственная контрактная система в модели государства-предпринимателя: основы формирования в Украине*. Киев:Экономист, нр. 9, pp. 8-13.
17. Кичик, К. В., 2012. *Государственный (муниципальный) заказ в России: правовые проблемы формирования, размещения и исполнения: монография*. М.: Юстицинформ, 95 p.
18. Мясникова, Л.А. and Тюрин К.А., 2016. *Современные инструменты повышения эффективности системы государственных закупок*. Перм: Вестник Пермского университета, нр 3(30). pp.132-142.
19. Снеткова, А. В. 2014. *Международный опыт организации государственных закупок*, [online] Availableat: [://www.science-education.ru/113-10849](http://www.science-education.ru/113-10849).
20. Счетная палата Украины, 2012. *Система госзаказов в Украине неэффективна*. Счетная палата Украины: Закон и бизнес, [online] Availableat: http://zib.com.ua/ua/7265sistema_derzhzamovlennya_v_ukraini_neefektivna_rahunkova_pa.html.
21. Шешукова, Т. Г. and Морозова, А. А., 2016. *Развитие анализа системы государственных закупок в национальных исследовательских университетах*. Пермь: Западно-Уральский ин-т экономики и права. 171 p.

1.2. CONTEXTUL LEGAL DE REALIZARE A ACHIZIȚIILOR PUBLICE DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Olga PISARENCO

Abstract

One of the current global concerns is the protection of the environment. Sustainable public procurement is one of the ways to implement environmental standards for goods, services and works procured by contracting authorities. The successful realization of this goal depends on both the demand and the existing supply on the market of goods, services and works. In this article we aim to identify the legal requirements that contracting authorities should formulate in order to make environmentally purchases of goods, services and works. Also, on the experience gained in the field of public procurement, we will come up with proposals to boost green procurement in the Republic of Moldova.

Rezumat.

Una din preocupările actuale la nivel global este protecția mediului înconjurător. Achizițiile publice durabile reprezintă una din modalitățile de implementare a standardelor ecologice față de bunurile, serviciile și lucrările achiziționate de autoritățile contractante. Realizarea cu succes a acestui scop depinde atât de cererea, cât și de oferta existentă pe piața bunurilor, serviciilor și lucrărilor. În prezentul articol ne propunem să identificăm care sunt cerințele legale pe care autoritățile contractante ar trebui să le formuleze pentru a realiza achiziții ecologice de bunuri, servicii și lucrări. De asemenea, având la bază experiența acumulată în domeniul achizițiilor publice vom prezenta propuneri practice de impulsioneare a achizițiilor verzi în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *autoritate contractantă, operator economic, ofertant, achiziții publice, achiziții verzi, achiziții durabile, mediu înconjurător, etichetă ecologică, standard național, standard european.*

Keywords: *contracting authority, economic operator, tenderer, public procurement, green procurement, sustainable procurement, environment, eco-label, national standard, European standard.*

1. Introducere

Unul din principiile de reglementare a achizițiilor publice în Republica Moldova îl constituie protecția mediului și promovarea unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice. Acest principiu a luat viață în legislația națională în contextul transpunerii Directivelor Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind achizițiile publice, însă doar reglementarea acestui principiu fără un plan de acțiuni concrete ce ar duce la implementarea în practică a acestui deziderat nu a dus până astăzi la careva progrese vizibile.

Este salutară inițiativa organizatorilor Simpozionului științifico-practic internațional „Achiziții publice durabile: provocări și oportunități”, desfășurat în cadrul Proiectului de cercetare și inovare „Consolidarea achizițiilor publice durabile în republica Moldova”. Este incontestabil faptul că autoritățile contractante ar trebui să ia în considerare aspectele de mediu și dezvoltare durabilă în cadrul

achizițiilor publice. Însă, este dificil să fie realizată această cerință în practică în condițiile în care piața de desfacere din Republica Moldova înregistrează câteva progrese, dar acestea sunt insuficiente pentru a derula o procedură cu succes.

Încă în anul 2014 Ministerul Finanțelor și-a propus să efectueze mai multe achiziții ecologice și avea drept obiectiv să devină lider în Achizițiile Publice Durabile printre țările din regiune, fiind lansat un plan de acțiuni privind implementarea achizițiilor durabile și ecologice în Moldova. Ministerul Finanțelor s-a angajat să integreze criteriile de durabilitate în procesul de achiziții publice, pentru a se asigura că toate bunurile, serviciile și lucrările achiziționate aduc cea mai înaltă valoare adăugată, minimizează prejudiciul adus mediului și maximizează beneficiile sociale. Acel plan de acțiuni a fost un angajament ambițios atât pentru Guvern, cât și pentru autoritățile contractante, prin care s-a urmărit încurajarea și dezvoltarea mediului de afaceri pentru a se redirecționa pe segmentul produselor ecologice. Până în anul 2020 trebuia să se ajungă la o cotă de 15% pentru achizițiile verzi [8].

În conținutul acestui articol vom analiza care sunt prevederile și cerințele legale prin care se realizează reglementarea principiului protecției mediului și promovării unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice și vom scoate în evidență dificultățile și rezervele cu care se confruntă autoritățile contractante atunci când trebuie să decidă asupra formulării de cerințe tehnice sau de calificare care să răspundă standardelor de mediu. La fel, vom prezenta câteva sugestii practice de ameliorare a procesului de promovare a conceptului de achiziții publice durabile în Republica Moldova.

2. Cadrul legal și cerințe de aplicabilitate

Măsurile ce asigură realizarea principiului protecției mediului și promovării unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice se regăsesc în prevederile din Legea nr.131/2015 privind achizițiile publice, care reglementează:

- 1) Excluderea din procedura de atribuire a ofertantului care a încălcat obligațiile aplicabile în domeniul mediului.
- 2) Solicitarea de informații privind măsurile de protecție a mediului pe care operatorul economic le poate aplica.
- 3) Solicitarea unor certificate prin care se atestă faptul că operatorul economic respectă anumite standarde de protecție a mediului.
- 4) Includerea aspectelor de mediu drept factori de evaluare pentru atribuirea contractelor de achiziții publice.
- 5) Calcularea costului de ciclul de viață.
- 6) Includerea caracteristicilor de mediu la formularea specificațiilor tehnice.

I. Potrivit art.19 alin. (3) lit.e) din Legea nr.131/2015, **autoritatea contractantă are obligația de a exclude din procedura de atribuire a contractului de achiziții publice a oricărui ofertant sau candidat care a încălcat obligațiile aplicabile în domeniul mediului, muncii și asigurărilor sociale, în cazul în care autoritatea contractantă demonstrează prin orice mijloace adecvate acest fapt.**

Indiscutabil, este o normă binevenită, dar întrebarea firească este dacă au autoritățile contractante suficiente instrumente pentru a se documenta sub acest aspect? În practică, această cerință se bazează pe buna-credință a ofertanților care au obligația de a completa Formularul DUAЕ și, în cazul în care le-au fost aplicate sancțiuni, să le declare pe propria răspundere. Acest formular reprezintă un filtru al ofertanților de bună-credință, întrucât dacă există careva sancțiuni atunci ofertantul nici nu va prezenta oferta sa, fiind evident că nu va fi eligibil și nu se va califica la etapa de evaluare a documentelor de calificare.

O altă întrebare ar fi dacă această cerință este una obligatorie? Excluderea din procedura de atribuire a ofertantului care a încălcat obligațiile aplicabile în domeniul mediului este condiționată de cunoașterea de către autoritatea contractantă dacă există, de exemplu, sentințe penale irevocabile sau sancțiuni contravenționale aplicate de persoanele abilitate cu funcții de control din cadrul Inspectoratului pentru Protecția Mediului. Respectiv, dacă autoritatea contractantă nu cunoaște despre existența acestor circumstanțe rezultă că nu le va aplica. Se asigură în aceste condiții cerințele de mediu? Evident că nu.

Este obligat grupul de lucru al autorității contractante să verifice dacă ofertantul a încălcat obligațiile aplicabile în domeniul mediului? Răspunsul nu este unul evident, deoarece pe de o parte autoritatea contractantă este obligată, dar pe de altă parte există condiția că dacă autoritatea contractantă demonstrează acest fapt. Și, aici ajungem la prima întrebare formulată mai sus.

Considerăm că pentru a facilita activitatea grupului de lucru în a identifica ofertanții de rea-credință, care nu ar declara benevol existența temeiului de excludere ar fi cazul ca atunci când sunt aplicate asemenea sancțiuni să fie informată Agenția Achiziții Publice, care va include din oficiu operatorul economic într-o listă de interdicție pe aspecte de mediu pentru o perioadă de 3 ani de la producerea evenimentului de încălcare a obligației aplicabile în domeniul mediului. O asemenea listă ar fi un motiv suplimentar pentru operatorii economici ca să respecte legislația în domeniul mediului înconjurător.

II. Solicitarea de informații privind măsurile de protecție a mediului pe care operatorul economic le poate aplica, dacă este cazul, în timpul executării contractului de achiziție a serviciilor sau lucrărilor este o cerință prevăzută la art.22 alin.(2) lit.f) și alin.(3) lit.e) din Legea nr.131/2015.

Astfel, în vederea verificării capacității tehnice și/sau profesionale a ofertanților de servicii sau lucrări, autoritatea contractantă are dreptul de a le solicita acestora informații privind măsurile de protecție a mediului pe care le pot aplica, însă doar atunci când aceste cerințe sunt aplicabile în funcție de specificul, de volumul și de complexitatea serviciilor/lucrărilor ce urmează să fie prestate și numai în măsura în care aceste informații sunt relevante pentru îndeplinirea contractului și nu sunt disponibile în bazele de date ale autorităților publice sau ale părților terțe. Aceste cerințe pot viza atât sănătatea și siguranța persoanelor implicate în prestarea serviciilor sau executarea lucrărilor, cât și sănătatea și siguranța persoanelor care vor beneficia de rezultatul acestor servicii/lucrări, cum sunt spre exemplu salariații autorității contractante.

În practică, autoritatea contractantă poate solicita, de exemplu, informații dacă operatorul economic are propria politică de mediu, dacă aplică programe de mediu, dacă materia primă, procesul tehnologic și echipamentele utilizate în procesul de producție respectă standardele de mediu etc. Totodată, un instrument specific care facilitează activitatea grupului de lucru îl reprezintă solicitarea existenței unei certificări emise de organisme independente prin care se atestă că operatorul economic respectă anumite standarde de protecție a mediului.

III. Solicitarea unor certificate prin care se atestă faptul că operatorul economic respectă anumite standarde de protecție a mediului poate realiza în condițiile art.24 din Legea nr.131/2015. Aceste certificări trebuie, conform legii, să fie emise de organisme independente și să se raporteze fie la Sistemul comunitar de management de mediu și audit (EMAS), fie la standarde de gestiune ecologică bazate pe seriile de standarde europene sau internaționale în domeniu (EN/ISO 14001), certificate de organisme conforme cu legislația comunitară ori cu standardele europene sau internaționale privind certificarea¹.

Sistemul EMAS GLOBAL oferă posibilitatea înregistrării în cadrul EMAS și a organizațiilor care nu fac parte din UE. În România, în vederea facilitării înregistrării operatorilor economici la EMAS III au fost adoptate un șir de acte normative². Cerințele sistemului de management de mediu ISO 14001 reprezintă o parte integrantă a EMAS III, în consecință, obținerea

¹Printre standarde aplicabile în contextul achizițiilor verzi și mediului înconjurător sunt: ISO 14001:2015 Managementul sistemului de mediu; ISO 9001:2015 Sistem de management al calității; ISO 6107:2004 Calitatea apei; ISO 10381:2005 Calitatea solului; ISO 4226:2007 Calitatea aerului; ISO 14065:2013 Gaze cu efect de seră; ISO 14067:2018 Gaze cu efect de seră. Amprenta de carbon a produselor; ISO 15099:2003 Performanța termică a ferestrelor; ISO 15270:2008 Materiale plastice – Linii directe pentru recuperarea și reciclarea deșeurilor de materiale plastice; ISO 26000:2010 Responsabilitatea socială a organizației; ISO 50001:2018 Managementul energiei; ISO 14024 Etichete ecologice publice, cu criterii multiple etc. Pentru mai multe standarde ISO a se vedea: <https://www.iso.org/standards-catalogue/browse-by-ics.html>

² Pentru informații suplimentare a se vedea: <http://www.mmediu.ro/categorie/emas/121>.

certificării ISO 14001 înseamnă că s-au întreprins cei mai importanți pași în vederea înregistrării în cadrul EMAS [10].

Sistemele de management de mediu sunt instrumente de organizare destinate să îmbunătățească performanța ecologică generală a operatorului economic. Acestea permit organizațiilor să aibă o imagine clară a impactului lor asupra mediului, le ajută să se concentreze asupra impacturilor semnificative și să le gestioneze eficient pentru îmbunătățirea continuă a performanței ecologice. Printre domeniile relevante în care pot fi aduse îmbunătățiri se numără utilizarea resurselor naturale, cum ar fi apa și energia, instruirea și informarea angajaților, utilizarea metodelor de producție care protejează mediul, achizițiile de produse de birou ecologice, fabricarea de produse ecologice etc. [9].

Este de menționat că Directivele UE privind achizițiile publice permit autorităților contractante, în „cazuri adecvate” și doar pentru contractele de servicii și lucrări publice, să ceară ofertanților să demonstreze capacitatea lor tehnică de a îndeplini cerințele stabilite în contract de a elabora anumite măsuri de gestionare a mediului. Prin „cazuri adecvate” se înțeleg situațiile în care executarea contractului ar putea pune în pericol mediul și care necesită măsuri pentru protejarea mediului în timpul executării [9].

Spre exemplu, Î.C.S. Premier Energy SRL este unul din principalii furnizori de energie electrică din Moldova care are propria politică de mediu și periodic reînnoiește certificarea ISO. În februarie 2020 a primit certificatul ISO 14001:2015 care confirmă că întreprinderea a implementat și menține un sistem de management de mediu și oferă un control eficient al resurselor, obținerea de economii în consumul de apă, energie și alte materii prime, îmbunătățește eficiența proceselor de producție și reduce cantitatea de deșeuri generate. De asemenea, reduce riscul de accidente de mediu, îmbunătățește calitatea serviciilor furnizate, îmbunătățește imaginea companiei în fața societății și favorizează relația cu administrațiile locale [13].

Totuși, sub aspect practic există o reticență din partea autorităților contractante de a solicita această certificare întrucât sunt prea puțini operatori economici în Republica Moldova care dispun de certificare europeană sau internațională. Una din soluții ar fi utilizarea factorilor de evaluare, cu acordarea de punctaj ofertanților care dețin această certificare. Considerăm că o asemenea soluție ar fi motivantă pentru operatorii economici naționali de a obține aceste certificări de mediu, dar totodată este o soluție pentru autoritățile contractante de a depăși riscul de anulare a procedurii de achiziție pe motivul lipsei de operatori economici care satisfac cerințele de mediu.

Operatorii economici din Republica Moldova care sunt interesați de implementarea standardelor de protecție a mediului se pot adresa la Institutul de Dezvoltare a Societății

Informaționale, care va oferi consultanța necesară în vederea obținerii certificării ISO 14001 – Sisteme de management de mediu [12]).

IV. Includerea aspectelor de mediu drept factori de evaluare pentru atribuirea contractelor de achiziții publice este un instrument legal care oferă posibilitatea de a selecta oferta cea mai avantajoasă din punct de vedere economic, fiind prevăzut la art.26 din Legea nr.131/2015.

Autoritatea contractantă are posibilitatea ca în baza criteriilor de evaluare (prețul cel mai scăzut, costul cel mai scăzut, cel mai bun raport calitate-preț sau cel mai bun raport calitate-cost), precum și în baza factorilor de evaluare prevăzuți în documentația de atribuire să-și dezvolte propriul instrument prin care să selecteze cea mai avantajoasă ofertă din punct de vedere economic care va satisface necesitățile autorității.

Însă, atunci când autoritatea contractantă dorește să determine oferta cea mai avantajoasă inclusiv pe aspecte de mediu, va recurge la unul din criteriile de evaluare: cel mai bun raport calitate-preț sau cel mai bun raport calitate-cost. Spre exemplu, poate fi oferit un punctaj anumit dacă ofertantul deține certificate prin care se atestă faptul că respectă anumite standarde de protecție a mediului (ISO, EMAS etc.).

V. Calcularea costului de ciclul de viață (art.27 din Legea nr.131/2015). În măsura în care sunt relevante, autoritatea contractantă va ține cont de costurile determinate de efecte externe asupra mediului în legătură cu bunul, serviciul sau lucrarea pe parcursul ciclului de viață, cu condiția ca valoarea pecuniară a acestora să fie determinată și verificată. Aceste costuri pot să includă costul emisiilor de gaze cu efect de seră și al altor emisii poluante, precum și alte costuri de atenuare a efectelor schimbărilor climatice.

Metoda utilizată de autoritatea contractantă pentru evaluarea costurilor determinate de efectele externe asupra mediului trebuie să îndeplinească în mod cumulativ următoarele condiții prevăzute la art.27 alin. (3) din Legea nr.131/2015:

a) se bazează pe criterii nediscriminatorii și verificabile în mod obiectiv; în special, în cazul în care nu a fost stabilită în vederea aplicării repetate sau continue, nu favorizează sau dezavantajează în mod nejustificat anumiți operatori economici;

b) este accesibilă tuturor părților interesate;

c) datele solicitate sunt furnizate printr-un efort rezonabil de către operatori economici care dau dovadă de o diligență obișnuită, inclusiv de operatori economici din alte țări care sunt parte la Acordul privind achizițiile publice al Organizației Mondiale a Comerțului sau la alte acorduri internaționale în cadrul cărora Republica Moldova și-a asumat obligații.

Este de responsabilitatea statului, dar și a fiecărei autorități contractante de a ține cont de factorii de mediu cu introducerea componentei durabile în procesul

de achiziție pentru a reduce impactul asupra poluării mediului înconjurător. În zilele de azi persistă prejudecata greșită precum că bunurile, serviciile și lucrările ecologice sunt mai scumpe decât cele care nu sunt ecologice, deoarece această poziție nu ține cont de ciclul de viață al produsului. Spre exemplu, la analiza costului unui bun trebuie luate în calcul costurile de achiziție și cele asociate (livrare, instalare, punere în funcțiune), costurile de funcționare (energie electrică, piese de schimb, întreținere), costul de la sfârșitul ciclului de viață (scoaterea din uz, eliminare, reciclarea) [14].

În Republica Moldova au fost preluate obiectivele stabilite la nivel european în domeniul eficienței energetice, fiind adoptată Legea cu privire la eficiența energetică nr.142 din 02.07.2010. Spre exemplu, conform legii prenotate, eficiența energetică a clădirilor trebuie să atingă un consum de energie aproape egal cu zero pentru clădirile noi [14].

Aceste prevederi sunt binevenite, dar insuficiente pentru ca să fie utilizate de către autoritățile contractante, deoarece necesită cunoștințe economice speciale și abilități practice de a alcătui careva formule de calculare a ciclului pe viață. În acest sens, sunt necesare ghiduri cu exemple practice și instruirii de familiarizare a specialiștilor din domeniul achizițiilor publice.

VI. *Includerea caracteristicilor de mediu la formularea specificațiilor tehnice* (art.37 din Legea nr.131/2015), cu condiția ca parametrii să fie suficient de exacti pentru ca ofertanții să poată stabili obiectul contractului și pentru ca autoritățile contractante să poată atribui contractul, însă fără a aduce atingere normelor tehnice obligatorii la nivel național.

Este de menționat că potrivit art.37 alin. (14) din Legea nr.131/2015, autoritatea contractantă are dreptul de a impune în documentația de atribuire, în măsura în care acestea sunt compatibile cu dreptul comunitar, condiții speciale de îndeplinire a contractului, prin care se urmărește obținerea unor efecte de ordin social sau în legătură cu protecția mediului și promovarea dezvoltării durabile. Considerăm că această normă ar trebui ajustată în partea ce vizează compatibilitatea cu „dreptul comunitar” a condițiilor de îndeplinire a contractului. De asemenea, sunt necesare îndrumări pentru autoritățile contractante de a cunoaște care pot fi acele condiții speciale de îndeplinire a contractului care sunt compatibile cu dreptul comunitar.

În cazul în care intenționează să achiziționeze bunuri, lucrări sau servicii cu anumite caracteristici de mediu, sociale sau de altă natură, autoritatea contractantă are dreptul să solicite în specificațiile tehnice, criteriile de atribuire sau condițiile de executare a contractului o etichetă specifică drept dovadă că bunurile, lucrările sau serviciile corespund cerințelor solicitate, dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) cerințele de etichetare se referă numai la criteriile care sunt legate de obiectul contractului și sunt adecvate pentru a defini caracteristicile lucrărilor, bunurilor sau serviciilor care fac obiectul contractului;
- b) cerințele de etichetare se bazează pe criterii nediscriminatorii și verificabile în mod obiectiv;
- c) etichetele sunt create printr-o procedură deschisă și transparentă, în cadrul căreia au dreptul să participe toate părțile interesate, inclusiv organisme guvernamentale, consumatori, parteneri sociali, producători, distribuitori și organizații neguvernamentale;
- d) etichetele sunt accesibile tuturor părților interesate;
- e) cerințele de etichetare sunt stabilite de o parte terță asupra căreia operatorul economic care solicită acordarea etichetei nu exercită o influență decisivă.

Este important de atras atenția asupra dreptului de a solicita „o etichetă”, aceasta deoarece se interzice ca să se solicite mai multe etichete, una fiind suficientă. De asemenea, grupul de lucru nu va descalifica oferta care va fi însoțită de o etichetă echivalentă celei indicate de autoritatea contractantă. Dar, pentru a nu limita concurența, autoritatea contractantă va oferi dreptul de a prezenta una din etichetele aplicabile categoriei respective de bunuri sau servicii. De asemenea, va accepta și alte dovezi corespunzătoare, cum ar fi un raport de testare de la un organism recunoscut sau un dosar tehnic de la producător [9].

Totodată, legiuitorul instituite câteva reguli pe care autoritatea contractantă trebuie să le respecte atunci când dorește să impună careva cerințe de etichetare:

- a) în cazul în care nu se cere ca bunurile, lucrările sau serviciile să îndeplinească toate cerințele de etichetare, atunci se vor preciza cerințele de etichetare la care se face trimitere;
- b) chiar dacă se impune o etichetă specifică, grupul de lucru va accepta toate etichetele care confirmă că bunurile, lucrările sau serviciile îndeplinesc cerințe echivalente;
- c) în cazul în care operatorul economic demonstrează că, din motive care nu îi sunt imputabile, nu are nici o posibilitate de a obține eticheta specifică indicată de autoritatea contractantă sau o etichetă echivalentă în termenele stabilite, grupul de lucru va accepta și alte mijloace de probă adecvate, care includ un dosar tehnic al fabricantului, cu condiția ca operatorul economic în cauză să demonstreze că bunurile, lucrările sau serviciile pe care urmează să le furnizeze/execute/presteze îndeplinesc cerințele de etichetare specifice sau cerințele specifice indicate de autoritatea contractantă;
- d) în cazul în care o etichetă îndeplinește condițiile prevăzute la alin.(15) lit.b)–e) din Legea nr.131/2015, dar stabilește și cerințe care nu sunt legate de obiectul contractului, autoritatea contractantă nu solicită eticheta respectivă, dar definește specificațiile tehnice prin referire la specificațiile detaliate ale etichetei

respective sau, dacă este necesar, la părțile acestora care sunt legate de obiectul contractului și sunt adecvate pentru a defini caracteristicile obiectului contractului.

La nivelul Uniunii Europene a fost elaborată o gamă largă de etichete ecologice pentru a transmite informațiile despre caracteristicile ecologice ale unui produs sau serviciu în mod standardizat, cu scopul de a ajuta consumatorii și întreprinderile să aleagă produse sau servicii mai ecologice. Criteriile utilizate pentru etichetele ecologice nu se bazează pe un singur parametru, ci mai degrabă pe studii care analizează impactul ecologic al unui produs sau serviciu de-a lungul ciclului său de viață.

Se cunosc diferite tipuri de etichete. *Etichetele unice* sunt cele legate de o anumită problemă ecologică, precum consumul de energie sau nivelul de emisii. Spre exemplu când se pune problema eficienței energetice poate fi solicitată eticheta ecologică EU sau eticheta „Energy Star”³, eticheta Energie a UE (care clasifică aparatele electromenajere conform eficienței lor energetice A desemnând produsele cele mai eficiente și G pe cele mai puțin eficiente). Există și categoria de *etichete ecologice publice, cu criterii multiple* (ISO 14024), cum ar fi eticheta ecologică EU, eticheta europeană (floarea), eticheta scandinavă (lebedă nordică) și etichetele naționale (precum îngerul albastru german), care se bazează pe ciclul de viață și implică certificarea produsului de către o terță parte (nu de către producătorii înseși) [9].

Una din cele mai simple modalități de a trece la efectuarea de achiziții verzi este includerea cerinței privind existența etichetelor ecologice pentru bunuri și a certificărilor EMAS sau ISO 14001 pentru companiile care prestează servicii și execută lucrări. Spre exemplu, în Europa este recunoscută ca fiind credibilă eticheta EU Ecolabel, care ajută la identificarea bunurilor și serviciilor care sunt cu adevărat ecologice și au un impact redus asupra mediului pe parcursul ciclului lor de viață [15].

La nivel național a fost adoptată Legea cu privire la producția agroalimentară ecologică nr.115-XVI din 09.06.2005 care prevede cerințele pentru obținerea de produse agroalimentare ecologice fără utilizarea substanțelor chimice de sinteză, precum și comercializarea produselor ecologice de origine vegetală și animală. De asemenea, prin această lege s-a instituit și marca națională „Agricultura Ecologică –

³ În 1993, guvernul federal al SUA a decis să achiziționeze doar echipamente informatice care purtau eticheta Energy Star. Guvernul federal este cel mai mare achizitor de calculatoare pe plan mondial și s-a estimat că această decizie a jucat un rol important în adaptarea la normele Energy Star a majorității echipamentelor informatice de pe piață. Beneficiile ecologice ale alegerii Energy Star de către administrația federală reprezintă o economie de 200 miliarde kWh de electricitate din 1995, echivalentul a 22 milioane de tone de CO₂[9].

Republica Moldova”, care indică că produsul este conform cu regulile de producție ecologică și că este controlat de organismele de inspecție și certificare⁴.

Procedura de acordare gratuită a dreptului pentru utilizarea mărcii naționale „Agricultura Ecologică – Republica Moldova”⁵, precum și modalitățile de marcare cu aceasta a produselor agroalimentare ecologice sunt prevăzute în Regulamentul privind utilizarea mărcii naționale „Agricultura Ecologică – Republica Moldova”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.884 din 22.10.2014.

În procesul achizițiilor publice din Republica Moldova, în funcție de obiectul achiziției, pot fi solicitate drept documente de calificare: avize, autorizații și certificate.

Avizul sanitar este un act prin care se confirmă corespunderea sau necorespunderea proceselor, serviciilor sau produselor cu legislația sanitară. Avizul sanitar se eliberează atât pentru produsele autohtone, cât și pentru cele importate. *Autorizația sanitară de funcționare* este un act prin care se confirmă corespunderea unuia sau mai multor activități desfășurate de agentul economic cu legislația sanitară. *Certificatul de înregistrare* este un act de stat de înregistrare a produselor și serviciilor care prezintă pericol potențial pentru sănătatea și viața omului (medicamente, substanțe biodistructive, produse biocide). Acestea se eliberează gratuit de Agenția Națională pentru Sănătate Publică⁶ sau de Centrele de sănătate publică (subdiviziuni teritoriale ale ANSP) în condițiile Legii nr.10/2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice.

Certificat de inofensivitate a produselor alimentare, inclusiv a celor ambalate, destinate exportului sau reexportului, se eliberează de Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor⁷ în temeiul art.23 alin.(2) din Legea nr.10/2009.

Certificatul de conformitate reprezintă documentul care atestă că, la momentul evaluării, produsul este conform reglementărilor tehnice aplicabile conform Legii nr.235/2011 privind activitățile de acreditare și de evaluare a conformității. Certificatul sau declarația de conformitate substituie avizul sanitar. Avizul sanitar se eliberează până în momentul în care organismele de acreditare din Republica Moldova vor emite certificat de conformitate a produselor reglementate.

⁴ Registrul organismelor de inspecție și certificare, recunoscute conform Legii 115/2005, poate fi consultată pe pagina web: <http://madrm.gov.md/ro/content/organisme-de-inspec%C5%A3ie-%C5%9Fi-certificare>.

⁵Lista operatorilor economici din Republica Moldova certificați în agricultura ecologică poate fi consultată pe pagina web: <http://madrm.gov.md/ro/content/operatorii-certifica%C5%A3i-%C3%AEn-agricultura-ecologica>.

⁶ Pentru informații suplimentare a se vedea: <https://ansp.md/index.php/cereri/#>.

⁷ Pentru informații suplimentare a se vedea: <http://www.ansa.gov.md/ro/content/siguranta-alimentelor>.

Centrul Național de Acreditare din Republica Moldova „MOLDAC” este unicul organism național de acreditare și evaluare a conformității, care urmărește scopul creșterii competitivității produselor și serviciilor, apărarea drepturilor și intereselor consumatorului, asigurarea protecției vieții, sănătății și securității persoanelor și a mediului [7]. Marcajul de conformitate SM se aplică doar de către producător sau reprezentantul său autorizat.

3. Soluții practice de promovare a achizițiilor verzi și durabile

În ultima perioadă tot mai des se discută cum se poate de îmbunătățit situația în vederea asigurării respectării principiului protecția mediului și promovarea unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice. La nivelul Uniunii Europene se discută intens ca prin intermediul achizițiilor publice să se atingă și obiectivele de mediu, sociale, de încurajare a IMM-urilor, de finanțare a inovării în sectorul public, care vor aduce proceduri mai complexe și inerent mai complicate. Aceste tendințe europene sunt binevenite, iar statele trebuie să se implice activ în asigurarea unui mediu propice pentru implementarea de noi standarde de mediu, care cunosc o evoluție continuă.

De asemenea, fiecare autoritate contractantă la nivel instituțional urmează să adopte politici de implementare a achizițiilor publice durabile cu luarea în considerare a Agendei de dezvoltare durabilă 2030⁸ [14]. Spre exemplu, ar putea fi stabilit drept obiectiv identificarea contractelor de achiziții publice care în mod prioritar trebuie să se conformeze cerințelor de mediu, în volum de minimum 5-10% din totalul sumelor atribuite sau a contractelor de achiziții semnate pe parcursul unui an, cu revederea acestui prag pentru următorii ani.

Este necesar un plan de acțiuni la nivel național în vederea promovării cu succes a cerințelor de mediu atât în rândul operatorilor economici care creează oferta pe piață, cât și în rândul personalului responsabil de achizițiile publice din cadrul autorităților contractante, care să cunoască cum la modul practic urmează să fie aplicate aceste cerințe. Sunt necesare instruirii pentru toți subiecții implicați în procesul de achiziții în vederea dezvoltării simțului de responsabilitate și a conștientizării importanței implicării fiecăruia în menținerea și dezvoltarea unui mediu sănătos.

Profesionalizarea personalului va fi esențială și o condiție fără de care astfel de proceduri complexe nu vor putea fi derulate. Abilitățile legale și tehnice ale personalului care organizează proceduri de achiziție publică fac ca această activitate să nu mai fie una pur administrativă, ci una de decizie strategică [11].

Ar fi utilă elaborarea de ghiduri cu instrucțiuni și exemple practice de aplicare a cerințelor legale prin care sunt prevăzute obligațiile și condițiile înaintate față de

⁸ Pentru informații suplimentare a se vedea: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/vnr_2020_ro.pdf.

autoritățile contractante. De asemenea, o listă orientativă de Achiziții ECO cu posibile cerințe de evaluare ar fi foarte utilă pentru o înțelegere mai bună de către specialiștii din domeniul achizițiilor publice.

4. Concluzie

În concluzie menționăm că, principiul protecția mediului și promovarea unei dezvoltări durabile prin intermediul achizițiilor publice impune aplicarea unor standarde de asigurare a calității și de protecție a mediului atât la elaborarea cerințelor tehnice, cât și a criteriilor proporționale de calificare și selecție raportate la obiectul contractului de achiziție.

Susținerea protecției mediului și extinderea pieței de bunuri, servicii și lucrări prietenoase mediului contribuie la utilizarea eficientă a banilor publici și poate fi realizată dor prin eforturile comune ale statutului și ale organelor competente, pe de o parte, dar și prin implicarea directă a autorităților contractante și operatorilor economici, pe de altă parte.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative

1. *Legea cu privire la producția agroalimentară ecologică* nr.115-XVI din 09.06.2005. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.96-98/242 din 10.06.2011.
2. *Legea privind achizițiile publice* nr.131 din 03.07.2015. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.424-429/666 din 16.11.2018.
3. *Legea privind activitățile de acreditare și de evaluare a conformității* nr.235 din 01.12.2011. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.46-47/136 din 07.03.2012.
4. *Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice* nr.10-XVI din 03.02.2009. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.67/183 din 03.04.2009.
5. *Regulamentul privind utilizarea mărcii naționale „Agricultura Ecologică – Republica Moldova”,* aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.884 din 22.10.2014. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.325-332/952 din 31.10.2014.

Surse web:

6. <http://www.mmediu.ro/categorie/emas/121>
7. <https://acreditare.md/despre/prezentarea-general/>
8. <https://agora.md/stiri/5086/ministerul-finantelor-isi-propune-sa-fie-lider-in-achizitiile-publice-durabile-printre-tarile-din-regiune>
9. https://ec.europa.eu/environment/archives/gpp/buying_green_handbook_ro.pdf
10. https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/leaflets/emasleaflet_ro.pdf

11. <https://ghidachizitii2017.lfwd.io/#book/00-02>
12. <https://idsi.md/servicii-de-consultanta-iso>
13. [https://premierenergy.md/rsc/sistem integrat de management/certificate-iso](https://premierenergy.md/rsc/sistem_integrat_de_management/certificate-iso)
14. https://tender.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_pri_vind_achizitiile_publice_durabile.pdf
15. <https://www.odimm.md/ro/component/content/article/249-domenii-eco-ecologizare/sistemul-de-management-ecologizare/4597-sisteme-personalizate-de-management-de-mediu>

1.3. ACHIZIȚII PUBLICE – DEZVOLTARE CONTINUĂ...

Elena SAMOILA

Rezumat

Întru o abordare mai coerentă și mai vastă a sferei achizițiilor publice s-a impus o cercetare cât se poate de eficientă a literaturii de specialitate. În lucrarea de față s-au pus în discuție și analizat aspecte ce vizează principalele elemente ale achizițiilor publice, dar și s-a încercat o identificare a curenților în acest domeniu. Scopul cercetării temei date a fost atât evidențierea reglementării achizițiilor la nivel național. Obiectul studiului îl prezintă provocări și oportunități – în lumina actualelor modificări legislative și nu doar

Cuvinte-cheie: achiziții publice, dezvoltare durabilă, reglementare.

Introducere.

În economiile contemporane, tot mai multe bunuri și servicii sunt achiziționate de guverne de pe piață de la sectorul privat. De modul în care autoritățile contractante efectuează achizițiile în mare parte depinde eficiența utilizării banilor publici. Pierderile rezultate din achizițiile publice afectează grav dezvoltarea infrastructurii și serviciilor publice, ducând la deteriorarea mediului de afaceri și afectând calitatea vieții cetățenilor. De asemenea, achizițiile publice reprezintă un domeniu propice pentru manifestarea corupției, care prin efectele multiple și complexe ale acestuia erodează statul pe toate dimensiunile acestuia. Totodată, achizițiile publice nu pot fi văzute ca un domeniu care nu este influențat de multitudinea relațiilor sociale, administrative și juridice din societate. Astfel, atingerea unei performanțe înalte în achizițiile publice nu poate fi efectuată decât prin îmbunătățirea procedurilor de achiziții.

Scopul acestui studiu este de a prezenta situația din achizițiile publice din Republica Moldova, nu numai prin prisma politicilor și reglementărilor din acest domeniu, dar și ținând cont de alți factori care pot influența performanța acestora.

Studiul este destinat cadrului instituțional general. Aici sunt prezentate principalele responsabilități ale autorităților contractante și a Agenției Achiziții Publice, de asemenea, fiind descris cadrul de monitorizare și sancționare în achizițiile publice. Totodată, acest studiu este destinat descrierii corupției și conflictelor de interese în achizițiile publice. Sunt prezentate principalele probleme legate de asigurarea transparenței, în special prin dimensiunea de dezvăluire a informației privind procesul de achiziții în general. Nivelul actual de dezvoltare a achizițiilor electronice și aplicare a tehnologiilor informaționale în achiziții, perspectivele imediate și impedimentele în dezvoltarea acestora în Republica Moldova. La final, se regăsesc concluzii și recomandări generale ce țin de procesul de îmbunătățire a procedurilor de achiziții publice prin implementare practicilor informaționale și efortul tuturor actorilor implicați.

Sumar executiv

Achizițiile publice reprezintă un domeniu foarte important în gestionarea finanțelor publice, de aceea, fraudarea procedurilor de achiziții implică costuri majore pentru bugetul public.

Există un set mai larg de principii care stau la baza achizițiilor publice, dar cele mai esențiale se referă la: (i) folosirea eficientă a banilor publici și reducerea riscurilor în cadrul autorităților contractante; (ii) garantarea transparenței procesului; și, (iii) nediscriminarea operatorilor economici. Sistemele electronice arată că se folosesc cel mai frecvent – licitațiile publice (LP) și cererea ofertelor de prețuri (COP).

În fine, buna gestionare a achizițiilor publice depinde de eficiența procedurilor de achiziții efectuate de autoritățile contractante, gradul de transparență asigurat pe durata ciclului de achiziții, dar și de coordonarea corespunzătoare a procesului de către Agenție.

1. Cadrul instituțional și procesul de achiziții publice

Agenția Achiziții Publice (în continuare - AAP) este responsabilă de coordonarea și reglementarea politicilor în domeniul achizițiilor publice la nivel național. Aceasta se subordonează Ministerului Finanțelor, dar totodată se bucură de autonomie funcțională deplină.

AAP are următoarele atribuții de bază:

- Participă la crearea cadrului legal și de politici privind achizițiile publice prin elaborarea și propunerea Guvernului spre aprobare a proiectelor de acte normative, elaborează și pune în aplicare documentația standard pentru aplicarea procedurilor de achiziții, coordonarea activităților de utilizare a asistenței tehnice străine în domeniul achizițiilor publice.
- Controlează procesul de achiziții efectuat de autoritatea contractantă prin verificarea respectării procedurilor de achiziții publice (în continuare - AP) de AC, gestionează lista agenților economici (în continuare - AE) calificați și lista de interdicție;
- Exerciță funcția de raportare și informare prin prezentare către Guvern a rapoartelor trimestriale și anuale, rapoartelor și analizelor statistice privind achizițiile publice, publicarea Buletinul Achizițiilor Publice și menținerea paginii web “Achizițiile publice ale Republicii Moldova”.
- Colaborează cu instituții internaționale și agenții străine similare în domeniul achizițiilor publice.

1.1. Rolul și responsabilitățile autorităților contractante

În linii generale, prin autorități contractante subînțelegem autoritățile publice, care satisfac necesitățile de interes public și a cărei activitate este asigurată din bani publici. În scopul realizării unor necesități de ordin public, autoritățile respective inițiază procedurile de achiziții publice, prin intermediul serviciilor

operatorilor economici selectați. Autoritățile contractante sunt implicate în mod direct în procesul de realizare a achizițiilor publice, fiind antrenate activ la toate etapele acestui proces.

Autoritățile contractante au următoarele atribuții de bază:

- Participă la constituirea grupurilor de lucru, responsabile de inițierea și desfășurarea procedurilor de achiziții publice;
- Planifică achizițiile publice, elaborează invitațiile de participare și alte documente de licitație;
- Examinează și evaluează ofertele operatorilor economici, încheie contracte de achiziții publice cu operatorii economici selectați;
- Întocmesc dări de seamă privind rezultatul procedurilor de achiziții publice și le prezintă AAP, dar și asigură executarea și gestionarea contractelor de achiziții publice în termenele și în condițiile stabilite;
- Țin evidența documentelor întocmite și aplicate în cadrul procedurilor de achiziții publice.

Mai mult ca atât, autoritățile contractante sunt obligate să asigure: (i) eficiența achizițiilor publice; (ii) obiectivitatea și imparțialitatea în cadrul procedurilor de achiziții publice; (iii)transparența și publicitatea procedurilor de achiziții publice; (iv) să colaboreze cu AAP în scopul oferirii informației privind încheierea și executarea contractelor de achiziții publice.

Grupul de lucru din cadrul autorității este responsabil de desfășurarea întregului proces de achiziții publice. Astfel, în atribuțiile lor intră examinarea și identificarea necesităților autorității contractante și respectiv elaborarea planurilor anuale și trimestriale de efectuare a achizițiilor. De asemenea, acesta pregătește documentația de atribuire, evaluează ofertele, oferă explicații pe marginea invitațiilor, elaborează documentele necesare în cazul sancționării operatorilor economici contractați, dar și transmite dările de seamă către AAP. Tot grupurile de lucru pot iniția procedurile de includere a operatorilor economici în Lista de interdicție a operatorilor („lista neagră”).

1.2. Monitorizarea, control și sancționare în domeniul achizițiilor publice

În contextul acestor atribuții și responsabilități se identifică 3 părți importante implicate în procesul de achiziții publice: autoritatea contractantă, Agenția Achiziții Publice și organele de control/audit, precum și alte organe competente.

- **Autoritatea contractantă** urmează să asigure funcționarea controalelor interne adecvate și suficiente la toate fazele procesului de achiziții publice, începând de la planificare, la etapa procedurilor de achiziție și la implementarea contractului. Monitorizarea procesului de achiziții se efectuează prin verificarea minuțioasă a documentelor prezentate în special la etapa de implementare a contractelor. Autoritatea contractantă, în limita

prevederilor legale și clauzelor contractuale are dreptul să aplice penalități operatorului economic pentru neexecutarea sau executarea necalitativă a contractului.

- **Agenția Achiziții Publice** asigură controlul și monitorizarea respectării procedurilor de achiziții publice de către autorități contractante, precum și îndeplinirea obligațiilor stabilite în cadrul legal și regulatoriu. În contextul modificărilor recente AAP i-au fost oferite drepturi suplimentare de sancționare a autorităților contractante pentru nerespectarea atribuțiilor în cadrul procesului de achiziții publice.

Totodată, Agenția Achiziții Publice are drepturi de sancționare a operatorilor economici pentru nereguli comise atât la etapa procesului de achiziție (de exemplu, pentru falsificarea documentelor prezentate în ofertă) cât și la etapa executării contractului, prin includerea acestora în lista de interdicție.

- **Organele de control/audit și de drept** controlează și monitorizează procesul de achiziții publice în aspectul respectării cadrului legal și regulatoriu, precum și eficienței și eficacității utilizării banului public în procesul de achiziții. Totodată, investighează cazurile (de conflict de interese, fraudă, abuz) ce afectează funcționalitatea procesului.

Codul Contravențional al Republicii Moldova conține un capitol dedicat contravențiilor ce afectează activitatea autorităților publice, iar articolul 327 prevede situațiile de încălcare a regulilor de inițiere și desfășurare a procedurilor de achiziții publice. În decembrie 2013, Parlamentul a introdus o serie de modificări la acest articol, înăsprind sancțiunile pentru contravențiile din această sferă. Considerăm că pentru majoritatea încălcărilor din acest articol sancțiunile sunt prea mici, or, disproporționate cu încălcarea și potențial dauna adusă acesteia. De exemplu, pentru includerea de date false în dările de seamă și explicațiile oficiale pe marginea contestațiilor prezentate Agenției Achiziții Publice se sancționează cu amendă de la 5 la 10 unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 20 la 40 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

Astfel, observăm că lipsește elementul cheie în cadrul procesului de achiziții, și anume, responsabilizarea eficientă autorităților contractante pentru desfășurarea corectă și eficientă a achizițiilor publice, prin care se valorifică banii publici. Totodată, cadrul legal prevede sancțiuni pentru persoanele cu funcții de răspundere în caz de abuz de putere/serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, delapidare a averii străine, precum și de utilizare neconformă a mijloacelor financiare publice și administrării patrimoniului public.

2. Corupția și conflicte de interese în achizițiile publice

Majoritatea schemelor de aranjare și fraudare ale achizițiilor publice nu pot fi realizate fără acte de corupție sau în lipsa conflictului de interese din partea autorității contractante.

Conflictul de interese

Reprezentanții AC implicați în procesul de achiziții pot utiliza statutul și funcția pentru atribuirea de contracte companiilor în care ei au interes financiar sau managerial.

Factorii ce ar putea să semnaleze despre prezența conflictului de interese:

- Informații, plângeri sau contestații privind existența interesului din partea autorității contractante față de contractor/participant;
- Utilizarea de către reprezentanții autorității contractante a schemelor mari de fraudare și altor acte pentru atribuirea contractelor unor companii;
- Reprezentanții autorității contractante fac presiuni pentru a selecta un anumit subcontractor sau furnizor.

Conform pct.41 din Regulamentul cu privire la activitatea grupului de lucru pentru achiziții, aprobat prin HG nr. 667 din 27.05.2016, fiecare membru al grupului de lucru, până la momentul deschiderii ofertelor, trebuie să declare pe propria responsabilitate că nu este soț, rudă sau afin până la gradul al treilea cu unul dintre ofertanții participanți, sau în ultimii trei ani nu a avut relații de muncă sau de colaborare cu unul dintre ofertanți, sau a făcut parte din consiliul de administrație ori din orice alt organ de conducere sau de administrație al acestora, sau deține cote sau acțiuni din capitalul social subscris al unuia dintre ofertanți.

2.1. Scheme frauduloase

Elemente de fraudă pot apărea la toate etapele de efectuare a achizițiilor publice, însă cele mai frecvente se referă la neexecutarea de către operatorii economici a condițiilor contractului, prezentarea și achitarea facturilor pentru bunuri/servicii/lucrări care nu au fost livrate, prezentarea rapoartelor (documentelor) false pentru a justifica respectarea clauzelor contractuale.

a. Fraude legate de neexecutarea clauzelor contractuale

Operatorul economic raportează că a executat contractual conform specificațiilor, fiind conștient că situația e vice-versa.

Semnalele aferente acestei probleme:

- Abaterile între specificații și documentele de recepționare a livrabilelor;
- Documentele confirmative și actele de recepție sunt fabricate;
- Plângerile din partea beneficiarilor, utilizatorilor;
- Acte de inspectare, protocoale de testare cu probleme identificate;
- Multiple probleme apărute după acceptarea livrabilelor;
- Furnizorul crează bariere pentru inspectarea/auditarea documentelor aferente contractului respectiv.

b. Prezentarea documentelor și rapoartelor false:

- în cadrul tenderului/licitației: falsificarea rapoartelor financiare, garanțiilor bancare, rapoartelor de audit, autorizațiilor de la producător, prezentarea informațiilor neveridice privind experiența precedent;

- la etapa de atribuire a contractului prezentarea unei garanții de bună execuție false;
- la etapa de implementarea a contractului – rapoarte de progres cu informații false, inadecvate.

Semnalele aferente:

- Existența unor discrepanțe între rapoartele și documentele justificative;
- Furnizorul refuză să prezinte documentele justificative;
- Garanțiile depuse nu conțin semnături, număr, sau nu este făcută pe hârtie specială;
- Aceleași certificate, garanții au fost prezentate de mai multe ori în cadrul ofertelor diferite.

Recomandări:

Autoritățile contractante urmează să asigure un nivel maxim de transparență și să consolideze controalele interne în cadrul procesului de achiziții publice efectuate, prin:

- examinarea calitativă a ofertelor depuse, în caz de necesitate cu implicarea experților/specialiștilor din domeniu;
- desemnarea persoanei responsabile pentru managementul contractului;
- monitorizarea adecvată a procesului de executare a contractului;
- revizuirea minuțioasă a solicitărilor sau propunerilor de extindere sau majorare a contractelor încheiate, inclusiv prin implicarea specialiștilor în domeniu și cu implicarea persoanei desemnate pentru monitorizarea contractului;
- documentarea adecvată a procesului de luare a deciziei privind modificările contractului;
- aplicarea instrumentelor administrative și financiare pentru executarea necorespunzătoare de către persoanele responsabile de contract a sarcinilor delegate.

Agenția Achiziții Publice:

- În calitate de instituție publică responsabilă de monitorizare procesului de achiziții publice, să consolideze eforturile întru evitarea modificării abuzive a contractelor, verificând justificările înaintate de autoritățile contractante pentru extindere a termenului sau majorarea valorii contractelor (în cazul contractelor și amendamentelor ce se înregistrează la AAP), precum și să se autosesizeze în baza informațiilor disponibile privind contractele și amendamentele semnate, ce se majorează cu depășirea și la limita plafonului stabilit, solicitând explicațiile de la autorități contractante;

- În cadrul rapoartelor trimestriale, semestriale și anuale să prezinte informații privind contractele majorate peste plafonul stabilit, la limita plafonului stabilit, precum și contractele termenul cărora a fost prelungit imediat după semnarea contractului inițial;
- Să consolideze eforturile în verificarea termenilor de depunere a ofertelor și de implementare a contractului, prin prisma prevederilor legale, și în aspectul criteriilor de selectare și după caz să solicite justificări din partea autorităților contractante;
- Să autosesizeze în cazul licitațiilor anulate sau repetate;
- Să asigure instruirea personalului în domenii de achiziții specifice sau să angajeze specialiști în domenii specifice (construcții, tehnologii informaționale, etc), pentru a asigura efectuarea calitativă a revizuirilor, și ca efect diminuarea riscului de excludere din tender a ofertanților adecvați cerințelor.

Alte organe

Eradicarea acestor fenomene de regulă necesită un efort concertat al mai multor instituții, organele de audit și control intern ale autorităților contractante, organelor de investigații, justiție, Agenției Achiziții Publice și organelor ierarhic superioare AC. De asemenea un rol important îi revine Curții de Conturi, care poate prezenta informații relevante privind performanța achizițiilor la o anumită AC și a Consiliului Concurenței. De asemenea, Ministerul Finanțelor are un rol important pentru sporirea atenției la anumite subiecte prin politicile managementului public privind cheltuirea banilor publici

3. Transparența achizițiilor publice

În procesul analizei am constatat că accesul publicului la informația cu privire la achiziții este mai puțin decât minimul acceptabil. Astfel, am observat prezența următoarelor probleme de bază:

- **Publicarea sporadică a planurilor de achiziție de către autoritățile contractante.** Astfel doar câteva autorități publice centrale dispun de planuri de achiziții. În unele cazuri am atestat o confuzie a termenilor „plan de achiziții” și „anunț de intenție”, ultimul fiind folosit în locul primului. În cazul autorităților contractante la nivel local, situația este și mai proastă, astfel accesând paginile web ale câtorva autorități am constatat că această informație lipsește cu desăvârșire.
- **Rubrica dedicată achizițiilor publice este plasată aleatoriu,** diferit de la caz la caz, uneori fiind nevoie să răsfoiești întregul site ca să o găsești. Am observat că multe autorități contractante nu-și dau efortul de a publica anunțurile de achiziție pe pagina web, limitându-se la răspândirea informației prin intermediul Buletinului Achizițiilor Publice.

- **Referindu-ne la controlul** public asupra procesului de achiziții, constatăm că accesul publicului la informația relevantă este minimă. Informația care este publicată în dările de seama pe pagina web a AAP nu permit o evaluare elementară a transparenței și eficienței desfășurării procedurilor de achiziție.
- **Evitarea oferirii informației desfășurate privind procedura de achiziție la solicitarea agenților economici.** Agenții economici care au participat la achiziție au dreptul de a solicita informație cu privire procedura de atribuire a contractului, aplicarea criteriilor de evaluare, punctajul oferit celorlalți participanți, etc. Însă în practică autoritățile contractante nu sunt foarte receptive în a oferi suficientă informație, limitându-se la acordarea unor răspunsuri formale prin care operatorul este informat că oferta lui a fost respinsă din motivul prețului majorat.
- **Lipsa accesului la documentele de raportare** (dările de seamă) care sunt remise de către autoritățile contractante către AAP limitează serios transparența la etapa post-achiziție. Legea specifică că AAP are atribuții de examinare a dărilor de seamă, dar nu și de publicarea lor. Astfel, nici mass-media, dar nici societatea civilă nu poate accesa raportările privind achizițiile publice desfășurate și respectiv a elucida mai ușor cazurile de fraudare a achizițiilor publice.

Recomandări privind transparența:

Monitorizarea plasării informației pe paginile web ale autorităților contractante, asigurarea actualității informației, precum și responsabilizarea acestora pentru neoferirea informației accesul la care nu este limitat prin lege.

Ajustarea formatului dărilor de seama prezentate de AAP pe pagina sa web, astfel încât acestea să ofere suficientă informației publicului pentru a putea estima eficiența utilizării banilor publici.

4. Tehnologii informaționale în achizițiile publice

Implementarea tehnologiilor informaționale în efectuarea achizițiilor publice oferă oportunități pentru optimizarea costurilor și procedurilor atât pentru autoritățile contractante cât și pentru agenții economici care furnizează produsele și serviciile sale. Achizițiile electronice reprezintă procesul de vânzare și cumpărare a bunurilor și serviciilor de către agenții economici și instituțiile statului prin intermediul rețelei Internet. Utilizarea unui sistem de e-Achiziții contribuie la micșorarea costurilor proceselor de achiziții prin minimizarea semnificativă a costurilor tranzacționale anuale a părților implicate în proces. În urma utilizării tehnologiilor informaționale în procesul de achiziții, timpul necesar pentru efectuarea procedurilor de achiziție și costurile pentru livrarea documentației se micșorează, iar transparența și accesul public în timp real la informația privind achizițiile publice crește semnificativ.

Achizițiile electronice reprezintă totalitatea metodelor utilizate pentru eficientizarea și automatizarea procedurilor de achiziție prin utilizarea tehnologiilor informaționale.

4.1. Cadrul de reglementare

Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice creează cadrul legal pentru utilizarea instrumentelor de tehnologii informaționale în procesul de achiziții publice, precum:

- Comunicarea pe cale electronică între autoritățile contractante și ofertanți;
- Implementarea unui sistem dinamic de achiziție în totalitate electronic;
- Publicarea în format electronic a anunțurilor, caietelor de sarcini și a tuturor documentelor suplimentare;
- Efectuarea tuturor comunicărilor și schimbului de informații pe cale electronică;
- Prezentarea pe cale electronică a ofertelor;
- Efectuarea licitațiilor electronice.

4.2. Situația curentă

La momentul actual Sistemul nou electronic SIA RSAP M-Tender este utilizat în mod obligatoriu de către toate autorități publice în calitate de autoritate contractantă. Toate documentele de licitație sunt încărcate în Sistem, respectiv autoritatea contractantă publică procedura de achiziție, astfel oferind posibilitatea pe o scară largă a participării agenților economici. Companiile ofertante, în baza accesului la Registrul prin intermediul semnăturii digitale, au posibilitatea de a se înregistra și de a descărca documentele privind licitația în format electronic fără a se prezenta fizic la Agenția de Achiziții Publice sau Autoritatea Contractanta pentru a obține setul de documente pe suport de hârtie. Totodată, interfața publică a RSAP (www.etender.gov.md) oferă tuturor cetățenilor informația și statutul despre licitațiile curente și cele încheiate. Datele detaliate despre fiecare tip de achiziție și informația relevantă pentru fiecare ofertant este accesibilă după înregistrarea în sistem și autentificarea prin intermediul semnăturii digitale. SIA RSAP M-Tender reprezintă un sistem complex care este în continuă dezvoltare. Aceasta se datorează necesității ajustării acestuia la schimbările care au loc în procesul de achiziții, necesitatea implementării funcționalităților noi și dezvoltarea tehnologiilor informaționale.

4.3. Problemele existente

La momentul actual au fost identificate un șir de probleme în procesul de dezvoltare a achizițiilor electronice care rețin dezvoltarea și valorificarea potențialului existent din domeniul achizițiilor publice din Moldova precum:

- Nu există o strategie definită pentru dezvoltarea achizițiilor electronice. Componentele și funcționalitățile sunt elaborate în dependență de prioritățile și condițiile existente la moment și în dependență de disponibilitatea resurselor financiare pentru dezvoltarea achizițiilor electronice;
- Cooperarea interministerială nu este suficientă pentru implementarea comună a funcționalităților cu impact pozitiv înalt atât pentru autoritățile publice cât și pentru agenții economici;
- Diferența de dezvoltare a capacităților de utilizare a tehnologiilor informaționale și dotare tehnică dintre regiunile rurale și urbane ale țării nu permit tuturor autorităților publice și agenților economici să utilizeze achizițiile electronice;
- Nu există un buget destinat pentru mentenanța în regim de exploatare a Sistemului existent a achizițiilor electronice;
- Nu există un buget destinat pentru un program de promovare a utilizării achizițiilor electronice. Agenții economici nu sunt informați despre existența componentelor de achiziții electronice;
- Nu există un buget destinat pentru instruirea utilizatorilor din cadrul autorităților publice participante la achiziții publice. Deși există o rotație continuă a angajaților din cadrul autorităților publice, nu există programe de instruire continuă a persoanelor responsabile pentru achizițiile publice din cadrul AAP și autorități. Instruirea este organizată doar cu forțele Agenției Achiziții Publice;
- Procurarea semnăturilor digitale necesare pentru utilizarea Registrului de Stat al Achizițiilor Publice reprezintă o povară pentru agenții economici din cauza costului înalt pentru semnături și a termenului scurt de valabilitate a acestora care este de un an. Astfel, în fiecare an, autoritățile publice implicate și agenții economici sunt nevoiți să parcurgă procedura de re-înnoire a semnăturilor și să achite costul acestora. Cu integrarea Registrului de Stat al Achizițiilor Publice în serviciul MPass a fost asigurată posibilitatea de utilizare a sistemului prin intermediul semnăturii mobile. Dar aceasta posibilitate la fel este legată de costurile semnificative pentru Agentul Economic.

4.4. Deficiențele constatate în cadrul realizării procedurilor de achiziții publice prin SIA RSAP (MTender)

1. În conformitate cu prevederile art. 1 din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, *oferta constituie un act juridic prin care operatorul economic își manifestă voința de a se angaja din punct de vedere juridic într-un contract de achiziții publice. Oferta cuprinde propunerea financiară, propunerea tehnică, precum și alte documente stabilite prin documentația de atribuire.* Subsecvent, potrivit art. 66 din Legea precitată, deschiderea ofertelor, examinarea, evaluarea și compararea lor ulterioară țin de competența și responsabilitatea autorității contractante, iar

acestea se deschid la timpul specificat în documentația de atribuire ca dată-limită de depunere a ofertelor sau la timpul specificat ca dată-limită a termenului prelungit, indiferent de numărul de ofertanți. Actualmente însă, în cadrul PEA achiziții.md se impune autorității contractante de a evalua inițial un singur operator după criteriul „cel mai mic preț”, iar vizualizarea următoarei oferte depuse, se realizează doar în condițiile descalificării justificate a operatorului care a propus prețul cel mai mic.

Considerăm că, se încalcă principiul evaluării în domeniul achizițiilor publice, prin nerespectarea celor 3 etape în ordine cronologică, cum ar fi:

1) etapa de evaluare a cerințelor de calificare;

2) etapa de evaluare a cerințelor tehnice;

3) etapa de evaluare a prețului propus, după promovarea celor 2 etape menționate supra.

În context, prin nedeschiderea tuturor ofertelor pentru examinarea, evaluarea și compararea, la data deschiderii acestora, în consecință duce la tergiversarea procedurilor de achiziții publice.

2. Potrivit prevederilor art. 41 alin. (1) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, *până la expirarea termenului de depunere a ofertelor, autoritatea contractantă are dreptul să modifice documentația de atribuire fie din proprie inițiativă, fie ca răspuns la solicitarea de clarificare a unui operator economic.* Astfel, constatăm că, butonul de redactare în cadrul PEA achiziții.md nu este deplin funcțional și este activ doar în perioada clarificărilor, ceea ce contravine prevederilor expuse supra. Unica opțiune care este propusă de SIA RSAP (MTender) este anularea procedurii de achiziții publice care în consecință, lipsește autoritatea contractantă de satisfacerea în termen a necesităților acesteia. În context, autoritatea contractantă are posibilitatea tehnică de a plasa în sistem doar informația suplimentară, fără a putea fi redactată inițial documentația de atribuire încărcată în SIA RSAP (MTender) pe loturi, până la expirarea termenului de depunere a ofertelor. În consecință, operatorii economici depun oferte neconforme, deoarece nu este vizibilă documentația de atribuire actualizată.

3. La etapa de publicare a procedurilor de achiziții pe loturi, acestea nu sunt vizualizate în consecutivitate, conform ordinii stabilite în documentația de atribuire propusă spre publicare de către ASP.

4. Din punct de vedere tehnic, la etapa publicării înștiințării care a fost transmisă operatorilor economici nu este activat butonul care confirmă decizia de atribuire, respectiv procedurile sunt vizualizate cu statut „de evaluare”, ceea ce induce în eroare operatorii economici.

5. Nu sunt salvate datele de contact ale operatorilor economici în procesul de încărcare a contractelor în format PDF. Respectiv, este necesară includerea de

fiecare dată a datelor respective (denumirea operatorului economic, numele directorului, codul fiscal, adresa, numărul de telefon, adresa de e-mail etc.), consumând timp și resurse umane.

6. În procesul de publicare a contractelor de achiziții publice nu există posibilitatea tehnică a plasării acestora la rubrica procedurii de achiziții publice finalizate. Totodată, dacă nu există asemenea posibilitate din punct de vedere tehnic, propunem ca contractele să fie plasate într-o rubrică separată de procedurile de achiziții publice, la care nu se referă contractele încheiate.

7. Nu există o posibilitate tehnică a plasării mai multor contracte de achiziții publice prin descrierea tuturor elementelor contractelor, cum ar fi: suma totală a contractelor fără TVA, unitatea de măsură, obiectul contractului, denumirea furnizorului. Luând în considerare că contractele de achiziții publice dispun de un volum considerabil de informații, există problematica încărcării fișierelor mai mult de 15 Mb. Astfel, autoritățile contractante sau agenții economici sunt puși în situația utilizării suplimentare a programului de diminuare a informației, care în consecință duce la diminuarea vizibilității datelor contractuale, publicate în SIA RSAP (MTender). Dat fiind faptul că, SIA RSAP (MTender) creează posibilitatea tehnică de a publica deja procedurile de negociere, nu este prevăzut un compartiment separat pentru publicarea acestora, în mod similar pentru procedura de licitație publică și COP.

8. Nu există o claritate în ce mod SIA RSAP (MTender) monitorizează datele despre bugetul anual al autorităților contractante. Astfel, în situația demarării procedurilor de achiziții publice, sistemul nu procesează datele despre restul sumelor financiare neutilizate din buget.

4.5. Propuneri spre examinare în cadrul procesului de amendare a cadrului normativ aferent procedurilor de achiziții publice

1. La art. 30 din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, urmează a fi examinată oportunitatea sau inoportunitatea menținerii acestor prevederi și anume, de a completa anunțul de atribuire de către autoritatea contractantă, deoarece informațiile respective se regăsesc în decizia de atribuire a contractului de achiziții publice și darea de seamă, care sunt remise către Agenția Achiziții Publice sau să fie prevăzută această obligativitate doar pentru autoritățile publice cu finanțare expresă din bugetul de stat pentru ținerea la evidență a informațiilor respective.

2. La art. 56 alin.(1) lit.a) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice urmează a fi completat cu prevederi care ar reglementa că, în situația când o procedură de achiziții publice a fost desfășurată prin licitație deschisă, fiind delimitată pe mai multe loturi și, respectiv, nu au fost depuse oferte pentru unul/sau mai multe loturi, autoritatea contractantă va putea utiliza procedura de negociere

fără publicarea prealabilă a unui anunț de participare pentru lotul/loturile respective sau procedură de mică valoare, în dependență de valoarea estimată.

4. La art. 66 alin. (6) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, urmează a fi exclusă propoziția a doua „oferanții sau reprezentanții acestora au dreptul să participe la deschiderea ofertelor, cu excepția cazului când ofertele au fost depuse prin SIA „RSAP” (MTender), ca fiind inutilă și procedurile care cad sub incidența legii vizate sunt publicate prin definiție în SIA „RSAP”.

5. La art. 71 alin. (1) lit.d) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice liniuța a opta creează confuzii în interpretare, deoarece nu este plafonată valoarea depășirii fondurilor alocate de autoritatea contractantă, în coraport cu propunerea financiară din partea operatorilor economici și concomitent prevederile date nu sunt aduse în concordanță cu prevederile din liniuța a șasea din alineatul prenotat.

6. La art. 76 alin. (1) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice urmează a fi revizuite prevederile sub aspectul includerii exceptării repartizării pe loturi de către autoritatea contractantă, în situația prezentării justificării de către aceasta ce ține de economisirea banilor publici prin desfășurarea procedurii de achiziție publică pe un singur lot.

Analizând experiența altor state și în pofida problemelor și provocărilor existente în utilizarea și dezvoltarea sistemelor informaționale în procesul de achiziții publice, acestea oferă un șir de beneficii precum minimizarea timpului și a numărului de proceduri în procesul de achiziții, reducerea resurselor pentru administrarea procesului de achiziții, creșterea transparenței și a calității guvernării în ansamblu.

Concluzii și recomandări generale

În ultimii ani Agenția Achizițiilor Publice a efectuat un șir de măsuri pentru îmbunătățirea cadrului legal și normativ privind achizițiile și a sporit măsurile de monitorizare a autorităților contractante privind respectarea procedurilor. Astfel, s-a redus drastic numărul contractelor de achiziții publice realizate fără publicarea prealabilă în Buletinul de Achiziții Publice.

Procesul de descentralizare prin care trece Republica Moldova se răsfrânge și asupra domeniului de achiziții publice. Acordarea unor atribuții și împuterniciri extinse autorităților contractante presupune în același timp existența capacității acestora, realizarea unei responsabilizări efective și un sistem echilibrat de control. În acest sens o importanță crucială o are respectarea principiilor de transparență pe tot procesul achizițiilor publice. De asemenea, introducerea cât mai rapidă a sistemelor de achiziții electronice, cooperării în procesul de achiziții a autorităților contractante și trecerea lentă la procurarea serviciilor de achiziții publice de la agenții specializate sunt direcțiile care vor contribui la îmbunătățirea calității achizițiilor.

Totodată, constrângerile și problemele existente în sistemul de achiziții publice sunt multiple atât din interiorul sistemului cât și din afara acestuia. și cu o mare pondere a celor din mediul extern acestui sistem. Ținând cont de faptul că factorii de succes în asigurarea unor achiziții calitative se extind și în afara controlului nemijlocit al Agenției, rolul de bază al Ministerului Finanțelor este ca prin politicile sale să promoveze controlul intern pe domeniul achizițiilor, sporirea controlului prin Inspekția Financiară și sporirea măsurilor de responsabilizare în procesul de executare a bugetului.

Cadrul legal și de proceduri privind achizițiile publice, chiar dacă nu este perfect nu este cauza care generează cele mai multe riscuri de pierderi în achiziții. Principalele cauze sunt mai curând legate de controlul slab al rezultatelor achizițiilor și managementului inadecvat al riscurilor. Autoritățile contractante acordă puțină atenție analizei factorilor și constrângerilor existente cu scopul de a elabora măsurile necesare pentru îmbunătățirea situației. Astfel, este necesar de pus mai mare accent pe controlul rezultatelor, atât din interiorul autorității contractante cât și din partea executorilor primari de buget și/sau autorităților ierarhic superioare. Rapoartele de executare a bugetelor întocmite de toate autoritățile contractante trebuie să includă date suficiente și relevante în privința rezultatelor obținute din achiziții și informații privind rezultatele evaluărilor post-achiziții.

Sporirea transparenței este o prioritate a Agenției Achiziții Publice, însă pentru ca aceasta să producă rezultatele dorite este necesar de avut o politică coerentă de asigurare a transparenței la toate etapele de achiziții. În opinia noastră locul îngust la momentul actual în asigurarea transparenței îl constituie lipsa informațiilor suficiente privind rezultatele achizițiilor. În condițiile, Republicii Moldova recomandăm ca toate contractele de achiziții să fie publice, astfel încât și publicul larg să aibă posibilitatea să monitorizeze executarea acestora. Informațiile sensibile pentru publicare pot fi omise de la publicare.

Totodată, este necesar de menționat că în condițiile actuale ale Republicii Moldovei, măsurile aplicate doar la nivelul responsabilității Guvernului nu vor produce rezultatele dorite. Sistemul achizițiilor publice este puternic afectat de starea în justiție, activitatea sau mai curând inactivitatea organelor de drept, opacitatea competiției politice, tradiții, calitatea mediului de afaceri și alți factori. Din cei menționați, cruciali sunt opacitatea competiției politice și justiția. Este ilustrativ faptul că practic nu se cunosc cazuri de investigații sau condamnări pentru fraudarea achizițiilor publice, infracțiunile de corupție, neglijență în serviciu, abuz de putere ori serviciu, precum și nedeclararea conflictului de interese.

De asemenea, Legea privind achizițiile publice prevede expres dreptul autorităților contractante de a utiliza, integral sau parțial, specificații definite prin

etichete ecologice de tipul celei europene, a celor multinaționale sau orice altă etichetă ecologică, care ar constitui obiectul achizițiilor verzi.

La nivel european a fost stabilit un șir de criterii privind achizițiile publice verzi pentru o serie de produse și servicii. Acestea au fost elaborate pentru a facilita includerea cerințelor ecologice în documentele de atribuire a contractelor de achiziție publică. Totodată, criteriile Uniunii Europene privind achizițiile publice ecologice tind spre atingerea unui bun echilibru între performanța de mediu, considerente legate de costuri, disponibilitatea pe piață și ușurința de verificare, astfel încât autoritățile contractante care achiziționează să poată alege, în funcție de nevoile lor, includerea tuturor sau numai anumitor cerințe în documentele de atribuire. Termenul „criterii privind achizițiile publice verzi” include nu numai criteriile de selecție și de atribuire, dar, de asemenea, specificații și clauze de executare a contractului, iar identificarea criteriilor durabile reprezintă un pas foarte important pentru punerea în aplicare a achizițiilor verzi.

Motto: Achiziționează responsabil – achiziționează pentru durabilitate!!!

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea privind achizițiile publice: nr. 131 din 03.07.2015. *Monitor Oficial al Republicii Moldova*. 2015, nr. 197-205, 402. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 424-429 din 16 noiembrie 2018.
2. Legea privind achizițiile publice: nr. 96 din 13.04.2007. *Monitor Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 107-111, 470.
3. Ghid de bune practici în domeniul achizițiilor publice. Chișinău, 2012 [online]. [citată 25 ian. 2019]. Disponibil
4. Regulamentul privind activitatea grupului de lucru pentru achiziții publice aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 667 din 27.05.2016;
5. Codul Contravențional al Republicii Moldova;
6. Practici internaționale în domeniul achizițiilor publice, Polonia și Italia;
7. Ghid privind achizițiile publice durabile, Agenția Achiziții Publice; Ministerul Finanțelor 2017 https://tender.gov.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_privind_achizițiile_publice_durabile.pdf;
8. Achiziții publice în Republica Moldova, Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP, 2014.

1.4. APLICAREA MODELULUI RESPECTĂRII CERINȚELOR NORMATIVE PENTRU MINIMIZAREA PROVOCĂRILOR ȘI RISCURILOR ACHIZIȚIILOR PUBLICE DURABILE LA NIVEL NAȚIONAL, CU EFECT MEDIATOR AL COMPORTAMENTULUI ETIC

Andrei MULIC, Galina ULIAN

Rezumat.

În acest capitol autorii prezintă modelul elaborat al respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic. Modelul propus extinde Teoria conformității socioeconomice pentru a cerceta efectul mediator al comportamentului etic asupra impactului profesionalismului, conștientizării, aplicării, rezistenței la presiunea politică și respectării reglementărilor privind achizițiile publice. Planul de cercetare cantitativă a fost implementat folosind datele obținute de la 25 de colaboratori de achiziții publice din diferite entități publice, ca grup de eșantion. Datele inițiale au fost analizate folosind modelarea ecuației structurale prin metoda celor mai mici pătrate parțiale (PLS-SEM). Rezultatele obținute au confirmat ipotezele pentru modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic. Cercetarea a confirmat concluziile anterioare despre impactul direct al profesionalismului, conștientizării, aplicării nermelor legislative, rezistenței la presiunea politică și comportamentului etic asupra respectării normelor privind achizițiile publice. Astfel, autorii au cercetat și un efect mediator al comportamentului etic asupra aderenței la toți factorii, cu excepția rezistenței la presiunea politică. Cercetarea practică presupune că comportamentul etic al colaboratorilor de achiziții publice ar trebui să fie o problemă strategică atât pentru politicieni, cât și pentru organizațiile profesionale. Cercetarea teoretică extinde teoria conformității socioeconomice în contextul literaturii științifice privind achizițiile publice prin efectele intermediare ale comportamentului etic prin intermediul analizei structurale.

Cuvinte cheie: *Psihologie de afaceri, Sociologie, Comportament etic, Respectarea reglementărilor din domeniul achizițiilor publice*

Introducere.

Modelul simplificat de efecte directe, elaborat în cercetările anterioare a demonstrat rezultate relativ consistente în lucrările științifice lui Abere și Muturi, 2015; Chikwere și colab., 2019; Hyacinth și Yibis, 2017; Omagbon, 2016; Sandada și Kambarami, 2016. [2, 5, 10, 14, 16]. În conformitate cu rezultatele și concluziile autorilor, este important să ne facem referire la recomandările existente pentru formularea modelelor de regresie strategică. În acest sens, lucrarea științifică a lui Baron și Kenny (1986) oferă o sursă de informații de bază, care oferă îndrumări extinse cu privire la utilizarea variabilelor de moderator și mediator [4].

Scopul principal constă în obținerea informației relevante despre analiza, care trebuie să fie efectuată, pentru înțelegerea factorul strategic care va fi în centrul activităților instituțiilor publice în procesul atingerii unui nivel ridicat de conformitate cu reglementările normative privind achizițiile publice. Așadar,

rezultă, din lucrarea științifică lui Baron și Kenny (1986), că dacă există inconsistență în concluzii, se recomandă utilizarea unui moderator, în timp ce existența coerenței între studiile empirice presupune utilizarea unei variabile-mediator [4].

Astfel, în viziunea noastră, comportamentul etic a fost cea mai importantă variabilă care a fost evidențiată în contextul achizițiilor publice. Cercetător științific Saini (2010) considera că etica reprezintă o condiție prealabilă pentru reducerea nerespectării normelor privind achizițiile publice. Așadar, rezultă, că, alți factori sunt de dorit pentru a atinge un nivel ridicat de conformitate dar inițial etica reprezintă o condiție prealabilă.

Autorii Ogot și Morong (2017) au concluzionat, că comportamentul etic este un factor important care poate îmbunătăți eficiența achizițiilor publice în sectorul public. Prin urmare, procesul de achiziție trebuie să fie etic pentru a evita consecințele care pot fi ireversibile. Așadar, analizând rolul eticii și comportamentului etic în respectarea normelor în procesul desfășurării achizițiilor publice, putem concluziona că comportamentul etic poate fi un potențial mediator în influența conformității achizițiilor publice și a factorilor determinanți ai acestuia. Comportamentul etic poate fi un mecanism care poate explica de ce astfel de determinanți demonstrează în mod consecvent adecvarea achizițiilor publice în diferite contexte. Stabilirea acestui efect intermediar ar putea influența pozitiv la elaborarea politicii strategice pentru îmbunătățirea conformității cu reglementările privind achizițiile publice și va facilita eforturile instituțiilor din sectorul public pentru a atinge un nivel ridicat de conformitate în domeniului achizițiilor publice durabile la nivel național.

Așadar, modelul propus în acest capitol poate fi susținut și de lucrările științifice privind achizițiile publice. De exemplu, autorul Tukamuhabwa (2012) a propus concepție de obligație morală ca potențial intermediar în relația dintre normele legislative privind achizițiilor publice și respectarea regulilor necesare [19, p.98]. În mod similar, Zita și Matebula (2015) au identificat comportamentul etic ca un element esențial al achizițiilor publice, care poate fi utilizat ca instrument pentru restabilirea integrității guvernamentale [20, p.8]. De asemenea, a fost elaborată o propunere de identificare a cauzelor neconformităților în procesului de achiziții publice, pentru stabilirea factorii decizionale și orientarea politicilor publice spre îmbunătățirea respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național.

La efectuarea cercetării, autorii au fost ghidați de următoarele principii motivaționale:

1. Primul principiu presupune motivația practică care poate influența asupra elaborarea politicilor guvernamentale. Modelele econometrice existente în domeniului achizițiilor publice sunt foarte simple în prezentare, dar destul de

dificile în procesul de aplicare lor în practică. Ele reprezintă impactul direct al multor variabile asupra conformității achizițiilor publice. În majoritatea cazurilor, nicio variabilă specială nu reprezintă o prioritate pentru politica publică. În cercetarea respective se propune și se testează un model cuprinzător de mediere strategică. Modelul propus de autorii poate fi complicat în comparație cu cercetările anterioare datorită integrării efectelor de mediere, dar poate fi ușor de aplicat în practica națională, deoarece acordă prioritate pentru unui factor specific.

În literatura științifică de specialitate nu sa regăsit abordare complexă pentru această problemă. Metodologie privind modelarea parțială a celor mai mici pătrate (PLS) presupune că cercetarea acestui model complex cu efect mediator ale comportamentului etic destul de fezabil. PLS -SEM permite identificarea construcției «key driver» (Hair et al., 2011). Astfel, cercetările proprii a identificat comportamentul etic bazat pe lucrările științifice lui Zitha și Mathebula, 2015; Mwangi și Kwasira, 2015; Ogol și Moronge, 2017, ca un mediator între respectarea achizițiilor publice și factorii determinanți ai acestuia. Identificarea relațiilor cu factori cheie este esențială și trebuie evaluată pentru determinarea priorităților politicilor din domeniul achizițiilor publice durabile la nivel național.

2. A doua motivație este metodologică. Utilizarea PLS-SEM pentru validarea teoriei socio-economice a conformității cu reglementările (Sutinen și Kuperan, 1999) nu este cercetată detaliat în literatura existentă privind achizițiile publice [18, p.22]. Acest lucru este posibil, deoarece PLS-SEM a fost utilizat în mai multe cercetări științifice pentru testarea teoriilor structurale, cum ar fi teoria comportamentului planificat (TPB) lui Ajzen (1991). Se așteaptă ca rezultatele cercetărilor efectuate să aibă o semnificație metodologică și teoretică atât pentru testarea teoriei, cât și pentru aplicarea acesteia în contextul achizițiilor publice durabile la nivel național.
3. A treia motivație presupune extinderea înțelegerii teoriei achizițiilor publice, acest lucru să deschidă căile de dezvoltare pentru viitorii cercetători în domeniului creării modelelor privind achizițiile publice durabile. În acest context, se propune obiectivul cercetării de a testa un model strategic pentru a cerceta efectul mediator ale comportamentului etic asupra impactului profesionalismului, conștientizării și rezistenței la presiunea politică asupra respectării cerințelor de reglementare în domeniul achizițiilor publice.

Modelului respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic a fost creată pe baza teoriei socio-economice a «conformității normative» elaborată de Sutinen și Couperan (1999).

Teoria respectivă combină «teoria descurajării economice» cu teoriile legitimității, teoriilor psihologice și sociologice pentru a explica obligațiile morale și

influența socială ca factorii esențiali ai deciziilor individuale privind respectarea regulilor de achiziții publice [10, p.71]. Aplicarea teoriei «conformității normative» pentru elaborarea modelului propus se bazează pe patru motive:

- 1) În primul rând, variabila dependentă în teorie este conformitatea cu reglementările normative, care acționează și ca variabilă dependentă în cercetarea ulterioară. Metodologia propusă este foarte solicitată în explicarea relațiilor propuse în modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic, deoarece oferă o explicație pentru relația dintre conformitatea reglementării normative și factorii determinanți ai acesteia. Așadar, teoria subliniază obligația morală (comportamentul) ca un factor important care influențează deciziile privind conformitatea, considerând că profesionalismul se realizează prin formare și dezvoltare profesională, care servesc drept mecanism pentru obținerea aderenței la standardele profesionale și etice. Atunci când oamenii trec prin procesele de dezvoltare cognitivă, pot observa modificări ale potențialului lor intern, ceea ce duce la un înalt profesionalism, obligații morale (comportament etic) și la respectarea normelor privind achizițiile publice.
- 2) Al doilea factor determinant al conformității este - conștientizarea, acest lucru poate fi realizat prin experiența de lucru prin interacțiunea cu colegii la locul de muncă, sau prin studierea regulilor privind achizițiile publice. În instruirii la locul de muncă, dintr-o teorie bazată pe ipoteza lui Sutinen și Couperan (1999), se poate concluziona că respectarea regulilor și normelor este asociată cu influența mediului prin socializare, care se materializează prin relațiile dintre individ și societate. Influența mediului este un factor important care poate influența deciziile indivizilor în ceea ce privește conformitatea normelor existente.

Una dintre variabilele cheie care explică necesitatea colaborării sunt întâlnirile individuale. Acest lucru presupune că colaboratorii din domeniului achizițiilor publice au competențele necesare în domeniului proceselor și procedurilor de achiziții publice prin interacțiunile lor cu colegii care cunosc și înțeleg mai bine astfel de procese și proceduri pentru implementarea corectă a reglementării normative. Studierea regulilor de achiziții publice se realizează atât prin instruire, cât și prin conștientizare care poate fi oferită prin interacțiunea cu alte persoane. În procesul de formare a competențelor necesare, teoria subliniază, importanța studiilor cognitive în luarea deciziilor prădecvate în diferite stadii de dezvoltare [18, p.6].

- 3) Aplicarea regulamentelor este al treilea factor determinant al respectării cerințelor de reglementare a achizițiilor publice durabile. Aplicarea unui mecanism de executare rămâne o componentă importantă a unui regim de

conformitate, chiar și cu obligații morale și influență socială ridicată. Astfel, în conformitate cu acest postulat teoretic, se poate presupune că respectarea normelor privind achizițiile publice îi va obliga pe colaboratorii departamentelor de achiziții publice să se comporte etic și, prin urmare, să respecte normele privind achizițiile publice. Obligațiile inerente ale oamenilor (comportament etic) pot fi realizate prin dictatele autorităților guvernamentale, cum ar fi poliția, șefii la locul de muncă și autoritățile generale. Aplicarea acestor măsuri este contrară interesului individual și implică faptul că respectarea normelor și reglementărilor legale va duce la o astfel de motivație internă și ca rezultat, va crește respectarea cerințelor de reglementare.

- 4) Al patrulea factor determinant reprezintă - rezistența la presiunea politică. Teoria subliniază loialitatea față de autorități publice în luarea deciziilor privind conformitatea depinde de „legitimitate”. Pe baza faptului că oficialii din achizițiile publice încurajează colaboratorii din domeniul achizițiilor publice să se comporte fără etică atunci când încearcă să încheie un contract cu părțile afilate. În acest caz comportamentul etic înseamnă că oficialii din achizițiile publice trebuie să reziste presiunilor politice. Aceasta înseamnă că chiar și atunci când oficialii politici, managerii și alte forțe din cadrul entității publice dau instrucțiuni pentru a încălca regulile sau pentru a crea presiuni pentru a le încălca, colaboratorii departamentelor de achiziții publice trebuie să evalueze legalitatea acestor instrucțiuni și să reziste oricărei presiuni pentru a le încălca. Așadar, acest lucru va duce la un proces de achiziții publice care va îmbunătăți respectarea regulilor înaintate.

Prin urmare, se poate argumenta că colaboratorii departamentelor de achiziții publice vor rezista presiunii politice dacă percep procedurile aplicate de autoritățile politice ca fiind neloiale sau ilegale. Când acest lucru continuă, un astfel de personal se va comporta din punct de vedere etic și se va asigura în cele din urmă că sunt respectate regulile existente privind achizițiile publice. La fel, existența unor mecanisme juridice puternice poate permite colaboratorilor de achiziții publice să se comporte etic de teama pedepsei și, în cele din urmă, poate duce la respectarea strictă.

Rezistența la presiunea politică poate îmbunătăți comportamentul etic și, ca urmare, poate duce la respectarea strictă a normelor de achiziții publice. În afară de acest argument logic și pe baza recomandărilor lui Baron și Kenny (1986), luarea în considerare a comportamentului etic în modelul propus se efectuează din două motive [4, p. 48]:

- 1) În primul rând, s-au elaborat concluzii despre impactul profesionalismului, conștientizării și dreptului la interferențe politice asupra respectării cerințelor.

(Abere și Muturi, 2015; Chikwere și colab., 2019; Omagbon, 2016; Sandada și Kambarami, 2016).

- 2) În al doilea rând, este interesant faptul că etica reprezintă o variabilă cheie în literatura științifică privind achizițiile publice [13, 15]. Etica, poate fi analizată ca un potențial intermediar în modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic. Modelul este prezentat în Figura 1.

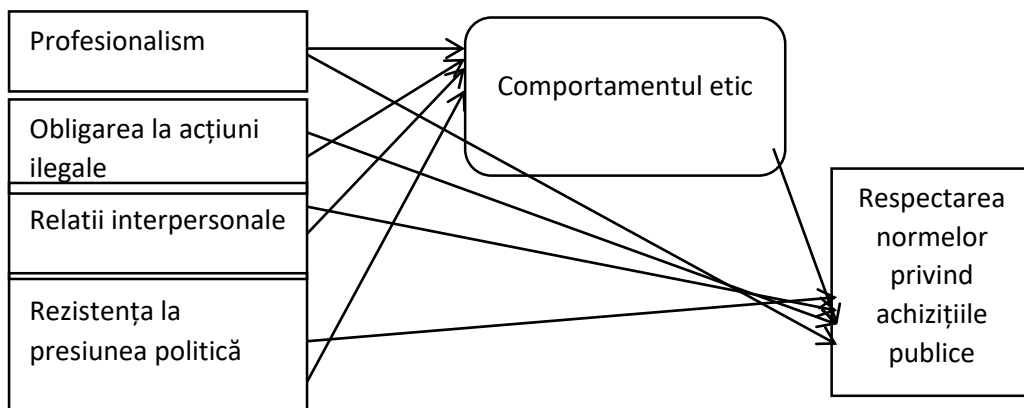

Figura 1. Comportamentul etic și respectarea regurilor privind achizițiile publice - modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic.

Sursa: Elaborat de autori

Comportamentul etic aici se referă mai mult la „calitățile etice personale” ale angajaților, în timp ce respectarea regulelor privind achizițiile publice înseamnă „punerea în aplicare corectă a reglementărilor normative privind achizițiile publice”. Aceasta înseamnă că trăsăturile etice personale (comportamentul etic) pot duce la acțiuni organizaționale (performanță / conformitate). Etica achizițiilor publice este privită ca un comportament moral în achiziții (Abere și Muturi, 2015). Cercetare analizează etica la nivel individual (comportamentul etic al personalului departamentelor de achiziții publice), în timp ce respectarea cerințelor este luată în considerare la nivel organizațional (punerea în aplicare corespunzătoare a prevederilor legislative).

Astfel, în modelului respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic, propus de autori, comportamentul etic este definit ca o variabilă cheie care explică relația persistentă dintre conformitatea achizițiilor și factorii determinanți ai acesteia. Obiectivul principal al cercetării este

de a oferi dovezi empirice ale influenței strategice de mediere a comportamentului etic asupra acestor relații directe.

Vom prezenta factori principali din modelului propus:

1. Profesionalism, comportamentul etic și respectarea normelor privind achizițiile publice.

Profesionalismul în achizițiile publice poate fi descris ca o situație în care persoanele responsabile în cadrul departamentelor de achiziții publice iau decizii competente privind aplicarea și desfășurarea procedurilor necesare (Hyacinth și Yibis, 2017). Astfel, se poate concluziona că profesionalismul este esențial pentru respectarea reglementărilor privind achizițiile publice. Existența relației constantă între variabile, pune în aplicare necesitatea înțelegerii mecanismului care stă la baza unei astfel de relații consistente. Accentul pus pe comportamentul etic în literatura științifică privind achizițiile publice (Fourie, 2017; Saini, 2010) implică faptul că profesionalismul este o variabilă cheie în procesele de achiziții publice. Astfel, atunci când personalul de achiziții publice atinge un anumit nivel de profesionalism, acesta poate duce la standarde etice și, ca rezultat, la o conformitate mai strictă. În concordanță cu acest argument, comportamentul etic presupune relația dintre profesionalism și respectarea normelor privind achizițiile publice.

2. Relații interpersonale, comportamentul etic și respectarea normelor privind achizițiile publice

Lipsa competențelor necesare în procesul realizării achizițiilor publice rămâne o problemă de importanță majoră în realizarea achizițiilor publice eficiente. De exemplu, în Republica Moldova, achizițiile publice sunt reglementate de LEGE Nr. 131 din 03-07-2015 «privind achizițiile publice».

Astfel, o înțelegere profundă a acestei legi, precum și a prevederilor acesteia, va permite o mai bună conformitate cu procedura de achiziție publică. În prezent, există o înțelegere limitată a rolurilor multor angajați în întreprinderile de stat din Republica Moldova, astfel încât comportamentul și deciziile lor au un caracter discreționar. Conducerea și alte părți interesate tind să-i manipuleze pe persoanele responsabile, deoarece au mai puține cunoștințe despre regulile de desfășurare a achizițiilor publice. Folosind modelul conceptual prezentat în Figura 1, se poate vedea impactul posibil al relațiilor interpersonale cu privire la conformitatea cu reglementările normative privind achizițiile publice.

Cercetările efectuate ne demonstrează faptul că, atunci când oficialii de achiziții au cunoștințele și competențele necesare privind practicile și procedurile de achiziții publice, poate reduce numărul încălcărilor etice neintenționate care pot apărea din cauza lipsei de cunoștințe și experiență. Când se realizează acest lucru, rezultatul final va fi un grad ridicat de minimizare a provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național.

3. Factorul juridic, comportamentul etic și respectarea normelor privind achizițiile publice

Pentru ca respectarea regulilor privind achizițiile publice să fie extrem de eficientă, aceasta trebuie monitorizată de agenții externe. Unii cercetători pun sub semnul întrebării impactul direct al factorului juridic asupra respectării procedurilor de achiziții publice. În legătura cu faptul că influența puternică a factorului legal poate face infractorii mai sofisticăți în dezvoltarea mijloacelor de ascundere a faptelor greșite, în timp ce alții rămân în opinia că factorul legal previne nerespectarea procedurilor de achiziții publice.

Așadar, cercetarea poate stabili în mod logic că, având în vedere factorul legal, teama de pedeapsă poate forța persoanele responsabile de achiziții publice să se comporte etic și să respecte normele legale privind achizițiile publice. În consecință, comportamentul etic presupune relația dintre factorul legal și respectarea normelor privind achizițiile publice.

4. Rezistența la presiunea politică și respectarea normelor privind achizițiile publice

Cercetările științifice a demonstrat faptul că achizițiile publice sunt considerate o activitate sensibilă din punct de vedere politic (Omagbon, 2016). Mai multe cercetări au raportat despre efectul intervenției politice asupra respectării regulilor privind achizițiile publice. De exemplu, o cercetare realizată de Othman, R.O., Norman (2011) a indicat faptul că intervenția politicianilor la nivel național, a oamenilor de afaceri a avut un impact negativ asupra proceselor de achiziții publice și a redus transparența.

Majoritatea dovezilor empirice privind impactul intervenției politice asupra conformității raportează despre relații negative [14, p.20, 16, p.18]. În concordanță cu aceste constatări, Jones (2015) au adoptat o abordare alternativă în care presiunea politică a fost examinată în corelare cu nerespectarea normelor privind realizarea achizițiilor publice. Rezultatele au demonstrat o relație pozitivă, ceea ce implică faptul că o presiune politică mai puternică duce la o mai mare nerespectare. Cercetare realizată de Chikwere (2019) indică faptul că presiunea politică este cea mai semnificativă variabilă care influențează nerespectarea normelor privind achizițiile publice. În modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic intervenția politică a vizat rezistența la presiunea politică și, prin urmare, se așteaptă să aibă o relație pozitivă cu respectarea Respectarea normelor privind achizițiile publice.

Astfel, examinarea acestor patru factori va confirma eficiența modelului respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor

achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic. La rândul său, aceasta va oferi o imagine clară a politicilor de îmbunătățire în domeniului respectării normelor privind achizițiile publice.

Cercetare a fost realizată în Republica Moldova cu implicarea instituțiilor din sectorul public, care au servit ca populație de cercetare. În estimarea dimensiunii eșantionului, a fost utilizat tabelul de selecție a dimensiunii eșantionului propus de Krejcie și Morgan (1970) [12]. Tabelul prezintă 108 ca dimensiune aproximativă a eșantionului pe baza a 150 de cazuri. Datele au fost colectate folosind un instrument de cercetare conceput în acest scop. Comportamentul etic a fost măsurat folosind cinci puncte adaptați și modificați din lucrarea lui Cardi și Selvarajan (2006). Profesionalismul a fost măsurat folosind trei puncte, adaptate și modificate din cele patru puncte utilizate de Omagbon (2016). Relații interpersonale au fost măsurate cu patru puncte. Obligarea la acțiuni ilegale a fost măsurată cu patru puncte, în timp ce rezistența la presiunea politică a fost măsurată folosind cinci puncte, în care aceste puncte sunt adaptate și modificate din studiul Abere și Muturi (2015).

Aceste elemente (puncte) nu sunt elaborate din nou, dar au fost adaptate și evaluate pentru validitate și fiabilitate.

ANALIZA DATELOR

Datele colectate au fost analizate prin modelarea ecuației structurale folosind metoda celor mai mici pătrate parțiale (PLS-SEM) utilizând SmartPLS.

Utilizarea acestei proceduri analitice a fost justificată de patru motive principale. Primul este complexitatea relativă a modelului, precum și dimensiunea relativă a eșantionului. Aceste afirmări pot fi susținute de literatura specializată cu aplicații metodologice și recomandări pentru utilizarea PLS-SEM [8, p 144].

Modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic, poate fi privit ca un model complex luând în considerare integrarea rolului al comportamentului etic, care a fost considerat o variabilă critică în literatură științifică (Saini, 2010). Așadar prin intermediul implementării software cum ar fi pachetul statistic pentru științele sociale (SPSS), analiza nu poate fi făcută inițial.

Primul pas include stabilirea efectului variabilei independente asupra intermediarului. Al doilea pas, determină influența mediatorului asupra variabilelor dependente și, în al treilea pas, aplicați instrumente online, cum ar fi testul de mediere Sobel, pentru a determina efectul medierii. Acest lucru poate dura nu numai mult timp, dar și încălca unul dintre obiectivele cercetării efectuate, care constă în aplicarea structurală a teoriei socioeconomice a conformității normative cu efectul indirect al comportamentului etic.

Tabelul 1. Fiabilitatea internă a consecvenței (testul pilot al instrumentului).

No	Factori de influență	Număr de elemente (puncte) Număr de puncte	Cronbach Alpha (a)
1	Respectarea normelor privind achizițiile publice	16	0.906
2	Comportamentul etic	5	0.725
3	Profesionalism	3	0.848
4	Relatii interpersonale	4	0.906
5	Obligarea la acțiuni ilegale	4	0.905
6	Rezistența la presiunea politică	5	0.836

Sursa: elaborat de autori

Folosind PLS-SEM, Henseler și colab. (2009) este necesar să se aplice un proces în doi pași - evaluarea măsurătorilor și a modelelor structurale. La analiza modelului de măsurare PLS-SEM, patru criterii principale au fost îndeplinite în conformitate cu recomandările (Hair et al., 2011, 2013; Fornell și Larcker, 1981). Primul criteriu este evaluarea fiabilității indicatorului. Se evaluează prin încărcarea acestuia. Necesită $> 0,40$. Al doilea criteriu este evaluarea fiabilității consistenței interne. Acest lucru se face folosind o fiabilitate agregată $> 0,70$. Al treilea criteriu este evaluarea validității convergente. Acest lucru se face folosind o dispersie medie recuperată (VME) $> 0,50$. Ultimul criteriu este evaluarea validității discriminante. Acest lucru se realizează prin estimarea radicalul de ordinul 2 a VME a tuturor variabilelor din modelul de cercetare. Radicalul de ordinul 2 a VME a fiecărei variabile ascunse trebuie să fie mai mare decât pătratul său de corelație cu orice altă variabilă în cadrul modelului de cercetare. Testul Fornell-Larker este utilizat cel mai des în această evaluare.

După îndeplinirea cerințelor pentru modelul de evaluare, a fost efectuată o analiză a modelului structural în conformitate cu recomandările Henseler și colab. (2009), Hair et al. (2011); Hair et al. (2013, 2016), conform cărora au fost respectate cinci criterii principale la evaluarea modelului structural.

Primul criteriu reprezintă evaluarea semnificației coeficienților folosind folosind selecții personalizate. Scopul acestui criteriu este de a testa afirmațiile cercetării.

Al doilea criteriu reprezintă evaluarea a coeficientului de determinare (R^2) și a impactului total al variabilelor exogene asupra variabilelor endogene. Rezultatele coeficientului de determinare au fost evaluate utilizând valorile de 0,25, 0,50 și 0,75 recomandate de Hair et al. (2011) ca mici, moderate și respectiv semnificative.

Al treilea criteriu reprezintă evaluarea separată a gradului de influență al fiecărei variabile exogene asupra variabilelor endogene. Efectele specifice ale variabilelor exogene asupra factori de influență endogene au fost estimate utilizând valorile lui Cohen (1988) de 0,02, 0,15 și 0,35, clasificate ca mici, medii și, respectiv, mari.

Al patrulea criteriu reprezintă evaluarea valorii predictive a modelului. Acest lucru a fost făcut în conformitate cu Geisser (1974) și Stone (1974), care au relatat că orice model cu un Q^2 peste zero are valoare predictivă.

Ultimul criteriu este o evaluare a puterii cu efectului mediator ale comportamentului etic în conformitate cu presupunerea lui Hair et al. (2013, 2016). Hair et al. (2013, 2016) au recomandat evaluarea puterii efectelor mediator VI și a propus trei clasificări. În primul rând, când efectul medierii este semnificativ, dar VI este $<20\%$, se poate concluziona că nu există mediere. În al doilea rând, când $VI > 20\% - <80\%$, se poate spune că există mediere parțială. În cele din urmă, când VI este $> 80\%$, se poate spune că există o mediere completă.

Analiza și rezultatele modelului de măsurare PLS-SEM

La analiza modelului de măsurare PLS-SEM, au fost îndeplinite patru criterii principale; (i) evaluarea fiabilității indicatorului utilizând sarcina sa $> 0,40$; (ii) evaluarea fiabilității consistenței interne prin fiabilitate cumulată $> 0,70$; (iii) evaluarea validității convergente utilizând varianța medie extrasă (VME) $> 0,50$ și în cele din urmă (iv) o evaluare a validității discriminante utilizând testul Fornell-Larker. Tabelul 2 prezintă rezultatele analizei primelor trei criterii.

Analizând tabelul 2 putem constata că analiza primelor trei criterii a demonstrat un rezultat acceptabil. Fiabilitatea indicatorului a fost realizată prin încărcarea indicatorului $> 0,40$, cu excepția a două puncte în măsurarea conformității și a unui punct în măsurarea rezistenței la presiunea politică, a cărei sarcină este mai mică decât pragul recomandat și, prin urmare, au fost îndepărtate conform cerințelor din analiza PLS-SE. Acestea sunt punctele CP2, CP4 și RPP 1. În mod similar, evaluarea celui de-al doilea criteriu a produs următoarele rezultate: toate variabilele au atins praguri $> 0,70$ pentru fiabilitatea cumulativă. De asemenea, este clar că cerința validității convergente a fost îndeplinită, deoarece toate variabilele au demonstrat $VME > 0,50$.

Tabelul 2. Fiabilitatea indicatorului, fiabilitatea coerenței interne și validitatea convergentă.

Factori de influență	Item	Loadings	CR	VME
	CP1	0.697		
	CP10	0.642		
	CP11	0.748		
	CP12	0.811		
	CP13	0.789		
	CP14	0.817		
	CP15	0.713		
Respectarea normelor privind achizițiile publice	CP16	0.694	0.937	0.517
	CP3	0.759		
	CP5	0.673		
	CP6	0.738		
	CP7	0.739		
	CP8	0.629		
	CP9	0.570		
	EB1	0.842		
	EB2	0.756		
Comportamentul etic	EB3	0.773	0.872	0.579
	EB4	0.736		
	EB5	0.689		
	ENF1	0.737		
	ENF2	0.774		
Obligarea la acțiuni ilegale	ENF3	0.852	0.899	0.642
	ENF4	0.792		
	ENF5	0.845		
	FPR1	0.868		
Relatii interpersonale	FPR2	0.912	0.938	0.791
	FPR3	0.927		
	FPR4	0.848		
	RPP_2	0.815		
Rezistența la presiunea politică	RPP_3	0.889	0.919	0.791
	RPP_4	0.940		
	RPP_5	0.928		
	PRO1	0.870		
Profesionalism	PRO2	0.939	0.941	0.800
	PRO3	0.856		

Sursa: elaborat de autori

Tabelul 3 prezintă rezultatul validității discriminante, care a fost evaluat folosind testul Fornell și Larker.

Tabelul 3. Valabilitate discriminantă (criteriul Fornell și Larcker).

Factori de influență	1	2	3	4	5	6
Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.719					
Comportamentul etic	0.677	0.761				
Obligarea la acțiuni	0.602	0.683	0.801			
Relatii interpersonale	0.596	0.613	0.490	0.889		
Profesionalism	0.715	0.658	0.624	0.619	0.889	
Rezistența la presiunea politică of Political Pressure	0.121	0.079	-0.033	-0.027	0.069	0.894

Sursa: elaborat de autori

Testul lui Fornell și Larker a recomandat ca, pentru a obține o valabilitate discriminantă, radicalul de ordinul 2 a VME a fiecărei variabile din modelul de cercetare să fie mai mare decât pătratul său de corelație cu orice altă variabilă din același model. Așadar, este necesar să ne asigurăm că nu există o colinearitate între variabilele de cercetare și că fiecare variabilă este complet independentă și nu îndeplinește aceeași funcție cu nicio altă variabilă din același model.

După această analiză, prezentată în Tabelul 3, această cerință a fost îndeplinită. Pe baza acestui fapt, se poate concluziona că toate cerințele modelului de măsurare au fost îndeplinite, ceea ce implică fiabilitatea și validitatea datelor pentru analiza structurală.

Analiza și rezultatele modelului structural PLS-SEM

Au fost propuse cinci criterii pentru evaluarea modelului structural PLS-SEM;

- 1) evaluarea semnificației coeficienților pentru testare afirmărilor cercetării,
- 2) estimarea coeficientului de determinare (R-pătrat),
- 3) efectul mărimii fiecărei variabile exogene asupra variabilelor endogene,
- 4) evaluarea valorii predictive a modelului,
- 5) evaluarea puterii efectelor de mediere.

Rezultatele acestor analize sunt prezentate în tabelele 4, 5, 6, 7 și 8.

Tabelul 4. Testarea semnificației coeficientului pentru testarea ipotezei

Relație	Coef. Beta	ES	t-stat	p-valoare	Decizie
Profesionalism ->Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.497	0.106	4.709	0.000***	Acceptate
Relatii interpersonale ->Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.113	0.066	1.701	0.046**	Acceptate

Obligarea la acțiuni - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.095	0.089	1.066	0.144	Nu sunt acceptate
Rezistența la presiunea politică ->Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.080	0.060	1.317	0.095*	Acceptate
Comportamentul etic - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.214	0.096	2.233	0.014**	Acceptate
Profesionalism - >Comportamentul etic - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.161	0.080	2.010	0.047**	Acceptate
Relatii interpersonale - >Comportamentul etic - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.187	0.061	3.078	0.003***	Acceptate
Obligarea la acțiuni - >Comportamentul etic - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.283	0.063	4.461	0.000***	Acceptate
Rezistența la presiunea politică Comportamentul etic - >Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.053	0.080	0.670	0.504	Nu sunt acceptate

Sursa: elaborat de autori

Notă. SE i Eroare standard; semnificativ la 10%; ** semnificativ la 5%; *** semnificativ la 1%.

Rezultatele analizei corelației indicatorilor din tabelul 4 sunt următoarele: se confirmă faptul că profesionalismul, rezistența la presiunea politică și comportamentul etic arată un impact semnificativ și pozitiv asupra respectării normelor privind achizițiile publice, cu excepția aspectului legislativ, care sa dovedit a fi un factor minor. Acest lucru se datorează faptului că participanții la procesul de achiziții publice pot folosi o varietate de mijloace pentru evitarea legilor și standardelor necesare.

Tabelul 5. Coeficientul de determinare (R-pătrat).

Factori de influență	R-pătrat
Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.660
Comportamentul etic	0.604

Sursa: elaborat de autori

Astfel, comportamentul etic este unul dintre principalii factori pentru stabilirea relației dintre profesionalism și respectarea normelor privind achizițiile publice. Rezultatul confirmă această ipoteză ($f_i = 0.161$, $t = 2.010$, $p = 0.047$). Acest

lucru presupune că comportamentul etic este un mecanism strategic prin care profesionalismul poate influența respectarea normelor privind achizițiile publice.

După prezentarea rezultatelor semnificației coeficienților, rezultatele coeficientului de determinare sunt prezentate în Tabelul 5. Din Tabelul 5 se poate observa că variabilele din modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic (profesionalism, respectarea normelor privind achizițiile publice, rezistență la presiunea politică și comportament etic), datorate atât efectelor directe, cât și intermediare, reprezintă 66% din modificările în respectarea cerințelor și regulilor achizițiilor publice.

Tabelul 6. Dimensiunile efectului (f²)

Factori de influență	Factori de influență			
	Respectarea normelor privind achizițiile publice		Comportamentul etic	
	f-pătrat (f ²)	Efect	f-pătrat (f ²)	Efect
Obligarea la acțiuni ilegale	0.009	Foarte mic	0.232	Mediu
Relatii interpersonale	0.021	Mic	0.114	Mic
Profesionalism	0.323	Mediu	0.061	Mic
Rezistența la presiunea politică	0.015	Foarte mic	0.015	Foarte mic
Comportamentul etic	0.047	Mic		

Sursa: elaborat de autori

Așadar după analiza efectuată sa constatat, că profesionalismul, obligarea la acțiuni și rezistența la presiunea politică reprezintă 60,4% din modificările comportamentului etic. De obicei, valorile pătrate R ale celor două modele sunt peste media de 50% pe baza clasificării Hair et al. (2011). Pentru a înțelege mai bine efectele specifice ale expunerii exogene asupra variabilelor endogene, dimensiunile efectelor au fost analizate în Tabelul 6.

Astfel, din Tabelul 6 rezultă că impactul respectarea normelor privind achizițiile publice, profesionalismului, rezistenței la presiunea politică și comportamentului etic asupra respectării regulilor de achiziții publice este de 0,009, 0,021, 0,323, 0,015 și 0,047, care pot fi clasificate ca fiind foarte mici, mici, medii, foarte mici și respectiv mici. De asemenea, impactul obligării la acțiuni, relațiilor interpersonale, profesionalismului și rezistenței la presiunea politică asupra comportamentului etic este de 0,232, 0,114, 0,061 și 0,015, care pot fi clasificate ca medii, mici și, respectiv, foarte mici.

În continuare vom analiza reprezentarea dimensiunilor efectelor rezultate din relevanța predictivă a modelului strategic (Tabelul 7). Rezultatul aplicării

modelului în Tabelul 7 a confirmat că modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic are valoare predictivă.

Table 7. Relevanță predictivă (Q2)

Factori de influență	SSO	SSE	1-SSE/SSO
Respectarea normelor privind achizițiile publice	1750.000	1201.072	0.314
Comportamentul etic	625.000	428.272	0.315

Sursa: elaborat de autori

Pentru a evalua gradul în care comportamentul influențiază asupra relațiile percepute, în Tabelul 8 a fost efectuată o estimare a puterii efectului de mediere folosind variația indicatorilor (VI).

Tabelul 8. Puterea efectului de mediere (variația indicatorilor).

Relații dintre factori determinanți	Direct	Indirect	Total	VI	Tipul de relație
Profesionalism → Comportamentul etic → Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.497	0.161	0.658	0.245	Mediere parțială
Relatii interpersonale → Comportamentul etic → Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.113	0.187	0.300	0.625	Mediere parțială
Obligarea la acțiuni ilegale → Comportamentul etic → Respectarea normelor privind achizițiile publice	0.095	0.283	0.378	0.749	Mediere parțială

Sursa: elaborat de autori

Rezultatele din Tabelul 8 arată că comportamentul etic este un mediator parțial al influenței profesionalismului și relații interpersonale privind respectarea normelor privind achizițiile publice, deoarece acesta a reprezentat 24,5%, 62,5% și, respectiv, 74,9%, în ceea ce privește impactul acestor variabile asupra respectarea cerințelor normative în domeniul achizițiilor publice.

În tabelul 8, comportamentul etic reprezintă 24,5% din impactul profesionalismului asupra respectarea normelor privind achizițiile publice. Rezultatul obținut confirmă faptul, că comportamentul etic mediază relația dintre profesionalismul și respectarea regulilor de achiziții publice ($f_t = 0,187$, $t = 3,078$, $p = 0,003$). Aceasta implica faptul că comportamentul etic este mecanismul strategic prin care influențează în mod obișnuit respectarea normelor privind achizițiile publice. Acest lucru poate fi confirmat prin calculele efectuate în Tabelul 8, care a demonstrat că comportamentul etic reprezintă 62,5% din impactul relațiilor

interpersonale asupra respectării normelor privind achizițiile publice. Așadar, comportamentul etic mediază relația dintre relații interpersonale și respectarea regulilor de achiziții publice ($ft. = 0.283, t = 4.461, p = 0.000$). Rezultatul a confirmat ipoteza că comportamentul etic este un mecanism strategic prin care relații interpersonale afectează respectarea normelor privind achizițiile publice. Observăm că comportamentul etic reprezintă 74,9% din impactul factorului obligarea la acțiuni ilegale publice asupra reglementării achizițiilor publice. Rezultatul obținut ($ft = 0,053, t = 0,670, p = 0,504$), caracterizează faptul că comportamentul etic mediază relația dintre rezistența la presiunea politică și respectarea regulilor de achiziții publice. Acest rezultat a presupus că comportamentul etic nu servește ca un mecanism strategic prin care rezistența la presiunea politică poate influența respectarea normelor privind achizițiile publice. Acest lucru este posibil, deoarece politicienii pot folosi instrumente puternice împotriva persoanelor responsabile din domeniul achizițiilor publice pentru a-și atinge obiectivele necesare.

CONCLUZII

Această cercetare propune și confirmă aplicarea practică modelului respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național în Republica Moldova, cu efect mediator ale comportamentului etic.

În ceea ce privește analiza, spre deosebire de cercetările anterioare, PLS-SEM a fost utilizat ca metodă de analiză a datelor, datorită caracterul strategic și complex a modelului t_e , care integrează efecte de mediere. Utilizarea softului analitic utilizat în cercetările alternative presupune analiza în trei pași: în primul rând, efectul direct al variabilelor independente asupra mediatorului; în al doilea rând, influența directă a intermediarului asupra variabilei dependente și, în al treilea rând, calculul efectului intermediarii.

Așadar, PLS-SEM permite calcularea simultană a tuturor acestor pași. De asemenea, este important că fiabilitatea și validitatea indicatorilor au fost asigurate și prin evaluarea modelului de măsurare. Stabilirea acestor măsurători fiabile și valide este o condiție prealabilă pentru analiza modelului structural, iar evaluarea modelului de măsurare este o condiție prealabilă pentru evaluarea modelului structural.

După aplicarea modelului prorus în practica la nivel național în Republica Moldova s-a constatat, că rezistența la presiunea politică are un impact pozitiv semnificativ asupra respectarea normelor privind achizițiile publice. Acest lucru corespunde cu cercetările anterioare, care au demonstrat, că intervenția politică are un efect pozitiv asupra nerespectării normelor privind achizițiile publice (Jones și colab., 2015; Chikwere și colab., 2019).

Pentru modelul elaborat în această cercetare, toate relațiile dintre factori determinanți sunt semnificative, cu excepția faptului că comportamentul etic nu a reușit să reducă impactul rezistenței la presiunea politică asupra respectării normelor privind achizițiile publice. Astfel, rezultatele obținute au demonstrat că comportamentul etic este mecanismul strategic prin care profesionalismul, relații interpersonale și obligarea la acțiuni ilegale influențează respectarea normelor privind achizițiile publice, reprezentând 24,5%, 62,6% și 74,9%. % din efectul acestor variabile asupra factorul rezultativ.

Așadar celelalte patru criterii pentru evaluarea modelului au demonstrat rezultate interesante care corespund pragurilor propuse. Coeficienții de determinare (R-pătrat) au funcționat bine pe baza valorilor limită propuse de 0,25, 0,50 și 0,75 clasificate de Hair et al. (2011) ca mici, medii și respectiv semnificative. Astfel, coeficientul de determinare este peste un prag moderat de 0,50 (Hair și colab., 2011, 2013, 2016). Mărimile impactului variabilelor exogene asupra variabilelor endogene se încadrează în valorile limită necesare de 0,02, 0,15 și 0,35 recomandate de Cohen (1988), cu excepția constrângerii și rezistenței la presiunea politică, care reprezintă dimensiuni de efect ușor mai mici.

Valoarea predictivă a modelului propus de autori, care a fost evaluată folosind recomandările lui Geisser (1974) și Stone (1974), a confirmat că modelul are valoare predictivă, deoarece Q^2 este peste zero. Așadar modelului respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efect mediator ale comportamentului etic prevede respectarea normelor privind achizițiile publice de achiziții publice prin efectul intermediar al comportamentului etic. Puterea efectului de mediere, care a fost estimată utilizând valoarea recomandată: $VI < 20\%$; $VI > 20\%$ până la $< 80\%$ și $> 80\%$ au confirmat medierea parțială a comportamentului etic. Singura excepție a fost rezistența la presiunea politică, al cărei comportament etic a fost foarte slab ca intermediar în respectarea normelor privind achizițiile publice. Acest lucru se explică prin efectul slab al rezistenței la presiunea politică asupra respectării normelor privind achizițiile publice, reeșind din prima parte a tabelului 4. Așadar, este mai dificil pentru persoanele responsabile pentru achiziții publice să ofere o rezistență puternică la presiunea politică, ceea ce provoacă la un comportament etic mai slab și nerespectarea strictă a normelor privind achizițiile publice.

Modelul respectării cerințelor normative pentru minimizarea provocărilor și riscurilor achizițiilor publice durabile la nivel național, cu efectul mediatorului comportamentului etic este de importanță politică și teoretică, precum și are o valoare esențială pentru cercetările viitoare privind achizițiile publice durabile la nivel național. Din punct de vedere politic, modelul implică în mod clar faptul că promovarea comportamentului etic în rândul persoanelor responsabile din domeniul achizițiilor publice printr-o formare eficientă, utilizând un cod de etică

profesional, ar trebui să fie o problemă strategică la nivelul național. Acest lucru va contribui la formarea comportamentului persoanelor responsabile în conformitate cu principiile morale. După implementarea acestei sarcini, respectarea regulilor de achiziții publice la nivel național în Republica Moldova va fi foarte ridicată.

Cercetarea efectuată este foarte importantă din punct de vedere teoretic. Una dintre principalele întrebări care trebuie puse este măsura în care comportamentul etic conferă o valoare mai „strategică” modelului elaborat. Așadar, adăugarea unui intermediar la „comportamentul etic” aduce „valoare strategică” factorilor de decizie și persoanelor responsabile din domeniului achizițiilor publice. Comportamentul etic este definit ca parametru cheie printr-o analiză riguroasă de mediere folosind cele mai mici pătrate parțiale. Aceasta înseamnă că definirea comportamentului etic al intermediarului oferă o „direcție politică” clară, ceea ce înseamnă că factorii de decizie politică trebuie să se concentreze pe îmbunătățirea „eticii personale a personalului de achiziții pentru a atinge obiectivele respectării normelor privind achizițiile publice. Așadar, „o bună etică personală” este un mecanism cheie și motivul pentru care variabile precum profesionalismul, relații interpersonale și rezistența la presiunea politică influențează respectarea reglementărilor privind achizițiile publice. Astfel, factorii de decizie în domeniul achizițiilor publice durabile la nivel național în Republica Moldova și specialiștii ar trebui să acorde prioritate dezvoltării valorilor morale în rândul persoanelor responsabile pentru achizițiile publice. Acest lucru poate fi realizat prin dezvoltarea profesională, dezvoltarea unui cod de etică și instruirea la locul de muncă.

Cercetarea efectuată aprofundează înțelegerea teoriei conformității socio-economice în două moduri. În primul rând, cercetarea confirmă teoria prin analiza structurală utilizând PLS-SEM și, în al doilea rând, dezvoltă teoria economică prin integrarea comportamentului etic cu efectul de mediere.

Astfel, viitoarele cercetări privind achizițiile publice durabile la nivel național din Republica Moldova ar putea cerceta utilizarea intermediarilor, altele decât comportamentul etic, pentru a înțelege mecanismul strategic care explică de ce efectele directe ale profesionalismului, relații interpersonale, obligarea la acțiuni ilegale și rezistenței la presiunea politică au fost relativ consistente în condiții diferite. Așadar, această cercetare identifică doar un efect de mediere parțială a comportamentului etic în aceste relații. În plus, confirmarea efectului de mediere al comportamentului etic indică faptul că în literatura științifică privind achizițiile publice ar putea fi cercetate factorii și variabile suplimentare, în funcție de rezultatele consecvente sau contradictorii dintre cercetările empirice existente. Aceasta înseamnă că integrarea acestor variabile intermediare se poate implementa în alte teorii de conformitate care pot fi aplicate pentru respectarea normelor privind achizițiile publice de către autoritățile de stat.

BIBLIOGRAFIE

1. LEGE Nr. 131 din 03-07-2015 «privind achizițiile publice».
2. Abere, D.O., Muturi, W., 2015. Factors affecting compliance with the public procurement and disposal regulations in Kenya, a case study of county government of Nyamira. *Int. J. Econ., Commer. Manag.* 3 (11), 1060-1089.
3. Ajzen, I., 1991. The theory of planned behavior. *Organ. Behav. Hum. Decis. Process.* 50 (2), 179-211.
4. Baron, R.M., Kenny, D.A., 1986. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations.
5. Chikwere, G.U., Simon, S.K., Dzandu, S.S.K., Dza, M., 2019. Compliance issues with public procurement regulations in Ghana. *Int. J. Bus. Man* 14 (5), 1-8.
6. Fornell, C., Larcker, D.F., 1981. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *J. Mark. Res.* 18 (1), 39-50.
7. Geisser, Seymour, 1974. A predictive approach to the random effects model. *Biometrika* 61 (1), 101-107.
8. Hair, J.F., Ringle, C.M., Sarstedt, M., 2011. PLS-SEM: indeed, a silver bullet. *J. Mark. Theory Pract.* 18 (2), 139-152.
9. Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C., Sarstedt, M., 2016. *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. Sage Publications, Incorporated, Thousand Oaks, CA.
10. Hyacinth, D.D., Yibis, M.G., 2017. Factors influencing compliance with Nigeria's public procurement act in Kaduna polytechnic. *Int. J. Entrepreneurial Dev. Educ. Sci. Res.* 4 (1), 14-30.
11. Jones, B., Joel, C., Bonuke, R., 2015. Employee perceived interference and professional ethics on non-compliance with public procurement regulations, evidence from Kenya. *Eur. J. Bus. Manag.* 7 (5), 96-105.
12. Krejcie, R.V., Morgan, D.W., 1970. Determining sample size for research activities. *Educ. Psychol. Meas.* 30 (3), 607-610.
13. Ogol, C.O., Moronge, M., 2017. Effects of ethical issues on procurement performance in public hospitals in Kenya: a case of kenyatta national referral hospital. *Strateg. J. Bus. Change Manag.* 4 (3), 787-805.
14. Omagbon, P., 2016. An assessment of compliance with the public procurement act by Nigerian local government. *J. Account. Financ. Manag.* 2 (4), 1-10.
15. Saini, A., 2010. Purchasing ethics and inter-organizational buyer-supplier relational determinants: a conceptual framework. *J. Bus. Ethics* 95, 439-455.
16. Sandada, M., Kambarami, P., 2016. The determinants of the compliance to public procurement policy requirements among public enterprises in Zimbabwe. *Acta Univ. Danub. Adm.* 8 (1).

17. Stone, M., 1974. Cross-validators choice and assessment of statistical predictions. *J. R. Stat. Soc.* 36 (2), 111-147.
18. Sutinen, J.G., Kuperan, K., 1999. A socio-economic theory of regulatory compliance. *Int. J. Soc. Econ.* 26 (1/2/3), 174-193.
19. Tukamuhabwa, B.R., 2012. Antecedents and consequences of public procurement noncompliance behavior. *J. Econ. Behav. Stud* 4 (1), 34-46.

1.5. COSTURILE ÎNALTE ALE PREȚURILOR MICI. ROLUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE DURABILE

Maria COJOCARU, Carment COCA

Abstract.

This scientific paper addresses the issue of low prices in line with sustainability issues. The authors use as an argument the position and arguments of Professor Michael Carolan regarding the unquantified part of the costs. These costs are found in the unequal labor remuneration for the same operations for workers in different countries, in limited access to certain resources, etc. These and other arguments lead to the conclusion that radical changes need to be done to people's attitudes towards the low prices they pay when purchasing a good. This can be done, initially, through the involvement of public authorities, an important role being assigned to public procurement.

Rezumat

Această lucrare științifică vizează problematica prețurilor mici în concordanță cu aspectele de durabilitate. Autorii aduc ca argument poziția și argumentele profesorului Michael Carolan privind partea necuantificată a costurilor. Aceste costuri se regăsesc în inegalitatea remunerării muncii pentru aceleași operații a muncitorilor din diferite țări, în limitarea accesului la anumite resurse ș.a. Aceste și alte argumente conduc la concluzia că sunt necesare modificări radicale ale atitudinii oamenilor față de prețurile mici care le plătesc în momentul procurării unui bun. Aceasta se poate face, initial, prin implicarea autorităților publice, un rol important fiind atribuit achizițiilor publice.

Cuvinte cheie: achiziții publice durabile; Cheaponomics

Keywords: sustainable public procurement; Cheaponomics

Implicațiile costurilor în dezvoltarea durabilă sunt esențiale. Se atestă o reticență din partea consumatorilor să achite costuri legate de durabilitate în momentul achiziției unui bun sau serviciu. În același timp, în unele domenii, precum sectorul imobiliar, aceste aspecte sunt impuse de costurile la alte resurse, și anume resursele energetice. Astfel, că cererea la clădirile durabile și facilități accesibile este în creștere odată cu creșterea costurilor la resursele energetice. În anul 2014, Comisia Europeană a adoptat un șir de propuneri cu privire la performanțele de mediu ale clădirilor pe durata ciclului de viață al acestora, de la proiectare, construcție și apoi exploatare până la demolare și reciclarea materialelor acestora [1]. În același timp, dezvoltatorii de clădiri și facilități durabile sunt mereu preocupați de felul, cum pot clienții să fie motivați să achiziționeze clădiri durabile și tendindă către un mod de viață prietenos mediului? O mai bună informare a publicului cu privire la performanțele de mediu este o măsură bună pentru sănătatea oamenilor, pentru mediul lor și pentru buzunarele lor [1].

Definit initial de către Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED) ca „... dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi” [2], astăzi conceptul de dezvoltare durabilă „urmărește și încearcă să găsească un cadru

teoretic stabil pentru luarea deciziilor în orice situație în care se regăsește un raport de tipul om - mediu, fie că e vorba de mediul înconjurător, mediul economic sau mediul social” [3].

Sustenabilitatea este considerată o potrivire naturală în gestionarea instalațiilor și este susținută de mișcarea „verde” care se referă la conservarea mediului și la reducerea efectelor negative pe care oamenii le au asupra atmosferei și a împrejurimilor. Un proces mai eficient de gestionare a facilităților necesită integrarea dezvoltării durabile, cu accent pe conservarea energiei și clădirile de înaltă performanță (Asociația Internațională de Administrare a Facilităților (IFMA, 2013). Geldenhuys consideră că totuși construirea sau modernizarea clădirilor existente este calea de urmat; costurile inițiale continuă să împiedice procesul.

Mulți dintre cetățenii Republicii Moldova sunt conștienți de importanța durabilității. Ceea ce îi împiedică sunt costurile inițiale ridicate ale clădirilor ecologice, având în vedere și nivelul redus al veniturilor pe cap de locuitor. În același timp, unii dintre cei intervievați ar fi dispuși să plătească un preț mai mare de circa 15-40% mai mare față de prețul actual, dacă aceasta le-ar permite o economie substanțială la consumul de energie electrică, termică etc.

Un factor constatat a fost că populația Republicii Moldova deține cunoștințe limitate privind avantajele analizei comparative a costului ciclului de viață al unui bun și potențialul economiilor de costuri printr-un management eficient al acestora. Mai mult, această reticență se atestă și în cazul entităților publice și private. Astfel, că în cazul concursurilor de achiziții publice, componenta durabilității nu se regăsește printre criteriile primordiale. Se dă prioritatea unui preț de achiziție mai mic în detrimentul unui cost mai mic pe durata ciclului de viață. Angajamentele Republicii Moldova ca stat, asumate prin semnarea unor importante documente internaționale, în ceea ce privește achizițiile durabile, nu sunt respectate în măsura necesară.

Un șir de măsuri, precum schimbarea becurilor pe lumini LED, reciclarea pe tipuri de deșeuri sau deplasarea cu un mijloc electric, sunt doar câteva elemente ale reducerii impactului negativ asupra mediului. Alte aspecte ale durabilității, fiind și mai costisitoare, se realizează sporadic. Astfel, că astăzi avem blocuri locative care sunt izolate termic pentru a păstra căldura, însă doar 10% din apartamente sunt izolate. Nefiind o abordare sistemică, aceste eforturi nu au acel efect, pe care l-ar avea, dacă s-ar face izolarea totală a blocului.

Astfel, este necesară o altă abordare a contabilizării costurilor, nu doar cele financiare, ci și a costurilor de mediu și a celor sociale.

Ofertele privind achiziționarea bunurilor la prețuri avantajoase a devenit captivantă, dar în același timp distructivă și nesustenabilă. Impactul direct al acestui fenomen asupra ecosistemului global este colosal.

Potrivit lui Michael Carolan, profesor la Colorado State University din SUA, autorul lucrării *Cheaponomics - The High Cost of Low Prices* [4], oamenii sunt dispuși să asculte dacă mesajul este condus prin umor și exemple relevante. Alternativele practice funcționează și mai bine. Inițial, afirmă acesta, prețul mic este o iluzie. De fapt, costul real al prețurilor mici este alarmant de mare. Diferența dintre prețul real și cel de vânzare este de obicei plătită în altă parte - de regulă - de către lucrătorii prost plătiți din țările sărace. Și poluarea mediului nu poate fi determinată în termeni de cost în bunuri și servicii, ci este plătită indirect de către oamenii care nu au acces la aceasta (apă potabilă, aer curat) sau de generațiile viitoare. Autorul surprinde aceste probleme prin conceptul de „economie ieftină - Cheaponomics.” „Punctul cheie este că costurile și riscurile sunt asociate: cu toții plătim pentru ieftinătate, dar nu în punctul de cumpărare.” Trebuie să menționăm că, de fapt, toate cărțile profesorului Michael Carolan abordează problema costului mare al ieftinității, iar autorul le vede drept instrumente pentru schimbare. Prin intermediul cărților: „Costul real al alimentelor ieftine”, „Sociologia alimentelor și agriculturii”, „Recuperarea securității alimentare” și „Societatea și mediul: soluții pragmatice la problemele ecologice” Michael Carolan sugerează o viață economică alternativă a cărei scop, dacă vrem, ar putea fi împlinirea umană [4].

În pofida acestor argumente, competitivitatea atât prin prețuri, cât și prin costuri este actuală. În legătură cu aceasta, sunt necesare implicații atât ale consumatorilor, cât și a producătorilor pentru a începe schimbarea de comportament. În opinia noastră, schimbarea comportamentului trebuie să vină din partea cererii.

Odată cu reorientarea preferințelor consumatorilor și acționarilor către activități și produse sustenabile, ofițerii Chief supply chain officers (CSCOs) care gestionează lanțurile de aprovizionare CSCOs trebuie să anticipeze strategii de achiziții non-deșeuri (Zero Waste). Dacă la momentul actual, criteriul cel mai des invocat de autoritățile contractante este „cel mai mic preț”, atunci în condițiile implementării achizițiilor sustenabile se va da prioritate criteriului „cel mai mic cost pe durata ciclului de viață” al produsului. Este cunoscut faptul că costurile de valorificare a produselor achiziționate la un preț mai mic, spre deosebire de cele ale produselor achiziționate pe considerații ESG (environmental, social and governance) sunt mai înalte, respective și cantitatea de deșeuri este mai mare (figura 1).

„Produsele ecologice vor deveni normă pentru cetățeni, dar va trebui să începem cu autoritățile publice: criteriile ecologice în ceea ce privește achizițiile publice vor deveni esențiale, pentru ca astfel cererea publicului pentru produse și servicii similare să crească exponențial.” [5]. Realizarea acestor obiective se poate realiza prin creșterea impactului investițiilor publice cu ajutorul achizițiilor sustenabile. În contextul dat, în octombrie 2017 Comisia Europeană a lansat inițiativa pentru „efectuarea mai eficientă și în mod sustenabil a achizițiilor” [6].

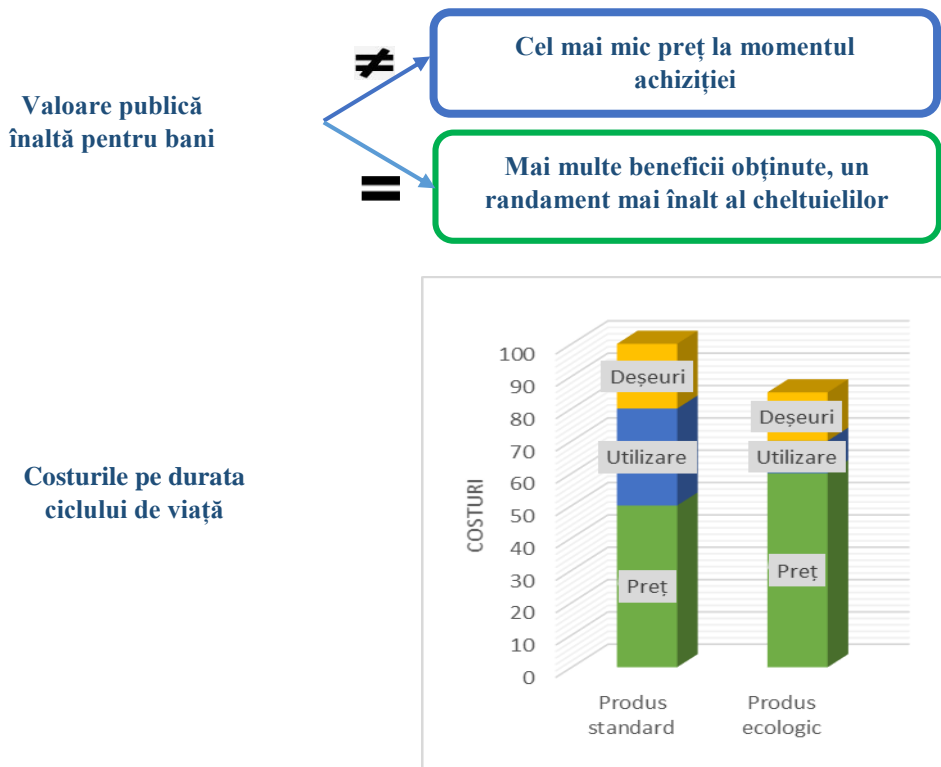

Fig. 3. Principii ale achizițiilor publice sustenabile
Sursă: elaborate de autori în baza sursei [24]

În cazul achizițiilor publice, mulți cumpărători sunt impuși de situație să decidă între responsabilitatea socială și economisirea banului public. Cei care operează cu costuri reduse sunt adesea obligați să ia decizii de achiziții care încalcă propriile principii de durabilitate și responsabilitate socială. Aceștia pot practica aprovizionarea strategică durabilă sau ecologizarea lanțului de aprovizionare, numai atunci când este cea mai mică alternativă la un produs existent nesustenabil. Presiunile din partea costurilor deseori au un impact decizional asupra ofertei câștigătoare. Din fericire, diferența dintre achizițiile durabile și cele cu costuri reduse se micșorează. Cumpărătorii au posibilități mai largi în aprovizionarea cu produse durabile de la furnizori care au adoptat principiile de responsabilitate socială. Astfel, că mulți experți afirmă că deja raportul dintre achizițiile durabile și cele cu costuri reduse se micșorează [7].

Un număr din ce în ce mai mare de furnizori au adoptat sustenabilitatea ca o filozofie operațională și acest lucru a produs modificări ale strategiilor de preț. Eforturile durabile ajută adesea la simplificarea și eficientizarea operațiunilor lanțului de aprovizionare, oferind un beneficiu economic atât clienților, cât și furnizorilor, prin prețuri mai mici și niveluri de servicii îmbunătățite. La moment,

alternativa verde nu mai este considerată drept una costisitoare. Aspectele pozitive ale teoriei durabilității s-au impus, iar lanțul de aprovizionare și societatea au devenit mai aproape de aceasta.

În acest context poate merge vorba despre achizițiile durabile ca despre achiziții social-responsabile. Asemenea achiziții sunt necesare pentru dezvoltarea lanțurilor durabile de aprovizionări. Institutul de management ale aprovizionărilor (Institute for Supply Management – ISM) definește achizițiile responsabile din punct de vedere social ca: „un cadru de politici și proceduri corporative măsurabile și a rezultatelor comportamentale, concepute pentru a aduce beneficii locului de muncă și, prin extensie, individului, organizației și comunității” [8].

Companiile au început din ce în ce mai frecvent să încorporeze aprovizionarea durabilă în strategii de afaceri tot mai largi, deși există o barieră cu care multe firme continuă să se confrunte în acest efort: costurile mai mari. Deseori, bunurile durabile necesită furnizorilor să cheltuiască mai mult timp și forță de muncă pentru a le produce. Și chiar dacă practicile nesigure din punct de vedere ecologic pot ajunge să coste mai mult întreprinderile pe termen lung, atracția reducerii costurilor pe termen scurt rămâne puternică. Întrucât producția durabilă a devenit mai răspândită, costurile asociate acestora au scăzut oarecum și este probabil ca această tendință să continue. Dar anumite categorii de produse ecologice rămân destul de costisitoare de achiziționat - iar energia este cea mai importantă dintre acestea.

Analista Karen Moorhouse a identificat un set de probleme legate de aprovizionarea cu energie durabilă, axându-se pe ipoteza dacă investiția creează într-adevăr valoare pentru afaceri. Această considerație este complicată de cererea crescândă a clienților pentru practici ecologice în rândul companiilor de pe piața produselor de larg consum. „Pentru profesioniștii în domeniul achizițiilor publice, se pune problema corelării costurilor cu calitatea, la care se adaugă factorul de presiune considerate component de durabilitate” [9]. Karen Moorhouse a menționat, de asemenea, că o parte din această presiune vine din partea guvernelor care au instituit reglementări, prin care se sancționează consumul de energie dăunător mediului și adoptarea de politici care încurajează sursele de energie eoliană, solară și alte surse verzi. În cele din urmă, soluționarea acestei problemă rămâne la latitudinea companiilor și se referă la nevoile lor specifice de afaceri. Firmele din sectoarele orientate către consumatori, de exemplu, ar putea avea dificultăți mult mai mari în justificarea opțiunilor lor de a nu se orienta către achiziții ecologice atunci când vine vorba de energie. Mai mult, este posibil ca unele să înceapă printr-o investiție mică în producerea de energie durabilă, mai degrabă decât achiziția acesteia. Este probabil ca clienții acestei companii să aprecieze un asemenea efort, fie și destul de modest. Cu toate acestea, prețul ridicat al energiei durabile rămâne problematic. Unii experți afirmă că aceste cheltuieli prohibitive pot

avea implicații nefavorabile - și ne-verzi - pe termen scurt. „Un pericol ar fi că creșterea bruscă a prețurilor la energie va determina producătorii să se stabilească în țări „mai puțin verzi”, ceea ce ar putea însemna că cetățenii vor consuma mai mult carbon, prin importuri” [10].

O astfel de practică ar fi nedurabilă - cu siguranță pentru mediu și potențial ca strategie de afaceri. Companiile care își pot permite cheltuielile ar putea găsi că trebuie să facă investiția inițială în energie verde pentru a evita introducerea unor complicații nejustificate în rețelele de furnizori și reducerea agilității.

Achizițiile responsabile din punct de vedere social includ diversitatea și incluziunea prin sprijin pentru întreprinderile subutilizate istoric (HUB) și pentru întreprinderile mici, protecția mediului, considerații etice, sănătate și siguranță pentru angajați și respectarea drepturilor omului pe tot parcursul lanțului de aprovizionare. Achizițiile responsabile din punct de vedere social nu se concentrează doar pe comportamentele unei organizații, ci și pe cele ale furnizorilor - de-a lungul lanțului de aprovizionare. Multe companii au declarații și politici privind responsabilitatea socială corporativă (CSR), iar activitățile organizației de gestionare a aprovizionării ar trebui cu siguranță să fie incluse în aceste politici.

Multe companii au eforturi formale de sustenabilitate, iar aprovizionarea și gestionarea aprovizionării joacă un rol substanțial în succesul lor. Sustenabilitatea se concentrează pe conceptul de „triple bottom line”: prosperitate economică, responsabilitate socială și protecția mediului. Acest concept exprimă luarea în considerare, la scara întreprinderii, a celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile. Planurile de sustenabilitate ale unui furnizor reprezintă o parte importantă a performanței sale financiare și operaționale. Așa cum un furnizor ar putea avea un indicator cheie de performanță (KPI) legat de susținerea diversității furnizorilor, ar putea avea, de asemenea, mai mulți indicatori de performanță centrați pe durabilitate. Multe companii mari, inclusiv companii de logistică și transport, concurează asupra puterii și eficacității programelor lor de sustenabilitate. Pentru ei este doar o afacere bună și o parte importantă a mesajului lor de marketing. Îmbunătățirea procesului operațional și reducerea costurilor reprezintă adesea un impuls pentru adoptarea unei abordări ecologice, indiferent de reglementări. Un exemplu ar fi transportatorii de mărfuri. Adevărații factori de schimbare sunt administratorii de flote care se află sub presiune concurențială pentru a reduce costurile de operare, presiuni care duc la modificări ale tipului de combustibil, în unele cazuri de la motorină la gaz natural sau electric. Sursele alternative de energie își găsesc drumul în mai multe flote, ca cele de la UPS. Modificările operaționale care duc la economii de costuri care îi ajută pe clienți și pe rezultatele lor. Această activitate este, de asemenea, responsabilă din punct de vedere social. Un alt exemplu de economie durabilă sunt deșeurile. Costul de evacuare a gunoierului sunt în creștere din cauza costurilor mai mari de transportare, a taxelor de basculare și

a numărului mai mic de depozite de deșeuri, punând presiune asupra taxelor locale de impozitare.

Unii experți afirmă că achizițiile durabile pot condiționa economii de costuri. Companiile au identificat recuperarea investițiilor din încorporarea practicilor durabile în funcția de livrări. Peste 50 la sută din întreprinderile mari și 25 la sută din furnizorii lor au înregistrat economii de costuri ca urmare a activităților de gestionare a carbonului, conform datelor raportului privind lanțul de aprovizionare” [11], elaborat de firma de consultanță în management A.T. Kearney. 86 la sută dintre companiile – parteneri la Carbon Disclosure Project (CDP) au constatat avantaje comerciale din colaborarea strânsă cu furnizorii pentru a îmbunătăți performanța și rentabilitatea reciprocă a investițiilor, în creștere față de rata de 46% stabilită în anul 2009. Acest salt este o dovadă a modului în care abordează practicile de achiziții durabile schimbările climatice și ar putea avea un impact major asupra lanțului de aprovizionare, care pentru majoritatea companiilor reprezintă cel puțin 50% din emisiile de carbon.

PepsiCo, de exemplu, a identificat peste 60 de milioane de dolari în oportunități de economisire a energiei și o reducere de 16% a consumului de energie pe unitate în toate instalațiile de băuturi, ca urmare a strategiei sale de gestionare a carbonului și a instrumentului propriu de evaluare a energiei. „Cu o strategie robustă și repere dovedite, PepsiCo și-a propus să angajeze și să educe furnizorii cu privire la oportunitățile potențiale de a-și inova propriile operațiuni”, spune Walter Todd, vicepreședinte de operațiuni, PepsiCo UK & Ireland. „Oferind accesul furnizorilor la aceleași instrumente de evaluare a energiei pe care le folosim în propriile noastre operațiuni, am văzut o rentabilitate reciprocă a investiției.” Calitatea și coordonarea proceselor de raportare de-a lungul lanțului de aprovizionare sunt considerate obstacole semnificative în avansarea practicilor de gestionare a carbonului. Cu toate acestea, dezvoltarea și utilizarea schemelor de evaluare standardizate sunt în curs de dezvoltare, ceea ce va permite o măsurare și o selecție mai informată și strategică a furnizorilor:

- Procentul de întreprinderi care urmăresc și raportează emisiile din lanțul de aprovizionare s-a dublat față de anul 2010, atingând cifra de 45%.
- 72% dintre companiile mari aplică un sistem de evaluare extern, însă doar 39% dintre furnizori fac acest lucru din cauza costurilor ridicate asociate acestui proces.
- Criteriile de gestionare a carbonului se regăsesc tot mai des în criteriile de selecție a furnizorilor – de la 11% - până la 17% și se estimează să constituie circa 30% în cinci ani.

Se atestă o schimbare în rândul companiilor de top în modul în care implementează politici și practici durabile și cuantificabile privind schimbările climatice. „Întrucât anul trecut am văzut o creștere a numărului de organizații mari

care încorporează politica privind schimbările climatice în strategia de afaceri; acum aceste politici sunt puse în practică tot mai mult la nivel operațional, pe întregul lanț de aprovizionare. Ceea ce este încurajator este că furnizorii și marile corporații de achiziții încep să realizeze avantajele comerciale ca urmare a colaborării. (Frances Way, program director, CDP - The Carbon Disclosure Project).

Creșterea costurilor este principalul obstacol invocat de firmele care adoptă o strategie a sustenabilității lanțului de aprovizionare, potrivit unui sondaj [12] realizat de către experții Economist Intelligence Unit (EIU) pe un eșantion de pe 250 de top-manageri companiilor de producție și de vânzări cu amănuntul din SUA, EMEA, APAC și America Latină. Studiul a constatat că 34% dintre respondenți se așteptau la un lanț de aprovizionare mai durabil pentru a reduce costurile. Alți manageri de top au menționat oportunitățile de creștere (36%) și importanța practicilor responsabile (33%). 60% dintre respondenți au considerat sustenabilitatea și profitabilitatea la fel de importante, deși sustenabilitatea lanțului de aprovizionare a fost „clasată relativ scăzută printre prioritățile de sustenabilitate corporativă ale afacerii”. Totodată, sondajul realizat a scos în evidență corelația dintre vârsta companiei și importanța atribuită durabilității și profitabilității. Astfel, 2/3 dintre reprezentanții companiilor mai vechi au dat prioritate durabilității, apoi profitabilității, comparativ cu 55 la sută din cadrul altor întreprinderi create mai recent.

Sondajul a scos în evidență o schimbare a priorităților în Europa, respondenții afirmând că reducerea costurilor de operare este prioritatea maximă în ultimii cinci ani de activitate, iar reducerea impactului asupra mediului este obiectivul prioritar pentru următorii cinci ani.

Schimbările climatice, de asemenea, au impus acordarea unei importanțe sporite protecției mediului [13, 14], iar întreprinderile își schimbă obiectivele de la simpla optimizare a performanței economice către dezvoltarea durabilă - adică echilibrarea nevoilor generațiilor prezente și viitoare [15]. Pentru a elimina consecințele grave, cum ar fi deteriorarea mediului și pentru a reduce emisiile de gaze cu efect de seră, multe țări încurajează întreprinderile să aplice managementul lanțului de aprovizionare ecologic și să realizeze o economie durabilă. Între timp, pe măsură ce conștientizarea consumatorilor cu privire la problemele de mediu a sporit, a crescut și cerința pentru o dezvoltare durabilă și o economie ecologică. În ultimii ani, multe companii au încercat să își perfecționeze metodele de producție și să producă produse ecologice pentru a satisface cererea consumatorilor [16, 17].

Astăzi, într-un mediu de concurență acerbă pe piață și comportament mai rațional al clienților, comportamentul strategic al clienților devine tot mai frecvent. S-a constatat că clienții au devenit mai strategici: pot aștepta un preț scăzut în loc să cumpere imediat, ceea ce indică faptul că comportamentul strategic al clienților devine mai complex și se dovedește că ignorarea comportamentului strategic al

clienților are ca rezultat o reducere de 20% a profiturilor [18]. O strategie de sacrificare a prețului pentru volum este un pariu în orice industrie, iar o strategie de reducere nu este întotdeauna cea mai bună. Mai mulți cercetători au început să găsească o modalitate fezabilă de a atenua efectele adverse ale clienților strategici. Du și Zhang (2015) [19] au subliniat că comportamentul clientului strategic influențează negativ rentabilitatea întregului lanț de aprovizionare, ceea ce duce la reduceri de prețuri și stocuri mai mici. Din fericire, această problemă are soluții și două metode fezabile sunt propuse de Su (2008) [20]: angajamentul de cantitate (pentru a limita volumul) și angajamentul de preț (pentru a menține prețul ridicat).

Cu toate acestea, este de fapt oarecum dificil pentru întreprinderi să aplice un management durabil al lanțului de aprovizionare. De exemplu, pe măsură ce vocea protecției mediului crește, mai multe întreprinderi încep să dezvolte produse ecologice pentru a satisface consumatorii și pentru a promova reducerea emisiilor de carbon [18, 21], dar în fața lor sunt provocări. De exemplu, clienții pot sacrifica satisfacția pe termen scurt și pot aștepta scăderea viitoare a prețurilor. Într-adevăr, strategia de reducere a unei întreprinderi creează circumstanțele în care s-ar putea produce acest fenomen, în care un vânzător poate reduce prețurile pentru a atrage clienți [22]. Cu toate acestea, existența clienților strategici poate face ca o strategie de reducere a prețurilor să fie ineficientă. Astfel de clienți anticipează momentul reducerilor de preț și își amână achizițiile până la cel mai bun moment, ceea ce poate afecta nu numai vânzătorii, ci și clienții. Prin urmare, vânzătorii trebuie să ia în considerare comportamentul strategic al clienților atunci când iau decizii de stabilire a prețurilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Comisia Europeană. Clădiri mai bune și mai ecologice. 11 august 2014. Disponibil online la: https://ec.europa.eu/environment/efe/news/better-greener-buildings-2014-08-11_ro
2. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <http://www.eytv4scf.net/wced-ocf.htm>
3. Dezvoltare durabilă. Disponibil online: https://ro.wikipedia.org/wiki/Dezvoltare_durabil%C4%83
4. Carolan, M. Cheaponomics. 2014. The High cost of low prices. Routledge; 1st edition (March 21, 2014). ISBN-10 0415735157
5. Comisia Europeană vrea să transforme Banca Europeană de Investiții în Banca Europeană Climatică. Ecopresa.md. - 27 iunie 2020. Disponibil online: <https://ecopresa.md/comisia-europeana-vrea-sa-transforme-banca-europeana-de-investitii-in-banca-europeana-climatica/>
6. Comisia Europeană. Achiziții publice eficiente și profesioniste. Disponibil online: https://ec.europa.eu/romania/news/20170310_initiativa_achizitii_publice_eficiente_profesionale_ro

7. Weissman Rich. Sustainable sourcing is more cost-effective than you think. (21.12.2017) Disponibil online: <https://www.supplychaindive.com/news/sustainability-green-supply-chain-procurement/513200/>
8. Institute for Supply Management. Social Responsibility. Disponibil online: <https://www.ismworld.org/>
9. Karen Moorhouse. Can Sustainable Energy Procurement Reduce Business Costs? Disponibil online: <https://www.strategicsourceror.com/2014/01/can-sustainable-energy-procurement.html>
10. Kusa, A., Urminova, M. Communication as a Part of Identity of Sustainable Subjects in Fashion. *Journal of Risk and Financial Management*. 2020, 13, 305.
11. Carbon Disclosure Project Supply Chain Report 2011. Disponibil online: <https://www.supplychainmovement.com/carbon-disclosure-project-supply-chain-report-2011/>
12. Cost is biggest barrier to supply chain sustainability: <https://www.cips.org/supply-management/news/2019/january/cost-is-biggest-barrier-to-supply-chain-sustainability/>
13. Gao, F.; Su, X.M. Omnichannel retail operations with buy-online-and-pick-up-in-store. *Manag. Sci.* 2017, 63, 2478–2492.
14. Granovetter, M. Threshold models of collective behavior. *Am. J. Sociol.* 1978, 83, 1420–1443.
15. Brandenburg, M.; Gruchmann, T.; Oelze, N. Sustainable supply chain management—A conceptual framework and future research perspectives. *Sustainability* 2019, 11, 7239
16. Chen, X.; Zhang, H.; Zhang, M.; Chen, J. Optimal decisions in a retailer stackelberg supply chain. *Int. J. Prod. Econ.* 2017, 187, 260–270.
17. Ahi, P.; Searcy, C. A comparative literature analysis of definitions for green and sustainable supply chain management. *J. Clean. Prod.* 2013, 52, 329–341.
18. Basiri, Z.; Heydari, J. A mathematical model for green supply chain coordination with substitutable products. *J. Clean. Prod.* 2017, 145, 232–249.
19. Du, J.; Zhang, J.; Hua, G. Pricing and inventory management in the presence of strategic customers with risk preference and decreasing value. *Int. J. Prod. Econ.* 2015, 164, 160–166.
20. Su, X.M.; Zhang, F. Strategic customer behavior, commitment, and supply chain performance. *Manag. Sci.* 2008, 54, 1759–1773.
21. Laari, S.; Töyli, J.; Ojala, L. Supply chain perspective on competitive strategies and green supply chain management strategies. *J. Clean. Prod.* 2017
22. Mersereau, A.J.; Zhang, D. Markdown pricing with unknown fraction of strategic customers. *Manuf. Serv. Oper. Manag.* 2012, 14, 355–370.

1.6. ASPECTE ALE TRANZIȚIEI LA ECONOMIA CIRCULARĂ-UN IMBOLD CĂTRE CREȘTEREA ACHIZIȚIILOR ECOLOGICE

Elena RUSU

Abstract.

Sustainability issues are addressed extensively in current research. In this context, the author considers it necessary to deepen research on the role of public procurement in transition to the circular economy model. The author considers that there is a close link between sustainable procurement and the development of the circular economy. This is demonstrated by the evolution of the exponential growth of green procurement, both by diversifying the goals of sustainable development at the international level and by implementing measures to make the circular economy more efficient. The objectives of the study and the premises of the paper highlight the awareness of the dimensions of sustainable procurement and the transition to a circular economy. In developing this study, the author applied the monographic method to define and establish the importance of the concepts addressed, the comparative method to highlight the particularities of different approaches to the concept of public procurement in terms of sustainability. the purpose of the research denotes the transition from sustainable supply to a circular economy, characterizing the goal of increasing green purchasing. As expected results and conclusions from the completion of the research, the author tries to address the issues of achieving the transition to a more circular economy, which requires strengthening the link between waste reduction and resource efficiency.

Rezumat

Problemele de durabilitate sunt abordate pe larg în cercetările actuale. În acest context, autorul consideră necesară aprofundarea cercetării privind rolul achizițiilor publice în tranziție la modelul economiei circulare. Autorul consideră că există o legătură strânsă între achizițiile durabile și dezvoltarea economiei circulare. Acest lucru este demonstrat de evoluția creșterii exponențiale a achizițiilor ecologice, atât prin diversificarea obiectivelor de dezvoltare durabilă la nivel internațional, cât și prin implimentarea măsurilor de eficientizare a economiei circulare. Obiectivele studiului și premisele lucrării scot în evidență conștientizarea dimensiunilor achizițiilor sustenabile și a tranziției către o economie circulară. În elaborarea acestui studiu, autorul a aplicat metoda monografică pentru a defini și a stabili importanța cu privire la conceptele abordate, metoda comparativă pentru a evidenția particularitățile diferitelor abordări ale conceptului de achiziții publice în ceea ce privește aspectele de durabilitate. scopul cercetării denotă tranziția de la aprovizionarea sustenabilă la o economie circular, caracterzând obiectivul destinat către creșterea achizițiilor ecologice. Ca rezultate preconizate și concluzii rezultate în urma definitivării cercetării, autorul încearcă să abordeze aspectele realizării tranziției către o economie mai circulară, care impune consolidarea legăturii dintre reducerea deșeurilor și eficiența utilizării resurselor.

Cuvinte-cheie: achiziții sustenabile, economie durabilă, economie circulară

Keywords: sustainable procurement, sustainable economy, circular economy

Introducere.

Conștientizarea dimensiunilor de achiziții sustenabile, sociale, economice și de mediu a crescut în ultimele două decenii. Cele mai prietenoase mediului pot fi considerate achizițiile circulare. UE încurajează tranziția către o economie circulară

prin măsuri de reducere a utilizării resurselor, reducerea deșeurilor și stimularea reciclării. Acest lucru va face ca economia noastră durabilă să stimuleze inovația și creșterea ecologică. Construirea unei economii mai durabile va stimula creșterea economică și crearea de locuri de muncă.

1. Ecologizarea achizițiilor publice la nivel European

Dacă e să menționăm despre aspectul ecologizării la nivel european, Miniștrii mediului din UE au adoptat concluzii pentru consolidarea dimensiunii de mediu a viitoarelor planuri de creștere economică. Consiliul Mediu al Uniunii Europene, format din miniștrii mediului din statele membre ale UE, au convenit că „dimensiunea de mediu a strategiei Europa 2020 ar trebui reafirmată puternic”. Concluziile Consiliului evidențiază în special instrumentele naționale care pot spori caracterul ecologic și circular al economiei, cum ar fi taxele de mediu, achizițiile publice ecologice, proiectarea ecologică și ecoinovarea.

În cele din urmă, Consiliul Mediu în urma analizei tuturor efectelor instrumentelor cu caracter ecologic/ circular, a formulat concluzii oficiale privind semestrul european, iar procesul anual de guvernare economică prin care UE formulează recomandări de politică referitoare la programele de reformă ale statelor membre [11]. Concluziile vizează și ecologizarea strategiei Europa 2020, dar și 2030– strategia de creștere economică pe 10 ani a UE menită să contribuie la depășirea crizei economice și la crearea de locuri de muncă printr-o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii.

Putem afirma cu certitudine faptul că Consiliul a atins un obiectiv politic foarte important, iar toți miniștrii mediului din UE cer acum o concentrare puternică asupra caracterului durabil și a utilizării eficiente a resurselor prin integrarea acestora în strategia pentru 2020, adică prin adăugarea unei noi dimensiuni de mediu la această strategie.

În plus, Consiliul a făcut apel, încă din 2015, la îmbunătățirea guvernării strategiei Europa 2020 prin asigurarea unui rol mai puternic al miniștrilor mediului în cadrul semestrului european [10]. Obiectivul primordial este de a ne asigura că la baza creșterii economice și a creării de locuri de muncă se află un fundament robust al sustenabilității și al eficienței utilizării resurselor, inclusiv o definiție mai amplă a locurilor de muncă ecologice, care să includă nu doar posturile direct implicate în energia regenerabilă și în reciclare, ci să reflecte și ecologizarea proceselor, a tehnologiei și a ocupațiilor.

Într-o lume în care cererea de resurse și concurența pentru acestea se vor accentua în continuare – acestea ducând deja la epuizarea resurselor și la creșterea abruptă a prețului materiilor prime, creșterea eficienței utilizării resurselor poate aduce beneficii în plan economic și ecologic pentru UE. Un obiectiv important în

baza „productivității resurselor” , care a devenit raportul dintre PIB și consumul de materii prime. Acesta a intervenit în urma apelurilor din cadrul celui de al șaptelea program de acțiune pentru mediu (stabilit de comun acord de Consiliul European și de Parlament), precum și în urma apelurilor formulate de părțile interesate privind dezvoltarea unui obiectiv al eficienței utilizării resurselor. [13] Prin urmare, obiectivul pe termen lung este de a separa creșterea economică de utilizarea resurselor și de impacturile acesteia, realizând astfel beneficii economice reale. Astfel, creșterea productivității resurselor în UE cu 30 % până în 2030 ar duce la o creștere a PIB-ului cu până la 3 % și la crearea a aproximativ 2 milioane de locuri de muncă, față de o îmbunătățire „de referință” de 15%[2]. Decizia cu privire la includerea unui obiectiv de eficiență a utilizării resurselor în strategia Europa 2020 a fost luată în contextul evaluării intermediare din 2015, ținând cont de opiniile exprimate în cadrul consultării publice actuale și de recomandările din partea Platformei europene pentru utilizarea eficientă a resurselor. Comisia Europeană a propus o serie de măsuri pentru accelerarea tranziției Europei către o economie mai circulară. Printr-o mai mare eficiență a utilizării resurselor și prin transformarea deșeurilor în resursă, acest nou model aduce beneficii pentru competitivitate, creștere și ocuparea forței de muncă, precum și pentru mediu. Într-o lume în care populația crește și resursele se diminuează, UE urmărește în perioada actuală să transforme în realitate o viziune în care trăim bine, în limitele ecologice ale planetei. Pentru a ajunge acolo, trebuie să ne limităm impactul de mediu, prin utilizarea instrumentelor economiei circulare, îmbunătățind în același timp bunăstarea economică.

2. Aspectele tranziției la o economie circulară în context internațional, cât și național.

Trecerea la o economie circulară nu este numai posibilă, ci și profitabilă, dar aceasta nu înseamnă că se va întâmpla fără implimentarea unor politici corecte. Europa are o populație densă, însă, este blocată într-un model economic bazat pe utilizarea intensivă a resurselor, confruntându-se, în același timp, cu prețuri din ce în ce mai mari, și mai volatile, ale resurselor și devenind dependentă de importurile de resurse și energie. Nu există altă opțiune decât să se încerce a se obține valoare adăugată din resursele care se utilizează, facilitând o mai mare productivitate în numeroase sectoare. Pentru a se realiza acest obiectiv propunerile variază în mare măsură și includ noi obiective privind deșeurile și noi indicatori pentru monitorizarea eficienței utilizării resurselor sunt priorități majore la nivel European, dar și mondial, politici care să stimuleze reciclarea și să facă ciclurile de viață ale produselor mai durabile, precum și inițiative de a crea locuri de muncă ecologice și a sprijini antreprenoriatul ecologic.

Sprijinindu-se pe Strategia Europa 2020 pentru o creștere economică inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, noile propuneri însoțesc o revizuire a obiectivelor UE actuale privind deșeurile. Propunerile arată cum politica privind deșeurile a reprezentat un promotor puternic al reciclării și reutilizării, dar și că mai sunt multe de făcut pentru închiderea buclei. Modificările stimulative aplicate timpuriu în ciclurile de viață ale produsului și lanțurile valorice, unde există un potențial semnificativ de creare de locuri de muncă – ar putea fi de ajutor. De asemenea, este necesară o încurajare mai intensă a planurilor care favorizează utilizarea mai scăzută a resurselor, duratele de viață mai lungi ale produselor și facilitarea reparării și reciclării.

Fig. 1. Economia circulară: reprezentare grafică. [6]

Din figura 1 rezultă că modelul economiei circulare se finalizează cu stocarea deșeurilor, care poluează grav mediul, iar modelele de afaceri circulare au ca scop să reducă acest impact prin valorificarea acestora. Prin urmare, materialele reciclate, schemele de folosire în comun a autoturismelor și „atelierelor de reparații” sunt un semn clar că schimbarea este în aer. Noile modele de afaceri ne pot transforma din „consumatori” în „utilizatori” și pot asigura tranziția cererii de la produse de unică folosință la servicii bazate pe închiriere și reparare. „Simbioza industrială” poate utiliza deșeurile provenite dintr-un proces de producție drept materie primă pentru un altul sau poate partaja o rezervă limitată de catalizatori rari și costisitori între companiile care îi utilizează. „Mineritul urban” poate recupera metalele prețioase utilizate în produsele tehnologice avansate. [12]

Strategii importante ce țin de economia circulară ce scot în evidență propuneri concrete de modificare a legislației UE în domeniul deșeurilor, de exemplu, care vizează îmbunătățirea practicilor de gestionare a deșeurilor, stimularea reciclării și

a inovării în domeniul managementului materialelor și limitarea utilizării depozitelor de deșeuri sunt redată în figura de mai jos. Propunerile asigură o politică clară și stabile, cu obiective, măsurători și stimulente care să permită strategii de investiții pe termen lung axate pe prevenire, reutilizare și reciclare.

Obiective	Măsurători	Stimulente
<ul style="list-style-type: none"> • un obiectiv comun al UE privind reciclarea deșeurilor municipale în proporție de 65 % până în 2030, care urmează să fie revizuit în 2025; • un obiectiv comun al UE privind reciclarea deșeurilor de ambalaje în proporție de 75 % până în 2030; • obiective specifice privind diferitele tipuri de materiale utilizate pentru ambalare; • un obiectiv obligatoriu de reducere a depozitelor de deșeuri cu 10 % până în 2030. 	<ul style="list-style-type: none"> • simplificarea și armonizarea definițiilor și a metodelor de calcul pentru a asigura statistici comparabile și de înaltă calitate în întreaga UE; • norme speciale pentru statele membre care se confruntă cu cele mai mari dificultăți în ceea ce privește punerea în aplicare; • simplificarea obligațiilor de raportare și reducerea cerințelor aplicabile IMM-urilor; • introducerea unui sistem de alertă timpurie pentru monitorizarea respectării obiectivelor; • orientarea statelor membre către utilizarea în mai mare măsură a instrumentelor economice (cum ar fi o taxă de depozitare a deșeurilor) pentru a stimula aplicarea ierarhiei deșeurilor și pentru a acorda prioritate prevenirii, reutilizării și reciclării, eliminarea reprezentând ultima soluție. 	<ul style="list-style-type: none"> • măsuri concrete în vederea dinamizării activităților de pregătire pentru reutilizare, inclusiv o definiție mai clară și norme care să extindă domeniul de aplicare al activităților de reutilizare recompensate în cadrul obiectivelor UE; • cerințe generale privind funcționarea regimurilor de răspundere extinsă a producătorilor (REP), ceea ce înseamnă includerea în sfera acestuia a etapei posterioare consumului din ciclul de viață al unui produs, cu scopul de a îmbunătăți performanța și transparența producătorilor, inclusiv stimulente financiare directe pentru proiectarea de produse mai ecologice ș.a.

Fig.2. Elementele-cheie ale propunerii de revizuire a legislației privind deșeurile
Sursă: Elaborată de autor în baza sursei [6]

Explorând modul în care inovarea pe piețele materialelor reciclate, noile modele de afaceri, proiectarea ecologică și simbioza industrială pot ajuta la construirea unei economii și societăți fără deșeuri. Însă, stimulentele și infrastructurile din economiile liniare țin eficiența utilizării resurselor pe loc. Există unele căi pentru schimbare prin implementarea unor măsuri concrete pentru obținerea de beneficii ecologice pentru un deceniu, redată în figura 3.

Accesul la materii prime de înaltă calitate și la prețuri accesibile

- Acest beneficiu va asigura accesul Europei la materii prime de înaltă calitate și la prețuri accesibile, ceea ce va spori competitivitatea economiei noastre în contextul volatilității prețurilor resurselor, al instabilității politice, al deficitului de resurse și al creșterii concurenței la nivel mondial în ceea ce privește accesul la materii prime.

Crearea de locuri de muncă

- Creșterea durabilă va stimula crearea de locuri de muncă, în Europa putându-se crea peste 170 000 de locuri de muncă până în 2030. O reducere a cererii totale de materiale de aproximativ 20 % poate să conducă la o creștere estimată a PIB-ului de 3 %. Măsuri cum ar fi o mai bună proiectare ecologică, prevenirea generării de deșuri și reutilizarea ar putea aduce economii nete pentru întreprinderile din UE de până la 600 de miliarde EUR sau 8 % din cifra de afaceri anuală a acestora.

Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră

- Acesta va contribui la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. În perioada 2015-2035 s-ar putea evita generarea a peste 500 de milioane de tone de gaze cu efect de seră, în mod direct prin reducerea emisiilor provenind de la depozitele de deșuri și în mod indirect prin reciclarea materialelor care, în caz contrar, ar fi extrase și prelucrate.

Reducerea sarcinii administrative, pentru IMM-uri

- Beneficiul vine cu reducerea sarcinii administrative, în special pentru IMM-uri, precum și pentru administrațiile publice, prin îmbunătățirea definițiilor și simplificarea cerințelor de raportare.

Fig. 3 Măsurile/beneficiile aduse economiei, cetățenilor și mediului conform propunerilor privind deșeurile

Sursă: Elaborată de autor în baza sursei [1].

Luată împreună, aceste măsuri ar putea genera companiilor din Uniunea Europeană economii nete de până la 600 de miliarde EUR, reducând în același timp emisiile de gaze cu efect de seră. Măsurile suplimentare de creștere a productivității resurselor cu 30 % până în 2030 ar putea crește PIB cu aproape 1 %, creând în același timp încă 2 milioane de locuri de muncă [10].

Trecerea la o economie circulară nu este numai posibilă, ci și profitabilă, dar aceasta nu înseamnă că se va întâmpla fără politicile corecte. Obiectivele pentru 2030 care urmează a fi implementate se referă la a lua măsuri astăzi pentru accelerarea tranziției către o economie circulară și exploatarea oportunităților economice și legate de locurile de muncă pe care aceasta le oferă. Stabilirea unui indicator UE pentru productivitatea resurselor va ajuta statele membre să își concentreze politicile și va promova sinergia la nivelul domeniilor de politică UE precum ocuparea forței de muncă, întreprinderile și cercetarea.

Îmbunătățirea bunăstării economice și, totodată, a mediului era considerată anterior soluția care lua în calcul toate aspectele problemei. Acum, aceasta poartă denumirea de economie circulară. Noile obiective [7] urmăresc să creeze un cadru coerent pentru economia circulară, cu reglementări și politici inteligente care să fie interconectate mai bine. Obiectivele clare și sprijinul politic reduc incertitudinea – încurajând climatul adecvat pentru investiții – și determină companiile și consumatorii să se implice. Cercetarea și inovarea reprezintă cheia succesului unei economii circulare, motiv pentru care se urmărește un cadru de reglementare cu rol de susținere, programul Orizont 2020 care va contribui la acumularea cunoștințelor necesare pentru a modela în UE o economie eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor, ecologică și competitivă, cu emisii reduse de carbon.

Împreună cu propunerile conexe pentru îmbunătățirea performanțelor de mediu ale clădirilor și revizuirea obiectivelor privind deșeurile și reciclarea, autoritățile europene au propus noi inițiative interconectate pentru locuri de muncă ecologice și IMM-uri. Inițiativa pentru ocuparea ecologică a forței de muncă este un cadru de politică pentru piețele muncii și abilitățile necesare pentru a susține tranziția către o economie ecologică, cu emisii reduse de carbon și eficientă din punct de vedere al utilizării energiei și resurselor: aceasta anticipează modificarea structurală și sprijină muncitorii în dobândirea noilor competențe necesare. Prin urmare, în ceea ce privește economia circulară, aceasta necesită unele măsuri de eficientizare, cum urmează în figura de mai jos:

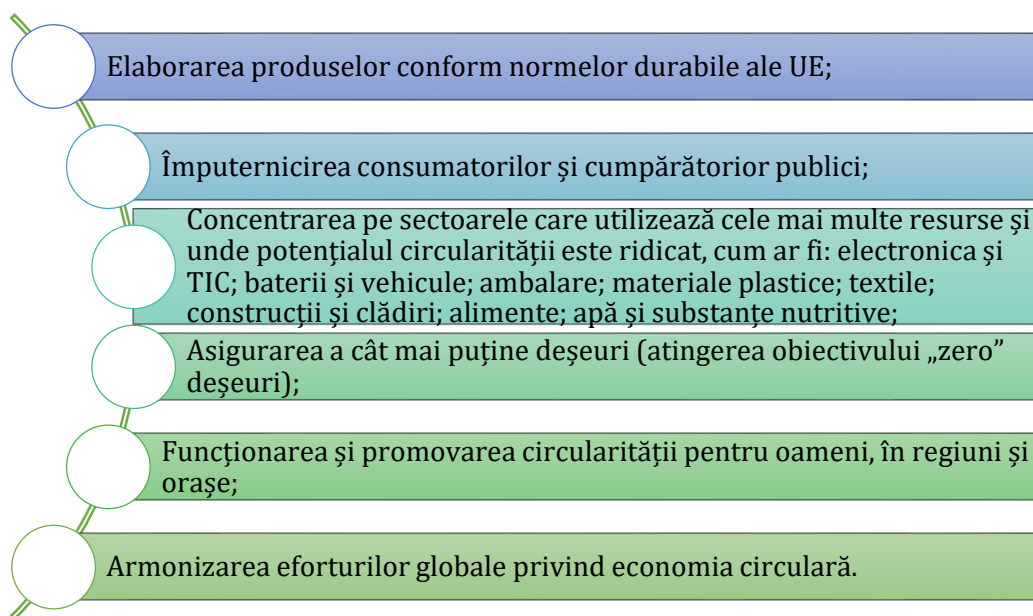

Fig.4 Măsuri de eficientizare a economiei circulare

Sursă: Elaborată de autor

În cele din urmă, conform măsurilor de eficientizare a economiei circulare propuse de autor, aceasta va stimula competitivitatea UE prin protejarea întreprinderilor împotriva penuriei de resurse și a prețurilor volatile, contribuind la crearea unor noi oportunități de afaceri și a unor modalități inovatoare și mai eficiente de producție și consum. Aceasta va crea locuri de muncă la nivel local pentru toate nivelurile de calificări și oportunități pentru integrarea și coeziunea socială. Totodată, va permite economisirea de energie și va contribui la evitarea daunelor ireversibile în ceea ce privește clima și biodiversitatea, precum și poluarea aerului, a solului și a apei, cauzate de utilizarea resurselor într-un ritm care depășește capacitatea Pământului de a le reînnoi.

Un raport recent subliniază, de asemenea, beneficiile mai ample ale economiei circulare [4], inclusiv în ceea ce privește reducerea nivelurilor actuale ale emisiilor de dioxid de carbon. Prin urmare, măsurile privind economia circulară se află în strânsă legătură cu priorități-cheie ale UE, printre care se numără ocuparea forței de muncă și creșterea, agenda în materie de investiții, combaterea schimbărilor climatice și energia, agenda socială și inovarea industrială, precum și cu eforturile depuse la nivel mondial în domeniul dezvoltării durabile.

Actorii economici, cum sunt întreprinderile și consumatorii, au un rol esențial în impulsivarea acestui proces. Autoritățile locale, regionale și naționale facilitează tranziția, însă și UE îi revine un rol esențial în sprijinirea acesteia. Obiectivul este de a asigura instituirea cadrului de reglementare adecvat pentru dezvoltarea economiei circulare pe piața unică și de a transmite semnale clare operatorilor economici și societății în general cu privire la calea de urmat, cu obiective pe termen lung în domeniul deșeurilor, precum și cu un set de măsuri concrete, ample și ambițioase care să fie realizate înainte de 2020. Acțiunea la nivelul UE va impulsiiona investițiile și va crea condiții de concurență echitabile, va înlătura obstacolele generate de legislația europeană sau de o aplicare inadecvată a normelor, va aprofunda piața unică și va asigura condiții favorabile pentru inovare și implicarea tuturor părților interesate.

Prin stimularea activității durabile în sectoarele-cheie și a noilor oportunități de afaceri, economia contribuie la deblocarea potențialului economiei circulare în materie de creștere și de ocupare a forței de muncă. Strategiile și planurile elaborate la nivel european includ angajamente ample privind proiectarea ecologică, dezvoltarea unor abordări strategice privind materialele plastice și substanțele chimice.

Transformarea reală a economiei circulare necesită însă o implicare pe termen lung la toate nivelurile, de la state membre, regiuni și orașe, până la întreprinderi și cetățeni. Statele membre sunt invitate să își îndeplinească pe deplin rolul în cadrul acțiunii UE, prin integrarea și completarea acesteia cu măsuri la nivel național. O coerență sporită în materie de politică în cadrul acțiunii interne și externe a UE în

acest domeniu va duce la o consolidare reciprocă și va fi esențială pentru punerea în aplicare a angajamentelor asumate la nivel mondial de Uniune și de statele membre ale UE, în special a Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă, adoptată de ONU, și a Alianței G7 privind utilizarea eficientă a resurselor. Prezentul plan de acțiune va juca un rol fundamental în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD) până în 2030, în special a obiectivului 12 de asigurare a unor modele de consum și de producție durabile [5].

Pentru dezvoltarea economiei circulare necesită, de asemenea, surse publice și private de finanțare care să stimuleze recurgerea pe scară mai largă la tehnologii și procese îmbunătățite, pentru a dezvolta infrastructura și pentru a crește gradul de cooperare între actorii implicați în lanțul valoric. Un sprijin important pentru aceste obiective va fi acordat din programele de finanțare ale UE, cum ar fi politica de coeziune, LIFE și COSME [6]. De exemplu, fondurile politicii de coeziune sunt direcționate către un număr tot mai mare de programe care susțin economia circulară, acordând inclusiv sprijin reutilizării și reparării, proceselor de producție îmbunătățite, proiectării produselor și IMM-urilor [7]. Rolul Comisiei Europene, la momentul actual, ajută statele membre, regiunile și autoritățile locale să-și consolideze abordarea în domeniul economiei circulare în acest context prin intermediul unor activități de informare clar direcționate. Finanțarea privată este direcționată către noile oportunități create de economia circulară. În ceea ce privește sectorul financiar, astfel de proiecte pot varia în mod semnificativ în raport cu activitatea obișnuită.

Fondul european pentru investiții strategice (FEIS) este un instrument utilizat în vederea finanțării unor astfel de investiții. Împreună cu Banca Europeană de Investiții (BEI) și cu Platforma europeană de consiliere în materie de investiții, Comisia desfășoară activități de informare menite să încurajeze depunerea de candidaturi pentru finanțare și sprijină elaborarea de proiecte și de platforme de investiții relevante pentru economia circulară, de exemplu în domeniul reciclării materialelor plastice sau al mineralelor. Se depun mari eforturi pentru a dezvolta clustere intersectoriale și a pune în comun resursele în vederea elaborării unor proiecte cu dimensiune europeană [8]. În plus, proiectele în domeniul economiei circulare beneficiază de instrumentele de consiliere și de finanțare ale BEI din cadrul Programului InnovFin [9]. De asemenea, autoritățile europene evaluează posibilitatea de a lansa împreună cu BEI și cu băncile naționale o platformă care să susțină finanțarea economiei circulare și punerea în aplicare a obiectivelor de dezvoltare durabilă.

În scopul monitorizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale Agendei 2030 la nivel global a fost aprobat un set de indicatori în număr de 241, conform cărora va fi evaluată fiecare țară la nivel regional și global. Setul de indicatori ODD a fost elaborat de către grupul de experți ODD (IAEG-SDGs) [4], creat de către

Comitetul pentru Statistică a ONU (sesiunea 46), și care include 50 reprezentanți ai țărilor membre a ONU, precum și observatori din cadrul organizațiilor internaționale.

Setul de indicatori globali, în procesul de naționalizare a ODD-ilor, urmează să fie complementat cu indicatori adiționali, ce relevă contextul și prioritățile naționale ale fiecărui stat. În procesul de identificare a indicatorilor naționali este important să fie respectate criteriile de bază pentru un indicator statistic, precum universal acceptabil și măsurabil, corespunde anumitor cerințe de calitate, este relevant în contextul țințelor naționalizate.

Procesul de naționalizare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) presupune nu doar integrarea acestora în cadrul strategic național, dar și, concomitant, crearea unui sistem de raportare și evaluare a progresului în atingerea fiecărei ținte relevante pentru Republica Moldova. Națiunile Unite în Republica Moldova și Guvernul au semnat Cadrul de Parteneriat pentru Dezvoltare Durabilă 2018-2022 care se focusează pe:

- ✚ guvernarea, drepturile omului și egalitatea de gen;
- ✚ creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă;
- ✚ durabilitatea și reziliența mediului înconjurător;
- ✚ dezvoltarea socială incluzivă și echitabilă.

În anul 2017 Națiunile Unite din Moldova în parteneriat cu Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) au susținut Guvernul în evaluarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Moldovei 2020 și dezvoltarea un nou document de referință "Moldova 2030", care este complet aliniat la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă și Acordului de Asociere cu UE [5], conform căruia prioritate deține atât creșterea economică durabilă, incluzivă și echitabilă, cât și tranziția spre economia circulară menținând, în același timp, durabilitatea și reziliența mediului înconjurător.

Prin urmare, tranziția spre o economie circulară va crea oportunități economice majore. „Înverzirea” economiei este un principiu nou, o schimbare spre creștere și schimbare, dar și un generator prosper de locuri de muncă pentru Republica Moldova.

CONCLUZII

Trăim cu sistemele economice liniare ale secolului al XIX-lea chiar și acum, în secolul al XXI-lea, o lume a economiilor emergente, a milioanele de noi consumatori de clasă mijlocie și a piețelor interconectate. Dacă vrem să fim competitivi, trebuie să beneficiem din plin de resursele noastre, iar aceasta înseamnă să le reciclăm redându-le utilizarea productivă, nu să le îngropăm în depozite mari de deșeuri. Achizițiile publice, de rând cu achizițiile sustenabile și cele

circulare, sunt considerate un instrument important al tranziției către modelul economiei circulare, în condițiile în care sunt integrate principiile sustenabilității în procesul de organizare, desfășurare și implementare a acestora.

Transformarea economiei actuale liniare într-un alt fel de economie, circulară, în care deșeurile se întorc în circuitul economic devenind materii prime secundare este o inițiativă mai mult decât plauzibilă a Comisiei Europene. Din păcate însă, cu toate reglementările, planurile de acțiune și schimbările obiectivelor de reciclare, deșeurile care ar fi trebuit să alimenteze economia circulară europeană sunt exportate în cantități tot mai mari.

Realizarea tranziției către o economie mai circulară impune consolidarea legăturii dintre reducerea deșeurilor și eficiența utilizării resurselor, învățarea și aprecierea deșeurilor ca resursă și aplicarea unor lecții pe care ni le dă natura, unde nimic nu se risipește. Mai presus de toate, trecerea fundamentală va presupune să ne îndepărtăm de economiile de tipul „procurare, producție, consum și eliminare” și să ne îndreptăm către un model bazat pe „refolosire, reparare, recondiționare și reciclare”. Aceste noi direcții vor crea oportunități de dezvoltare către o economie circulară, care va stimula competitivitatea globală, creșterea economică durabilă și va genera noi locuri de muncă.

BIBLIOGRAFIE

1. Dragos, D., Vrabie, C. et all. Smart cities Orasul inteligent Proceedings 2018.
2. Ellen MacArthur Foundation, de McKinsey Centre for Business and Environment și de Stiftungsfonds für Umweltökonomie und Nachhaltigkeit (SUN), Raport „Creșterea internă: o viziune privind economia circulară pentru o Europă competitivă” („Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe”), iunie 2015.
3. Comisia Europeană. Închiderea buclei - un plan de acțiune al UE pentru economia circulară, Bruxelles, 2 decembrie, 2015.
4. 12Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, UNDP Moldova, 3 iulie, 2017.
5. 13Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, art. 241, aprobat prin Legea Nr. 112 din 02.07.2014.
6. <https://cdn.uc.assets.prezly.com> [Accesat la 25.10.2020]
7. <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&id=6306&idc=605> [Accessed 25.10.2020]
8. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes_ro [Accesat la 03.11.2020]

9. http://ec.europa.eu/regional_policy/ro/policy/what/investment-policy/ [Accesat la 02.11.2020]
10. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0209:FIN:RO:PDF> [Accesat la 02.11.2020]
11. <http://www.eib.org/products/blending/innovfin/?lang=en> [Accesat la 03.11.2020]
12. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/environmental-data-centre-on-natural-resources/resource-efficiency-indicators/resource-efficiency-scoreboard> [Accesat la 03.11.2020]
13. <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/eip-raw-materials/en/content/eip-raw-materials-monitoring-and-evaluation-scheme> [Accesat la 03.11.2020]

1.7. SUSTAINABLE DERIVATIVES USAGE IN NON-FINANCIAL ORGANIZATIONS

Pavel PANKOV,

Post-graduate student,
Polotsk state university, Belarus

E-mail: pankovpa@yandex.ru

Abstract

In the article has been noted that derivatives usage has a significant potential for the improvement of the current activity of non-financial organizations in conditions of high volatility of different market variables. But at the same time derivatives are not the typical instrument for such organizations, which can lead to increased risk, which is not caused by operations of everyday business. The process of sustainable derivatives usage in non-financial organizations is a challenging issue, which should be based on the scientific approach. That's why it has been proposed to distinguish the following principles of sustainable derivatives usage: differentiation between risk hedging operations and speculative operations, exclusion of conflicts of interest and involvement of senior management in the process of managing derivatives in non-financial organizations. Compliance with the proposed principles will eliminate the occurrence of problematic situations caused by the presence of derivatives in the activities of non-financial organizations

Keywords: *sustainable usage, derivatives, principles, hedging, speculation.*

Introduction

The sustainable management process involves the sequential passage of relevant stages: preparation and adoption of management decision, implementation this management decision and subsequent evaluation of the effectiveness of performed actions. In the context of derivatives usage managing derivatives contracts in non-financial organizations is not exception in this regard. Even if in the non-financial organization, the management process of derivatives is not formally mentioned, the presence of derivative instruments in the current activities of the economic entity assumes that appropriate managerial techniques are applied, which should ensure that derivatives won't become a source of increased risk, i.e. proper derivatives management should provide its sustainable usage.

Traditionally, derivatives are used by non-financial organizations to hedge market risks that have a negative impact on the main activity, less often – to open speculative positions in order to obtain additional profit (Masko & Pankov, 2018). In any case, the presence of derivatives in the portfolio of the non-financial organization requires adequate management decisions that take into account the specifics of derivatives. The problem is that organizational structures, approaches to managing and running a business differ significantly from one organization to another. As a result, it is quite difficult to offer universal solutions for managing derivatives that are suitable for all situations and for all non-financial organizations. Therefore, we consider it more effective to offer not specific solutions, but principles of derivatives management that will be relevant for all non-financial organizations and provide its sustainable usage. In this regard, the purpose of the work is to develop principles for managing derivatives in non-

financial organizations, to achieve which the following tasks will be solved: to consider existing management principles; to propose principles for managing derivatives in non-financial organizations, which will provide its sustainable usage; to develop justifications for highlighting the proposed principles of derivatives management in non-financial organizations.

Main part. The variety of organizational structures of non-financial organizations complicates the development of the universal sequence of actions for the introduction and further expansion of sustainable derivatives usage. What works well in one company may not necessarily show good results for others, because the performers, workflow and interaction between employees may differ significantly from one organization to another. A possible solution to the problem of adapting approaches to managing derivatives to the conditions of a particular non-financial organization, in our opinion, will be the compliance with management principles.

As noted by Udalov et.al (2013), «there are many interpretations of principles of management. At the same time, new management principles are developed according to the modern conditions... in addition, private management principles are applicable for a limited area of management activity. Among the general management principles applicable to all types of management activities, the following principles can be distinguished: efficiency, scientific validity, consistency, competition, division of labour, incentives, optimal combination of centralization and decentralization».

In relation to the management of derivatives in non-financial organizations, we consider that universal management principles will also be applicable in the field of derivatives, but they need to be supplemented with specific principles that take into account the peculiarities of derivatives as an object of management. Therefore, for the purpose of managing derivatives in non-financial organizations, we offer the following specific principles, which should provide their sustainable usage.

1. The principle of differentiation between hedging and speculative transactions. If we briefly summarize the essence of this principle, it can be formulated as follows. If derivatives are used to hedge risks, the purpose of using them is to increase the predictability of future cash flows and protect against adverse movements in market variables. These goals do not imply getting additional profit, so risk hedging should be separated from trading speculative operations with derivatives aimed at extracting additional income from changes in market variables. If this distinction is not made at all stages of derivatives management – there is a high probability that hedging operations will turn out to be highly risky speculative operations that were not planned, because nowadays derivatives as a risk management instruments can be the source of increased risk themselves (Masko & Pankov, 2019).

From the point of view of fundamental theory, this issue is considered by such an author as Burenin A. N. (1997): «... the modern view of hedging theoretically opens to the hedger opportunity to reduce the price paid to the speculator for risk, due to a better

analysis of information. However, one can hardly agree with this idea, since the expectation of profit from hedging turns the hedger into a speculator. In addition, ... it is not the price of insurance (i.e. hedging) is reduced, but only a part of the underlying assets is hedged, while the remaining part remains unhedged. If we talk about reducing the price of hedging due to obtaining better information, this can only be achieved by choosing a more optimal insurance strategy, since the modern market provides a significant variety of decisions in this regard... However, the analysis of future information can bring a positive effect only to a very experienced analyst, in other words, to a speculator who is professionally engaged in this type of activity». Thus, the main feature of risk hedging with derivatives is a very fine line between hedging itself and speculations, which, however, must be carried out, since otherwise there is a high probability of uncontrolled use of derivatives, and as a result – receiving losses not related to the main activity.

2. The principle of avoiding conflict of interests. Our proposed principle of excluding conflict of interest concerns issues of risk hedging in non-financial organizations and is related to the topic of centralization of the risk management function at the corporate level. In order to reveal the essence of the proposed principle, it is necessary to consider current trends in corporate risk management, since risk hedging using derivatives can be the element of a centralized corporate risk management system.

According to Lam, J. (2017) «Enterprise risk management (ERM) is an integrated and continuous process for managing enterprise-wide risks, including strategic, financial, operational, compliance and reputational risks, in order to minimize unforeseen deviations in performance and maximize the internal value of the firm. This process allows the Board and management to make more informed decisions about risk/return by defining fundamental requirements in the risk management policy (including risk appetite), risk analysis, risk management, and monitoring and reporting». This approach involves the allocation of the separate risk management service in non-financial organization, which is headed by a risk Director (chief risk officer – CRO).

In this context it should be noted that the practice of corporate risk management differs between financial and non-financial organizations. For example, the study by Deloitte Global Risk Management (2013) indicated that «89 % of global financial institutions have a CRO or equivalent position in their staff. Moreover, 80 % of institutions stated that their CRO reports directly to the CEO and has a formal reporting relationship with their Board of Directors». However, outside the financial sector, corporate risk management trends differ significantly. The study conducted by McKinsey & Company (2012) stated that «unlike financial institutions, most non-financial organizations still do not have a CRO position, leaving the de facto role of risk manager to the CFO. In addition, the goals of improving ERM differ depending on two sectors: financial institutions strive to improve their risk culture, it and data infrastructure, while corporations focus on improving risk-related solutions and processes».

In our opinion, the idea of centralized corporate risk management is more suitable

for financial organizations, since they are subject to regulatory requirements for the size of risks and corresponding reserves, so the practice of centralized corporate risk management is more developed in the financial sector. However, transferring a financial institution's risk management practices to non-financial organizations is a non-trivial task and involves a number of difficulties, since activities in the real and financial sectors differ significantly. Therefore, non-financial organizations need to either carry out labor-intensive work to adapt existing corporate risk management practices to their activities, or develop their own corporate risk management system.

According to Alviniussen & Jankensgard (2015), «the introduction of a corporate risk management system promises many advantages for the company. After reading the literature on this topic, you will understand that ERM will, among other things, reduce the frequency of surprises, lead to better resource allocation, improve risk response decision-making, and reduce costly duplication of risk management activities. In practice, many companies find that these benefits do not always materialize easily. Powerful managers and business units face a potential loss of autonomy and are forced to comply with new reporting requirements. In companies where change is resisted, ERM risks becoming an isolated process, whose results and opinions are largely ignored by decision makers. These so-called ghost ERM programs bring little or nothing to the company».

As a result, a centralized system of corporate risk management in a non-financial organization may exist or may be absent – this is the choice of the company's owners. However, in the case of centralization of this function, appear conditions for the occurrence of a conflict of interest, which can be described in the following way.

If the indicator that depends on the movement of market variables is defined as a criterion for evaluating the performance of the particular business unit or manager, there is a reasonable motive to hedge market risks in order to achieve the specified performance criterion. However, if the risk management function is centralized, then decisions related to risk hedging will be made by the persons of the relevant centralized risk management body, not by particular performers, whose salaries and bonuses are affected by the hedged risks.

The following example illustrates this situation. As a criterion for the payment of bonuses at the end of the year to the top management of an oil refinery that is part of a group of companies, profit before tax has been determined. At the same time, the business plan includes the oil price of \$ 75 per barrel. If the price of oil decreases and there is an opportunity to fix the final amount of profit before tax for the year with the help of derivatives, managers will do it. Since such risk hedging strategy will ensure that they can receive the appropriate bonuses. However, let's assume that in this group of companies exists a centralized corporate risk management system, and risk analysts have concluded that it is not practical for the group to hedge risks using derivatives, since natural risk hedging is provided at the group level. As a result, there is a conflict of interest – managers of the refinery would like to fix the annual profit at a level that ensures the payment of

bonuses, and the risk management department from the head office does not allow them to do this.

The only solution in this case is to establish such performance criteria (key performance indicators (KPIs)) that, as far as possible, do not overlap with the risks that are managed centrally in the organization. Similar situation may occur not only in a group of companies, but also in the individual organization. For example, when the sales department has defined targets related to market risks that can be hedged, but decisions about hedging risks are made exclusively by the finance department, without taking into account the opinion and interests of the sales department. In this case, the solution is either to include sales specialists in risk hedging working groups, or again, to define performance indicators that do not depend on risks that are managed by another department.

Thus, the principle of excluding conflicts of interest can be summarized as follows. Key performance indicators of individual business units should exclude as much as possible the impact of risks that are managed independently from the interests of these business units. Otherwise, it is necessary to take into account the interests of all interested business units when developing risk hedging strategies.

3. Principle of involvement senior management in the process of managing derivatives in non-financial organizations. This principle can be formulated as follows. The top management of the non-financial organization should not only evaluate the results of using derivatives, but also take an active part in planning and determining the goals of derivatives usage.

The allocation of this principle is caused by the subjective nature of the perception of the results of derivatives usage, primarily in the case of risk hedging. The purpose of hedging risks is to fix future cash flows at a certain acceptable value, but if more profit could be obtained without hedging, management's natural greed is triggered. The fact that the final result was not known at the time of making the decision to hedge risks takes a back seat in this case. It seems to be very difficult to explain and prove this to managers when derivative as a hedging instrument shows losses (the offsetting positive cash flow from the hedged item is taken for granted, while movement of value of hedging instrument and hedged item should be estimated together). As a result, there is a high probability of penalties against developers and performers of the hedging program. We consider that the only way to avoid this negative perception of hedging results is to involve management in developing a risk hedging program at the planning stage. In this case, managers will share responsibility for the outcome of derivatives usage with performers, and, as a result, management decisions in this area will be more deliberate and balanced.

Conclusion. Thus, in addition to the known universal management principles have been proposed specific principles, which take into account the features of sustainable derivatives usage in non-financial organizations: the principle of differentiation between

hedging and speculative transactions; principle of avoiding conflict of interests; principle of involvement senior management in the process of managing derivatives.

Compliance with these principles in the process of managing derivatives in non-financial organizations will prevent the occurrence of problematic situations caused by the presence of derivatives and provide their sustainable usage. Among such undesirable situations that will be eliminated if the proposed principles would be followed, can be highlighted the problem of turning hedging instruments into speculative instruments that expose the organization to increased risk, as well as the risk that such a transition will be detected after receiving significant unplanned losses that are not related to the main activity. In addition, following the proposed principles will improve the corporate environment for making and implementing management decisions in relation to derivatives by eliminating conflicts of interest between individual business units, also the results of derivatives usage will be evaluated by management objectively, taking into account the situation that preceded the adoption of the relevant management decisions. As a result, the quality of derivatives management in non-financial organizations will improve, regardless of the specifics of a particular business entity.

REFERENCES

1. Burenin, A. N., 1997. *Derivatives market in macroeconomic regulation*. DEd. MGIMO (Moscow).
2. *Enterprise Risk Management*, McKinsey&Company, 2012. [Online] Available at: https://www.mckinsey.com/~ /media/mckinsey/dotcom/client_service/risk/wor king%20papers/40_ whats%20different%20in%20the%20corporate%20world.as hx [Accessed 10 November 2020].
3. Fraser, J. [et al.], 2015. *Implementing enterprise risk-management: case studies and best practices*. Canada, Wiley.
4. *Global Risk Management Survey, Eighth Edition: "Setting a Higher Bar"*, Deloitte 2013. [Online] Available at: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/risk/us_en_globalglobalrisk8_23072013.pdf [Accessed 10.11.2020].
5. Lam, J., 2017. *Implementing Enterprise Risk Management: From Methods to Applications*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
6. Masko L., Pankov P., 2019. The control of transactions with derivatives in the non-financial organizations in the Republic of Belarus, in *New Challenges of Econ. and Business Developm. – 2019: Incentives for Sustainable Econ. Growth proceedings*, Riga, Latvia, May 18-19, 2019, pp. 544-555.
7. Masko L., Pankov P., 2018. Interdependence of investment attractiveness of the organization and hedging. *Bulletin of PSU*. No. 5. pp. 39-45.
8. Udalov, F.E., Alyokhina O.F., Gaponova O.S., 2013. *Fundamentals of management: textbook*. Nizhny Novgorod, Nizhny Novgorod state University.

1.8. ДОГОВОРЫ КОНЦЕССИИ И ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ЗАКУПКИ КАК ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИЗНЕСА И ГОСУДАРСТВА: СХОДСТВА И ОТЛИЧИЯ

Tatiana MASLOVA

Abstract

In the context of expanding interaction between business and the state, the development of methods of public procurement is becoming increasingly important. However, in addition to this type of interaction, there are others, such as concession agreements, which are increasingly being used in Moldova. Often in practice, there are situations when government procurement is hidden behind a concession agreement. In the context of this problem, the article examines the legal and economic components of each type of interaction and determines the basic concepts, similarities and differences.

Keywords: *Governmental support, legal framework, concession agreement, state purchases, economic interpretation.*

Введение

В условиях необходимости формирования в Республики Молдова (РМ) устойчивой экономики неуклонно растет интерес к проектам, носящим социальный характер, где привлечение частного капитала является необходимым фактором их эффективной реализации. В основу этих проектов положено взаимодействие государства и частного бизнеса, а целью обозначено привлечение инвестиций и эффективное использование государственных ресурсов. В рамках взаимодействия государства и бизнеса выделяется и другая его форма, когда оказывается поддержка и предоставляется возможность участия, в первую очередь, местным органам власти в решении проблем реабилитации, строительства инфраструктуры, повышения качества услуг. В этом случае, главной целью органов государственной власти – участников взаимодействия, служащих в интересах граждан, как на центральном, так и на местном уровнях, является повышение качества государственного управления.

Взаимодействие государства и бизнеса может обеспечить более высокую доходность инвестиционных проектов и повысить их инновационные возможности и конкурентоспособность в социальных отраслях с потенциалом трудоустройства и роста производительности труда. С другой стороны потребности государства и административно-территориальных единиц в приобретении товаров, услуг и работ постоянно растут как качественно, так и количественно, и их закупка должна осуществляться в строгом соответствии с национальным законодательством и обязательствами Республики Молдова, взятыми на себя в рамках Соглашения об Ассоциации с Европейским Союзом. Это предопределяет изучение возможностей, разработку и внедрение в практику инновационных методов,

приемов и инструментов деятельности, направленных на устранение субъективности и эффективное использование ресурсов.

В этом контексте актуальность обозначенной проблемы исследования не вызывает сомнения. С целью ее разрешения в данной работе рассматриваются концессионные договоры и государственные закупки. Договор концессии является одной из договорных форм частно-государственного партнерства (ГЧП), тогда как государственная закупка представляет собой особый вид взаимодействия государства и бизнеса в рамках такого партнерства. Внимание автора привлек факт того, что некоторая схожесть указанных договоров в практике может привести к ошибочной идентификации договора государственной закупки в качестве любого договора ГЧП, подписанного представителем государственного партнера и представителем бизнес-партнера, и направленного на реализацию работ и услуг. Более того, в целях избежания прохождения сложной процедуры оформления госзакупок этот договор может быть умышленно идентифицирован в качестве концессионного договора. Для нейтрализации таких нарушений в нынешних правовых рамках устанавливаются дополнительные признаки идентификации, которые, в совокупности позволяют отделить контракты ГЧП и отличать их от других подобных актов.

Исследование автор проводит по следующей схеме: *раскрытие юридической и экономической сущности договоров концессии (КД) и госзакупок; выявление элементов, по которым эти договора схожи; установление различий, что способствует правильному пониманию участниками договоров положений законодательства в контексте данного взаимодействия.* Для обоснования решения проблемы и усиления аргументации автором использовались научные работы по теме исследования и вышеупомянутые нормативные акты РМ.

Раскрытие основного материала исследования. Взаимодействие государства и бизнеса принимает форму договора, заключенного на определенный период времени для осуществления деятельности публичного интереса, основанный на способности каждого партнера распоряжаться соответствующим образом ресурсами, рисками и доходами. В настоящее время взаимодействие государства и бизнеса регламентируется:

- в области концессий Законом № 121/2018 от 05.07.2018 «О концессиях работ и концессиях услуг» (далее, Закон № 121), Законом № 179/2008 от 10.07.2008 «О частно-государственном партнерстве» (далее, Закон № 179) и Директивой 2014/23/ЕС Европейского Парламента и Совета от 26 февраля 2014 года «О присуждении договоров концессии»;

- процедуры государственных закупок Законом № 131/2015 от 03.07.2015 «О государственных закупках» (далее, Закон № 131), Директивой 2014/24/ЕС Европейского Парламента и Совета от 26 февраля 2014 года европейских норм в области государственных закупок, и рядом положений, утвержденных Правительством в целях исполнения данного закона.

Согласно Закону №131 государственная закупка: определена экономным и эффективным использованием показателей публичных фондов в целях достижения их оптимальных параметров в соотношении цены и качества, а также должного управления публичной собственностью, и представляет собой приобретение, на основе договора о государственных закупках, товаров, работ или услуг одним или несколькимикупающими органами у отобранных ими экономических операторов, вне зависимости от того, предназначены ли товары, работы или услуги для общественной цели [3]. Законы № 121 и №179 определяют КД как форму сотрудничества между органами государственной власти и деловой средой, которое устанавливается для того, чтобы способствовать привлечению частных инвестиций для реализации проектов, представляющих общественный интерес; для повышения эффективности и качества услуг, общественных работ и другой деятельности на благо общества, а также для эффективного использования государственного имущества и государственных средств.

Как видно из определений КД и государственных закупок, основная цель государства для обеих форм одинаково выражает осуществление государством определенных действий в виде закупок или привлечению частных инвестиций для эффективного использования показателей публичных фондов в целях достижения их оптимальных параметров в соотношении цены и качества [2], а также должного управления публичной собственностью путем привлечения и надлежащего использования, в соответствующих случаях, инвестиций, инноваций, экспертизы и управленческого потенциала частного сектора [4].

Процедуры заключения и реализации ДК и государственных закупок представляют собой последовательность прохождения этапов для присуждения договоров концессии или государственных закупок. Для осуществления мониторинговой деятельности следует разделить процесс на 4 основных этапа:

- Этап планирования и разработки документации по присуждению;
- Этап инициирования процедуры;
- Этап оценки оферт и присуждения договора;
- Этап исполнения и мониторинга договора.

Обозначенные сходства обобщены и представлены в таблице 1.

Таблица 1. Сходства между формами отношений государства и бизнеса на базе концессионного договора и государственных закупок.

п/п	Признак сравнения	Концессионный договор	Государственные закупки
1	Цель государства	Эффективное управление государственной собственностью через инвестицию	Эффективное управление государственной собственностью через закупку
2	Принципы регулирования	Транспарентности; обеспечения конкуренции; равного подхода; пропорциональности	Транспарентности; обеспечения конкуренции; равного подхода; пропорциональности
3	Процесс мониторинга	Планирование и разработка документации; инициирование процедуры; оценка оферт и присуждение договора; исполнение и мониторинг договора	Планирование и разработка документации; инициирование процедуры; оценка оферт и присуждение договора; исполнение и мониторинг договора

Источник: Разработано автором на базе [1],[2],[3],[4],[5],[6].

Теперь остановимся **на отличиях и раскроем их**. Так как договор о государственных закупках является административным договором и подчинен юридическому режиму общественного права, то взаимоотношения в процессе государственных закупок, относится к компетенции административных инстанций. КД имеют смешанные черты, и регулируются нормами публичного и частного права гражданского: с одной стороны, правовой статус заказчика, процесс принятия решений, процедуры заключения контракта и основные условия договора определяются в соответствии с Законом №LP179 и соответствующим законодательством в области административного права, с другой стороны в соответствии с нормами публичного права и благодаря целям, преследуемым во благо общества, заказчик получает определенные прерогативы и привилегии по отношению к частному партнеру: возможность навязывать определенные условия в договоре, контролировать способ имплементации договора, возможность расторгнуть договор в одностороннем порядке. Данный факт и все последующие отличия отражены в таблице 2.

Таблица 2. Отличия между формами отношений государства и бизнеса на базе концессионного договора и государственных закупок

n/n	Признак сравнения	Концессионный договор	Государственные закупки
1	Режим регулирования	Смешанный	Административный
2	Принципы регулирования	Равновесие; свобода договора; кооперирование	Охрана окружающей среды; поддержание общественного порядка, охрана здоровья, защита жизни людей, флоры и фауны; либерализация и развитие международной торговли; свободный оборот товаров; взаимное признание;
3	Предмет договора	Развитие, восстановление ремонт, финансирование инфраструктурных объектов, представляющих общественный интерес	Закупка товаров, выполнение работ или оказание услуг
4	Срок исполнения	5-35 лет	До 5 лет
5	Стоимость проекта	От 10 млн. леев – для концессионных работ; от 5 млн. для концессионных договоров об услугах	От 200000 до 13 000 000 лей
6	Передача эксплуатационного риска частному партнеру	Осуществляется	Не осуществляется
7	Способ финансирования	Может быть частично профинансирован государством	Полностью финансируется государством

Источник: Разработано автором на базе [1], [2], [3],[4],[5],[6].

Стороной КД всегда является центральный или местный орган государственной власти, который по закону выполняет роль заказчика и вправе принимать решение заключать такие договоры. Другой стороной является один или несколько частных партнеров, как правило, юридических, которые располагают необходимыми возможностями и отвечают условиям, предусмотренным законом и другими нормативными актами. Предметом договора концессии может быть строительство, развитие, восстановление

ремонт, финансирование инфраструктурных объектов (как существующих, так и будущих), представляющих общественный интерес, сопровождающееся, как правило, передачей права предоставлять/управлять длительное время соответствующими общественными услугами [4].

Следующее отличие – это **предмет договора**. Согласно Закона №131 [3, ст. 1], договор о государственных закупках – возмездный договор, заключенный в письменной форме между одним или несколькими экономическими операторами и одним или несколькимикупающими органами, предметом которого является закупка товаров, выполнение работ или оказание услуг; Договор о государственных закупках является юридическим инструментом, с его помощью государственные органы для удовлетворения своих потребностей в товарах, услугах или работах вступают в торговые отношения с экономическими операторами. Очевидно, что КД и госзакупки схожи по определению, но различны по предметности.

Третье отличие – это **сроки исполнения**. Как инструмент реализации инфраструктурных проектов КД в то же время является фактором среднесрочного и долгосрочного развития инфраструктуры и государственных услуг, сочетая преимущества частного и государственного секторов. Закон № 121 предназначен для применения к концессиям сроком не менее 5 лет, но не более 35 лет, оценочная стоимость которых (не включая НДС) равна или превышает следующие стоимостные пределы: 10 млн. леев – для концессионных работ; 5 млн. для КД об услугах [1]. В связи со своей сложностью, многочисленными целями и задачами, принятыми сторонами, отношения сторон по договору концессии являются длительными и предполагают поэтапное достижение определенных договорных мероприятий. Государственные закупки отличаются тем, что бывают краткосрочные и среднесрочные. Настоящий Закон № LP131 применяется к договорам о государственных закупках, оценочная стоимость которых без налога на добавленную стоимость равна или превышает 200 000 лей, но не выше 13 000 000 лей [3, ст.2(1)] (Таблица2).

Базовым отличием можно считать **риски**. Растущая популярность КД обладает целым рядом преимуществ. Во-первых, делает возможным передачу рисков со стороны государства в частный сектор, что снижает роль государства и активно вовлекает частный сектор в развитие экономики. Во-вторых, некоторые отрасли национальных интересов, как транспортная инфраструктура, энергетика, образование, культура, социальное обслуживание, государственная безопасность, для которых у государства недостаточно ни финансовых средств, ни управленческого потенциала, чтобы предоставлять качественные услуги населению, и которые не могут быть проданы частному сектору, могут развиваться с помощью данного

инструмента. Тем не менее в ДК приходится сталкиваться с определенными рисками среди которых: политические, договорные, коммерческие, экономические, валютные, социальные, форс-мажорные обстоятельства, отсутствие результатов и производительности, неожиданное прерывание контракта, изменения в нормативно-правовой базе, появление правовых споров между сторонами и другими заинтересованными участниками, одностороннее расторжение договора и т.д. Передача рисков, связанных со строительством, функционированием и финансированием частному сектору, является одной из основных особенностей ДК, которая отличает его от традиционной модели публичных закупок. Благодаря знанию и соответствующему распределению различных категорий рисков, КД отличается высокой степенью стабильности отношений между партнерами.

Чтобы инвестиционные проекты были идентифицированы в качестве КД, они должны отвечать следующим четырем критериям:

2. Проект должен быть инициирован органом государственной власти.
3. Финансирование проекта осуществляется со стороны частного сектора (частично или полностью).
4. Проект не финансируется полностью государством, из средств местного бюджета или донорских фондов.
5. Проект предусматривает проектирование, строительство (реконструкцию), финансирование, эксплуатацию и техническое обслуживание физических активов [2].

Таким образом, договор может считаться КД в том случае, если будет содержать все вышеуказанные особенности и элементы. В противном случае, можно говорить о других типах контрактов, заключаемых органами публичной администрации в соответствии с действующим законодательством.

Как уже упоминалось выше, КД являются специфическим типом ГЧП. Основные критерии для данного разграничения состоят в том, что ДК налагает обязательство по передаче риска, связанного с эксплуатацией, частному партнеру. В КД компания получает вознаграждение в основном за то, что ей разрешено управлять и эксплуатировать работы или услуги, и она подвержена потенциальным потерям своих инвестиций (передача или эксплуатационный риск); например, частная компания строит и управляет шоссе и вознаграждается за счет сборов, взяв на себя риск, что доходы могут не покрыть инвестиции и другие понесенные расходы.

В случае, если эксплуатационный риск остается на государственном учреждении, договор не может быть концессионным, а представляет собой договор о государственных закупках. В договоре о государственных закупках компании выплачивается фиксированная сумма для завершения

необходимых работ или предоставления услуг; например, частная компания строит и управляет шоссе по фиксированной стоимости [6].

Правительства Республики Молдова утверждает список объектов, находящихся в собственности государства, работ и услуг, которые могут стать объектами КД государственного значения. Агентство публичной собственности утверждает у Правительства предложения по проектам, представленным специализированными центральными органами. Вследствие принятия решения об инициировании договора концессии государственный партнер несет ответственность за разработку технико-экономического обоснования: техническое и экономическое обоснование проекта, его основные характеристики, технико-экономические показатели и включает в себя определение и анализ политических, законодательных, финансовых, экономических и экологических рисков предложенного проекта. Для проведения процедуры отбора частного партнера, государственный партнер учреждает Комиссию по выбору частного партнера отдельно для каждого объекта. В рамках оценки оферт, комиссия принимает во внимание критерии, включенные в проектную документацию, как например: качество, цена, техническая ценность, эстетический и функциональный характер, экологические характеристики, стоимость функционирования, рентабельность, постпродажные услуги и техническая помощь, дата и срок поставки или исполнения. Если проект считается проектом повышенной сложности, используются Конкурентные переговоры [7].

В отличие от процедуры присуждения концессионных договоров процедура присуждения договоров Госзакупок еще более сложная и еще более строгая. Она обеспечивается целой системой (СГЗ), которая представляет собой сумму правил и действий, относящихся к расходованию государственных средств. Институционально – это ряд структур, которые призваны обеспечить законность, мониторинг и повышение эффективности процедур Госзакупок. В их число входят: Министерство финансов посредством Агентства государственных закупок (АГЗ) и Финансовое управление национальной экономики, капитальных расходов и государственных закупок, Служба финансового контроля и ревизии, Счетная Палата, Государственное Казначейство.

Согласно ст. 46 Закона №131 [3], присуждение договора о государственных закупках в основном осуществляется посредством: открытых торгов. Закупающий орган, описав свою потребность относительно товаров/услуг/работ, которые он намерен закупить, произведя оценочную стоимость договора, уровень рыночной конкуренции между экономическими операторами применяет определенные критерии

присуждения, который выражается или в самой низкой цене или как наиболее экономически выгодная оферта. К экономическому оператору применяются минимальные квалификационные условия, такие как личное положение кандидата, способность ведения профессиональной деятельности, экономическое и финансовое положение, стандарты обеспечения качества. Как гарантия участия, в случае закупки товаров и работ экономический оператор одновременно с офертой представляет также и обеспечение оферты [5].

Процесс государственной закупки можно считать эффективным, если в нем хорошо функционирует система контроля, система предупреждения конфликта интересов и коррупции. Особое место хочется уделить коррупции, которая включает в себя: подкуп, фальсификацию оферт, мошеннические закупки, сговор, взяточничество, хищение и вымогательство публичных фондов, давление и принуждение со стороны учреждения. Также генерируют коррупцию в области государственных закупок, низкие зарплаты в публичном секторе, высокий уровень секретности в процессе принятия решений, нередко порождаемой несовершенным и двусмысленным законодательством, отсутствием программ непрерывного обучения и профессиональной подготовки. Коррупция в процессе государственной закупки это «потерянные» публичные фонды, которые следовало бы использовать на нужды граждан. Коррупция в области закупок деформирует деловую среду и конкуренцию на разных рынках, искусственно раздувает цены и затраты и наносит урон качеству закупаемых товаров, оказываемых услуг или выполняемых работ [6]. То же самое можно сказать и о договорах концессии. Говорить о коррупции дают основания невыполнение требований договора, наличие договорных уловок, делающих правительство уязвимым перед концессионером, политическое влияние, отсутствие прозрачного аукциона, нарушение условий проведения конкурса.

В экономическом понимании КД и Госзакупки существенно отличаются. КД определяет инвестицию со стороны бизнеса с дальнейшим получением доходов от нее. Государственная закупка представляет собой услугу государству со стороны бизнеса с целью получения гарантии определенного объема продаж и получения прибыли в результате такой продажи. Учитывая данные различия разным будет и бухгалтерский учет у экономических операторов. Соответственно разным будет и представление элементов бухгалтерского учета в финансовой отчетности так как результаты исполнения условий каждой из форм в рамках обозначенных задач находят свое отображение в последней, а назначение последней заключается в представлении достоверной информации для объективного принятия управленческих решений.

Заключение

В первой части исследования автором был проведен анализ юридических и экономических аспектов договоров концессии и государственных закупок, что позволило выявить ряд существенных фундаментальных черт этих договоров, которые схожи по своей формулировке и сущности. В работе обосновано, что общность характеристик затрудняет четкую идентификацию конкретного типа договора. Это неопровержимо создает определенный риск злоупотреблений как со стороны бизнеса, так и со стороны государства. Более того сходные формулировки и процедуры создают базу для коррупционных сделок.

Во второй части исследования выявлен ряд значимых различий по предметности, срокам и стоимости КД и договоров госзакупок. Был обозначен на взгляд автора один из самых важных признаков отличия КД от договора госзакупок, передача эксплуатационного риска от государства экономическому оператору именно для КД. Профессиональный подход и умение корректно определить данные отличия при применении договоров КД и госзакупок предоставят возможность избежать и коррупции, и злоупотреблений в каждой из форм взаимодействия государства и бизнеса. В заключении следует отметить, необходимость дальнейшего совершенствования положений договоров концессии и государственных закупок, приведение их в соответствие с нормами международного законодательства, что поможет снизить коррупционные риски и риски мошенничества в данной области. Четкие и понятные формулировки в законодательной базе и нормативной базе создадут предпосылки для совершенствования механизма бухгалтерского учета ДКи госзакупок как со стороны государства, так и со стороны бизнеса.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Голочалова, И. Концессионный договор и аренда как формы государственно-частного партнёрства: применение и учёт. Государственный Университет Молдовы. (2019).[Электронный ресурс]- Режим доступа: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/78502
2. Закон №179 от 10.07.2008г. Республики Молдова «О частно-государственном партнерстве». [Электронный ресурс]-Режим доступа:<http://lex.justice.md/viewdoc.php>
3. Закон № 131/2015 от 03.07.2015 Республики Молдова «О государственных закупках». [Электронный ресурс]- Режим доступа:<https://www.legis.md>

4. Закон №.121 от 05.07.2018 г. Республики Молдова «О концессиях работ и услуг», [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.amac.md/buletin_informativ.
5. Кивриг, В., Енаки, Д., Пырван, В. Руководство по мониторингу Государственных закупок, (2017) Институт IDIS „Viitorul”, [Электронный ресурс]-www.viitorul.org
6. Орлова М., Бушмакиу Е. Государственные закупки. Руководство для ОМПВ (2015). Кишинев. [Электронный ресурс]- Режим доступа: [http://www.md.undp.org > moldova > docs > Publications](http://www.md.undp.org/moldova/docs/Publications).
7. Укрепление государственно-частного партнерства в Республике Молдова. Практическое руководство по реализации проектов ГЧП и концессий. (2016). [Электронный ресурс]- www.app.gov.md

Capitolul 2.

PROVOCĂRILE ECONOMIEI CIRCULARE ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ SUSTENABILĂ

2.1. MODELUL ECONOMIEI CIRCULARE: ABORDĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE

Maria HĂMURARU

Abstract.

This article nuances the theoretical aspects of the concept of circular economy and its correlation with other similar concepts. The principles of the circular economy are presented. In the context of sustainable development, is assessed the importance of the circular economy for consumers, but also for for economic agents. Some good practices have been studied, based on the circular economy model.

Keywords: *circular economy, green economy, sustainable development, sustainable consumption and business models.*

Cuvinte cheie: *economie circulară, economie verde, dezvoltare durabilă, consum sustenabil, modele de afaceri durabile.*

Introducere.

Astăzi, lumea consumă într-un ritm accelerat, parcă ar exista resurse economice nelimitate. Potrivit estimărilor, consumul global de materiale precum biomasa, combustibilii fosili, metalele și mineralele se va dubla în următorii patruzeci de ani, iar producția anuală de deșeuri va crește cu 70 % până în 2050⁹. Pentru a stopa acest fenomen al consumerismului avem nevoie de noi concepte dar și de practici bune. Pactul verde european a lansat o strategie concertată pentru o economie neutră din punctul de vedere al impactului asupra climei, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor și competitivă. Extinderea economiei circulare de la pionieri la principalii actori economici va contribui în mod decisiv la atingerea neutralității climatice până în 2050 și la decuplarea creșterii economice de utilizarea resurselor, asigurând în același timp competitivitatea pe termen lung a UE și faptul că nimeni nu este lăsat în urmă. Pentru a îndeplini acest obiectiv ambițios, UE trebuie să accelereze tranziția către un model de creștere regenerativă, care să dea înapoi planetei mai mult decât ia de la aceasta, să progreseze către o situație în care își menține consumul de resurse în limitele planetei și, așadar, să depună eforturi pentru a-și reduce amprenta de consum și a-și dubla rata de utilizare circulară a materialelor în deceniul următor¹⁰.

Metode utilizate.

În studiul dat au fost aplicate metode științifice generale: analiza statistică, analiza comparativă, deducția, metoda grafică și sinteza.

⁹OCDE (2018), „Global Material Resources Outlook to 2060”.

¹⁰ Comunicare a comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Bruxelles, 11.3.2020 COM (2020)

Rezultate obținute.

Ceasul se învâрте repede. Populația mondială consumă deja peste un sfert peste ceea ce planeta poate înlocui în mod natural. Nimic mai puțin de 15 din cele 24 de servicii vitale, oferite de natură, cum ar fi apa, echilibrul climatic și solurile pentru producția de alimente sunt în scădere evidentă, potrivit ONU. Astfel, fără noi modele de producție și consum, suntem conduși către o încălzire globală peste limitele de securitate, așa cum este estimat de Grupul interguvernamental pentru schimbările climatice. Conceptul economiei circulare, care fiind aplicat, determină un model perfect pentru identificarea unor soluții viabile în vederea asigurării durabilității economiei și a societății.

În Manhattan, New York, a fost amplasat un ceas digital care nu merge precum unul ordinar, dar merge invers. Asemenea unei bombe cu ceas, el ne arată timpul rămas la dispoziție pentru a înlătura efectele încălzirii globale, până când acestea nu vor deveni ireversibile. În figura 1 și 2 sunt prezentate două modele de activitate economică: primul – liniar, al doilea – circular. Diferența este vizibilă, în cel de-al doilea lipsește componenta: extragerea resurselor și aruncarea deșeurilor, care au fost înlocuite cu obținerea resurselor și reciclarea.

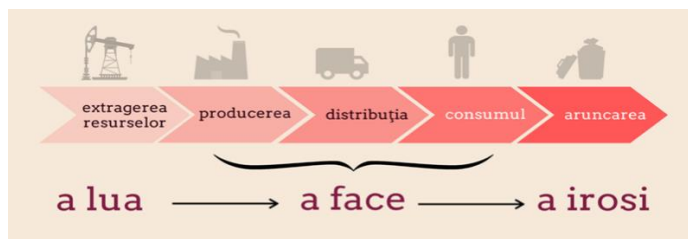

Figura 1. Activitatea economică liniară.

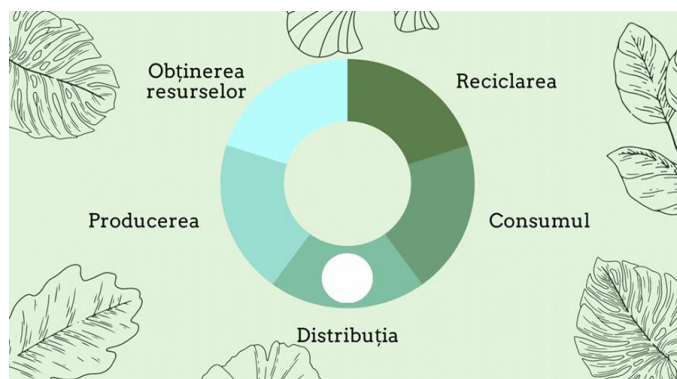

Figura 2. Activitatea economică circulară.

În literatura de specialitate se regăsesc peste 100 de definiții cu privire la economia circulară, iar printre acestea se enumeră conceptele abordate de:

- **Walter R. Stahel** care spunea că „bunurile de astăzi sunt resursele de mâine la prețurile de ieri”. Interesul arătat pentru abordarea circularității este dezbătut intens și în studiul „Economia performantă” (Stahel, 2010), unde privit în ansamblul preocupărilor asociate zonei sustenabilității, se propune o schimbare la nivelul gândirii economice de la „a face lucrurile așa cum trebuie” la a „face lucrurile corespunzătoare”.
- **Ellen MacArthur**: O altă perspectivă asupra acestui concept este prezentată în cadrul raportului „Către o economie circulară” (Fundația Ellen MacArthur, 2013); mai exact, se propune abordarea economiei circulare într-o manieră pragmatică, respectiv ca fiind „un sistem industrial care este restaurat sau poate fi regenerat prin intenție și design”, capabil să privească dincolo de durata utilă de viață a produselor.
- **Nicholas Georgescu-Roegen**: Conceptul poate fi abordat și din perspectiva legii entropiei formulată de către Nicholas Georgescu-Roegen (1979) în relație directă cu conceptul de „bioeconomie”. Acesta spunea că „nu putem descoperi adevărata sursă a valorii economice, care este valoarea pe care o are viața pentru fiecare organism viu.”
- **Florin Bonciu** (2014) consideră că „economia circulară poate fi o soluție cuprinzătoare pentru problemele complexe existente în Europa și în întreaga lume”.

În contextul acestor abordări, se poate de identificat principiile pe care se bazează economia circulară:

- *Deșeul este materie primă.* Deșeuri nu există... componentele biologice și tehnice ale unui produs sunt proiectate cu scopul de a se încadra într-un ciclu material, unde pot fi desfăcute/desasamblate și folosite în alte scopuri. Componentele biologice nu sunt toxice și pot fi decompuse natural. Componentele tehnice: plastice, polimeri, aliaje, sticla și alte materiale, create de mâna omului sunt astfel proiectate ca să poate fi refolosite cu efort, și consum de energie, minim.
- *Diversitatea este putere.* Modular, adaptabil sunt prioritățile într-o lume incertă și în continuă evoluție. Sistemele variate cu multe legături și balanțe sunt mai rezistente în cazul șocurilor externe, decât sistemele create numai pentru eficiență.
- *Energia trebuie să vină din surse regenerabile.* Ca și în viață, orice sistem trebuie să aibă scopul de a funcționa cu „soarele existent” și de a genera energie prin surse regenerabile.
- *Gândire la nivel de sistem.* Capacitatea de a înțelege cum părțile interacționează și se influențează într-un întreg este esențială.

Economia circulară și economia verde sunt parte integrantă a conceptului dezvoltării durabile, așa cum a fost el formulat de Comisia Brundland (1987), respectiv ca fiind „satisfacerea nevoilor de astăzi, fără a sacrifica abilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi”.

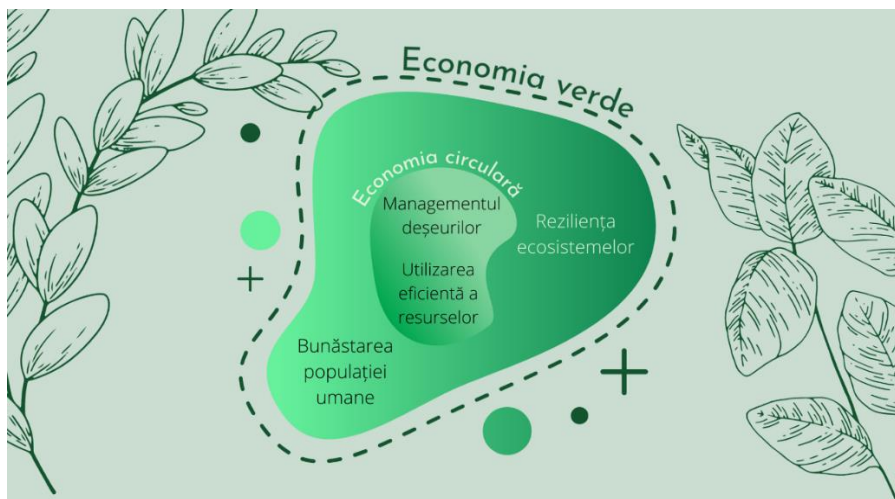

Figura 3. Corelația conceptelor de Economie Circulară și Economie verde.

Sursa: elaborat de autor în baza [4]

Optând pentru definiția economiei circulare, propusă de Comisia Europeană, respectiv: „într-o economie circulară, valoarea produselor și materialelor este menținută cât mai mult posibil; deșeurile și utilizarea resurselor sunt reduse la minimum, iar atunci când un produs ajunge la sfârșitul duratei sale de viață, acesta este folosit din nou pentru a crea o valoare suplimentară; acest lucru poate aduce beneficii economice majore, contribuind la *inovare, creștere economică și crearea de locuri de muncă*”.

Beneficiile economiei circulare.

Pentru entitățile economice - pornind de la piața unică și de la potențialul tehnologiilor digitale, economia circulară *poate stimula înființarea de întreprinderi și spiritul antreprenorial în rândul IMM-urilor*. Modelele inovatoare bazate pe o relație mai strânsă cu clienții, personalizarea produselor fabricate în serie, economia participativă și colaborativă, susținută de tehnologii digitale, vor face ca Europa să fie mai puțin dependentă de materiile prime. Atunci când entitățile economice se bazează *pe aprovizionarea centralizată și pe sisteme fragile de distribuție*, sunt vulnerabile la întreruperi, care pot duce la impacturi economice care nu sunt contabilizate în mod corespunzător în costul aprovizionării. Companiile care se bazează pe o singură sursă de aprovizionare riscă să nu poată

analiza mai bine potențialul de perturbare. Aceasta reflectă un eșec al principiilor de gestionare a riscurilor, demonstrând întreprinderilor care nu au reușit să monitorizeze lanțurile de aprovizionare și să înțeleagă perturbările potențiale. Cu toate acestea, răspunsul fără precedent la Corona Virus poate oferi cel mai bun argument pentru o reziliență locală.

Pentru cetățeni, economia circulară va furniza produse de înaltă calitate, funcționale și sigure, eficiente și cu prețuri accesibile, cu o durată de viață mai îndelungată și concepute pentru a fi reutilizate, reparate și reciclate la un nivel superior. O întreagă nouă gamă de servicii sustenabile, de modele de afaceri de tip „produs ca serviciu” și de soluții digitale vor contribui la îmbunătățirea calității vieții, la crearea de locuri de muncă inovatoare și la actualizarea cunoștințelor și dezvoltarea competențelor.

Întrucât una dintre principalele priorități ale UE pentru viitor este schimbarea climei, țările partenere sunt încurajate să identifice prioritățile pentru mediu ca să construiască noi lanțuri de valori inovatoare și durabile, bazate pe valorificarea mai deplină a resurselor locale.

Deși pare imposibil, economia circulară nu este doar o idee, un vis sau un plan pentru viitorul îndepărtat. În multe țări ale lumii deja se întreprind măsuri concrete pentru reorientarea economiei, reutilizarea materiei și crearea ciclurilor închise de producție. Proiectele implementate sunt diferite, de la unele aparent simple până la cele mai îndrăznețe și inventive idei.

Practici bune din exterior.

Una dintre cele mai mari probleme ale orașelor puternic industrializate, cum ar fi Beijing, este smogul – rezultatul emisiei de gaze toxice în aer, în urma desfășurării proceselor de producție la diferite întreprinderi. Acesta, în primul rând, afectează sănătatea oamenilor ce locuiesc în regiune, iar emisiile abundente de gaz, duc la pronunțarea efectului de seră și agravarea încălzirii globale. Dan Roosegarde, inițiatorul unui proiect, a găsit o soluție surprinzătoare pentru acest șir de probleme: a construit un turn ce transformă smogul în diamante. Principiul de funcționare a acestuia este foarte simplu: funcționând pe baza energiei solare, acesta aspiră și filtrează până la nivel de nanoparticule aproximativ 30.000 metri cubi de aer poluat pe oră, eliberându-l apoi în stare pură în atmosferă. Materialul rezidual, obținut în urma filtrării este mai apoi utilizat pentru un alt proces – expus presiunii înalte, timp de 30 minute, acesta devine copia, în nuanță neagră, a diamantelor naturale. Aceste diamante, mai apoi, sunt într-adevăr utilizate pentru crearea bijuteriilor, în special a inelelor de logodnă.

O altă problemă stringentă pe care economia circulară tinde să o rezolve este cea a industriei modei. Anual, sunt produse cantități enorme de haine de diverse tipuri, dar o mare parte a acestora fie nu este cumpărată, fie este utilizată foarte puțin și ajunge la gunoi din cauza anumitor factori, precum calitatea scăzută sau

ieșirea din modă. Procesul de producție este deosebit de nociv pentru mediu, întrucât sunt utilizate cantități enorme de apă și substanțe chimice, iar deșeurile toxice sunt pur și simplu deversate în mediul înconjurător.

Compania olandeză *DyeCoo* a implementat un proces de vopsire a hainelor care nu utilizează deloc apă și nici substanțe chimice agresive. Cu ajutorul CO₂, aflat sub presiune înaltă, pigmentul pentru haine este dizolvat și „transportat” adânc în structura țesăturii. CO₂ se evaporă, se colectează și se reutilizează pentru următorul ciclu de producție. Totodată, acest proces este deosebit de eficient, întrucât 98% din vopsea este absorbită instant de țesătură, iar din cauza absenței apei în acest proces hainele, nu necesită a fi uscate. În acest mod, se economisește timp, energia utilizată și costul de producție devine mai mic. Această companie deja se află în parteneriat cu branduri majore precum Nike și IKEA. Pe lângă optimizarea procesului de producție a hainelor, este posibilă și modificarea modului de consum a hainelor de către populație.

O altă companie din această industrie, VIGGA, a fost fondată, anume de la conceptul unei economii circulare. Scopul acesteia este de a învăța oamenii să colaboreze și să consume împreună anumite bunuri de înaltă calitate. Întrucât este un brand de haine pentru copii, în primul rând, aceasta pune la dispoziția clienților un abonament, conform căruia lunar fiecare client primește 20 haine de înaltă calitate pe mărimea copilului său. Odată ce acestea îi sunt mici, sunt înlocuite de un alt set de haine în mărime mai mare. După o inspecție atentă la punctul de returnare, care atestă starea bună a hainelor, acestea sunt curățate profesional și livrate unui alt client, creând astfel un circuit al consumului. Astfel, se evită producția și consumul excesiv de bunuri, reducând cu 70-85% irosirea de materiale textile.

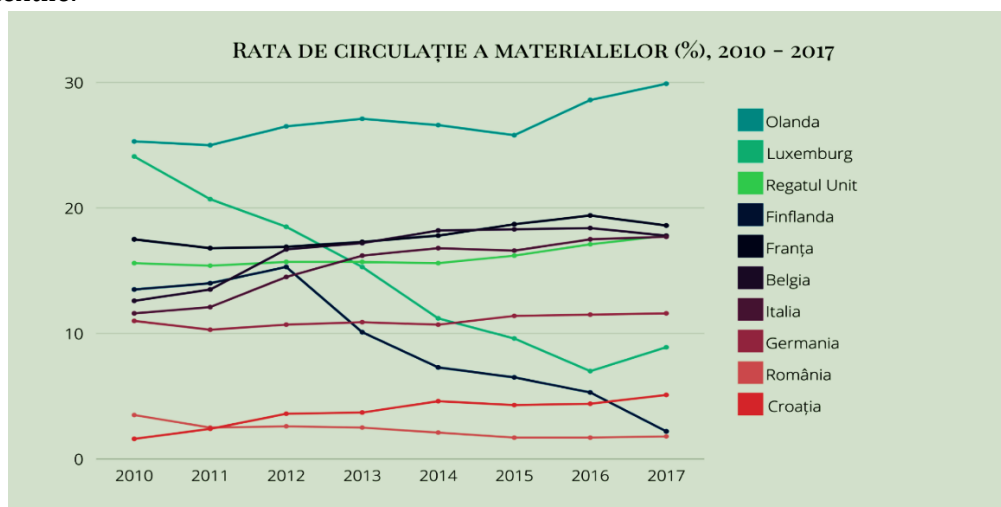

Figura 4. Rata de reutilizare/circulație a materialelor.

Sursa:[6]

În figura 4 se prezintă rata de circulație a materialelor, ceea ce reprezintă o caracteristică directă a nivelului de reutilizare a materialelor. După cum se observă, țara cu cel mai înalt indice este Olanda, care a înregistrat o creștere a ratei de circulație a materialelor în ultimii ani. Aceasta este urmată de țări precum: Franța, Finlanda, Belgia și Marea Britanie. Se delimitează o tendință generală de creștere a reutilizării deșeurilor în calitate de materie primă și totodată reorientarea multor țări dezvoltate spre o economie circulară.

Experiențe ale economiei circulare în Republica Moldova.

Moldrec este o asociație pentru reciclarea deșeurilor. Ea oferă servicii de colectare a diverselor tipuri de deșeuri, inclusiv a anvelopelor vechi, pe care le direcționează spre reciclare, se ocupă de logistica corespunzătoare a deșeurilor. Totodată, întreprinde acțiuni de informare și implicare a populației în tot ce înseamnă protecția mediului. Moldrec organizează colectări de diverse deșeuri, colaborează cu cea mai mare companie de reciclare din România și a lansat prima fabrică pentru reciclarea deșeurilor prin piroliză.

Deși profilul lor principal de activitate nu presupune neapărat promovarea protecției mediului, companii mari precum: Orange și Kaufland îndeamnă oamenii și le oferă posibilitatea de a recicla deșeurile. Astfel, Orange a început colectarea telefoanelor vechi, menționând că acestea vor fi transmise periodic către o companie specializată pentru reciclarea lor. Fiecare element al telefonului este colectat separat, iar materia primă ce poate fi reutilizată va fi transmisă mai departe pentru fabricarea de la zero a altor dispozitive.

Kaufland, de asemenea promovează atitudinea responsabilă față de mediul înconjurător. În incinta magazinului a fost instalat un dispozitiv special pentru colectarea plasticului, motivând clienții prin oferirea unor reduceri la anumite categorii de mărfuri în schimbul obiectelor colectate.

Reciclare.md oferă tuturor acces la locațiile punctelor de colectare a deșeurilor reciclabile prin intermediul unei hărți interactive, ce include punctele de reciclare a diferitor tipuri de deșeuri: Sticle PET, baterii auto, baterii reîncărcabile, baterii, carton, metale neferoase și feroase, telefoane mobile, uleiuri de motor, haine și încălțăminte, organice, hârtie, plastic, capacele din plastic, aparate electrocasnice, sticlă, anvelope, cauciucuri.

CONCLUZII.

Prin urmare, economia circulară promovează dezvoltarea modelelor durabile de afaceri și de consum, bazate pe produse calitative, rezistente în timp, care nu poluează mediul. Economia circulară se bazează pe reutilizarea deșeurilor în calitate de materie primă și utilizarea surselor regenerabile, protejând mediul. Trecerea la economia circulară este necesară, deoarece va aduce beneficii atât

pentru mediu, economiei, cât și pentru asigurarea bunăstării sociale ale cetățenilor. Practicile bune, aduse în acest studiu, bazate pe modelul economiei circulare, demonstrează că există o speranță de a salva această planetă. Iar pentru aceasta, trebuie să recurgem la schimbări, iar schimbarea trebuie să o începem de la noi, înșine.

BIBLIOGRAFIE

1. Comunicare a comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Bruxelles, 11.3.2020 COM (2020);
2. Florina Bran. Relația economie-mediu la începutul mileniului al III-lea, Editura ASE, București, 2002;
3. OCDE (2018), „Global Material Resources Outlook to 2060”;
4. V.E. Târțiu și alții. Tranziția către o economie circulară. De la Managementul deșeurilor la o economie verde în România. Studii de strategie și politici 2018;
5. https://www.researchgate.net/publication/247739202_The_Sustainability_of_Sustainable_Consumption, accesat la 15.08.2020;
6. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

2.2. EVOLUȚIA ECONOMIEI CIRCULARE ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII DURABILE

Liudmila ROȘCA-SADURSCI

Rezumat: *Evoluția economiilor naționale prin utilizarea modelelor anterioare de administrare a resurselor naturale, sa demonstrat a fi ineficientă, dar și cu multe consecințe negative. Respectiv a apărut necesitatea de creare a unor programe de dezvoltare durabilă. Astfel au fost identificate cele 17 obiective de dezvoltare durabilă sau obiective globale, care au fost recomandate spre implementare în peste 170 de țări. Realizarea acestor obiective presupune adaptarea mai multor acte normative naționale la obiectivele globale. Totodată, apare și necesitatea de a revedea funcționarea economiilor naționale. Utilizarea rezonabilă a resurselor, funcționarea eficientă a industriilor, dar și gestionarea corectă a deșeurilor duc la transformarea modelului economic de la liniar la modelul de economie circulară.*

Abstract: *The evolution of national economies through the use of previous models of natural resource management has been shown to be inefficient, but also with many negative consequences. Respectively, the need arose to create sustainable development programs. Thus, the 17 sustainable development objectives or global objectives were identified, which were recommended for implementation in over 170 countries. Achieving these objectives involves adapting several national regulations to global objectives. At the same time, there is a need to review the functioning of national economies. Reasonable use of resources, efficient operation of industries, but also proper waste management lead to the transformation of the economic model from linear to circular economy model.*

Keywords: *circular economy, sustainable development, resource recycling,*

Cuvinte cheie: economie circulară, , dezvoltare durabilă, reciclarea resurselor,

Introducere.

În condițiile reducerii resurselor naturale, dezvoltării industriilor, creșterii consumului de materii prime și resurse pentru acestea, dar și formarea deșeurilor, este necesar de realizat anumite schimbări sociale și economice. Odată cu dezvoltarea socială și economică, crește consumul, ceea ce duce la dezvoltarea industriilor. Respectiv din resursele naturale se produce, se consumă și se formează deșeurile, astfel se realizează *ciclul economicliniar*.

În vederea stabilirii unui echilibru între activitatea social, economică, ecologia și resursele naturale apare conceptul de *dezvoltare durabilă*, care desemnează totalitatea formelor și metodelor de dezvoltare socio-economică.

În septembrie 2015, liderii mondiali au adoptat agenda ONU intitulată „*Transformarea lumii în care trăim: Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă*”, care stabilește o serie de obiective de dezvoltare durabilă (ODD) pentru a pune capăt sărăciei, a proteja planeta, a asigura protecția drepturilor omului și a garanta prosperitatea tuturor. Adoptarea acestei agende marchează o schimbare istorică în direcția unei noi paradigme, prin abordarea disparităților economice, sociale și de mediu într-o manieră universală și integrată. Domeniile principale de politici, specifice tranziției către dezvoltarea durabilă în UE sunt:

- o tranziție justă către o economie cu emisii scăzute de dioxid de carbon, circulară și eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor;
- o tranziție către o societate și o economie favorabile incluziunii sociale, care respectă munca decentă și drepturile omului;
- o tranziție către sisteme durabile de producție și consum al alimentelor;
- realizarea de investiții în inovare și în modernizarea infrastructurii pe termen lung și încurajarea întreprinderilor durabile;
- punerea comerțului în serviciul dezvoltării durabile globale.¹¹

În vederea eficientizării proceselor economice în condițiile când resursele naturale sunt limitate, dar și în vederea asigurării sustenabilității produselor, în special care ușor se alterează și contribuie la creșterea deșeurilor, de către Comisia Europeană se propune trecerea la un alt model economic. Modelele economice liniare sau dovedite a fi ineficiente în ultimile decenii, astfel se propune valorificarea lanțurilor valorice cu un circuit închis, astfel se propune trecerea la modelul de economie circulară.

1. Definirea conceptului de dezvoltare durabilă.

Literatura de specialitate abordează diferit conceptul de dezvoltare durabilă, care este considerat relativ nou. Cuvântul provine din limba engleză, unde se folosesc termenii de sustainability, sustainable și sustainable development. Acești termeni provin din latinescul "sus" și "ținere" ce înseamnă a susține, a păstra. În literatura de specialitate modernă, conceptul de dezvoltare durabilă este utilizat la începutul anilor 1970, fiind folosit în lucrarea Limitele Creșterii, de către Donella Meadows.

În dicționarul explicativ al limbii române, există două concepte relativ apropiate: *sustenabilitate* și *dezvoltare durabilă*. Conform dicționarului, sustenabilitatea este "calitatea unei activități antropice de a se desfășura fără a epuiza resursele disponibile și fără a distruge mediul". Dacă ne referim la dezvoltarea economică de ansamblu a unei țări sau regiuni, folosim termenul de dezvoltare durabilă.¹²

Inițial conceptul de dezvoltare durabilă a fost folosit în evidențierea problemelor de mediu și de criza resurselor naturale, în special resursele energetice. Respectiv acest concept trebuia să vină ca o soluție la criza ecologică determinată de intensă exploatare industrială a resurselor și degradarea continuă

¹¹Comitetul Economic și Social European <https://www.eesc.europa.eu/ro/policies/policy-areas/sustainable-development>

¹²NEAGA, FLAVIU DORU, Concepte ale dezvoltării durabile. Abordări teoretico-metodologice. http://www.bjs.ro/Document_Files/Documente/00000161/6k3d8_concepte%20ale%20dezvoltarii%20durabile.pdf (accesat 27.11.2020)

a mediului. Mai târziu acest concept sa extins asupra activităților economice, sociale, dar și a calității vieții în general. În prezent ca obiect al dezvoltării durabile este preocuparea pentru drepturile omului, pentru sănătate, pentru dreptate și echitate între state. În special dezvoltarea durabilă pleacă de la ideea că activitățile umane sunt dependente de mediul înconjurător și de resurse. Astfel termenul se impune în vara anului 1992 după Conferința privind mediul de dezvoltare, organizată de Națiunile Unite la Rio de Janeiro.¹³

Primele abordări privind conceptul de dezvoltare durabilă pornesc de la criza ecologică mondială din 1929- 1933, iar mai târziu se dezvoltă, înglobând toate sferile economico-sociale și umane, astfel ca astăzi dezvoltarea durabilă să fie considerată cea mai eficientă cale de dezvoltare a umanității. Dezvoltarea durabilă promovează conceptul de conciliere între progresul economic și social fără a pune în pericol echilibrul natural al planetei. La baza acestui concept stă ideea de a asigura o calitate mai bună a vieții pentru toți locuitorii planetei, atât pentru generația prezentă, cât și pentru generațiile viitoare. Cea mai cunoscută definiție a dezvoltării durabile, este aceea dată de către Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare (WCED): „Dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi”. Conform acesteia au fost stabilite și unele aspecte ale definiției de dezvoltare durabilă:

- Compatibilitatea dintre mediul antropoc și mediul natural;
- Egalitatea de șanse între generații care coexistă și se succed în timp și spațiu;
- Situarea pe primul plan al securității ecologice în locul maximizării profitului;
- Compatibilitatea strategiilor naționale de dezvoltare cu cerințele extinderii interdependențelor în plan geoeconomic și ecologic;
- Asigurarea bunăstării generale punând accentul pe calitatea creșterii economice durabile;
- Integrarea organică dintre capitalul natural și cel uman, în cadrul unei categorii globale ce își redefinește obiectivele economice și sociale și își extinde orizontul de cuprindere în timp și spațiu;
- Trecerea la o nouă strategie cu față natural-umană, în care obiectivele dezvoltării economice și sociale să fie subordonate deopotrivă dezvoltării omului și însănătoșirii mediului.¹⁴

Atât la nivel global, cât și la nivel regional au fost realizate mai multe întruniri ale oficialelor statelor, implicate în promovarea și dezvoltarea conceptului de

¹³Dezvoltarea durabilă verde a Republicii Moldova, <http://green.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=30&t=/Prezentare/Ce-inseamna-dezvoltarea-durabila-si-economia-verde> (accesat 27.11.2020)

¹⁴Agenția Națională pentru Protecția Mediului, <http://www.anpm.ro/dezvoltare-durabila> (accesat 28.11.2020)

dezvoltare durabilă. Au fost elaborate și perfectate mai multe acte normative și ar reglementa acțiunile în cadrul acestui proces nou. Respectiv și la nivelul Uniunii Europene au fost realizate un șir de activități și elaborate mai multe acte normative, care au contribuit la dezvoltarea preocupărilor în cadrul dezvoltării durabile de la cele ecologice la cele economice și sociale, devenind o directivă pentru acțiunile Guvernelor țărilor membre ale UE, dar și componentă obligatorie a strategiilor naționale.

Acțiunile întreprinse la nivelul Uniunii Europene:

1972 – Summit-ul de la Paris a evidențiat necesitatea acordării unei atenții deosebite protecției mediului în contextul expansiunii economice și a îmbunătățirii standardelor de viață.

1987 – Actul Unic European reprezintă un punct de referință al politicii europene de mediu, fiind menționată pentru prima dată în cadrul unui tratat al Comunității Europene.

1997- La nivelul Uniunii Europene, dezvoltarea durabilă a devenit un obiectiv politic începând cu anul 1997, prin includerea sa în „Tratatul de la Maastricht”, tratat ce a conferit protecției mediului un statut complet în cadrul politicilor europene.

1999 – Tratatul de la Amsterdam a consolidat baza legală a politicii vizând protecția mediului precum și promovarea dezvoltării durabile în cadrul Uniunii Europene.

2000 – Șefii statelor membre UE reuniți în ședința Consiliului European de la Lisabona s-au angajat să creeze, până în anul 2010, "cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume".

2001 – Summit-ul de la Goetheborgunde a fost adoptată Strategia de Dezvoltare Durabilă a UE.

2005 – Comisia a demarat un proces de reviziune a Strategiei de Dezvoltare Durabilă.

2006 (iunie) a fost adoptată Strategia de Dezvoltare Durabilă pentru o Uniune Europeană extinsă. A avut ca obiectiv general, îmbunătățirea continuă a calității vieții pentru generațiile prezente și viitoare prin crearea unor comunități sustenabile, capabile să gestioneze și să folosească cât mai eficient resursele, precum și să valorifice potențialul de inovare ecologică și socială al economiei în vederea asigurării prosperității, protecției mediului și coeziunii sociale".

2007 – în cadrul Summit-ului de la Lisabona, a fost semnat „Tratatul de la Lisabona”, denumit oficial „Tratatul de la Lisabona de amendare a Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatul instituind Comunitatea Europeană”, care cuprinde mai multe protocoale privind schimbările climatice și lupta împotriva încălzirii globale, precum și o serie de amendamente cu privire la solidaritatea în probleme

legate de furnizarea de energie și a schimbărilor în domeniul politicii energetice europene.¹⁵

Drept concluzie a acestor acțiuni la Conferința Națiunilor Unite privind Dezvoltarea Durabilă, desfășurată la Rio de Janeiro în 2012 se formulează Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). ODD-urile înlocuiesc Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) care, în 2000, au dat startul efortului global pentru combaterea sărăciei. Scopul a fost de a elabora un set de obiective universale care să soluționeze cele mai persistente provocări cu care se confruntă lumea, din domeniul mediului, politic și economic.¹⁶

Interdependența dintre dezvoltarea economico-socială și mediu a fost dezbătută în cadrul celei de a 21-a Conferință anuală a părților din Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice (COP 21), care a avut loc în perioada 30 noiembrie – 12 decembrie 2015 la Paris. „Economia circulară a fost un concept esențial pentru COP21, care se încadrează în dezvoltarea durabilă iar obiectivul său este de a produce bunuri și servicii având în vedere, limitarea consumului și a deșeurilor de materii prime, apă și surse de energie. Cei 3 R propuși la COP21, în spiritul economiei circulare, sunt: Reducerea consumului de resurse, Reutilizarea produselor, Reciclarea deșeurilor”. Astfel, conceptul de economie circulară a apărut ca reacție la aspirația de creștere durabilă, în contextul presiunii tot mai mari pe care o exercită producția și consumul asupra resurselor, a mediului și a planetei. În contextul actual al diminuării resurselor neregenerabile disponibile, economia liniară, bazată exclusiv pe utilizarea resurselor, nu mai reprezintă o opțiune viabilă pe termen lung, nici chiar pe termen mediu.¹⁷

2. Evoluția economiei circulare

Legăturile puternice dintre limitarea resurselor, consumul excesiv în economie și creșterea deșeurilor sunt ilustrate foarte clar de către principiile *economiei circulare*: reducere, reutilizare și reciclare. Aceste trei principii ce stau la baza modelului de economie circulară, răspund la numeroasele provocări ce stau în fața sectoarelor industriale privind resursele și sistemul.

¹⁵ Agenția Națională pentru Protecția Mediului, <http://www.anpm.ro/dezvoltare-durabila> (accesat 28.11.2020)

¹⁶ PNUD Moldova, <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals/background.html> (accesat 29.11.2020)

¹⁷ ORȚAN, Corina; CIOMOȘ, Alina-Oana; PAVEL, Oana-Adriana; LAKATOS, Elena-Simina. ECONOMIA CIRCULARĂ ȘI DOMENIUL COMPONENTELOR ELECTRICE ȘI ELECTRONICE, Sebeș 2016. <http://stiintasiinginerie.ro/wp-content/uploads/2016/07/29-28-ECONOMIA-CIRCULAR%C4%82-%C5%9EI-DOMENIUL-COMPONENTELOR-ELECTRONICE.pdf> (accesat 28.11.2020)

Principiul 1: Reutilizarea materiilor prime care sunt în prezent eliminate ca deșeuri, în acest fel se conservă și se dezvoltă capitalul natural, prin controlul stocurilor și prin echilibrarea fluxurilor de resurse regenerabile.

Principiul 2: Optimizarea utilizării resurselor prin circularitatea produselor, componentelor și materialelor în ciclurile tehnice și biologice ale economiei.

Principiul 3: Eficacitatea sistemului prin relevarea și eliminarea externalităților negative sau reducerea pagubelor pentru populație în ce privește alimentele, mobilitatea, locuințele, educația, sănătatea și managementul.¹⁸

În unele surse se consideră că conceptul de economie circulară a fost introdus pentru prima dată de Pearce și Turner, care evidențiază teoriile din cadrul, dar și între economia resurselor naturale, interacțiunea și implicațiile în vederea evidențierii conceptului de funcționare a economiei. Relația dintre economie și mediu, stabilită de către Pearce și Turner este extinsă în continuare de Boulding pentru a explica capacitatea de asimilare a deșeurilor de către mediul natural, eliminarea resurselor nereciclabile și resurse neregenerabile sau epuizabile.¹⁹

Datorită modelului economic linear “ia-utilizeaza-elimina”, o cantitate foarte mare de resurse din deșeuri sunt pierdute la gropile de gunoi sau prelucrate inefficient. Conservarea valorii materialelor existente în deșeuri și reintroducerea lor în circuitul economic, unde să fie menținute cât mai mult timp posibil, este principala rațiune ce stă la baza ideii de *economie circulară*. De la adoptarea “Planului de acțiune în domeniul economiei circulare” de către Comisie în decembrie 2015, au fost propuse o serie de măsuri. Raportul Comisiei privind punerea în aplicare a “Planului de acțiune în domeniul economiei circulare” din martie 2019, scoate în evidență faptul că prin circularitate se deschid noi oportunități de afaceri, apar noi modele de afaceri și se dezvoltă noi piețe.²⁰

Astfel un număr mare de țări au introdus mai multe acte normative și legi pentru implementarea principiilor unei economii circulare. **Germania** este precursorul în acest sens, deoarece a început să implementeze conceptele economiei circulare în 1996. Aici au fost aprobate mai multe legi printre care: „Ciclul închis al substanțelor și Legea privind gestionarea deșeurilor”. Legea oferă un cadru normativ pentru implementarea ciclului închis de gestionare a deșeurilor și asigură eliminarea deșeurilor compatibile cu mediul și capacitatea de asimilare a

¹⁸CÂMPEANU, Virginia. SPRE O ECONOMIE CIRCULARĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ-SOLUȚIE PENTRU REVIGORAREA ECONOMIEI <http://oaji.net/articles/2016/3365-1480933922.pdf> (accesat 29.11.2020)

¹⁹Heshmati, Almas. A Review of the Circular Economy and its Implementation. Germany, 2015. p.2

²⁰Dunărea curge circular. Foaie de parcurs transnațională pentru accelerarea trecerii la o economie circulară în regiunea Dunării, 2019 www.interreg-danube.eu/moveco (accesat 28.11.2020)

deșeurilor. Un alt exemplu de încercare de a începe implementarea economiei circulare este în **Japonia**. Guvernul Japoniei a dezvoltat un cadru juridic cuprinzător pentru trecerea țării către o societate bazată pe reciclare. „Legea fundamentală pentru înființarea unei societăți bazate pe reciclare”, care intră în vigoare în 2002 prevede obiective cantitative pentru reciclare. **China** este a treia țară care se angajează în eforturi serioase pentru a pune în aplicare economia circulară pe o scară largă. Cu toate acestea, spre deosebire de Germania și Japonia, guvernul Chinez din diferite motive, precum menținerea competitivității, intenționează să introducă inițial economia circulară la scară mai mică, printr-o serie de studii pilot, astfel încât să aibă o bază mai bună pentru evaluarea pe scară largă și acoperire completă pe termen lung. Această politică este similară cu liberalizarea economică care a început cu zone economice libere. Câteva alte țări precum **Suedia** au introdus de mai multe ori succesiv diverse programe de stimulare. De asemenea, au încercat să faciliteze condiții optime pentru gradual și creșterea efectivă a ratei reciclării prin educație publică. Politica a fost realizată cu succes atât pentru factorii de decizie politică, cât și pentru ecologie.²¹

Concluzii:

Odată cu inițierea și dezvoltarea conceptului de dezvoltare durabilă au fost formulate 17 obiective, care inițial au fost formulate în vederea ocrotirii mediului, dar sau extins și asupra vieții economice și sociale. În acest context modelul economic liniar, care contribuie la formarea deșeurilor în cantități exagerat de mari, nu mai este viabil. Astfel este conceput modelul de economie circulară, unde toate procesele de extragere, prelucrare, consum, produce deșeuri, care devin materie primă pentru un nou ciclu economic. Acest model este susținut de statele care au revăzut legislația privind implementarea obiectivelor dezvoltării durabile, dar este încă la faza incipientă de implementare. Către anul 2050 funcționarea economiei conform acestui model nu doar va reduce consumul de resurse naturale și foarmarea deșeurilor, dar și va crea noi afaceri, noi domenii antreprenoriale și noi direcții industriale.

BIBLIOGRAFIE

1. Agenția Națională pentru Protecția Mediului, <http://www.anpm.ro/dezvoltare-durabila> (accesat 28.11.2020)
2. CĂMPEANU, Virginia. SPRE O ECONOMIE CIRCULARĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ- SOLUȚIE PENTRU REVIGORAREA ECONOMIEI <http://oaji.net/articles/2016/3365-1480933922.pdf> (accesat 29.11.2020)
3. Comitetul Economic și Social European <https://www.eesc.europa.eu/ro/policies/policy-areas/sustainable-development>

²¹Heshmati, Almas. A Review of the Circular Economy and its Implementation. Germany, 2015. p.5

4. Dezvoltarea durabilă verde a Republicii Moldova, <http://green.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=30&t=/Prezentare/Ce-inseamna-dezvoltarea-durabila-si-economia-verde> (accesat 27.11.2020)
5. Dunărea curge circular. Foaie de parcurs transnațională pentru accelerarea trecerii la o economie circulară în regiunea Dunării, 2019 www.interreg-danube.eu/moveco (accesat 28.11.2020)
6. Heshmati, Almas. A Review of the Circular Economy and its Implementation. Germany, 2015. p.2
7. NEAGA, FLAVIU DORU, Concepte ale dezvoltării durabile. Abordări teoretico-metodologice. http://www.bjs.ro/Document_Files/Documente/00000161/6k3d8_concepte%20ale%20dezvoltarii%20durabile.pdf (accesat 27.11.2020)
8. ORȚAN, Corina; CIOMOȘ, Alina-Oana; PAVEL, Oana-Adriana; LAKATOS, Elena-Simina. ECONOMIA CIRCULARĂ ȘI DOMENIUL COMPONENTELOR ELECTRICE ȘI ELECTRONICE, Sebeș 2016. <http://stiintasiinginerie.ro/wp-content/uploads/2016/07/29-28-ECONOMIA-CIRCULAR%C4%82-%C5%9E-DOMENIUL-COMPONENTELOR-ELECTRONICE.pdf>(accesat 28.11.2020)
9. PNUD Moldova, <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals/background.html> (accesat 29.11.2020)

2.3. POTENȚIALUL ECONOMIEI CIRCULARE ÎN PROMOVAREA UNEI ECONOMII VERZI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anelia CARAMAN, Dr. Michal ROMAN

Abstract.

The study analyzes the conceptual delimitation of the notions of circular economy, green economy and sustainable development, promoting a systemic perspective of the circular economy, identifying the necessary steps to capitalize on this concept, highlighting synergistic aspects in relation to the green economy. It highlights the efficient use of resources as a principle of the circular economy, which can be applicable to any sector of activity. Cluster policy development - as a strategic component of industrial policy to support synergies and innovations in the circular economy. From this point of view, this study offers new research opportunities in the area of environmental policy, by ensuring the existing correlations with other sectors, respectively the transition to the green economy, including in the Republic of Moldova.

Keywords: *circular economy, green economy, sustainable development, systemic perspectives, resource recycling, strategic component, synergies and innovations, cluster policy, commitments and policies.*

Cuvinte cheie: economie circulară, economie verde, dezvoltare durabilă, perspective sistemice, reciclarea resurselor, componentă strategică, sinergii și inovații, politici de cluster, angajamente și politici.

Introducere.

Dezvoltarea durabilă și promovarea economiei verzi reprezintă priorități de dezvoltare atât la nivel global, cât și pentru Republica Moldova. În condițiile diminuării accentuate a resurselor naturale, a deteriorării rapide a calității aerului, apei, solului și a afectării ecosistemelor naturale, preocupările la nivel internațional referitoare la gestionarea deșeurilor au căpătat un caracter dinamic în direcția identificării celor mai bune soluții și tehnologii. În acest context, managementul deșeurilor a devenit o problemă de fond a evoluției social-economice viitoare, un rezultat direct al unei dezvoltări economice prezente de tip linear. Înainte de a lua în considerare conceptul modern de economie circulară, se vor analiza și compara caracteristicile conceptului de dezvoltare durabilă în general, apoi a economiei verzi ca modalitate pentru realizarea dezvoltării durabile și a unei economii circulare.

Metode utilizate.

Economia circulară și economia verde sunt concepte, relativ noi, dar există deja unele studii, în special în literatura de specialitate internațională cu referire la aceste abordări. Printre autorii internaționali se pot numi: Alzawawi M., MacArthur E., Stahel W., Tîrțu E. și alții. Scopul cercetării constă în a identifica potențialul necesar pentru a construi o economie verde în Republica Moldova. Pentru

realizarea acestui obiectiv, autorii au apelat la metoda istorica, analiză comparativă, analiză sistemică, inducție, deducție.

Rezultate și analiză.

Dezvoltarea durabilă „este acel proces de dezvoltare care răspunde nevoilor actuale fără a periclita capacitatea generațiilor viitoare de a răspunde propriilor lor nevoi. Pentru ca dezideratul dezvoltării durabile să poată fi atins, protecția mediului va constitui parte integrată a procesului de dezvoltare și nu poate fi abordată independent de acesta.”²²

Din punct de vedere economic, punctele cheie ale dezvoltării durabile sunt reprezentate de reducerea poluării mediului și productivitatea resurselor naturale, adică mai multe bunuri și servicii pe unitatea de natură consumată.

În ceea ce privește conceptul economiei verzi, cea mai relevantă ar fi: „economia verde este o economie care conduce la îmbunătățirea bunăstării populației și la echitate socială, concomitent cu reducerea semnificativă a riscurilor de mediu și a constrângerilor ecologice. La nivel operațional, economia verde este percepută ca un model de dezvoltare economică în care creșterea veniturilor și ocuparea forței de muncă sunt impulsionate de investiții publice și private care: reduc emisiile de carbon și poluarea, sporesc eficiența utilizării energiei și a resurselor, previn degradarea biodiversității și a serviciilor ecosistemelor” [7, 9].

Prin urmare, „dezvoltarea durabilă implică reducerea consumului de resurse naturale, reducerea la minimum a impactului provocat de om asupra mediului prin utilizarea unor tehnologii de producție mai avansate de economisire a acestor resurse, ceea ce este deosebit de important în cadrul tendinței globale pentru dezvoltarea unei economii „verzi” și circulare. Trecerea de la modelul tradițional de creștere economică la creșterea ecologică se transformă într-o tendință globală, în cadrul căreia economia verde acționează ca un instrument pentru realizarea dezvoltării durabile. Este un nou model de dezvoltare economică care vizează îmbunătățirea bunăstării umane, reducând în același timp riscurile de mediu” [9].

Unul dintre domeniile economiei verzi este economia circulară, care oferă abordări moderne pentru îmbunătățirea eficienței resurselor, realizarea impactului social în consumul de bunuri. „O economie circulară este un sistem economic bazat pe un model de afaceri de reducere, reutilizare, reciclare și recuperare a materialelor în producția /distribuția și consumul de bunuri, lucrări, servicii” [1, 3, 5].

“Economia circulară acționează ca bază practică pentru o economie verde și oferă următoarele modele de afaceri pentru a asigura un management de mediu mai durabil: aprovizionare circulară (resursele limitate sunt înlocuite cu surse complet regenerabile); recuperarea resurselor (utilizarea inovațiilor tehnologice pentru a

²²Declarația asupra Mediului și Dezvoltării, Rio de Janeiro, 1992

restabili și reutiliza resursele); schimbul sau extinderea ciclului de viață al produsului (prin reparații, modernizare, reconstrucție etc.)” [2, 4, 6, 8].

În același timp, există și unele diferențe în modalitățile de implementare a conceptelor analizate. De exemplu, teoria dezvoltării durabile presupune un echilibru între componentele economice, sociale și de mediu. “Caracteristicile importante ale unei economii verzi sunt utilizarea eficientă a capitalului natural, conservarea și creșterea acestuia; reducerea constantă a tuturor tipurilor de efecte negative, inclusiv a poluării; prevenirea pierderii serviciilor ecosistemice și a biodiversității; natura inovatoare a dinamicii economice, a veniturilor și a creșterii ocupării forței de muncă; reducerea radicală a sărăciei. “Într-o *economie circulară*, prioritatea este consumul mai redus de resurse din mediu, precum și revenirea lor mai mică sub formă de deșeuri”[8]. De menționat, că obiectivele de dezvoltare durabilă se adaptează și se schimbă în mod constant, ceea ce indică deschiderea intervalului de timp pentru implementarea acestui concept și, pentru a asigura implementarea eficientă a proiectelor specifice unei economii verzi și circulare, este necesară o limită de timp”[9].

„O *economie circulară* este o economie bazată pe principiul resurselor regenerabile, spre deosebire de modelul liniar, și anume reciclarea materiilor prime secundare și trecerea de la combustibilii fosili la utilizarea surselor de energie regenerabile, care vizează creșterea ciclului de viață al produsului și un grad ridicat de reutilizare a acestuia, inclusiv prin recuperare și procesare” [2, 5]. Toate fazele unei economii circulare sunt interconectate, deoarece materialele pot fi utilizate în cascadă. Introducerea principiilor economiei circulare aduce beneficii economice și ecologice semnificative societății moderne.

Avantajele cheie ale implementării principiilor economiei circulare sunt: creșterea economică; crearea de noi locuri de muncă; implementarea inovațiilor; reducerea efectelor nocive asupra mediului.

Economia circulară nu se aplică unui singur domeniu de activitate sau unor resurse singulare, ea poate să fie extinsă la nivelul tuturor sectoarelor de activitate prin intermediul diferitelor tipuri de sinergii, care pot genera prin asociere efecte cumulate de tip pozitiv. În acest context, dezvoltarea *politicii de cluster* ca o componentă strategică a politicii industriale vine pentru a sprijini sinergiile și inovațiile din zona economiei circulare. Zona economiei circulare include toate sectoarele deoarece eficiența utilizării resurselor este un subiect legat de capacitatea de a genera economii de costuri și de a implementa noi tehnologii, care să eficientizeze procesele economice. În acest fel, putem afirma că își depășește aria de cuprindere din zona protecției mediului devenind o tematică holistică, care poate fi în sinergie cu multe alte politici - de ex. politica industrială/clusterelor/de competitivitate/ economică/de cercetare-inovare/educațională, etc.

Exemple practice și lecții de învățat. Modelul și practicile specifice economiei verzi s-au impus ca alternativă pentru actualul tip dominant de economie și pentru dezvoltarea acesteia deja în multe țări. Comunitatea internațională a reușit să realizeze multe în acest sens, ceea ce poate servi ca un bun exemplu și pentru R. Moldova.

Unele exemple practice ale economiei verzi în UE:

- ✓ Energia solară și transportul ecologic/electric din *Germania*;
- ✓ Energia eoliană și solară (*Germania, Austria*);
- ✓ Eficiența energetică – clădiri cu zero emisii (*Agenția Federală de Mediu din Germania*);
- ✓ Agricultură bio/organică/ecologică (*Elvetia*);
- ✓ Turismul verde, crearea clusterelor agroecoturistice (*Polonia*).

Republica Moldova s-a angajat să depună toate eforturile pentru a asigura o tranziție spre dezvoltarea economică verde, care ar promova principiile de dezvoltare durabilă și ar contribui la reducerea sărăciei, inclusiv prin intermediul unei guvernări mai bune, prin integrarea aspectelor ce țin de protecția mediului în toate domeniile de dezvoltare socio-economică. Ca rezultat major al acestei acțiuni, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de mediu 2014-2023, care a stabilit prioritățile naționale și sectoriale pentru promovarea economiei verzi (EV) și a definit cadrul pentru ulterioara integrare a economiei verzi în domeniul agriculturii, transportului, energiei, industriei, construcțiilor, dezvoltării regionale, educației și achizițiilor.

În concluzie, considerăm că tocmai aspectele emergente ale economiei circulare reprezintă noi oportunități pentru dezvoltarea modelelor de producție și consum durabile, care să sprijine activ realizarea de cluster tematice competitive la nivel național și internațional. Pentru construirea *modelului moldovenesc* al economiei circulare un rol important îl au bunele practici existente la nivel internațional și european. Debutul timid din această zonă, de obicei susținut prin fondurile structurale și de coeziune, trebuie susținut în mod activ și în continuare. Acest sprijin este esențial pentru recuperarea decalajelor de dezvoltare, implementarea de noi tehnologii, educarea consumatorilor privind rolul utilizării eficiente a resurselor, prevenirii și combaterii risipei alimentare.

BIBLIOGRAFIE

1. Ellen MacArthur Foundation (2015) Delivering the circular economy – A toolkit for policymakers, [Obținerea de rezultate în domeniul economiei circulare - un ghid pentru factorii de decizie], accesat online: <http://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications/>.

2. CE(2017), „Circular Economy: Commission delivers on its promises, offers guidance on recovery of energy from waste and works with EIB to boost investment”, accesat online: http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-17-105_en.htm.
3. EPRS (2017) Towards a circular economy – Waste management in the EU, [Către economia circulară - managementul deșeurilor în UE], Scientific Foresight Unit (STOA) PE 581.913
4. Stahel, W. (2012), The business angle of a circular economy –higher competitiveness, higher resource security and material efficiency’, [Abordarea de business a economiei circulare - competitivitate mai mare, securitate sporită a resurselor și eficiență materială], EMF volume 15.05.12, accesat online: http://www.rebelalliance.eu/uploads/9/2/9/2/9292963/stahel_the_business_angle_of_a_circular_economy.pdf
5. European Environment Agency (EEA),Circular economy in Europe - Developing the knowledge base’, [Economia circulară în Europa - dezvoltarea bazei de cunoștințe], Nr. 2/2016, ISSN 1977-8449
6. EU(2017), LIFE and the circular economy, [LIFE și economia circulară], accesat online: http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/circular_economy.pdf.
7. UNEP (2011), Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication, [Către o economie verde: Căi de dezvoltare durabilă și eradicarea sărăciei], accesat online: www.unep.org/greeneconomy
8. ‘Promovarea utilizării energiei din surse regenerabile’, accesat online: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:en0009&from=RO>.
9. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Disponibil online: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

2.4. ECONOMIA VERDE ȘI SISTEMUL EDUCAȚIONAL

Valentina TÎRȘU

Rezumat

Lucrarea include o generalizare teoretică a noțiunii de economie verde, cât și etapele de dezvoltare acesteia. Dezvoltarea durabilă și promovarea economiei verzi reprezintă priorități de dezvoltare pentru Republica Moldova. Acestea își găsesc reflectarea în principalele documente de politici ale Guvernului, în special în Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030. Întru-cât promovarea economiei verzi este un domeniu intersectorial, implicarea și determinarea modului de integrare a sistemului educațional în dezvoltarea sustenabilă a Republicii Moldova, este un factor determinant în această tranziție. În lucrare sunt identificate direcțiile de lucru în cadrul instituțiilor de învățământ superior, sunt descrise provocările care apar în instruirea pentru o economie verde, sunt identificate competențele impuse de o economie sustenabilă, cât și modul de evaluare a nivelului de performanță a procesului de instruire-însușire a competențelor în domeniul durabilității.

Summary

The paper includes a theoretical generalization of the notion of green economy, as well as the stages of its development. Sustainable development and the promotion of the green economy are development priorities for the Republic of Moldova. These is reflected in the main policy documents of the Government, especially in the National Development Strategy of Moldova 2030. As the promotion of the green economy is an cross-cutting field, the involvement and determination of the integration of the education system in the sustainable development of the Republic of Moldova is a determining factor in this transition. The paper identifies the directions of work in higher education institutions, describes the challenges that arise in training for a green economy, identifies the skills required by a sustainable economy, and how to assess the level of performance of the training-learning process sustainability skills.

Cuvinte-cheie: *economia verde, dezvoltare durabilă, educație ecologică, competențe, evaluare.*

Keywords: *green economy, sustainable development, ecological education, skills, evaluation.*

Introducere.

Termenul de **Economie Verde**, pentru prima dată, a fost utilizat în raportul "Model pentru o Economie Verde" din 1989, realizat de către un grup de conducere specializat în economia de mediu pentru guvernul Regatului Unit al Marii Britanii, unde acesta în principal prezenta conotație doar drept o simplă reflecție. Abia în octombrie 2008 acest termen a căpătat un subînțeles bine determinat, atunci când UNEP (Programul Națiunilor Unite pentru Mediu) a demarat "*Inițiativa de Economie Verde*" [1] cu scopul de a asigura diverse analize și suport politic asupra investițiilor din cadrul așa-numitelor sectoare verzi ale economiei, dar și cu scopul de transformare a sectoarelor generatoare de poluare în sectoare verzi. oportunitate de dezvoltare durabilă la nivel local

Următorul pas de dezvoltare al acestui termen a fost realizat în aprilie 2009, când GGND (Global Green New Deal)[2] a emis un raport ce conținea o propunere a diferitor măsuri în direcția de reconstrucție economică și de consolidare a stabilității economiei mondiale.

În așa mod acest termen a început a căpăta o însemnătate definitorie la nivel mondial, iar până în prezent, cea mai subînțeleasă, cuprinzătoare și agreată la nivel internațional definiție a *economiei verde* se prezintă a fi drept: o economie "care are drept rezultat îmbunătățirea bunăstării umane și a echității sociale, în același timp reducând semnificativ riscurile de mediu și lipsurile ecologice, considerate a fi emisiile reduse de carbon, eficiența de resurse, inclusiv la nivel social". Această definiție fiind pentru prima dată prezentată în Raportul de Economie Verde realizat de UNEP în anul 2011. Totuși, termenul de *economie verde* în literatura de specialitate identifică minim cinci moduri de definire a acestui fenomen, conform tabelului de mai jos.

Tabel 1. Definiții ale conceptului *Economie Verde*

Sursa	Definiție
UNEP – definiția larg utilizată, 2010 [3]	"...un sistem de activități economice legate de producție, distribuție și consumul de bunuri, cât și servicii care au ca rezultat îmbunătățirea bunăstării umane pe termen lung, fără a expune viitoarele generații la riscuri semnificative de mediu sau deficiențe ecologice..."
Coaliția Economiei Verzi, 2010 [4]	"...o economie rezistentă care asigură tuturor o calitate a vieții mai bună în limitele ecologice ale planetei..."
Inițiativa UNEP de Economie Verde, 2011 [5]	o economie "care are drept rezultat îmbunătățirea bunăstării umane și a echității sociale, în același timp reducând semnificativ riscurile de mediu și lipsurile ecologice, considerate a fi emisiile reduse de carbon, eficiența de resurse, inclusiv la nivel social."
Camera Internațională de Comerț, 2012 [6]	"...o economie în cadrul căreia creșterea economică și responsabilitatea față de mediu conlucrează împreună într-un mod care permite realizarea unei stabilități reciproce, susținând în același timp progresul asupra dezvoltării sociale..."
Dezvoltarea bazată pe inovație – Economie Verde, 2014 [7]	"... economia în care creșterea bunăstării și ocupării forței de muncă a oamenilor este îndeplinită datorită asigurării investițiilor de stat și sociale, reducerii emisiilor și a poluării mediului și prin stimularea utilizării eficiente a energiei și resurselor, precum și prevenirea oricărui pericol asupra biodiversității și ecosistemului."

Sursa: elaborată de autor

În contextul unei dezvoltări durabile și al eradicării sărăciei, pe parcursul ultimelor decade economia a devenit una dintre cele mai mari provocări, întrucât aceasta reprezintă pilonul principal, de bază, pentru construirea unui nou model socio-cultural. În sensul condițiilor create și generate la nivel mondial, este necesară o economie sustenabilă, viabilă pe termen lung, dar care să posede în același timp capacitatea de a răspunde atât nevoilor de conservare a mediului natural, cât și a cerințelor sociale în direcția îmbunătățirii calității vieții. Din acest punct de vedere, oportunitățile puse la dispoziție de economia verde permite îndeplinirea și punerea în funcțiune a inițiativelor în sensul dat.

Rezultate și discuții

Dezvoltarea sustenabilă și promovarea economiei verzi reprezintă priorități de dezvoltare pentru Republica Moldova. Acestea își găsesc reflectarea în principalele documente de politici ale Guvernului Republicii Moldova, în special în Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030, Strategia energetică-2030, Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012-2020, Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității, Strategia de dezvoltare a agriculturii 2013-2020, Strategiei de mediu 2014-2023, Programul pentru promovarea Economiei Verzi în Republica Moldova pentru 2018-2020.

Fiabilitatea procesului de transformare către o economie verde sustenabilă implică modificări, dintre cele mai profunde, precum în structurile ocupării forței de muncă și în specializarea profesională a persoanelor ce vor ocupa această piață a forței de muncă [9]. Crearea sau distrugerea locurilor de muncă va avea în consecință o sporire a dinamicii și mobilității lucrătorilor între diverse sectoare, astfel ulterior vor apărea noi cerințe de calificare pentru profesioniști și lucrători, care eventual vor avea un impact major asupra sectorului de educație. Aceste schimbări vor necesita, de asemenea, o sensibilitate generalizată, din partea persoanelor specializate și a întregii populații, în concordanță cu principiile și valorile cuprinse de semnificația unei dezvoltări sustenabile.

Trecerea la un astfel de model, ce prezintă o amploare la nivel mondial, prevede implementarea a multiple mecanisme și strategii de dezvoltare. Dintre cele mai importante domenii care stau la baza unei societăți, sistemul educațional se poziționează drept având un rol extrem de important.

Astfel, pentru a purcede spre rezolvarea problemelor globale create în urma presiunii ce se află într-o permanentă creștere asupra mediului – intervine modalitatea de utilizare eficientă a activelor cunoștințelor umane (Carayannis și Campbell, 2010) [10].

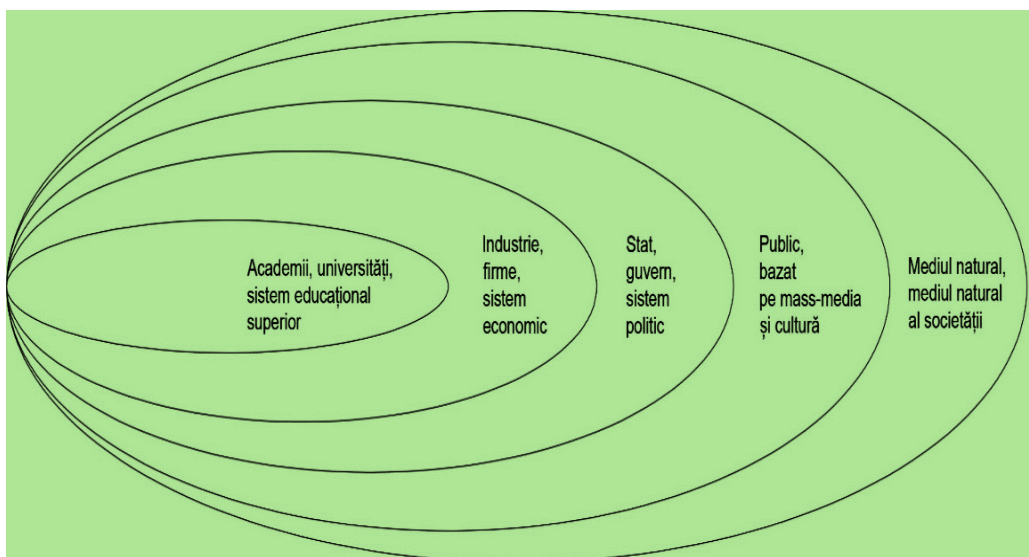

Fig. 1. Subsistemele modelului Quintuple Helix
Sursa: Olga Lavrinenko (2019) [13].

Modelul „Quintuple Helix” reprezintă unul din modelele bazate pe managementul calității unei dezvoltări eficiente, cu capacitatea de a restabili echilibrul cu natura și de păstrare a diversității biologice a pământului. Acesta prezintă capacitatea de a soluționa problemele existente prin intermediul aplicării de cunoștințe, concentrându-se pe schimbul social și transferul de cunoștințe în cadrul subsistemelor unui anumit stat (Barth, 2011) [11]. Modelul inovator Quintuple Helix explică în ce mod cunoștințele, inovațiile și mediul natural sunt corelate (Carayannis, Barth și Campbell 2012) [12]. Acest model demonstrează a fi atât interdisciplinar, cât și transdisciplinar: ceea ce implică complexitatea a cinci domenii ce interacționează între ele după modelul unei spirale, cât și faptul necesității înțelegerii analitice complete a tuturor acestor domenii cu o implicare continuă a întregului spectru disciplinar, de la științele naturii până la științele sociale și științele umane. În cele din urmă, proprietățile și specificațiile caracterului acestui model pot fi descrise după cum sunt prezentate în fig.1.

Primul subsistem este sistemul de educație unde se formează capitalul uman necesar. Cel de-al doilea subsistem, economic se concentrează și se focusează pe capitalul economic (de exemplu, antreprenoriat, tehnologii, banii). Al treilea subsistem reprezintă subsistemul politic, adică capitalul politic și juridic (de exemplu, legi, planuri, politici etc.). Al patrulea subsistem reunește două forme de capital, și anume capitalul social cu cel informațional. Al cincilea subsistem, implicit subsistemul de mediul este primordial pentru o dezvoltare sustenabilă și oferă oamenilor un capital natural (de exemplu, resurse, plante, diversitate etc.).

Toate subsistemele ce formează modelul Quintuple Helix îndeplinesc funcții care se completează și realizează o influență reciprocă (vezi fig.2). Mediul

natural este definit drept o oportunitate pentru dezvoltarea și furnizarea ulterioară a unei dezvoltări sustenabile și co-evoluția unei economii, societăți și democrații deștepte, care influențează, de asemenea, modul în care percepem și organizăm antreprenoriatul (Etzkowitz și Leydesdorff, 2000) [14].

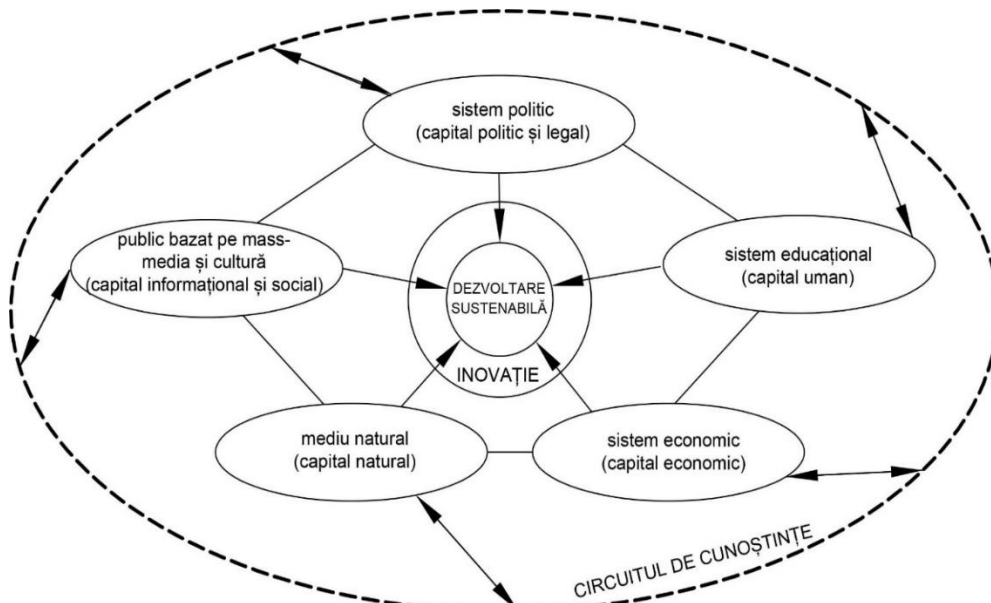

Fig. 2. Funcțiile modelului Quintuple Helix, cu implicarea și determinarea modului de integrare a sistemului educațional în procesul de implementare a economiei verzi

Sursa: elaborată de autor.

La nivel de instituții de învățământ superior, universitățile au răspuns la provocare într-un mod accentuat în urma propunerii Europa 2020, unde una dintre a cărei trei priorități declarate este „creșterea sustenabilă: promovarea unei economii mai eficiente din punct de vedere al resurselor, mai ecologică și mai competitivă” [15].

În urma analizei lucrărilor de specialitate, se poate observa că în cadrul universităților din Republica Moldova pot fi evidențiate trei direcții de lucru distincte, bazate pe instruirea sistematică a competențelor ce țin de sustenabilitate, și anume [16]:

1. Diagnosticarea situației existente în baza cercetărilor analitice realizate cu privire la prezența de competențe în sustenabilitate în cadrul diplomelor universitare (și constituirea de instrumente destinate unui astfel de scop (chestionare, șabloane cu categorii de analiză etc.).

2. Inovații metodologice în cadrul proceselor de instruire, cu scopul de a consolida implementarea la nivel general de competențe în sustenabilitate de către studenți.

3. Formarea profesională a cadrelor didactice, atât inițial, cât și continuu, pentru dobândirea de competențe necesare ce le vor permite conducerea liberă a proceselor de instruire în cadrul sistemului educațional în direcția dezvoltării sustenabile.

Tabel 2. Provocări de formare, instruire pentru o economie sustenabilă în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Nr.	Competențe generice în domeniul sustenabilității
1	Contextualizarea critică a cunoștințelor, stabilind inter-relații între problemele sociale, economice și cele de mediu, depistate la nivel local și/sau global
2	Utilizarea sustenabilă a resurselor și prevenirea impactul negativ asupra mediului natural și social
3	Participarea în cadrul proceselor comunitare care au scopul de a promova sustenabilitatea
4	Aplicarea principiilor etice strâns corelate cu valorile de sustenabilitate în comportamentul personal și profesional

Sursa: CADEP [17]

Pentru a persevera spre îndeplinirea corectă a competențelor de sustenabilitate prezentate anterior, există o cerință de primă importanță care se manifestă prin deținerea de competențe tradiționale generice în cunoștințe, valori, atitudini și abilități, care fac parte din cadrul unei educații la nivel universitar. Tabelul 3 prezintă aceste competențe clasificate în trei mari categorii: instrumentale, interpersonale și sistemice, în urma propunerii proiectului de reglementare, aprobat de Comisia Europeană [18].

Tabel 3. Competențe tradiționale generice la nivel universitar.

Competențe generice tradiționale		
Instrumental	Competențe cognitive	Capacitatea de înțelegere Manipularea ideilor și gândurilor
	Aptitudini metodologice	Gestionarea timpului Strategii de învățare Luarea deciziilor Rezolvarea problemelor
	Aptitudini tehnologice	Utilizarea utilajelor Competențe informatice Managementul informației
	Aptitudini lingvistice	Comunicarea orală și scrisă A doua limbă străină
Interpersonal (favorizând)	Capacități individuale	Capacitatea de exprimare a sentimentelor proprii Abilități critice și autocritice

interacțiunea și cooperarea socială)	Capacități sociale	Capacitatea de a lucra în echipă Capacitatea de a exprima un angajament social sau etic
Sistemic (aptitudini și capacități referitoare la sisteme ca abordare holistică)	Combinarea dintre înțelegere, sensibilitate și cunoaștere Cerințe sub forma unei baze de competențe instrumentale și interpersonale	

*Sursa:*Proiect de Reglementare, Comisia Europeană [18]

Competențele expuse mai sus, presupun că atât competențele tradiționale generice, cât și competențele generice în direcția de sustenabilitate, reprezintă principala direcție de dezvoltare pentru transformarea absolvenților în agenți de dezvoltare sustenabilă în multitudinea de domenii pe care le implică, printre care poate fi enumerată și competența economică, care stă la baza economiei verzi ca instrument proeminent de transformare către o economie sustenabilă.

Luând în considerare cele două tipologii de competențe analizate în tabelul anterior (competențe tradiționale generice și competențe generice în domeniul sustenabilității), se demonstrează necesitatea de integrare a ambelor într-un singur model de competențe destinate implementării în cadrul sistemului de învățământ superior, care urmează a fi introduse la toate categoriile de diplome și pentru întregul contingent de studenți. În acest sens, punctul de pornire vor fi proiectele didactice ce vor avea scopul de planificare și proiectare a proceselor de predare-învățare, care ulterior vor fi specificate după caz, pentru celelalte tipuri de competențe, care sunt specifice și strict necesare pentru fiecare specialitate sau diplomă. Acest model de derulare a procesului de dezvoltare a sistemului educațional din cadrul instituțiilor superioare de învățământ a fost rezultat în urma vastei experiențe în proiecte de inovare didactică, implementate de Catedra UNESCO de Educație pentru Mediu și Dezvoltare Durabilă a UNED a utilizat diferite metodologii de instruire în cadrul disciplinei predate [19-21].

Principiile și valorile principale ale acestui model educațional au în conceptul de interdependență punctul care stă la baza acestora, atât din perspectiva intelectuală, cât și din cea emoțională. În primul rând, acest model previzionează capacitatea studenților de a înțelege sistemul-lume, care este format dintr-un sistem complex de inter-relații și interdependențe reciproce între multiplii factorii implicați în cadrul fenomenelor sociale și elementele, în toată diversitatea lor. În al doilea rând acest model prezintă, de asemenea, obiectivul de dezvoltare a unei rețele dense axiologice în domeniul eticii, inspirată nu atât din raționamentul luminat, cât din sensibilitatea umanitară și inteligența emoțională. Baza eticii acestui model educațional își are identitatea sa fundamentală în responsabilitatea universală, diferențiată, sincronă și diacronică.

Procesul de evaluare a rezultatelor completează acest tip de model educațional. Compartimentul de evaluare este utilizat drept un instrument tip, conform tabelului 4. Fiecare dintre cele patru domenii de competență determinate conlucrează cu indicatorii de performanță ce corespundând a trei niveluri potențiale de realizare, întrucât „dezvoltarea abilităților poate fi privită într-un mod continuu, deoarece fiecare persoană poate stăpâni aceste abilități într-o anumită măsură și acest randament de cunoștințe dobândite necesită o evaluare amănunțită din partea instituțiilor universitare” [22].

Tabel 4. Compartimentare cu scopul evaluării nivelului de performanță a procesului de instruire-însușire a competențelor generale în domeniul durabilității.

Zone de competențe	Indicatori și nivele de performanță		
	Nivelul 1	Nivelul 2	Nivelul 3
Gândirea sistemică	Enumerarea principalelor elemente din cadrul unui eveniment și inter-relaționarea reciprocă	Explicarea diferitor tipuri și nivele de inter-relații între diverși factori și elemente	Justificare "urgențelor" drept un efect a dinamicii sistemice
Gândirea critică	Expunerea avantajelor și dezavantajelor într-o manieră motivată	Explicarea argumentelor avantajelor și dezavantajelor într-o manieră motivată	Emiterea de judecăți motivate începând de la argumentări individuale
Gândirea anticipativă	Stabilirea relațiilor liniare de cauză-efect	Anticiparea posibilelor consecințe și efecte a diverse acțiuni	Sugerarea de modalități alternative de procedare
Angajament social și etic	Identificarea valorii comportamentului uman implicat	Din perspectiva locală, explicarea logică a implicațiilor sociale și etice ale valorile identificate	Dintr-o perspectivă globală, explicarea logică a implicațiilor sociale și etice ale valorilor identificate

Sursa: Studiu asupra unei economii sustenabile [16]

Actualmente, acest modelul este implementat în cadrul a diferite cursuri, dar nu prezintă un nivel la care poate fi evaluat. Din acest motiv se demonstrează a fi prematur concluzionarea în acest sens, totuși feedback-ul înregistrat din partea profesorilor și studenților implicați în cadrul acestui proces a fost foarte pozitiv.

Aplicarea contextualizată a modelului permite planificarea proiectelor de formare având în vedere caracteristicile, interesele și studiile anterioare ale studenților implicați, cât și caracteristicile disciplinelor instruite. În practică, modelul favorizează controlul calității procesele de instruire prin determinarea unor criterii clare de performanță, ce sunt ușor de evaluat în contextul practicii învățământului universitar. Controlul calității reprezentând una dintre dificultățile majore cu care se confruntă profesorii înrolați în cadrul procesului de formare a astfel de competențe.

CONCLUZII

Contribuția în procesul de formare academică a competențelor de bază care sunt strict necesare persoanelor încadrate și care participă activ în cadrul proceselor de dezvoltare sustenabilă - se prezintă drept o funcție indispensabilă a universității.

Fiecare universitate îndeplinește această funcție într-un rang diferit atunci când planifică și implementează procesele de predare-învățare în domeniul de competențe sustenabile, ambele fiind specializate în contextul studiilor profesionale care corespund unor sectoare ale economiei verzi, adică în mod general acele competențe în materie de sustenabilitate care necesită a fi dobândite de toți studenții din toate ciclurile de învățământ.

Concluzionând, poate fi afirmat că universitățile din Republica Moldova au făcut deja primii pași, de bază semnificativi, în concordanță cu procesul progresiv de conștientizare a mediului în comunitățile universitare și autoritățile academice. Astfel, este posibilă afirmarea că în următorii câțiva ani, inițierea și derularea, în condițiile actuale, a procesului de implementare și instruire a capacităților generice tradiționale și generice în domeniul sustenabilității în cadrul sistemului educațional de învățământ superior - va putea facilita dobândirea și includerea acestor competențe la nivel social, educațional, politic și economic; aceste competențe fiind considerate de primă importanță în implementarea eficientă a unei economii verzi la nivel universitar.

BIBLIOGRAFIE

1. UNEP (2010). Economia verde: stimularea unei economii verzi prin finanțe publice și politica fiscală. Reformă, Lucrare v. 1.0. [Recuperat 2015-11-03] Available at: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_Working_Paper_Public_Finance.pdf
2. Barbier, E.B. (2009). Regândirea Reabilitării Economice: O nouă afacere verde la nivel mondial. Raport realizat pentru Ramura Economică și Comercială, Diviziunea Tehnologică, Industrială și Economică, UNEP.
3. UNEP (2010). Inițiativa de Economie Verde: legături cu consumul sustenabil și producția, Paris, 18-19 Martie 2010. [Recuperat 2015-11-03] <http://www.unep.fr/scp/Marrakech/pdf/SCPGE%20Workshop%20presentation%20Steven%20Stone.pdf>
4. UNEP (2010). Coaliția Economiei Verzi (2010). Verde, echitabil și productiv: modul în care Conferința de la Rio din 2012 poate conduce lumea către durabil. http://www.greeneconomycoalition.org/sites/default/files/documents/GEC_Rio2012_0510.pdf.
5. UNEP (2011). Către o economie verde: căi spre dezvoltarea durabilă și sărăcie. Eradicarea. http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf
6. Camera Internațională de Comerț (2012). Foaia de parcurs pentru economia verde. Un ghid pentru afaceri, Factorii de decizie politică și societatea. Document Nr. 213-18/8.
7. Diyar S., Akparova A., Toktabayev A., Tyutunnikova M. (2014). Economie Verde – Dezvoltarea bazată pe inovație a Kazahstanului. Procedia - Științe sociale și comportamentale, 140, 695-699. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.04.497>
8. Armand Kasztelan. (26 aprilie 2017). Creșterea verde, economia verde și dezvoltarea sustenabilă: discurs terminologic și relațional. Lucrări Economice Praga, 487-499, <https://doi.org/10.18267/j.pep.626>.
9. Comisia Europeană. Evaluarea strategiei Europa 2020 pentru un sistem inteligent, durabil și creștere inclusivă, Bruxelles, COM(2014), 130. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe2020_stocktaking_en.pdf.
10. Carayannis, E. G. ; Campbell, D. F. J. 2010. Triple Helix, Quadruple Helix și Quintuple Helix și modul în care cunoștințele, inovația și mediul se raportează unul la altul? Un cadru propus pentru o analiză transdisciplinară a dezvoltării sustenabile și a ecologiei sociale. Jurnalul Internațional de Ecologie Socială și Dezvoltare Sustenabilă 1(1):41-69. <https://www.igiglobal.com/article/triple-helix-quadruple-helix-quintuple/41959>.

11. Barth, T.D. 2011. Ideea unei noi oferte verzi într-un model Quintuple Helix de cunoștințe, know-how și inovație. Jurnalul Internațional de Ecologie Socială și Dezvoltare Sustenabilă 1(2):1-14.
12. Carayannis E.G.; Barth T.D.; Campbell D.F.J. 2012. Modelul de inovație Quintuple Helix: încălzirea globală ca provocare și motor pentru inovație. Jurnalul de Inovație și Antreprenariat, 1(2),1-12. <https://link.springer.com/article/10.1186/2192-5372-1-2>
13. Olga Lavrinenki, 16 martie 2019. Rolul Economiei Verde în Dezvoltarea Sustenabilă (Studiu de Caz: Statele UE). Jurnalul Problemelor legate de Antreprenariat și Sustenabilitate. https://www.researchgate.net/publication/331802913_The_Role_of_Green_Economy_in_Sustainable_Development_Case_Study_The_EU_States?enrichId=rgreq-b3aa74c502504421526851d52872e66-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMzMTgwMjkxMztBUzo3MzcwNDUwNDM0Nzgz1MjhAMTU1MjczNjY0MDExOQ%3D%3D&el=1_x_3&esc=publicationCoverPdf
14. Etkowitz H., Leydesdorff L. 2000. Dinamica inovației: de la sistemele naționale și „Modul 2” până la Triple Helix a relațiilor universitare, industriale-guvernamentale. Cercetare 29: 109–123. 10.1016/S0048-7333(99)00055-4. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048733399000554>
15. Comisia Europeană. Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, sustenabilă și inclusivă. Comisia Europeană. 2010. pag. 3. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/documents/pdf/20100303_1_en.pdf
16. Angeles Murga-Menoyo. 2014. Studiu pentru o economie sustenabilă: instruirea competențelor verzi în universitate. Jurnalul de Sustenabilitate. https://www.researchgate.net/publication/262388292_Learning_for_a_Sustainable_Economy_Teaching_of_Green_Competencies_in_the_University
17. CADEP. Rezoluție aprobată în plen. Sesiunile seminarului permanent al Comisiei Sectorial CRUE pentru calitatea mediului, dezvoltare sustenabilă și prevenirea riscurilor (CADEP), Valencia, Spania, 8-9 martie 2012.
18. González J.; Wagenaar R. Structuri educaționale în Europa. Inform Final; Proiect pilot – Faza 1, Universitatea de Deusto: Bilbao, Spania, 2003.
19. Novo M.; Murga-Menoyo M.A.; Bautista-Cerro M.J. Progrese și tendințe educaționale pentru o dezvoltare sustenabilă: un proiect de cercetare privind inovația educațională. J. Balt. Știință. Educație. 2010, pag. 302–314.
20. Murga-Menoyo M.A. Potențialitatea învățării colaborative pentru a antrena comportamente orientate spre sustenabilitate în învățământul superior și provocarea sustenabilității: probleme, promisiuni și practică bună; Filho W.L.,

- Manolas E.I., Sotirakou M.N., Boutakis G.A. Centrul educațional de mediu din Soufli: Orestiada, Grecia, 2007; pag. 167–177.
21. Murga-Menoyo M.A. Info-tehnologie și inovație didactică. Editorii de hărți conceptuale: Posibilități și limite. 2011, pag. 249, 273-288.
22. Galan A.; Amilburu M.G.; Muñoz I. Efectele implementării ESHE asupra evaluării competenței didactice în Spania. Revista Catalana Public 2012, pag. 44, 349-370.

2.5. ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ОЦЕНКА ПРИРОДНОГО КАПИТАЛА КАК ЭЛЕМЕНТА КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОЙ ЭКОНОМИКИ, ОСНОВАННОЙ НА ЗНАНИЯХ

Irina GOLOCHALOVA

Abstract:

In the context of the transition to the concept of sustainable economic development, the importance of natural resources is steadily increasing, since they contribute to the formation of competitive advantages in both public and corporate governance.

The structure of natural resources, their size, quality, degree of study and directions of use have a direct impact on the economic potential, so the requirement for their effective distribution and active reproduction is Central to this concept. To help attract investment and effectively use natural resources, the business structure is involved in this process based on an institutionalized system of public-private partnership agreements.

However, in order to determine the effectiveness of a PPP agreement both in the public sector and in the business structure, the user needs reliable information about the state of natural resources, which should be presented in the relevant reports. This article examines the issues of identification of PPP agreements in relation to natural resources, their identification and measurement, recognition as an object of accounting.

Аннотация

В условиях перехода на концепцию устойчивого развития экономики значимость природных ресурсов неуклонно возрастает, поскольку способствуют формированию конкурентных преимуществ как в системе государственного, так и корпоративного управления. Структура природных ресурсов, их величина, качество, степень изученности и направления использования оказывают непосредственное влияние на экономический потенциал, поэтому требование эффективного их распределения и активного воспроизводства, занимает центральное место в этой концепции. Для содействия привлечения инвестиций и эффективного использования природных ресурсов в этот процесс вовлекается бизнес-структура на базе институционально закреплённой системе договоров государственно-частного партнерства.

Однако, для того чтобы определить эффективность договора ГЧП как в государственном секторе, так и в бизнес-структуре пользователю необходима достоверная информация о состоянии природных ресурсов, которая должна быть представлена в соответствующей отчетности. В рамках данной статьи раскрываются аспекты идентификации договоров ГЧП в отношении природных ресурсов, их идентификация и стоимостная оценка, признание как объекта учета.

Keywords: *natural capital, public-private partnership, contract identification, measurement, recognition, accounting model*

Ключевые слова: *природный капитал, государственно-частное партнерство, идентификация договора, оценка, признание, модель бухгалтерского учета*

Введение

Устойчивое развитие социально-экономической системы в экономике, базирующейся на знаниях, предполагает органическое взаимодействие трех основных подсистем: экономической, социальной и экологической.

Международная комиссия по окружающей среде и развитию при подготовке Конференции ООН 1993 года выработала Концепцию устойчивого развития, которая предопределила признание ресурсов экологической подсистемы в качестве природного капитала, и, как следствие, смещение акцента с экономических интересов на социально-экономический эффект деятельности бизнес-единицы [9]. Сегодня под природным капиталом понимаются все возобновляемые и невозобновляемые ресурсы и процессы, которые позволяют создавать товары или услуги, поддерживающее прошлое, настоящее или будущее процветание организации, включающий: воздух, воду, землю, полезные ископаемые, леса, биологическое разнообразие и здоровье экосистемы [7].

Оценка социально-экономических выгод, порождаемых новыми формами капитала (человеческого, социального, природного) требует нового взгляда и на структуру собственного капитала в рамках отдельной бизнес-единицы. Виды, величина, качество, степень освоения и направления использования природного капитала оказывают непосредственное влияние на экономический потенциал бизнес-единицы, поэтому социально-экономическая парадигма финансовой отчетности требует его признания, а надежная оценка и распределение с целью воспроизводства является объективной необходимостью. В этом контексте проблема идентификации и оценки природного капитала, наряду с другими новыми «драйверами» стоимости бизнеса, является ключевой в современной методологии бухгалтерского учета.

Актуализация этой проблемы обуславливается и необходимостью представления достоверной информации в отчетности бизнес-единицы о минеральных запасах, как вида природного капитала, в условиях их ограниченности и невозобновляемости.

Известно, что с целью обеспечения устойчивости экономики между государственным сектором и бизнес-сектором заключаются договоры государственно-частного партнерства (ГЧП), назначение которых – привлечение инвестиций в социально значимые сферы экономики и эффективное использование государственной собственности, к которой относятся и минеральные запасы. Поскольку, для того чтобы оценить воздействие исполнения договора ГЧП как на государственном, так и на бизнес-уровне пользователю отчетности необходима достоверная информация о состоянии минеральных запасов, они как объект наблюдения должны быть подвергнуты воздействию компонентов современной методологии учета: идентификации, оценке и признанию.

С целью разрешения обозначенной проблемы автор, руководствуясь такими методами как наблюдение и обобщение, анализ и синтез, контент-

анализ, математическое моделирование, проводит исследование по схеме:

- *Природный капитал и регулирование отношений по его использованию в законодательной базе Республики Молдова;*
- *Идентификация и классификация минеральных запасов как вида природного капитала;*
- *Методики оценки минеральных запасов на базе зарубежного опыта и положений МСФО.*

Раскрытие основного материала исследования. До недавнего времени в отчетности представлялась только количественная информация о состоянии минеральных запасов. В контексте реализации концепции устойчивого развития экономики такого рода информация признана недостаточной и в научных кругах проводятся тематические дискуссии и исследования в попытке решить задачу достоверного представления информации о минеральных запасах в отчетности бизнес-единицы. Так ряд исследователей обращает внимание на отсутствие действенного понятийного аппарата в отношении природного капитала, что мнению У. Пуховой обуславливается эволюционным состоянием экономической концепцией природного капитала [10]. Кроме этого ею справедливо отмечено, что один из ограничений для формирования понятийного аппарата является замещение одного вида природного капитала другими.

Аналогичной точки зрения придерживаются А. Неверов и И. Деревяго, в работе которых подчеркивается, что природный «капитал неоднороден, не все его элементы обладают свойствами характерными для традиционных экономических благ» [8]. Отдельное внимание ими уделяется трактовке природного капитала, который они отождествляют с природным потенциалом. Уместно подчеркнуть, что в научной литературе выработано множество подходов к определению категории «природный капитал», однако общемировое признание получила трактовка Р. Констанца и Г. Дейли: природный капитал – это ресурсы [1]. Современные условия отношений в экономике демонстрируют необходимость принятия во внимание рисков, неопределенностей, возможностей, связанных с использованием природного капитала, однако, как замечено М. Белой не многие компании их занимаются их оценкой, в этом контексте вполне уместен заданный ею вопрос: почему при всей очевидности необходимости учета природного капитала уделяется так мало внимания этой проблеме? [1] Акцентирует внимание на проблему отсутствия достоверной информации об экологических ресурсах (трактовка природного капитала) и Л. Масько, которая как путь ее решения предложила классификацию экологических активов и обязательств [4].

Для нейтрализации проблемы достоверности информации о природном капитале и его стоимости в отчетности бизнес-единицы введен в действие

международный стандарт «Интегрированная отчетность», согласно положениям которого ядром организации является ее бизнес-модель, основывающаяся на разных капиталах, понимаемых как ресурсы и преобразующая их в продукты, благодаря коммерческой деятельности. Поскольку деятельность приводит к воздействию на капитал, необходимо его определение и описание, что требует от организации более широкого рассмотрения капиталов которыми компания владеет или контролирует. В стандарте раскрывается общий подход представления интегрированной информации о новых формах капитала – природном, человеческом и социальном [7].

Переход на экономику, основанной на знаниях, создает условия, при которых минеральные запасы становятся чувствительными, а подчас и уязвимыми мировой конъюнктурой, что в свою очередь требует соответствующего установления и укрепления института государственного регулирования в отношении природного капитала. В первую очередь государственное регулирование касается партнерства между государственным сектором и бизнес-единицей, зависящее от глубины прав в отношении природного капитала.

Остановимся на некоторых правовых аспектах регулирования этих отношений. В целом в большинстве стран доминирующее положение занимает право государственной собственности на природные ресурсы. Это касается и Республики Молдова (РМ). Так в соответствии с Законом РМ от 06.02.1997 г. № 1102-XIII «О природных ресурсах» (далее, Закон № 1102-XIII), к ним относятся «природные объекты, явления, условия и др., которые использовались в прошлом, используются в настоящем и будут использоваться в будущем для прямого или непрямого потребления и которые обладают потребительной стоимостью и способствуют созданию материальных и духовных благ» [2, ст. 1]. Собственность на природные ресурсы может быть публичной или частной. Национальные природные ресурсы, находящиеся в публичной собственности, принадлежат государству. Право частной собственности на природные ресурсы ограничено [2, ст. 8]. Государственное управление природными ресурсами осуществляется по ряду приоритетных направлений, обозначенных в Законе № 1102-XIII [2, ст. 15]. Положения Гражданского Кодекса подтверждают право собственности государства на природные ресурсы экономической зоны, богатства недр, воды и леса, относя их исключительно к публичной собственности [5, ст. 296, п.3].

С экономической точки зрения регулирующее влияние государства проявляется в установлении платы за пользование природными ресурсами, на которую оказывают влияние следующие факторы: их ограниченность

определенными пространственными рамками; статичность некоторых природных ресурсов (минеральные); временной фактор, который при разработке и добыче ресурсов, следует учитывать, как определяющий.

Многолетняя практика развитых стран выработала разнообразные формы отношений на недропользования в рамках ГЧП: договоры (концессии, соглашения о разделе продукции, соглашения о предоставлении услуг с риском, аренда участков недр, лицензии) и юридические образования (совместные компании, товарищества и другие).

Но основу отношений по добыче ресурсов во многих странах составляют концессионные договоры (КД). Как правило, по КД государство уступает, или предоставляет концессионеру права собственности на минеральные ресурсы, сохраняя за собой право контроля за деятельностью концессионной компании. В РМ согласно Закону № 1102-XIII, ресурсы, находящиеся в публичной собственности предоставляются только во временное владение или пользование [2, ст. 9], и которые могут быть предоставлены в долгосрочное использование только на условиях аренды или КД, а единственным источником их восстановления является плата за их использование, которая зависит от цены природных ресурсов и является выражением его хозяйственной ценности, отражаемой в сумме экономических и внешнеэкономических оценок и дифференцируемой в зависимости от местонахождения и качества данного ресурса [2, ст. 10, ст. 22]. Субаренда, выкуп или залог природных ресурсов запрещается. Плата по КД устанавливается исходя из цены природного ресурса.

Согласно Закону № LP121 от 05.07.2018 г. Республики Молдова «О концессиях работ и услуг» (далее, Закон № LP121), **имущество, связанное с работами и услугами**, составляющими объект концессии, – это движимое и недвижимое имущество, находящееся в публичной собственности государства или административно-территориальных единиц, в том числе полностью или частично исключенное из гражданского оборота в соответствии с законодательством, которое предоставленокупающими органами в распоряжение концессионера при условии его необходимости для выполнения работ и/или оказания услуг; **концессия** – концессионный договор о работах или концессионный договор об услугах; **концессионный договор о работах** – возмездный договор, заключенный в письменной форме, в соответствии с которым один или несколькокупающих органов доверяют одному или нескольким экономическим операторам выполнение работ, а также эксплуатацию имущества, связанного с работами, составляющими объект концессии, и в соответствии с которым встречное исполнение работ представлено либо исключительно правом на

эксплуатацию работ, составляющих объект концессии, либо этим правом наряду с оплатой [3].

Согласно указанному закону закупающий орган:

- уступает на основании КД концессионеру свои права владения и пользования объектом концессии и имуществом, связанным с работами и услугами, составляющими объект концессии, оставляя за собой право распоряжения ими;
- определяет срок КД – не менее пяти, но не более 35 лет, и его оценочная стоимость без НДС должна быть равна или превышать стоимостной предел для концессионных договоров о работах – 10 000 000 леев [3, ст. 4];
- обязан на основе технико-экономического обоснования обосновать решение о концессии в ситуации, когда намеревается присудить концессионный договор [3, ст. 13];
- устанавливает компенсацию по КД в натуральном, денежном выражении или смешанной форме в виде разовых или периодических платежей в течение всего срока его действия или стоимость инвестиций, необходимых для осуществления улучшений объекта концессии и имущества, связанного с работами и услугами, составляющими объект концессии [3, ст.7].

Государство с недостаточными экономическими и техническими возможностями для добычи полезных ископаемых часто заключает с контрактантами соглашения о разделе продукции, без предоставления прав собственности на недра. Здесь, вместо уплаты платежей и налогов, расчет производится извлеченными полезными ископаемыми, которые делятся в определенной пропорции в соответствии с соглашением между государством и национальной или иностранной компаниями.

В этом контексте исполнения положения Закона № LP121 (ст. 7) возникает следующий вопрос: соотносится ли договор о государственной закупке с предоставлением минеральных запасов согласно КД? Для ответа обратимся к положениям указанного закона, а также Закона № LP 131/2015 от 03.07.2015 Республики Молдова «О государственных закупках» [4].

Так, стоимость концессии – это общий оборот концессионера без НДС, произведенный в течение срока действия КД в результате выполнения работ и/или оказания услуг, составляющих объект концессии, а также в результате эксплуатации имущества, связанного с работами и услугами, составляющими объект концессии [3, ст. 9]. Технико-экономическое обоснование должно основываться в первую очередь на финансово-экономическом анализе концессионного проекта и определении оптимального соотношения затрат и выгод в том числе путем установления факта того, что присуждение КД более

выгодно по сравнению с присуждением договора о государственной закупке государственных закупках, товаров, работ или услуг одним, или несколькимикупающими органами у отобранных ими экономических операторов, вне зависимости от того, предназначены ли товары, работы или услуги для общественной цели [4].

Исходя из этого следует вывод: согласно положениям законодательной базы компенсации, минеральными ресурсами в натуральном выражении не могут трактоваться в качестве товаров по государственной закупке. Сам договор на закупку минеральных запасов может иметь место, что обозначено соответствующим положением Закона, но для обоснования заключения такого договора необходима информация об оценочной стоимости (без НДС) которая равна или превышает 200 000 леев [4, ст. 2].

Исходя из изложенного выше следует, что установление стоимости природного капитала как компонента национального богатства, которая отражала бы в полной мере эффективность процесса устойчивого развития или отклонение от него является необходимым условием для формирования оптимальной модели экономического роста как отдельно взятой страны (региона), так и на уровне добывающей компании – бизнес-единицы.

Однако для того, чтобы рассчитать стоимость минеральных ресурсов необходимо располагать информацией об их количественной оценке (показателепромышленно значимых запасах – Q), добыча которых из недр экономически эффективна на момент оценки. Для этого необходимо провести разделение между ресурсами и запасам и сформулировать их определение, и разработать классификацию с учетом технической возможности промышленной добычи.

Итак, для того, чтобы информация о реальном событии нашла свое отражение в финансовой отчетности, она должна быть подвергнута воздействию логического приема – идентификации на предмет выявления элемента отчетности на базе действенной классификации, которая должна носить унифицированный характер для обеспечения надежности стоимостной оценки минеральных ресурсов.

Обычное представление о такой классификации – это разделение полезных ископаемых по экономической эффективности на промышленно значимые и непромышленные. К промышленно значимым относятся запасы месторождений, вовлечение которых в разработку согласно технико-экономическим расчетам экономически эффективно в условиях конкурентного рынка. Непромышленными запасами являются запасы месторождений, вовлечение которых в разработку на момент оценки

экономически нецелесообразно либо технически или технологически невозможно.

Надо отметить, что разработке классификации минеральных ресурсов уделялось много внимания на протяжении столетия. Первые попытки классифицировать минеральные запасы по определенному признаку (достоверные и недостоверные) появились еще в начале XX столетия. Впоследствии эта классификация эволюционировала, причем процесс эволюции проходил по двум направлениям: в условиях рыночной экономики и в условиях плановой экономики [9].

В настоящее время наиболее авторитетными признана классификации: по углеводородам (нефть, газ и конденсат) SPE – PRMS (Документ “Система управления нефтяными ресурсами”) и по твердым полезным ископаемым (ТПИ) – CRIRSCO. В таблице 1 приведем некоторые классификационные группы и подгруппы ресурсов и запасов.

Таблица 1. Классификация и определение минеральных ресурсов с точки зрения влияния на их стоимостную оценку

Нормативный документ	Классификационные группы	Категории	Определение
SPE–PRMS ²³	Ресурсы	×	Ресурсы охватывают все запасы, разведанные и неразведанные плюс то количество, которое уже было добыто
	Запасы	Доказанные ²⁴	Запасы – это количество, которое как ожидается, будет подлежать промышленной добыче в результате осуществления проектов, по разработке известных месторождений начиная с указанной даты в соответствии с определенными условиями Доказанные запасы – это те, которые с достаточной степенью определенности могут быть классифицированы как извлекаемые запасы промышленного значения, на известных месторождениях начиная с определенной даты и в соответствии с определенными экономическими условиями, методами
		Вероятные Возможные	

²³SPE – PRMS: SPE - Комитет по запасам нефти и газа Общества инженеров - нефтяников, WPC – Всемирный нефтяной совет, AAPG – Американская Ассоциация геологов – нефтяников, SPEE – Общество инженеров по оценке запасов нефти.

²⁴ Наиболее значимой частью большинства существующих классификаций является категория доказанных запасов, признаваемая международным аудитом в качестве коммерческого продукта [14].

			работы и государственным регулированием; Вероятные запасы – это дополнительные запасы, вероятность извлечения которых ниже чем доказанных, но выше чем возможных; Возможные запасы – это такие вторичные запасы, вероятность извлечения которых ниже чем возможных.
CRIRSCO ²⁵	Минеральные ресурсы	Оцененные Предполагаемые Прогнозные	Минеральные ресурсы – это концентрация материала, представляющего экономический интерес и его извлечение является экономически целесообразным; Оцененные – это та часть минеральных ресурсов, характеристики которых могут быть оценены с высокой степенью достоверности; Предполагаемые – это та часть минеральных ресурсов, характеристики которых могут быть оценены с достаточным уровнем достоверности; Прогнозные - это та часть минеральных ресурсов, характеристики которых могут быть оценены с низким уровнем достоверности
	Минеральные запасы	Доказанные Вероятные	Минеральные запасы – это экономически извлекаемая часть оцененных или предполагаемых ресурсов; Доказанные – это экономически извлекаемая часть оцененных ресурсов; Вероятные – это экономически извлекаемая часть предполагаемых ресурсов и, в некоторых случаях, оцененных минеральных ресурсов
Закон о природных ресурсах РМ	Ресурсы	Классификация по группам	Возобновляемые и не возобновляемые

Источник: разработано автором на базе указанных законодательных и нормативных актов [9]

По мнению автора, на базе идентификации минеральных запасов и ресурсов расчет показателя **Qc** учетом объемов запасов по указанным

²⁵CRIRSCO – Комитет по международным стандартам отчетности по запасам полезных ископаемых. С небольшими изменениями и ли дополнениями определения и классификация CRIRSCO применяется в большинстве горнодобывающих компаний.

подгруппам группы «минеральные запасы» обеспечит более надежную их оценку, поскольку исходя из установленного объема добычи (Q– это доказанные запасы плюс вероятные запасы) и установленной цены в момент начала добычи возможно определить стоимость их реализации.

Необходимо подчеркнуть, что сложность вопроса, связанного с разработкой и применения метода оценки минеральных ресурсов, непосредственно зависит от особых характеристик добывающей деятельности. В условиях, когда неуклонно возрастает значимость минеральных ресурсов, особо актуальным становится **вопрос их стоимостной оценки**, которые играют важную роль как в системе государственного и корпоративного управления.

В общем виде оценка минеральных ресурсов (объектов) представляет собой определение их ценности в денежном выражении в определенных социально-экономических условиях производства, при заданных режимах природопользования и ограничениях (экономических, социальных, экологических, стратегических и др.) на хозяйственную и иную деятельность.

В рыночной экономике деятельность по добыче и переработке минеральных ресурсов рассматривается как инвестиционный проект, поэтому для бизнес-единицы стоимостная оценка является экономической основой выбора наиболее перспективных направлений деятельности и выхода на мировые рынки. Целесообразно подчеркнуть, что минеральные ресурсы зачастую остаются одними из самых ценных активов в балансе отдельных компаний, а для некоторых из них стоимость самой компании – это стоимость контролируемых ею минеральных ресурсов.

С точки зрения бухгалтерского учета в контексте применения ресурсной теории и перехода на концепцию справедливой оценки необходимо выработать взвешенный подход к стоимостной оценке минеральных ресурсов, признающий необходимость государственного регулирования, что должно найти свое отражение в соответствующей законодательной и нормативной базе, ведь минеральные ресурсы оцениваются лишь тогда, когда общество испытывает потребность в этом благе и вовлекает его в производственные процессы.

В настоящее время в мировой практике существует два основных подхода оценки минеральных ресурсов: **затратный**, в основе которого лежат расходы на освоение минеральных ресурсов; **доходный**, базирующийся на исчислении эффективности использования, на протяжении действия инвестиционного проекта.

В рамках эволюции теории стоимостной оценки применение доходного подхода минеральных ресурсов представляется наиболее приемлемым. Согласно этому подходу под оценкой минеральных ресурсов понимается

потенциальный эффект (доход) в денежном выражении, который может быть получен при их реализации в качестве продукции. Такие доходы рассматриваются как будущие экономические выгоды и определяются как разность между рыночной стоимостью минеральных запасов и средним уровнем эксплуатационных затрат на протяжении ожидаемого периода освоения месторождения до момента его полного истощения.

Уместно отметить, что в рамках доходного подхода существуют несколько экономических концепций оценки минеральных ресурсов, называемых косвенными методами: *альтернативной стоимости (упущенная выгода)*, *общей экономической ценности (стоимости)*, *полной экономической ценности*, однако в контексте данного исследования вопрос оценки раскрывается с позиции методологии бухгалтерского учета.

Итак, с точки зрения бухгалтерского учета, под стоимостью объекта понимается ожидаемая выгода, которая может быть получена в результате его эксплуатации или, принимая во внимание значение временного фактора, – это ожидаемая величина чистого дисконтированного дохода, добывающей компанией в результате разработки оцениваемых объектов.

Технически процесс стоимостного измерения минеральных ресурсов достаточно сложен и включает: обоснование технико-экономических показателей на всех стадиях освоения объектов что позволяет оценить их стоимость с позиций итоговой экономической эффективности; прогноз и анализ денежных потоков, включающих все связанные с освоением оцениваемых объектов денежные поступления за расчетный период в определенных экономических условиях, на основе которых рассчитывается величина ожидаемых экономических выгод.

В общем виде формула для определения справедливой стоимости минеральных запасов единичного локального объекта может быть представлена в следующем виде:

$$P = \sum (Z - S) / (1 + E_{нп})^n, (1)$$

где: P – абсолютная величина стоимости минеральных запасов; Z – ценность годовой добычи минеральных запасов, определяемая по формуле: $Z = Q \times p$ (4), где Q – объем промышленно значимых запасов, а p – установленная цена на единицу добычи; S – сумма предстоящих затрат, в том числе и расходов налога на прибыль, N – расчетный срок рентабельного освоения месторождения минеральных запасов, $E_{нп}$ – средняя по отрасли норма дисконтирования.

Следует отметить, что в рамках системы USGAAP разработан стандарт SFAC 69 “Раскрытие информации о нефтегазодобывающей деятельности”, который требует представлять информацию о доказанных количествах нефти и газа, оцениваемых по **методу стандартизированной оценки**

дисконтированных будущих чистых денежных потоков, в основу которого положена формула 1 [9]. Отличием метода стандартизированной оценки является тот факт, что дисконтирование будущих чистых потоков осуществляется с применением ставки дисконта 10% с учетом периода добычи.

Несмотря на это доходный метод исчисления стоимости минеральных ресурсов дает более точное ее значение, чем расчеты, основанные только на совокупных затратах и соответствует долгосрочным тенденциям изменения цен на минеральные ресурсы. Следует отметить, что действенность применения стандартизированной стоимости минеральных запасов в бухгалтерском раскрытии в работе В. Цуркану и И. Голочаловой: [11].

Совет МСФО пришел к выводу, что «стандартизированная оценка далека от совершенства, но, тем не менее, на эту информацию ссылаются в виду отсутствия других источников» и служит не столько для представления о стоимости запасов, сколько для предоставления внешней пользователям информации (инвесторам и кредитором), которую они могут использовать для оценки привлекательности организации и ее рыночные перспективы [9].

В контексте этого дискуссионным остается вопрос, какую стоимость при раскрытии информации в отчетности, принимать во внимание стандартизированную или справедливую? МСФО признал этот вопрос второстепенным, поскольку и стандартизированная, и справедливая стоимости отвечают концепции оценки по справедливой стоимости.

Заключение.

В рамках первой части исследования аргументирована необходимость идентификации видов природного капитала для представления результатов его использования в финансовой отчетности бизнес-единицы, что является объективной необходимостью для обеспечения устойчивой экономики.

Автором проведен контент-анализ основных законодательных актов, регулирующих вопросы использования природного капитала в Республике Молдова, в частности минеральных запасов.

Приведено обоснование применения методики оценки природного капитала – минеральных запасов на базе метода стандартизированной оценки. С этой целью предпринято сравнение ряда МСФО. Рекомендации автора направлены на реализацию проблемы оценки природного капитала и отображения некоторых его видов в финансовой отчетности через призму положений МСФО, в основу которых положены теории капитала и концепция оценки по справедливой стоимости.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Белая, М. Природный капитал в современной экономике. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.cyberleninka/article/prirodny>
2. Закон № 1102-XIII от 06.02.1997 г Республики Молдова. «О природных ресурсах» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.content-online.com/Document>
3. Закон №. 121 от 05.07.2018 г. Республики Молдова «О концессиях работ и услуг», [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.amac.md/buletin_informativ.
4. Закон № 131/2015 от 03.07.2015 Республики Молдова «О государственных закупках». [Электронный ресурс]- Режим доступа: <https://www.legis.md>
5. Гражданский Кодекс Республики Молдова №1107 от 06.06.2002 (с изменениями на 09.07.2020) [Электронный ресурс]- Режим доступа: <https://www.content-online.com>
6. Масько, Л. (2015). Бухгалтерский учет и аудит экологических активов и обязательств. Новополюк: ПГУ. - 224
7. Международный стандарт «Интегрированная Отчетность» – Режим доступа: <http://www.integratedreporting.org/13..>
8. Неверов, А., Деревяго, И. (2005). Природный капитал в системе устойчивого развития. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.edoc.bseu.by/handle/edoc>
9. Применение МСФО (Ernst&Young) (2008): в 5 ч./пер. с англ. – 3 – изд., перераб. и доп. – М.: Альпина Бизнес Букс
10. Пухова, М. (2008) Природный капитал как часть составляющего природных ресурсов//Современные проблемы науки и образования, №2. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=2669>
11. Цуркану, В. Голочалова, И. (2015). Некоторые аспекты бухгалтерского учета минеральных ресурсов в контексте МСФО. Научный Вестник Ужгородского университета, сборник научных работ, серия «Экономика», выпуск 1(45), с. 53-59. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/index.php/uk/>

Capitolul 3.

MODELE DURABILE DE AFACERI ȘI CONSUM. PROMOVAREA UNUI STIL DE VIAȚĂ SUSTENABIL

3.1. SCHIMBAREA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI INDIVIDUAL ȘI DURABIL DIN PUNCT DE VEDERE ECOLOGIC

BUZDUGAN Adriana, TABARCEA Ala

Abstract.

This study highlights the importance of the individual self when trying to change consumer awareness towards engaging in sustainable behaviors. The tools highlighted in this section include personal norms, self-consistency, personal interests, self-efficacy and individual differences. Personal norms may imply that the individual has an obligation to engage in enduring behaviors or the belief that others should change their behaviors instead. Consumers demonstrate the motivation to understand themselves as consistent. Commitment enhances involvement in sustainable behaviors. It has been proven that the appeal to one's own benefits works best in individual conditions, in which the consumer is more likely to reflect on the individual self.

Rezumat.

Acest studiu evidențiază importanța sinelui individual atunci când se încearcă schimbarea conștiinței consumatorilor spre angajarea în comportamente durabile. Instrumentele evidențiate în această secțiune includ norme personale, auto-consistență, interese personale, autoeficacitate și diferențe individuale. Normele personale pot implica faptul că individul are obligația de a se implica în comportamente durabile sau credința că, în schimb, alții ar trebui să-și modifice comportamentele. Consumatorii demonstrează motivația de a-și înțelege sinele ca fiind consecvent. Asumarea angajamentelor îmbunătățește implicarea în comportamente durabile. S-a dovedit că apelul la beneficii proprii funcționează cel mai bine în condiții individuale, în care consumatorul are mai multe șanse să reflecteze asupra sinelui individual.

Cuvinte-cheie: *consumator, consum sustenabil, comportament durabil.*

Keywords: *consumer, sustainable consumption, sustainable behavior*

Această cercetare evidențiază importanța sinelui individual atunci când încearcă să convingă oamenii spre angajarea în comportamente durabile ale consumatorilor. Instrumentele evidențiate în această lucrare includ norme personale, auto-consistență, interese personale, auto-eficiență și diferențe individuale.

Normele personale pot implica faptul că individul are obligația de a se implica în comportamente durabile sau credința că, în schimb, alții ar trebui să-și modifice comportamentele. Mai multe cercetări teoretice din literatura științifică evidențiază importanța normelor personale - sentimentele de obligație personală care sunt legate de așteptările de sine și de standardele de sine - în determinarea comportamentelor durabile ale consumatorului²⁶. De exemplu, *teoria activării normelor* și *teoria valorii-credință-normă* propun ca oamenii care au o credință morală activată (de exemplu, că condițiile de mediu reprezintă amenințări pentru

²⁶ Jansson, Johan, Agneta Marell and Annika Nordlund (2010), "Green Consumer Behaviour: Determinants of Curtailment and Eco-Innovation Adoption", *Journal of Consumer Marketing*, 27(4), 358-370.

alte persoane, alte specii sau biosfera) și cred că acțiunile pe care le inițiază ar putea reduce acele consecințe negative sunt cele mai susceptibile de a-și schimba comportamentele de consum pentru a fi mai sustenabile²⁷.

Cercetarea în acest domeniu a arătat că, atunci când oamenii dețin norma personală puternică conform căreia sustenabilitatea este o obligație morală, este mai probabil să se angajeze în acțiuni pro-mediu, cum ar fi conservarea energiei, reciclarea deșeurilor, plătită o primă pentru bunuri și servicii pro-mediu, alegând surse de hrană durabile și alte tipuri de comportamente durabile ale consumatorilor. Cercetările arată, de asemenea, că normele personale pot avea un impact mai mare asupra comportamentelor durabile ale consumatorului atunci când consumatorul atribuie un anumit grad de responsabilitate sinelui, are încredere în entitatea economică și prevede consecințe negative asociate neimplicării în comportament. O meta-analiză, efectuată pe studii care au măsurat normele personale, a constatat că aceste norme morale preziceau intenții și comportamente durabile dincolo de elementele teoriei comportamentului planificat²⁸.

Important, normele personale pot implica faptul că individul are obligația de a se implica în comportamente durabile sau credința că, în schimb, alții ar trebui să-și modifice comportamentele²⁹. Astfel, normele personale pot îmbunătăți sau împiedica comportamentele de consum durabile, în funcție de natura specifică a normei³⁰. O implicație a cercetării asupra normelor personale este că are sens să apelăm la cei cu norme personale puternice în favoarea acțiunii durabile atunci când promovează un produs, un serviciu sau un comportament durabil. Cercetările implică, de asemenea, faptul că este posibil să le reamintim sau să „poziționeze” situațional oamenii să se gândească la standardele lor personale, pro-mediu, în moduri care le fac mai susceptibile de a alege opțiuni durabile³¹.

Conceptul de sine.

²⁷ Harland, Paul, Henk Staats and Henk AM Wilke (2007), “Situational and Personality Factors as Direct or Personal Norm Mediated Predictors of Pro-Environmental Behavior: Questions Derived from Norm-Activation Theory”, *Basic and Applied Social Psychology*, 29(4), 323–334.

²⁸ Han, Tae-Im and Leslie Stoel (2017), “Explaining Socially Responsible Consumer Behavior: A Meta-Analytic Review of Theory of Planned Behavior”, *Journal of International Consumer Marketing*, 29(2), 91–103.

²⁹ Stern, Paul C. (2000), “New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior”, *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424.

³⁰ Press, Melea and Eric J. Arnould (2009), “Constraints on sustainable energy consumption: market system and public policy challenges and opportunities”, *Journal of Public Policy & Marketing*, 28(1), 102–113.

³¹ Peloza, John, Katherine White and Jingzhi Shang (2013), “Good and Guilt-Free: The Role of Self-Accountability in Influencing Preferences for Products with Ethical Attributes”, *Journal of Marketing*, 77(1), 104–119.

Cercetarea în psihologia socială demonstrează că oamenii sunt în general motivați să mențină puncte de vedere pozitive asupra conceptului de sine.

De asemenea, atitudinile și comportamentele noastre de consum pot susține și reafirma convingerile noastre pozitive despre noi înșine. În domeniul consumului durabil, consumatorii demonstrează reacții de auto-apărare la informațiile amenințătoare cu privire la propriile comportamente și la impactul negativ asupra mediului. Consumatorii pot prezenta răspunsuri de negare și raționalizare la învățarea despre impactul negativ al propriului consum³² și vor denigra alți consumatori care demonstrează comportamente mai durabile din cauza unei amenințări identitare³³.

O altă fațetă interesantă a conceptului de sine este că produsele pot deveni legate de simțul identității oamenilor. O consecință a acestui fapt este că oamenii nu sunt deseori dispuși să ofere produse care sunt legate de sine. Acest lucru se întâmplă în parte, deoarece oamenii doresc să evite un sentiment de pierdere a identității care ar fi asociat cu oferirea produsului. Oamenii sunt mai predispuși să aibă grijă de articolele care sunt legate de sine, fiind mai predispuși să recicleze (mai degrabă decât să arunce) produsele care sunt asociate într-un fel cu conceptul de sine.

Auto-conștiința – consumatorii demonstrează motivația de a vedea sinele ca fiind consecvent.

În plus față de dorința de a vizualiza pozitiv conceptul de sine, consumatorii demonstrează și motivația de a vedea sinele ca fiind consecvenți. Aportul în tradiția de auto-consistență demonstrează că determinarea consumatorilor să consolideze un aspect al conceptului de sine (de exemplu, ca fiind pro-mediul) poate duce ulterior la comportamente congruente într-un viitor. Multe teorii psihologice fundamentale fac astfel de predicții de auto-consistență. Abordările de consistență s-au propus a fi eficiente deoarece lipsa de consistență creează o stare emoțională negativă - disonanță cognitivă - pe care consumatorul este motivat să o evite. O altă teorie numită teoria percepției de sine sugerează că oamenii se angajează adesea în acțiuni consistente, deoarece folosesc un comportament la un moment dat pentru a deduce adevărata lor atitudine de bază și apoi sunt motivați să urmeze comportamente consecvente viitoare. Mai mult decât atât, asumarea angajamentelor personale de a se angaja într-un comportament sau eveniment care prezice comportamentele viitoare la un moment dat poate crește și

³² Feygina, Irina, John T. Jost and Rachel E. Goldsmith (2010), "System Justification, the Denial of Global Warming, and the Possibility of 'System-Sanctioned Change,'" *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3), 326–338.

³³ Winterich, Karen P., Rebecca Walker Reczek and Julie R. Irwin (2017), "Keeping the Memory but Not the Possession: Memory Preservation Mitigates Identity Loss from Product Disposition", *Journal of Marketing*, 81(5), 104–120.

comportamentele durabile în viitor. Angajamentele private s-au dovedit a fi predictorii mai convingători ai comportamentului atunci când sunt luate în scris.

Interesant este faptul că amintirea consumatorilor de o perioadă în care comportamentul lor nu era în concordanță cu convingerile lor personale poate face, de asemenea, consumatorii mai susceptibili să se angajeze ulterior în comportamente de consum durabile, cum ar fi conservarea apei și alegerea produselor ecologice. De asemenea, legarea unui angajament la intențiile de implementare, prin care consumatorii sunt întrebați nu numai despre angajamentul lor de a se implica în comportament, ci și de a raporta modul în care intenționează să facă acest lucru, poate fi un mijloc eficient de încurajare a consumului durabil.

Asumarea angajamentelor îmbunătățește implicarea în comportamente durabile. Deși există o mulțime de dovezi pentru aceste tipuri de efecte de auto-consistență, cercetătorii au documentat uneori efecte clare de inconsecvență. Adică, ocazional, consumatorii care s-au angajat sau chiar și-au amintit că s-au angajat într-un comportament durabil la un moment dat vor fi ulterior mai puțin predispuși să se angajeze într-un comportament durabil al consumatorilor atunci când li se va oferi ulterior posibilitatea de a face acest lucru³⁴.

Interes personal – s-a dovedit că apelul la beneficii proprii funcționează cel mai bine în condiții private, unde consumatorul are mai multe șanse să reflecteze asupra sinelui individual.

O modalitate suplimentară în care eul individual poate fi valorificat pentru a încuraja schimbarea durabilă a comportamentului consumatorului atrage într-un fel interesul personal. Atât teoriile economice, cât și teoriile evolutive ale comportamentului consumatorilor sugerează că apelul la interesul personal este un mijloc convingător de încurajare a comportamentelor durabile ale consumatorilor. Având în vedere că consumatorii trebuie adesea să facă compromisuri în termeni de interes personal atunci când se angajează în comportamente durabile ale consumatorilor³⁵, poate fi util să reamintim consumatorilor beneficiile proprii legate de un anumit produs, serviciu sau comportament.

O modalitate de a se gândi la apelul la interesul personal este de a evidenția beneficiile proprii care contracarează direct barierele specifice identificate în ceea ce privește produsul, serviciul sau comportamentul durabil. Companiile recunosc avantajele apelului la interesul propriu prin contracararea barierei percepute. Modelul 3 al Tesla a câștigat peste 180 de milioane de dolari într-o singură zi, oferind un design atractiv și inovator, un vehicul electric performant și un preț

³⁴ Mazar, Nina and Chen-Bo Zhong (2010), "Do Green Products Make Us Better People?", *Psychological Science*, 21(4), 494–498.

³⁵ Luchs, Michael G. and Minu Kumar (2017), "Yes, But This Other One Looks Better/Works Better": How Do Consumers Respond to Trade-Offs Between Sustainability and Other Valued Attributes?", *Journal of Business Ethics*, 140(3), 567–584.

accesibil. Procedând astfel, Tesla a depășit multe bariere pentru consumatori asociate în mod obișnuit cu mașinile electrice (bariere legate de estetică, performanță și preț), apelând în același timp la dorințele unui segment de consumatori cărora le pasă de durabilitate.

S-a dovedit că apelul la beneficii proprii funcționează cel mai bine în condiții private în care consumatorul este mai probabil să reflecteze asupra sinelui individual și când eul individual este activat într-un fel - de exemplu, prin utilizarea limbajului ceea ce face ca individul să fie remarcabil. În cele din urmă, unii cercetători au sugerat că apelarea numai la interesul personal nu este adesea suficientă pentru a stimula consumatorii la acțiune. Astfel, în timp ce apelul la interesul personal poate ajuta la comunicarea modalităților de depășire a barierelor în calea acțiunii durabile, această strategie poate funcționa cel mai bine atunci când este utilizată în combinație cu alte instrumente.

Auto-eficacitate. Un mijloc suplimentar de valorificare a sinelui individual pentru a stimula comportamente durabile ale consumatorilor este de a încuraja un sentiment de auto-eficacitate. Auto-eficacitatea are două fațete importante. În primul rând, consumatorii trebuie să creadă că au capacitatea de a se angaja în comportamentul dorit (într-un mod similar cu controlul comportamental perceput discutat anterior în legătură cu teoria comportamentului planificat). În al doilea rând, consumatorul trebuie să creadă că acțiunea poate fi eficientă pentru a face diferența. A face consumatorii să simtă un sentiment de eficacitate crește probabilitatea de a se angaja în comportamente durabile și prezice continuarea unor astfel de comportamente pe termen lung³⁶.

Combinând aspecte ale interesului de sine în ceea ce privește gradul de compromis al consumatorului și auto-eficacitatea, Peattie³⁷ a introdus un instrument numit Matricea de percepție a cumpărăturilor verzi (figura 1) care ajută la determinarea gradului în care un consumator trebuie să facă compromisuri (care poate includ plata unui preț mai mare, renunțarea la alte atribute dorite etc.) și gradul în care consumatorul este încrezut că produsul poate face diferența în abordarea unei probleme autentice de durabilitate. Merită să ne gândim unde se încadrează un anumit produs sau comportament în matrice și să adaptăm metoda de comunicare către consumatori sau aspectele produsului în sine.

³⁶ White, Katherine, Rhiannon MacDonnell and Darren W Dahl (2011), "It's the Mind-Set That Matters: The Role of Construal Level and Message Framing in Influencing Consumer Efficacy and Conservation Behaviors", *Journal of Marketing Research*, 48(3), 472–85.

³⁷ Peattie, Ken (2001), "Golden Goose or Wild Goose? The Hunt for the Green Consumer", *Business Strategy and the Environment*, 10(4), 187–199.

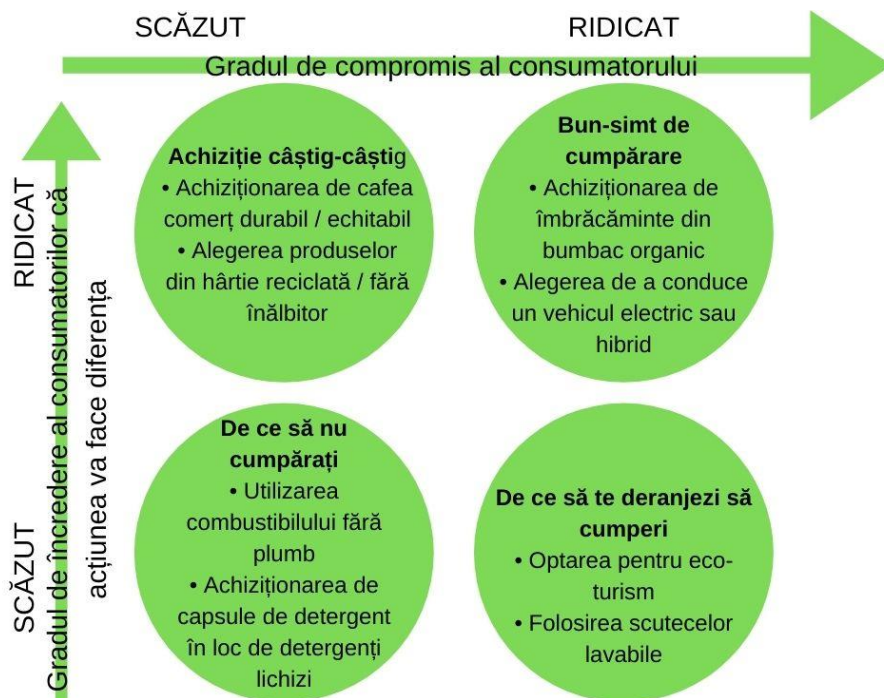

Figura 1. Matricea de percepție a cumpărăturilor verzi

Primul tip de comportament pe care Peattie îl identifică este achiziția câștig-câștig. Aceste tipuri de achiziții reprezintă o eficacitate ridicată, precum și un compromis scăzut. Astfel de comportamente sunt cel mai ușor de încurajat, deoarece practicantul poate comunica un beneficiu de sine (compromisul consumatorului scăzut) și o eficacitate ridicată (încrederea consumatorului). Având în vedere că astfel de comportamente sunt relativ ușor de realizat, aici pot fi folosite instrumente legate de încurajarea obiceiurilor pozitive ale consumatorilor. Cea de-a doua categorie este denumită o achiziție care se simte bine. Achizițiile pentru a se simți bine necesită un grad ridicat de compromis al consumatorilor, conferind în același timp un grad ridicat de încredere că vor aborda cu adevărat o problemă de durabilitate. Un exemplu în acest sens este decizia de a achiziționa un vehicul hibrid sau electric. Această acțiune este văzută de consumatori ca făcând o diferență durabilă clară, totuși are, de asemenea, un grad ridicat de compromis, cum ar fi creșterea costului financiar și a efortului. Astfel de decizii nu sunt luate ușor și nu se vor baza pe obișnuință. Mai degrabă, conectarea acestor alegeri cu motivele, identitățile și valorile durabile ale consumatorilor va fi relevantă în astfel de cazuri. De ce deranjează achizițiile sunt cele care necesită un grad ridicat de compromis și inspiră încredere scăzută a consumatorilor în eficacitatea lor. Ultima categorie se numește achiziții. Acestea sunt achiziții sau comportamente relativ ușor de angajat pentru consumatori, dar consumatorul nu este pe deplin încrezător în eficacitatea lor.

Diferențe individuale. Ultimul instrument legat de sinele individual este de a recunoaște că există o serie de diferențe individuale în valori, trăsături de personalitate și date demografice care pot prezice tendința de a se angaja în comportamente durabile ale consumatorului. După cum s-a observat, cei care dețin valori puternice pro-mediu și trăsături de personalitate pro-sociale sunt mai predispuși să se angajeze într-un consum durabil³⁸.

Acest flux de muncă constată faptul că, cu cât oamenii susțin mai puternic valori dincolo de propriul lor interes personal - cum ar fi valorile pro-mediu, transcendente de sine, pro-sociale sau biosferice - cu atât sunt mai susceptibile să se angajeze în comportamente durabile ale consumatorilor. În plus, consumatorii care sunt puternici în trăsăturile altruismului, conștiinciozității și frugalității sunt mai predispuși să se angajeze în comportamente durabile ale consumatorilor. Pe de altă parte, păstrarea unor valori materialiste și lipsa de timp îi determină pe consumatori să fie mai puțin susceptibili să se angajeze în comportamente durabile din punct de vedere ecologic.

Alte cercetări s-au concentrat pe identificarea segmentului consumatorilor „verzi”. O schemă de segmentare îi identifică pe cei etichetați ca „LOHAS”, care înseamnă „stiluri de viață de sănătate și durabilitate” (Natural Marketing Institute 2017). Piața produselor LOHAS este în creștere și cuprinde alimente organice, aparate eficiente din punct de vedere energetic, medicină alternativă și ecoturism. S-a demonstrat, de asemenea, că diferențele individuale în ceea ce privește atenția și conștiința de sine prezic comportamente durabile ale consumatorilor³⁹.

Un alt factor de diferență individual relevant este etapa comportamentului consumatorului în procesul decizional. De exemplu, consumatorul ar putea să nu știe că există o problemă, ar putea fi conștient de faptul că problema există, dar nu a acționat încă sau ar fi putut să facă pași către o schimbare durabilă a comportamentului consumatorului. O teorie proeminentă adesea utilizată în literatură privind schimbarea comportamentului în sănătate se numește modelul transteoretic. Cadrul sugerează că există cinci etape de schimbare prin care oamenii trec și că are sens să apelezi la indivizi într-un mod care reflectă disponibilitatea lor de a-și schimba comportamentele. Aceste cinci etape au fost etichetate pre-contemplare, contemplare, pregătire, acțiune și întreținere. Cercetările arată că aceste etape sunt relevante în prezicerea comportamentelor de consum durabil. Ideea este că nu are sens comunicarea informațiilor care nu se potrivesc cu stadiul

³⁸ Whitmarsh, Lorraine and Saffron O’Neill (2010), “Green Identity, Green Living? The Role of Pro- Environmental Self-Identity in Determining Consistency Across Diverse Pro- Environmental Behaviours”, *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 305–314.

³⁹ Bahl, Shalini, George R. Milne, Spencer M. Ross, David Glen Mick, Sonya A. Grier, Sunaina K. Chugani, Steven S. Chan, Stephen Gould, Yoon-Na Cho and Joshua D. Dorsey (2016), “Mindfulness: Its Transformative Potential for Consumer, Societal, and Environmental Well-Being”, *Journal of Public Policy & Marketing*, 35(2), 198–210.

În care se află consumatorul în raport cu contextul decizional. În cazul în care consumatorul nu a luat decizia de a acționa în mod durabil sau nu știe că există o problemă care trebuie abordată (etapa de precontemplare), furnizarea de informații detaliate despre cum să se angajeze într-un comportament nu va fi eficientă. Scopul ar trebui să fie acela de a potrivi mesajul de marketing cu stadiul pregătirii consumatorilor de a se angaja în comportamente durabile din punct de vedere ecologic. În cele din urmă, s-a demonstrat că variabilele demografice prezic comportamente de consum durabile. Uneori s-au observat diferențe de gen în ceea ce privește comportamentele durabile ale consumatorilor, majoritatea acestor cercetări arătând că femeile sunt mai preocupate de problemele de durabilitate și sunt mai predispuse să se angajeze în comportamente pro-mediu. Într-o analiză⁴⁰, bărbații s-au dovedit a fi mai cunoscuți decât femeile cu privire la problemele de durabilitate (7/8), dar femeile au fost mai predispuse decât bărbații să raporteze atitudini pozitive pro-mediu (14/21 studii) și comportamente (11/23). Diferențele de gen în valori, atitudini și comportamente se pot datora, în parte, diferențelor de trăsături, cum ar fi interdependența, agreabilitatea și deschiderea spre experiență între bărbați și femei. Alte lucrări au legat variabile demografice precum vârsta, educația și apartenența politică la comportamentele durabile ale consumatorilor, astfel încât cei care sunt mai tineri, mai bine educați și mai liberi în orientarea lor politică sunt mai înclinați să se angajeze în comportamente durabile ale consumatorilor. Cu toate acestea, în special, s-au găsit rezultate diferite în cadrul studiilor pentru vârstă. În timp ce studiile găsesc o tendință în care tinerii sunt mai mulți probabil că susțin atitudini și valori durabile, unele studii constată că consumatorii mai în vârstă pot fi mai dispuși să se angajeze efectiv în intenții și comportamente durabile. O sugestie este că, deși consumatorii mai tineri au valori pro-mediu puternice, este posibil să nu aibă resursele necesare pentru a face cumpărături durabile și să se angajeze în alte comportamente durabile. O implicație a diferențelor individuale este că are sens să apelăm la cei care sunt mai predispuși să răspundă pozitiv la produse, servicii și comportamente durabile. Consumatorul este înclinat dispozițional să adopte comportamentul dorit? Consumatorul se află în starea de spirit și etapa corectă a procesului în ceea ce privește luarea deciziilor de a se angaja în acțiunea dorită? Informațiile și utilizarea altor instrumente ar trebui adaptate pentru a reflecta nevoile specifice, beneficiile dorite și barierele percepute în diferite segmente ale consumatorilor.

⁴⁰ Diamantopoulos, Adamantios, Bodo B. Schlegelmilch, Rudolf R. Sinkovics and Greg M. Bohlen (2003), "Can Socio-Demographics Still Play a Role in Profiling Green Consumers? A Review of the Evidence and an Empirical Investigation", *Journal of Business Research*, 56(6), 465-480.

BIBLIOGRAFIE

1. Jansson, Johan, Agneta Marell and Annika Nordlund (2010), "Green Consumer Behaviour: Determinants of Curtailment and Eco-Innovation Adoption", *Journal of Consumer Marketing*, 27(4), 358–370.
2. Harland, Paul, Henk Staats and Henk AM Wilke (2007), "Situational and Personality Factors as Direct or Personal Norm Mediated Predictors of Pro-Environmental Behavior: Questions Derived from Norm-Activation Theory", *Basic and Applied Social Psychology*, 29(4), 323–334.
3. Han, Tae-Im and Leslie Stoel (2017), "Explaining Socially Responsible Consumer Behavior: A Meta-Analytic Review of Theory of Planned Behavior", *Journal of International Consumer Marketing*, 29(2), 91–103.
4. Stern, Paul C. (2000), "New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior", *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424.
5. Press, Melea and Eric J. Arnould (2009), "Constraints on sustainable energy consumption: market system and public policy challenges and opportunities", *Journal of Public Policy & Marketing*, 28(1), 102–113.
6. Peloza, John, Katherine White and Jingzhi Shang (2013), "Good and Guilt-Free: The Role of Self- Accountability in Influencing Preferences for Products with Ethical Attributes", *Journal of Marketing*, 77(1), 104–119.
7. Feygina, Irina, John T. Jost and Rachel E. Goldsmith (2010), "System Justification, the Denial of Global Warming, and the Possibility of 'System-Sanctioned Change,'" *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3), 326–338.
8. Winterich, Karen P., Rebecca Walker Reczek and Julie R. Irwin (2017), "Keeping the Memory but Not the Possession: Memory Preservation Mitigates Identity Loss from Product Disposition", *Journal of Marketing*, 81(5), 104–120.
9. Mazar, Nina and Chen-Bo Zhong (2010), "Do Green Products Make Us Better People?", *Psychological Science*, 21(4), 494–498.
10. Luchs, Michael G. and Minu Kumar (2017), "Yes, But This Other One Looks Better/Works Better": How Do Consumers Respond to Trade-Offs Between Sustainability and Other Valued Attributes?", *Journal of Business Ethics*, 140(3), 567–584.
11. White, Katherine, Rhiannon MacDonnell and Darren W Dahl (2011), "It's the Mind-Set That Matters: The Role of Construal Level and Message Framing in Influencing Consumer Efficacy and Conservation Behaviors", *Journal of Marketing Research*, 48(3), 472–85.
12. Peattie, Ken (2001), "Golden Goose or Wild Goose? The Hunt for the Green Consumer", *Business Strategy and the Environment*, 10(4), 187–199.

13. Whitmarsh, Lorraine and Saffron O'Neill (2010), "Green Identity, Green Living? The Role of Pro- Environmental Self-Identity in Determining Consistency Across Diverse Pro-Environmental Behaviours", *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 305–314.
14. Bahl, Shalini, George R. Milne, Spencer M. Ross, David Glen Mick, Sonya A. Grier, Sunaina K. Chugani, Steven S. Chan, Stephen Gould, Yoon-Na Cho and Joshua D. Dorsey (2016), "Mindfulness: Its Transformative Potential for Consumer, Societal, and Environmental Well-Being", *Journal of Public Policy & Marketing*, 35(2), 198–210.
15. Diamantopoulos, Adamantios, Bodo B. Schlegelmilch, Rudolf R. Sinkovics and Greg M. Bohlen (2003), "Can Socio-Demographics Still Play a Role in Profiling Green Consumers? A Review of the Evidence and an Empirical Investigation", *Journal of Business Research*, 56(6), 465–480.

*Această publicație este elaborată în cadrul proiectului
„Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica
Moldova” 20.80009.7007.15, finanțat din Bugetul de Stat
în cadrul Programului de Stat (2020-2023)*

3.2. MODELUL DE BUSINESS CA CONCEPT DE DURABILITATE ÎN SECTORUL BANCAR

GÎRLEA Mihail

Abstract.

The modelling of a banking business plan needs to be carried out in tight correlation to the intended management scope, if the manager intends to double profit, he will thus take on a greater risk and if he intends to apply a development strategy starting from the minimization of risks, profits will be smaller but certain. Any entity survives in interdependence with the internal and external environment from which it is part of and therefore a company exists in relation to those surrounding it. From this point of view, two main tendencies may be observed in the development of a business model at the beginning of the XIIth century: the development of a durable business and corporate governance. In order to obtain enhanced efficiency, especially in the integrated markets, like the one which is specific for the European Union, banks are obliged to pay more attention to the best practices. Business models have many dimensions and levels. The traditional view has not lost its significance, even if business models today are presented as a type of unit of analysis going beyond the traditional approach. This requires that the company asks itself about not only the benefits that it brings to the customer, but also about which sources it can generate profits from along the value chain. A company must deal with the dimensions of effectiveness and efficiency in its work, which ultimately determine its comparative competitive advantage. This can be defended both commercially and with regard to the competitive position achieved. Determining a business model continues to bring together customer and corporate perspectives through the overarching objective of generating and securing a competitive advantage. An essential dimension in determining a business model is innovation, and the customer remains the primary reference point for this.

Rezumat

Modelarea unui plan de business bancar trebuie făcută în strânsă corelație cu scopul urmărit de management. Dacă managerul își propune dublarea profiturilor, în consecință își va asuma un risc mai mare, iar dacă acesta își propune o strategie de dezvoltare pornind de la minimizarea riscurilor, profiturile vor fi mai mici, dar sigure. Orice entitate supraviețuiește în interdependență cu mediul intern și extern din care face parte; ca urmare, o companie există în relație cu cei din jur. Din acest punct de vedere, se remarcă două tendințe majore în dezvoltarea unui model de business la începutul secolului XXI: dezvoltarea unei afaceri durabile și guvernanta corporativă. Pentru obținerea unei eficiențe sporite, mai ales în piețele integrate cu cea specifică Uniunii Europene, băncile sunt obligate să fie foarte atente la cele mai bune practici. Modelele de afaceri au multe dimensiuni și niveluri. Viziunea tradițională nu și-a pierdut semnificația, chiar dacă modelele de afaceri de astăzi sunt prezentate ca un tip de unitate de analiză care depășește abordarea tradițională. Acest lucru necesită ca compania să se întrebe nu numai despre beneficiile pe care le aduce clientului, ci și despre ce surse poate genera profituri de-a lungul lanțului valoric. O companie trebuie să se ocupe de dimensiunile eficienței și eficienței în activitatea sa, care, în cele din urmă, determină avantajul său comparativ competitiv. Acest lucru poate fi apărut atât din punct de vedere comercial, cât și în ceea ce privește poziția concurențială atinsă. Determinarea unui model de afaceri continuă să reunească perspectivele clienților și ale corporației prin obiectivul general de a genera și a asigura un avantaj competitiv. O dimensiune esențială în determinarea unui model de afaceri este inovația, iar clientul rămâne punctul principal de referință pentru aceasta.

Cuvinte cheie: modele de business bancar, durabilitate bancară, reglementare financiar-bancară, stabilitate financiară, tehnică și practică bancară, criză financiară, identificarea și evaluarea riscurilor.

Key words: banking business models, banking sustainability, financial-banking regulation, financial stability, banking technique and practice, financial crisis, risk identification and assessment.

Introducere

În ultimii ani, tema durabilității în contextele producției și-a asumat un rol primordial în agendele politice ale multor state și ale opiniei publice, aceasta din urmă fiind din ce în ce mai sensibilă la angajamentul companiilor în această problemă. Ca răspuns la această presiune, companiile producătoare au reacționat introducând noi căi de sustenabilitate în procesele lor de producție și au crescut nivelul de comunicare a acestor practici către clienți și părți interesate. Pentru a aborda aceste provocări, tema modelelor de afaceri durabile, ca instrumente pentru a reprezenta sustenabilitatea în cadrul propunerii de valoare a companiilor, a devenit extrem de răspândită în literatura academică. Modelul de afaceri reprezintă valoarea pe care o companie promite să o livreze clienților dacă aleg să își achiziționeze produsul. Durabilitatea, dacă este corect introdusă și comunicată, poate schimba această propunere de valoare și poate diferenția produsul sau marca de concurență [1].

Sustenabilitatea a devenit una dintre provocările băncilor actuale. Deoarece modelele de afaceri durabile sunt responsabile pentru mediu și societate, împreună cu generarea de beneficii economice, acestea reprezintă o abordare atractivă a durabilității. Modelele de afaceri durabile oferă băncilor și avantaje competitive, precum creșterea reputației mărcii și reducerea costurilor. Cu toate acestea, nu este prezentat niciun cadru pentru a evalua sustenabilitatea modelelor de afaceri bancare.

În cadrul acestei lucrări vom încerca să prezentăm viziuni asupra conceptului de bancă durabilă prin dezvoltarea unui cadru bazat pe performanța diferitelor modele de business pe care le implimentează băncile comerciale. Activitățile bancare tradiționale, cum ar fi tranzacționarea cu valori mobiliare sau securitizarea, pot reduce riscul băncilor comerciale și pot oferi o abordare atractivă a finanțării durabile. Folosind metoda de evaluare a performanței unei bănci, studiul evaluează gradul de sustenabilitate al băncii din punctele de vedere ale diferitelor părți interesate.

Problematica modelului de business al băncilor (MBB) comerciale este una vastă, dat fiind complexitatea activității bancare, precum și contextul economico-financiar actual, definit pentru băncile comerciale din Republica Moldova printre alți factori care au influențat criza economico-financiară mondială

actuală, concomitent cu un proces de integrare bancară europeană. Din această perspectivă, sistemele complexe par uneori prea haotice pentru a mai putea recunoaște în ele un tipar, fiind chiar dificil de a construi șabloane universal valabile, de a determina anumiți factori și de a stabili gradul de influență a acestor factori asupra sistemelor.

Scopul acestui studiu este de a explora literatura despre modele de afaceri durabile și de a contribui prin implementarea unui model într-un caz operational. În ciuda marelui interes pentru subiect, există încă puține articole care aplică modele de afaceri formale în contexte operaționale. **Obiectivul principal** al acestei cercetări este de a înțelege modelele de business bancare actuale care susțin sustenabilitatea, susținute de diferite servicii de interes și neinteresate. Totodată ca obiectiv de dezvoltare a acestei cercetări este de a evalua aspectele teoretice și practice a modelului de business al băncilor comerciale și a căilor de perfecționare a acestuia în condițiile unui proces de integrare europeană, precum și cum afectează diversificarea activităților tradiționale ale băncilor comerciale durabilitatea acestora. Analiza a fost extinsă de importanța factorilor specifici din sfera activității bancare precum și a factorilor macroeconomici.

Metoda de cercetare

La baza acestei cercetări a stat metodologia de evaluare și supraveghere a activității băncilor în ceea ce privește modelul de business bancar ca impact asupra durabilității sectorului bancar, precum și unele analize, sondaje realizate, preluate de la unele bănci comerciale din țări europene.

Premisele lucrării

Modelul de business are mai multe fațete și este un concept complex. Este un concept relativ nou și nu a fost definit într-o variantă mai detaliată în bănci, dar după cum se știe este utilizat pe scară largă atât de cercetători și analiștii financiari atunci când evaluează băncile. În această studiu ne propunem de a defini importanța modelului de business bancar.

Ce este un model de afaceri? Prin definiție, modelul de afaceri este planul implementat de o companie pentru a genera venituri și a obține profit din operațiuni. Modelul de afaceri este văzut și ca o serie de relații care participă la crearea valorii. Crearea valorii și grija pentru clienți sau beneficiari este anume acel lucru care diferențiază modelele de afaceri orientate în principal pe piață de cele care urmăresc scopuri societale și culturale.

În literatura economică actuală putem găsi mai multe definiții ale termenului „proces de business”, sintetizate în tabelul 1.

Tablul 1. Abordarea conceptuală a noțiunii de „proces de business”

Autori	Definiții
Hammer M., Champy J.	Totalitatea acțiunilor în care la intrare se utilizează unul sau mai multe resurse, și ca urmare a acestei activități la ieșire, este creat un produs, ce reprezintă valoare pentru consumator.
Davenport T.	Mai multe etape interne (activități), pornind de la una sau mai multe intrări și terminând cu crearea de produse cerute de client, inclusiv satisfacerea costului, durabilitate și calitatea serviciilor .
Porter M. E	Totalitatea de acțiuni care produce un rezultat (produs sau serviciu) și care are o valoare pentru client .
Hammer M., Stanton S. A.	Totalitatea de sarcini de lucru ordonate în mod specific în timp și spațiu, cu indicarea începutului și sfârșitului, definirea precisă a intrărilor și ieșirilor.
Peppard J., Rowland P.	Serii logice de acțiuni interdependente care utilizează resursele companiei pentru a crea sau a primi în viitorul apropiat sau previzibil a unor ieșiri măsurabile, utile pentru clientul, cum ar fi un produs sau un serviciu.
David J. Teece	Activități echilibrate, interdependente, având o finalitate, care în baza unei anumite tehnologii transformă intrările în ieșiri, care reprezintă valoare pentru consumator.

Sursa [2]

La fel în Regulamentul privind cadrul de administrare a activității băncilor, aprobat prin Hotărârea Comitetului executiv al Băncii Naționale a Moldovei nr. 322 din 20.12.2018, *modelul de afaceri* este definit ca – totalitatea activităților desfășurate în baza unei strategii cu scopul atingerii performanței financiare. [3]

Prin urmare, stabilirea unui model de afaceri de bază este principala sarcină înainte de a începe căutarea unei finanțări externe. Aceasta descrie în scris și/sau grafic:

1. Cum viitoarea întreprindere din domeniul artei va vinde produse, servicii și va crea valori?
2. Cine vor fi beneficiarii și clienții?
3. Care vor fi sursele de generare a veniturilor? și
4. În ce mod aceasta își va atinge obiectivele strategice?

Există **diferite tipuri de modele de afaceri** pentru crearea unei afaceri în domeniul artei, fiecare dintre ele fiind unice. Unele modele sunt considerate **tradiționale**, adică afacerea este fizic prezentă (de ex. companie de dansuri, teatru sau galerie comercială). Uneori acestea se mai numesc „reale sau fizice”- descriind prezența fizică a clădirii sau a altei structuri în care este localizată afacerea și în care apare interacțiunea fizică cu clienții sau cumpărătorii.

Modelele „offline” mai includ: modele de afaceri colective, populare în rândul artiștilor care folosesc resursele în comun pentru a reduce costurile de regie;

modele de non-intermediere, când artiștii nu apelează la canalele de distribuție tradiționale și la intermediari (agent, producător, angrosist, agent bursier).

Altele se bazează pe **utilizarea tehnologiilor online sau mobile**. De exemplu: o platformă online pentru vânzarea lucrărilor de artă; model de abonare modele de difuzare în timp real al unui spectacol; modele freemium care oferă gratuit servicii online de bază și unul adițional - contra-plată. Este important de reținut că modelele online nu oferă posibilitatea de interacțiune fizică între antreprenor și utilizatorii online, prin urmare acestea cu siguranță influențează strategia generală de marketing și comunicare.

Modelele de afaceri pot fi simple sau complexe, în funcție de ideea inițială a antreprenorului, disponibilitatea resurselor și viziunea de dezvoltare ulterioară. Nu uitați niciodată că modelul de afaceri și planul de afaceri au două puncte centrale: *proiectarea venitului și pragul de rentabilitate*.

Prognozarea veniturilor afacerii este crucială. Mulți antreprenori se plâng de faptul că prognozarea corectă a veniturilor necesită foarte mult timp. Totuși, este necesar de reținut un lucru: investitorii nu vor contribui la afacerea dvs. dacă nu le veți putea oferi un set de prognoze bine gândit. De asemenea, o prognozare financiară corespunzătoare vă va ajuta să elaborați planuri operaționale și de dotare cu personal, care vor ajuta afacerea dvs. să devină una de succes. Pe scurt, pragul de rentabilitate este punctul în care costul sau cheltuielile și veniturile sunt egale. Stabilirea pragului de rentabilitate ajută întreprinderile să elaboreze planuri pentru nivelurile de producție pe care acestea trebuie să le mențină profitabile.

Dezvoltarea durabilă a entității constă în îngrijirea diverselor părți interesate interne și externe [4], în special efectul combinat asupra planetei, oamenilor și economiilor [4]. Prin urmare, Alianța Globală pentru Activități Bancare pe Valori (GABV) formulează o bancă durabilă ca furnizând servicii și produse care să satisfacă nevoile economiei și ale oamenilor [5]. Alianța Globală pentru Activități Bancare pe Valori (GABV) este o rețea de lideri bancari din întreaga lume angajată să promoveze schimbări pozitive în sectorul bancar. Obiectivul alianței este de a schimba sistemul bancar astfel încât să fie mai transparent, să susțină sustenabilitatea economică, socială și de mediu și să fie compus dintr-o gamă diversă de instituții bancare care deservească economia reală.

Instituțiile financiare au identificat în ultima vreme sustenabilitatea ca o parte semnificativă a proiectelor lor, demonstrând că serviciile bancare durabile pot fi un răspuns puternic la căderile financiare. Răspunsul la această provocare din sectorul bancar poate fi o schimbare de la preluarea și împrumuturile tradiționale către investiții bazate pe venituri din comisioane și servicii de comisioane, cum ar fi tranzacționarea, asigurările și administrarea activelor. O astfel de tranziție se concentrează pe avantajele diversificării.

O mulțime de cercetători subliniază importanța modelului de business și a diversificării activității pentru reducerea riscurilor și arată cum diversificarea activelor și veniturilor poate reduce riscul de insolvență al băncii [4]. În alte cazuri, cercetarea pune accentul pe concepții divergente ale diversificării ca instabilitate crescândă și comportamente anormale de asumare a riscurilor [4].

În cadrul acestei cercetări am încercat să ne referim la extinderea rapidă a discuției privind **activitatea bancară durabilă**, înțelegând ca furnizarea de servicii și produse „bune” care se așteaptă să răspundă nevoilor oamenilor și să protejeze mediul în timp ce obțin profit. Domeniul de aplicare al unei astfel de activități bancare este documentat de creșterea veniturilor fără dobânzi în operațiunile bancare. După criza financiară globală, se pot observa strategiile băncilor de reducere a modelului tradițional și așteptările prea mari rezultate din universalism.

Evaluarea performanței financiare față de performanțele sociale și de mediu s-a transformat într-un subiect fierbinte în ultimii ani. Există multe dovezi care demonstrează impactul pozitiv al performanței mediului corporativ asupra performanței financiare a corporației (de exemplu). În plus, Margolis și colab. precizează că performanța socială corporativă afectează pozitiv performanța financiară corporativă. Orlitzky și colab. și Friede și colab., pe baza revizuirii sistematice a literaturii, oferă dovezi care dezbat responsabilitatea socială și responsabilitatea de mediu crește performanța financiară. În ciuda beneficiilor, cum ar fi valorificarea reputației afacerii diferențierea mărcii, reducerea costurilor încurajează băncile să meargă către sustenabilitate, Wu și Shen consideră că îmbunătățirea performanței financiare este forța principală a băncilor pentru a deveni sustenabilă. În urma soluțiilor actuale din literatura de specialitate pentru tranziția bancară către sustenabilitate sunt furnizate. [4]

O privire asupra literaturii relevă proiecte de cercetare care consideră băncile durabile drept bănci care au fost responsabile pentru mediu și societate în centrul activității și misiunii lor. Evoluția activităților bancare durabile a început atunci când băncile s-au responsabilizat în fața societății și au apărut concepte precum *banca etică* și *responsabilitatea socială corporativă* (RSC). În literatură, de fapt, există trei abordări generale pentru ca băncile să treacă către durabilitate. [4]

În *prima abordare*, responsabilitatea socială a întreprinderilor este considerată o cale către o activitate bancară durabilă. Există multe articole în literatură care încurajează băncile să investească în *responsabilitatea socială corporativă* RSC, cum ar fi Belasri și colab. susțin că *responsabilitatea socială corporativă* are un impact pozitiv asupra eficienței băncii. În acest sens, rezultatele cercetării lui Nizam și colab., Maqbool și Zameer, Wu și colab. și Cornett, Erhemjamts și Tehranian explică faptul că există o relație pozitivă între activitățile RSC și performanța financiară a băncilor. Cu toate acestea, Oyewumi și colab. susțin că investițiile în RSC epuizează resursele financiare ale băncilor, prin urmare,

recomandarea ca băncile să își dezvăluie angajamentul față de activitățile RSC pentru a crește reputația băncilor, ceea ce va îmbunătăți performanța financiară a băncilor. [4]

În a *doua abordare*, băncile sunt încurajate să desfășoare activități care reduc în mod direct efectele dăunătoare asupra mediului, atenuează emisiile de carbon și protejează clima. Reducerea consumului de energie și apă și gestionarea deșeurilor, de exemplu, au fost sugerate pentru industria serviciilor, în special a sectorului bancar, pentru a-și putea reduce costurile și a prezenta o imagine bună a mărcii lor pe lângă îndeplinirea responsabilității lor de mediu [4].

A *treia abordare* și tendință din literatura de specialitate pentru atingerea obiectivelor de durabilitate pentru bănci este de a oferi produse care vor contribui la dezvoltarea durabilă. O astfel de cercetare recomandă băncilor să aibă propuneri de valoare care să ducă la atenuarea impactului climatic, adoptarea schimbărilor climatice, reducerea impactului asupra mediului, eliminarea foametei și a sărăciei, creșterea nivelului de alfabetizare, combaterea discriminării de gen etc.

Nwagwu detaliază activitățile durabile ale băncilor și contribuția acestora la obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD). El susține că politicile băncilor pot îndeplini 6 din 16 ODD care nu constituie sărăcie, foame zero, sănătate bună și bunăstare, educație de calitate, egalitate de gen și apă curată și infrastructură. Nwagwu afirmă că serviciile accesibile micro-împrumuturile și serviciile bancare mobile duc la mai puțină sărăcie, serviciile financiare accesibile fermierilor cresc randamentele și securitatea alimentară, ceea ce scade ulterior foamea. Serviciile pe care le oferă băncile, cum ar fi oportunitățile de economisire și asigurarea, permit reziliența gospodăriilor în gestionarea problemelor neașteptate de sănătate care contribuie la o bună sănătate și bunăstare ODD. Sprijinul financiar al băncilor în educație crește calitatea educației. Serviciile băncilor care împuternicesc *microcreditul femeilor și alfabetizarea financiară* contribuie la egalitatea de gen ODD. Nwagwu dezbate că băncile pot contribui la apa curată și infrastructura ODD prin acordarea de micro-împrumuturi și alte produse inovatoare autorităților publice pentru a face față apei sigure. O privire atentă asupra soluțiilor Nwagwu relevă faptul că serviciile și produsele pe care le oferă o bancă sunt principalele surse pe care se bazează băncile pentru a face față problemelor de durabilitate. [4]

Nizam și colab. studiind 713 bănci din 75 de țări din 2013 până în 2015, constată că accesarea finanțării de mediu îmbunătățește pozitiv performanța financiară a băncilor. Aceștia susțin că creșterea împrumuturilor și managementul calității rezultate din finanțarea de mediu sporesc performanța financiară. [4]

Pentru a oferi o mai bună înțelegere a tranziției bancare către sustenabilitate, Seyfang și Gilbert-Squires dezvoltă un cadru conceptual. Conform acestui cadru, intersecțiile dintre regimurile bancare și tranzițiile practicilor bancare, în primul

rând, ar trebui identificate și apoi ar trebui recunoscute constrângerile și obstacolele în calea activității bancare durabile pentru a facilita tranziția către sustenabilitate.

Yip și Bocken propun introducerea de arhetipuri de model de afaceri durabile pentru durabilitate. În primul rând, aceștia identifică *opt arhetipuri de modele de afaceri durabile* folosind literatura și interviurile cu experții care sunt: 1) maximizarea eficienței materialului și a energiei, 2) înlocuirea cu procese digitale, 3) încurajarea suficienței, 4) adoptarea unui rol de administrare, 5) valoare inclusivă crearea, 6) reamenajarea pentru societate / mediu, 7) reziliența în acordarea împrumuturilor, 8) produse financiare durabile. În pasul următor, au validat și testat receptivitatea clienților pentru arhetipuri. Potrivit rezultatelor lor, clienții primesc mai mult „substituit cu procesele digitale”, „adoptă un rol de administrare” și „încurajează arhetipurile de suficiență”. [4]

Rebai, Azaiez și Saidane au dezvoltat un indice așa-numitul indice de performanță a durabilității bancare (BSPI) pentru a evalua performanța durabilității în sectorul bancar. Conform acestui indice, bunăstarea mai multor părți interesate este vizată ca obiectiv al modelului. Acest indice consideră doar autoritățile de reglementare și societatea civilă drept principalii actori și ignoră pentru a evalua efectele activităților bancare asupra mediului. În acest model, autoritățile de reglementare prin determinarea normelor prudențiale se străduiesc să controleze riscul și să asigure stabilitatea sistemului financiar. Rebai și colab. cred că băncile sunt vocea societăților civile și joacă un rol mediator în conducerea celorlalte industrii către dezvoltarea durabilă. Raut, Cheikhrouhou și Kharat susțin că responsabilitatea socială corporativă nu reprezintă reprezentarea performanței durabilității. Prin urmare, ei dezvoltă un model de luare a deciziilor cu mai multe criterii pentru a evalua performanța durabilității în sectorul bancar. Prin încorporarea Balanced Scorecard, fuzzy Analytic Hierarchy Process (AHP) și fuzzy TOPSIS, Raut și colab. propune un model în patru dimensiuni pentru evaluarea performanței durabilității băncilor. În timp ce stabilitatea financiară, gestionarea relațiilor cu clienții, procesul de afaceri intern și sistemul de management ecologic constituie cele patru dimensiuni ale acestui model.

Pe de altă parte, modelele de business durabile MBD încorporează sustenabilitatea în propunerea de valoare a companiei și logica de creare a valorii. Conform lui Nosratabadi și colab., modelele de afaceri durabile constituie componente care interacțiunea dintre componente creează și oferă valori durabile pentru multi-părți interesate. MBD generează avantaje competitive companiilor și încorporează propunerea de valoare durabilă, crearea de valoare durabilă și procese de captare a valorii durabile pentru a aduce beneficii economice. În plus, Boons și Lüdeke-Freund credem că la proiectarea modelului financiar al unui MBD trebuie să se țină seama de impactul asupra mediului și al societății. În ciuda

impactului dovedit al performanței de mediu asupra performanței între diferite industrii și sectoare, rolul modelelor de afaceri durabile asupra performanțelor de mediu și financiare ale băncilor este slab înțeles. [4]

Având în vedere că riscul bancar poate fi o consecință a deciziilor greșite luate de manageri cu privire la nivelul riscului acceptat și poate rezulta din factorii de piață, pare rezonabil să presupunem că nivelul acestui risc în fiecare țară este afectat de aceleași categorii de factori, totuși cu intensitate diferită și cu un răspuns diferit al băncilor individuale sau al întregului sector bancar.

Acest fapt ne determină să stabilim un spectru de instrumente de evaluare a profitabilității pentru o bancă durabilă: în primul rând, pentru o varietate de părți interesate și, în al doilea rând, pentru criterii alternative între părțile interesate. În cele din urmă, prin combinarea tuturor părților evaluate ale diferitelor părți interesate, ar putea fi evaluat un grad total de satisfacție pentru fiecare bancă. Această evaluare ulterioară poate fi utilizată pentru a estima sustenabilitatea băncilor. Figura 1 prezintă caracteristicile unei varietăți de părți interesate într-o structură ierarhică utilizată pentru a evalua diferite aspecte ale sustenabilității băncilor.

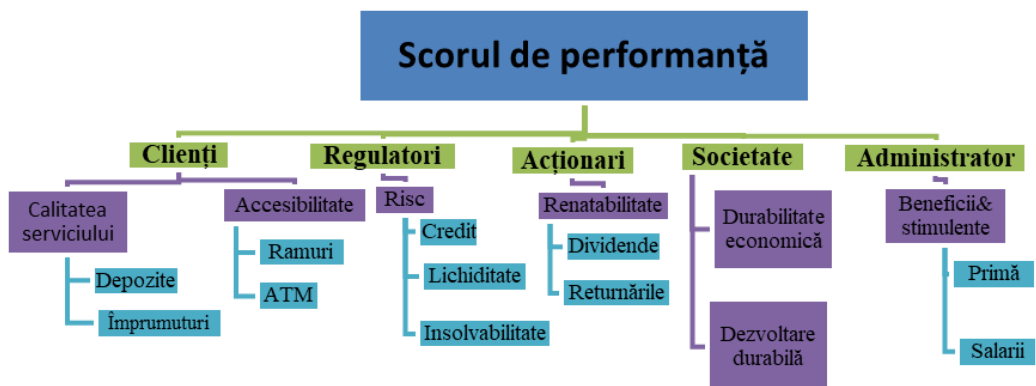

Figura 1. Cadrul ierarhic legat de o varietate de părți interesate din bănci. Sursă: studiu propriu bazat pe [4].

În general, îndeplinirea așteptărilor tuturor părților interesate este dificilă. Dificultatea constă în cea mai mare parte în complexitatea satisfacerii cerințelor contradictorii ale mai multor părți interesate. Împrumutații speră la credite la cel mai mic cost, în timp ce acest lucru afectează în mod dăunător profitul băncii. Deponenții caută rate ale dobânzii ridicate, ceea ce duce la o taxă puternică pentru bancă. Criza financiară mondială 2007–2008 a fost o criză de nesustenabilitate în care instituțiile financiare nu au echilibrat interesele diferitelor părți interesate, concentrându-se în principal pe beneficiile conducerii. Criza a provocat o reevaluare a activității durabile în sectorul bancar. Băncile trebuie să dezvolte o nouă perspectivă după criză. În literatura de specialitate, activitățile

bancare tradiționale sunt descrise ca finanțarea activelor cu pasive și a activităților netradiționale bazate pe comisioane și servicii de comisioane efectuate de bancă. Chronopoulos, Girardone și Nankervis oferă un studiu amplu privind evaluarea eficienței băncilor europene și indică faptul că diversificarea activităților bancare influențează pozitiv eficiența acestora. În plus, rezultate similare au fost observate în cercetările lor anterioare. În mod similar, Peng și colab. a examinat influența activității de bancasigare în Taiwan în 2004 și a subliniat că instituțiile financiare mai angajate în activități similare tindeau să crească performanța și să obțină beneficii mai mari. Studiul lor recunoaște că utilizarea unei strategii de bancasigare poate afecta eficiența băncii. În mod similar, folosind un eșantion de bănci comerciale americane în perioada 2001-2011, Filson și Olfati au demonstrat că diversificarea către asigurări și brokeraj (conform Legii Gramm-Leach-Bliley din 1999) oferă posibilitatea îmbunătățirii băncilor valori. Williams, pe de altă parte, susține că în sectorul bancar australian diversificarea veniturilor din dobânzi în activități netradiționale nu a generat niciun avantaj în anii 2002–2012. Mai mult, el subliniază că activitățile care nu generează venituri din dobânzi sunt mai periculoase decât operațiunile tradiționale. Băncile joacă rolul unor agenți speciali în procesul de durabilitate. Acestea joacă un rol esențial în toate formele de comerț și industrie prin finanțarea și transferul riscului [4].

Prin urmare, acest studiu vizează verificarea dacă și în ce măsură o mișcare către servicii bancare netradiționale poate afecta volatilitatea rezultatelor financiare și stabilitatea băncilor. Acest lucru este important pentru autoritățile de reglementare responsabile de menținerea siguranței și stabilității băncilor comerciale, pentru managerii cu interese substanțiale în bănci și pentru clienți din perspectiva relației băncii cu debitorul, care poate fi afectată de o volatilitate mai mare a profitului.

Pentru a estima eficiența băncii din punctul de vedere al managerilor, presupun că profitul și încurajarea sunt componente adecvate ale satisfacției managerilor. Din punctul de vedere al clienților, băncile sunt cel mai adesea evaluate ca furnizori de produse și servicii. În cele din urmă, există reguli care protejează participanții la sistemul financiar și asigură stabilitatea întregului sistem financiar. Pentru a atinge aceste obiective, autoritățile de reglementare controlează riscurile (riscul de neplată, riscul de lichiditate și riscul de credit) ca măsură elementară a performanței băncilor. Combinând toate rezultatele cotate ale diferitelor părți interesate, o satisfacție universală pentru o bancă poate fi considerată durabilitatea băncilor. Nu există multe lucrări în literatura de specialitate despre impactul diversificării activităților băncii asupra durabilității acesteia. Prin urmare, acest domeniu de cercetare prezintă multe aspecte noi, luând în considerare problema care nu a fost identificată până acum.

Principalul subiect al activității privind durabilitatea în sectorul bancar este impactul calității activelor asupra durabilității băncii. În special, Cooper, Jackson și Patterson subliniază că un portofoliu de credite slab influențează negativ sustenabilitatea băncilor. Pe de altă parte, există elemente care măsoară efectul inversării, și anume importanța durabilității băncii pentru performanța sa financiară [4].

Ipoteza 1(H1). *O creștere a diversificării activităților băncii generează o creștere a durabilității.*

Din punct de vedere al țărilor europene, criza în curs a zonei euro are implicații cruciale pentru grupurile financiare europene care își desfășoară activitatea în țările din Europa Centrală și de Est. Criza financiară mondială a afectat țările din Europa Centrală și de Est în momentul integrării financiare relativ puternice cu economiile foarte dezvoltate. Cu toate acestea, având în vedere diferite modele și dezvoltarea piețelor lor financiare, vulnerabilitatea lor la șocurile externe a fost, de asemenea, diferită. O valoare durabilă duce la rezultate financiare pozitive ale băncilor în timpul crizei financiare. După cum au subliniat Stankeviciene și Nikonorova, numărul băncilor din Uniunea Europeană care implementează o strategie de dezvoltare durabilă crește în mod sistematic pentru a evita o încetinire economică în timpul crizei. Cred că cercetările care vizează descoperirea mecanismelor pieței care cauzează riscul bancar vor identifica noi canale de transmisie a crizelor și vor permite dezvoltarea indicatorilor de avertizare timpurie. Astfel se așteaptă un impact mai puternic între diversificarea activităților băncii și sustenabilitatea acestora în țările dezvoltate.

Ipoteza 2 (H2). *Diversificarea ridicată a activităților băncii duce la o durabilitate mai mare a băncii în țările dezvoltate din Europa.*

Ultimele decenii au fost o perioadă de schimbări pe piața financiară, determinată de o concurență puternică în condițiile globalizării și dereglementării. Procesul de dereglementare a redus barierele din calea accesului pe piață și a dat posibilitatea de a înființa noi instituții competitive. Băncile, pierzându-și poziția privilegiată, au început să lupte pentru un avantaj competitiv dezvoltând noi modalități, adesea netradiționale, de a genera venituri. Pentru a-și crește veniturile, băncile și-au sporit activitatea pe piața activelor în afara bilanțului.

Pornind de la modelele de afaceri identificate de bănci, în conformitate cu criteriile prezentate de Autoritatea Bancară Europeană ABE. Mecanismul unic de supraveghere (MSU) a fost instituit ca primul pilon al Uniunea bancară europeană, alături de Mecanismul unic de rezoluție (SRM) și Schema europeană de asigurare a depozitelor (EDIS). Cei trei piloni rămân pe fundamentul unic de reguli, care se aplică tuturor țărilor UE. Supravegherea bancară europeană își propune să contribuie la siguranța și temeinicia instituțiile de credit și stabilitatea sistemului

financiar prin asigurarea acelei activități bancare supravegherea în întreaga zonă euro are un standard ridicat și este aplicată în mod constant toate băncile.

Recent (22 septembrie 2020) Banca Națională a Moldovei (BNM) și Banca Centrală Europeană (BCE) a semnat Memorandumul de înțelegere și se referă la cooperarea și asigurarea unui schimb eficient de informații în domeniul supravegherii bancare. O astfel de cooperare este esențială pentru a promova integritatea, stabilitatea și eficacitatea instituțiilor supravegheate atât de BNM, cât și de BCE. Semnarea Memorandumului de înțelegere cu BCE reprezintă o realizare semnificativă orientată spre fortificarea capacității de supraveghere bancară a BNM, precum și o confirmare concludentă a implementării obiectivelor comune stabilite de către țara noastră și Uniunea Europeană în Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. Astfel, BNM continuă procesul de reformare a sectorului bancar din țara noastră, aplicând consecvent cele mai bune practici europene și internaționale.

Încheierea acestui memorandum a devenit posibilă după ce în anul 2018 Autoritatea Bancară Europeană a evaluat pozitiv regimul de confidențialitate aplicat de Republica Moldova în domeniul supravegherii bancare, ceea ce facilitează schimbul de informații dintre BNM și autoritățile de supraveghere bancară din Uniunea Europeană.

Echipele formate din supraveghetori din cadrul Băncii Centrale Europene și autoritățile naționale competente (așa-numitele echipe comune de supraveghere (JST)) evaluează și măsoară în mod regulat riscurile pentru instituțiile semnificative ale MSU. Supraveghetorii efectuează această revizuire și evaluare periodică pentru a determina dacă băncile respectă legile europene relevante, orientările și așteptările de supraveghere. Supraveghetorii fac acest lucru prin efectuarea procesului de revizuire și evaluare a supravegherii sau SREP, care este esențial pentru supravegherea bancară europeană.

Banca Națională a Moldovei a aprobat Metodologia de supraveghere și evaluare a activității băncilor, grație căreia sunt transpuse standardele internaționale și cele mai bune practici în domeniul supravegherii sectorului bancar. Aprobarea metodologiei este parte a procesului de reformare a cadrului autohton de supraveghere bancară și reprezintă un pas fundamental în implementarea unui proces de supraveghere bazată pe risc, orientat spre viitor, cu utilizarea raționamentului profesional. Aceasta va permite aplicarea unei abordări de ansamblu, prin depistarea timpurie a deficiențelor și a riscurilor băncilor, care va contribui la eficientizarea supravegherii și asigurarea viabilității și stabilității sectorului bancar.

Metodologia se bazează pe prevederile Ghidului privind procedurile și metodologiile comune pentru procesul de supraveghere și evaluare (SREP), elaborat și aprobat de Autoritatea Bancară Europeană (EBA/GL/2014/13 din

19.12.2014), care este utilizat de toate autoritățile de supraveghere din țările UE, astfel fiind asigurată convergența între standardele de supraveghere utilizate de către BNM și cele utilizate în Uniunea Europeană. [6]

Metodologia stabilește principiile și procedurile de funcționare a procesului de supraveghere și evaluare a activității băncilor, care este desfășurat anual de către Banca Națională a Moldovei. **SREP se bazează, în principal, pe analiza modelului de afaceri al băncii**, a cadrului de administrare a activității, a mecanismelor de control intern, a riscurilor prezente și eventuale, precum și a lichidității și adecvării capitalului băncii, care se finalizează cu determinarea viabilității băncii. Totodată, metodologia oferă orientări practice cu privire la aplicarea măsurilor de supraveghere necesare pentru remedierea deficiențelor depistate.

SREP evaluează modul în care o bancă tratează riscurile sale și elementele care i-ar putea afecta în mod negativ capitalul sau lichiditatea, acum sau în viitor. Acest proces determină locul în care se află o bancă în ceea ce privește cerințele de capital și lichiditate, precum și adecvarea acordurilor sale interne și a controalelor de risc.

SREP are trei rezultate principale: [6]

- ✓ evaluare holistică, orientată spre viitor, a viabilității generale a instituției;
- ✓ emiterea unei decizii care solicită - acolo unde este necesar - băncile să își îndeplinească cerințele de capital / lichiditate și să pună în aplicare alte măsuri de supraveghere;
- ✓ o contribuție la determinarea nivelului minim de angajament de supraveghere pentru o anumită instituție ca parte a următorului program de examinare a supravegherii (SEP).

MUS SREP se bazează pe patru elemente: [6]

- un model de de business și o evaluare a profitabilității;
- o evaluare internă a guvernantei și gestionării riscurilor;
- evaluare a riscurilor pentru capital;
- evaluare a riscurilor pentru lichiditate și finanțare pe bază specifică de risc.

În special, analiza modelului de afaceri (BMA) vizează evaluarea capacității unei bănci de a obține profituri satisfăcătoare pe termen scurt (într-un orizont de 12 luni) și durabilitate pe termen mediu (pe un orizont de 3 ani). Pe baza scorului final atribuit modelului de afaceri al unei bănci, organismul de supraveghere poate solicita unei bănci să își ajusteze baza de capital, lichiditatea și alte aspecte. Mai mult ca atât, ABE recunoaște principiul proporționalității prin clasificarea instituțiilor (în patru categorii distincte) în funcție de:

- relevanța sistemică;
- dimensiune;
- complexitatea organizațională;
- activitate transfrontalieră.

Clasificarea băncilor			
Monitorizarea indicatorilor cheie			
Analiza modelului de afaceri	Evaluarea guvernantei interne și a procedurilor de control la nivelul băncii	Evaluarea riscurilor de capital	Evaluarea riscurilor de lichiditate și finanțare
		Evaluarea riscurilor inerente și a procedurilor de control	Evaluarea riscurilor inerente și a procedurilor de control
		Stabilirea cerințelor de fonduri proprii și a simulărilor de criză	Stabilirea cerințelor de lichiditate și a simulărilor de criză
		Evaluarea adecvării capitalului	Evaluarea adecvării lichidității
Evaluarea generală SREP			
Aplicarea măsurilor de supraveghere			
Măsuri cantitative de capital	Măsuri cantitative de lichiditate	Alte măsuri de supraveghere sau intervenție timpurie	

Figura 2. Prezentarea activităților SREP [7]

Evaluarea modelului de afaceri al unei bănci este împărțită în trei părți [7]: i) viabilitatea modelului de afaceri, ii) sustenabilitatea modelului de afaceri și iii) sustenabilitatea modelului de afaceri pe tot parcursul ciclului. Modelul de business al unei bănci poate fi afectat și, în consecință, capacitatea sa de a genera profituri și creștere poate fi afectată negativ, nu din cauza unui risc special, ci din cauza naturii pure a modelului de afaceri al instituției. Riscul apariției unor astfel de scenarii se numește „risc de model de afaceri”. Acest rezultat poate fi rezultatul unor factori din cadrul instituției respective (de exemplu, proiectarea ineficientă sau stabilirea prețurilor pentru produsele cheie, ținte inadecvate, dependența de o strategie nerealistă, concentrații excesive de risc, structuri de finanțare și de capital slabe sau capacități insuficiente de execuție), dar poate rezulta și din factori externi (de exemplu, un mediu economic provocator sau un peisaj competitiv modificat).

Viabilitatea modelului de afaceri este capacitatea de a genera randamente acceptabile dintr-o perspectivă de supraveghere în următoarele 12 luni. Sustenabilitatea modelului de afaceri este un concept mai orientat spre viitor, care se referă la capacitatea unei instituții de a genera randamente acceptabile dintr-o perspectivă de supraveghere pe o perioadă de trei ani și printr-un întreg ciclu (peste trei ani). Dintr-o perspectivă de supraveghere, este mai important ca randamentele să fie realizate printr-o structură adecvată de finanțare și capital și un apetit adecvat pentru riscuri, printr-un ciclu economic și economic complet.

Evaluarea modelului de afaceri (BMA) vizează crearea unei înțelegeri solide a funcționării instituției. Oferă informații despre vulnerabilitățile cheie ale unei instituții pe o bază de perspectivă. Identificarea vulnerabilităților-cheie va contribui

probabil la identificarea riscurilor specifice pentru solvabilitate și lichiditate care sunt semnificative pentru instituție și, prin urmare, ar trebui să sprijine evaluarea altor elemente SREP.

În efectuarea unui BMA, JST trebuie să: [6]

- să identifice materialitatea domeniilor de activitate (linii / produse de afaceri sau diviziuni dacă rentabilitatea și previziunile liniei de activitate nu sunt disponibile imediat);
- să evalueze viabilitatea liniilor de afaceri ale instituției, în comparație cu concurenții săi;
- să evalueze sustenabilitatea acelor linii de afaceri printr-un întreg ciclu economic

În urma identificării modelului de business, băncile i-au în considerare principalii factori exogeni și endogeni care influențează succesul modelului de afaceri, inclusiv cele mai importante linii de activitate din punctul de vedere al viabilității modelului de afaceri și care prezintă cea mai mare probabilitate de creștere a expunerii băncii la vulnerabilitățile existente sau viitoare. Totodată modelul de afaceri durabile ale băncilor trebuie să se bazeze pe ipoteze strategice cu caracter plauzibil privind mediul de afaceri și pe strategii de afaceri care trebuie să aibă un caracter sustenabil. La fel viabilitatea modelului de afaceri constă în capacitatea băncii de a genera venituri acceptabile în următoarele 12 luni. Sustenabilitatea strategiei vizează capacitatea băncii de a genera venituri pe o perioadă anticipativă de cel puțin 3 ani conform planurilor strategice și se determină pe baza performanței financiare previzionate, precum și pe baza nivelului de risc al strategiei de afaceri și a probabilității de succes aferente, în funcție de capacitățile de execuție ale băncii.

Concluzii

Recunoașterea responsabilității pentru mediu și societate în timp ce obține profit, stimulând afacerea să fie mai inovatoare în gestionarea resurselor și crearea de valoare. Crearea unei valori care să poată dezlănțui oportunități de a atinge beneficiul de mediu și de a oferi bani este foarte provocatoare pentru companii. Deoarece țările europene, care conduc la sustenabilitate, au un sistem financiar foarte sofisticat, evaluarea nivelului de sustenabilitate al băncilor lor este esențială. Prin urmare, obiectivul principal al studiului actual a fost de a evalua performanța de durabilitate a băncilor. Constatările studiului actual oferă îndrumări pentru managerii din industria bancară pentru a concepe un model de business durabil în care toate tendințele și comportamentul fiecărei componente să poată fi monitorizate și ajustate în ceea ce privește efectul lor asupra performanței durabile a băncilor. Anterior, aspectul financiar al unui model de afaceri era singurul criteriu pentru a evalua eficacitatea și eficiența modelului de afaceri al băncilor. Aceste

modele nu au reușit să ofere o imagine de ansamblu cuprinzătoare asupra proceselor de creare a valorii și de livrare a valorii.

Deși industria bancară este o industrie maturizată, iar sistemele bancare sunt aproape similare în întreaga lume, o generalizare a constatărilor este dificilă, deoarece accesul la datele colectate de la bănci din fiecare țară este destul de anevoiosă și complicată. Pe de altă parte, acest studiu oferă o bază teoretică pentru studii viitoare în vederea dezvoltării unor modele de afaceri durabile pentru sectoarele bancare. Prin urmare, se recomandă pentru viitoarele studii să proiecteze un model de afaceri bancar durabil pe baza modelului acestui studiu.

BIBLIOGRAFIE

1. MDPI is a pioneer in scholarly. 1996. Fernando E, ș.a, Sustainability Transition in Industry 4.0 and Smart Manufacturing with the Triple-Layered Business Model Canvas. [Online] Published: 18 March 2020, Available at: <http://www.mdpi.com/2071-1050/12/6/2364> [Accesat 10.11.2020]
2. Repozitoriul Instituțional Open Research Archive (ORA) USARB, Gănescu C, Postolache V, Optimizarea modelului de afaceri în cadrul băncii [Online] Published: 2018, Available at: <http://www.dspace.usarb.md:8080/xmlui/handle/123456789/4153>, [Accesat 08.11.2020]
3. Regulamentul privind cadrul de administrare a activității băncilor, aprobat prin Hotărârea Comitetului executiv al Băncii Naționale a Moldovei nr. 322 din 20.12.2018
4. MDPI is a pioneer in scholarly. 1996. Karkowska R., Business Model as a Concept of Sustainability in the Banking Sector [Online] Published: 22 december 2019, Available at: <http://www.https://doi.org/10.3390/su12010111>[Accesat 12.11.2020]
5. The Global Alliance for Banking on Values (GABV) [Online] Available at: <http://www.gabv.org/>[Accesat 07.11.2020]
6. Ghidul privind procedurile și metodologiile comune pentru procesul de supraveghere și evaluare (SREP), elaborat și aprobat de Autoritatea Bancară Europeană (EBA/GL/2014/13 din 19.12.2014), [Online] Available at: https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/srep/srep_2019/html/methodology.en.html#toc28[Accesat 07.11.2020]
7. Metodologia de supraveghere și evaluare a activității băncilor, aprobată de către Banca Națională a Moldovei prin hotărârea nr. 63 din 28 februarie 2019.

3.3. PRACTICI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE A MODELELOR DE AFACERI ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII DURABILE

Natalia GAVRILAȘ

Introducere.

Astăzi, problema protejării mediului înconjurător la nivel global a devenit tot mai stringentă și mai abordată de marile puteri ale lumii. Este nevoie de trezire și acționare a omenirii în vederea soluționării încălzirii globale, risipirea resurselor naturale, îndeosebi a celor neregenerabile, defrișării pădurilor, poluarea aerului, solului și a apei. În goana dezvoltării globale, impactul negativ asupra mediului se resimte tot mai mult, prin creșterea de la an la an a perioadei secetoase, lipsa iernilor de odinioară cu temperaturi scăzute și multă zăpadă, creșterea numărului de ploi torențiale, care produc pagube majore. Astfel lipsa unui control asupra degradării mediului înconjurător, va costa scump generațiile viitoare, în cazul în care nu vom găsi și implementa cât mai curând soluții viabile pentru protejarea planetei Pământ.

Dezvoltare durabilă – afacere durabilă.

Omenirea a înțeles că resursele planetei nu sunt inepuizabile, iar viitorul ei este pus în pericol în cazul în care nu se vor întreprinde acțiuni în soluționarea acestor probleme. În contextual dat, a apărut un concept nou și a nume **dezvoltarea durabilă**, care implică protecția mediului, dezvoltarea economică și echitatea socială. Autorul acestui concept este Barbara Word, fondatorul Institutului Internațional pentru Mediu și Dezvoltare, iar o definiție pentru dezvoltarea durabilă a fost oferită în 1987 de [Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare](#) (WCED) în raportul „*Viitorul nostru comun*”, cunoscut și sub numele de [Raportul Brundtland](#): „*Dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi*” [2].

Din punct de vedere economic, punctele cheie ale dezvoltării durabile sunt reprezentate de reducerea poluării mediului și productivitatea resurselor naturale, adică mai multe bunuri și servicii pe unitatea de natură consumată. Prin urmare, dezvoltarea durabilă implică reducerea consumului de resurse naturale, reducerea la minimum a impactului provocat de om asupra mediului prin utilizarea unor tehnologii de producție mai avansate de economisire a acestor resurse. În această ordine de idei apare un alt concept și anume **afacere durabilă**, care presupune maximizarea efectelor pozitive și minimizarea impactului negativ asupra mediului înconjurător, societății și omenirii. O altă explicație a acestui concept este de „a face mai mult cu mai puțin”, promovând astfel utilizarea resurselor proprii, reducerea

deșeurilor prin reutilizarea lor [1]. O afacere durabilă este una în care rentabilitatea, preocuparea pentru mediu și angajamentul social sunt în armonie. Anume afacerea durabilă va constitui noul model de business în viitor.

Studii evolutive ale modelelor de afacere durabilă. Corporate Knights, este o firmă canadiană de cercetare ce efectuează în fiecare an un studiu al organizațiilor din toată lumea, care contribuie cel mai mult la adoptarea practicilor de afaceri durabile. Lansat pentru prima dată în 2005, clasamentul se concentrează pe companiile cotate la bursă, cu un venit minim de 1 miliard de dolari. Acest clasament include primele 100 de companii ce au acumulat punctajul maxim și apare anual în jurnalul Corporate Knights Global 100. La baza cercetării stau 21 de indicatori de performanță, clasificați în 4 categorii:

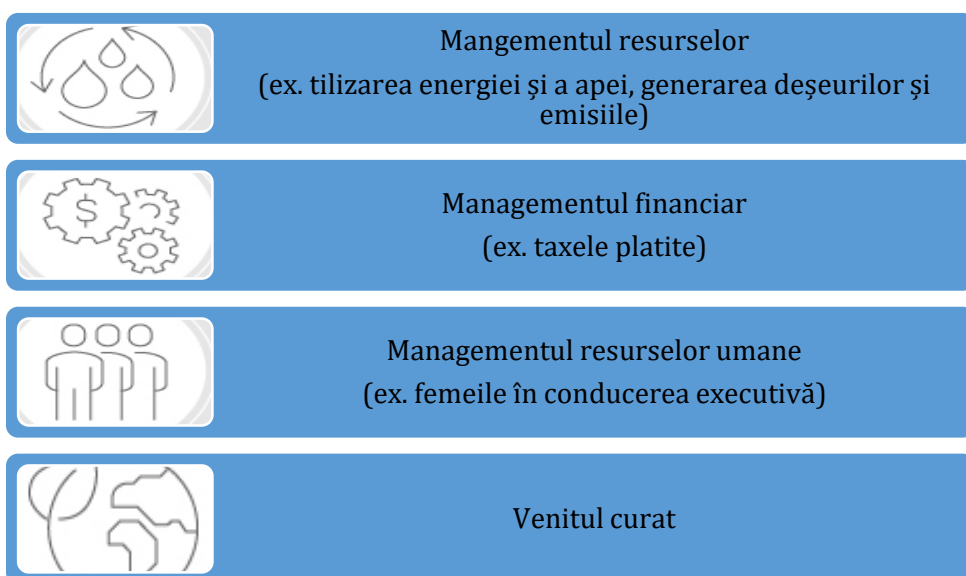

Figura1. Categoriile indicatorilor de performanță, conform Corporate Knights.

Sursa: [5]

În topul clasamentului din acest an se regăsește furnizorul de energie regenerabilă **Orsted**, cu sediul în Danemarca. Compania Orsted este prima companie de electricitate care a obținut locul de frunte în clasament, aceasta a urcat 69 poziții față de anul 2018, totul datorită modului în care și-a reinventat modelul de afaceri în ultimul deceniu. Cu doar 10 ani în urmă, compania funcționa 85% pe bază de combustibili fosili și doar 15% pe bază de energie regenerabilă. Astăzi, Orsted a reușit să inverseze aceste proporții. Toby Heaps, cofondator și directorul executiv al Corporate Knights spune că gigantul Orsted și-a reînnoit complet activitatea de bază, pornind de la un utilizator intens în cărbune și ajungând până la aproape un furnizor de energie regenerabilă pur pură. Compania datorează

transformarea sa dramatică cererii societății pentru energie verde și își propune să fie neutră în carbon până în 2025 [6].

Tabelul nr.1. Clasamentul primilor 10 companii conform studiului elaborat de Corporate Knights, 2020

Clasament 2020	Clasament 2019	Compania	Categorie	Țara	Punctaj
1	4	Orsted A/S	Puterea comerțului	Danemarca	85%
2	1	Chr. Hansen Holding A/S	Alimente și alți agenți chimici	Danemarca	84%
3	3	Neste Oyj	Rafinării de petrol	Finlanda	84%
4	14	Cisco Systems Inc	Echipamente de comunicații	Statele Unite	84%
5	48	Autodesk Inc	Software	Statele Unite	83%
6	58	Novozymes A/S	Produse chimice de specialitate și performanță	Danemarca	83%
7	35	ING Groep NV	Bănci	Norvegia	83%
8	-	Enel SpA	Puterea comerțului	Italia	82%
9	8	Banco do Brasil SA	Bănci	Brazilia	82%
10	-	Algonquin Power & Utilities Corp	Utilități electrice	Canada	81%

Sursa:[6]

Din datele tabelului se observă că anul trecut în topul clasamentului se afla tot o companie daneză și anume Holdingul Chr. Hansen. Această companie de științe biologice folosește „bacterii bune” în producția de alimente pentru a conserva alimentele și a reduce risipa lor. De asemenea oferă mijloace naturale pentru protejarea plantelor și reducerea dependenței excesive de antibiotice în creșterea animalelor. Anul acesta a coborât o poziție, diferența fiind nesemnificativă de doar 1%. Pe locul 3, doi ani consecutivi s-a clasat compania nordică Neste Oyi, un gigant rafinator finlandez de petrol, care a trecut de la rafinarea țițeiului la utilizarea deșeurilor de gătit și a altor materiale pe bază de bio. Pe locul 4 s-a clasat compania americană de tehnologie Cisco Systems Inc., care a înaintat cu 10 poziții față de anul 2019, datorită veniturilor curate de peste 25 miliarde de dolari din produsele cu atribute de bază ale mediului. Un rezultat foarte bun l-a obținut și grupul american

de software Autodesk, care a ocupat locul cinci, urcând cu 43 de poziții comparativ cu clasamentul din 2019. În prezent această companie folosește 99% energie regenerabilă pentru a-și rula platformele cloud, care ajută la construirea clădirilor verzi, la reducerea materialelor în ciclurile de viață ale producției și la susținerea unor designuri mai bune pentru economie circulară. După cum se observă, lupta este foarte strânsă și pentru următoarele cinci poziții din clasament, punctajul variind cu unul sau două puncte procentuale [6].

Modelul de afacere durabilă a companiei Patagonia.

Chiar dacă nu se regăsește în clasamentul efectuat de Corporate Knights, **Compania Patagonia** oricum este un exemplu bun de urmat pentru cei ce-și doresc să dezvolte o afacere durabilă, fiind una dintre cele mai sustenabile mărci de îmbrăcăminte sport și exterior. Patagonia este o companie americană fondată de Yvon Chouinard în 1973 ce își are sediul în Ventura, California. Patagonia se străduiește să fie o afacere ecologică de mai bine de douăzeci de ani. Un procent din veniturile lor se îndreaptă către organizații de mediu, organizații caritabile non-profit axate pe conservare și durabilitate, care lucrează pentru a apăra aerul, pământul și apa din întreaga lume.

În 2016, Patagonia a dus această inițiativă la nivelul următor și s-a angajat să contribuie cu 100% din vânzările de vinerea neagră către organizațiile ecologice, în valoare totală de 10 milioane de dolari. De asemenea, se implică în organizarea atelierelor în care consumatorii învață cum să-și repare propriile îmbrăcăminte și bunuri sau demonstrează cum sunt reparate. Încurajează călătoriile durabile organizând anual în luna iunie, un eveniment unde angajații lor iubitori de biciclete se reunesc și sărbătoresc. Patagonia folosește materiale ecologice și are politici bune pentru auditarea furnizorilor din lanțul său de aprovizionare. În 2019, președintele companiei, Rose Marcario a anunțat că marca de îmbrăcăminte de exterior tinde să fie complet neutră din punctul de vedere al emisiilor de CO2 până în 2025. Patagonia va încerca să aibă un ciclu de producție complet durabil până la acel moment. Va fi folosită energia solară și vor respecta standarde stricte în ceea ce privește materialele de producție și utilizarea materiilor prime [7].

Modelul de afacere durabilă Compania Subaru.

Producătorul japonez de automobile Subaru este un gigant al durabilității. Tom Doll, președintele și directorul executiv al companiei Subaru spune că: *este responsabilitatea noastră personală să protejăm minunile naturale ale Pământului și să îi încurajăm pe comercianții cu amănuntul și clienții noștri să se angajeze în practici de mediu inteligente*". În anul 2008, fabrica de asamblare Subaru din Lafayette a implementat politici durabile, devenind astfel primul producător auto care a obținut starea zero a depozitului de deșeuri, astfel 100% din deșeurile de fabricație sunt fie reciclate, fie transformate în energie electrică. Subaru nu produce mașini electrice, singura intrare pe piața este modelul hibrid. Cu toate acestea,

datorită inițiativelor sale de durabilitate îndelungate și a dorinței sale de a învăța alte companii cum să își curețe operațiunile, Subaru este un lider în producția ecologică,

Drumul către depozitul de deșeuri zero pentru Subaru nu a fost unul simplu, deoarece nu a existat o cale magică, care să ducă compania acolo unde este acum fără eforturi din partea tuturor colaboratorilor, ci mai degrabă „1000 de idei grozave” puse în aplicare. Majoritatea acestor mii de idei grozave nu au venit neapărat de sus în jos, ci au fost generate prin împuternicirea angajaților săi să vină cu soluții, deoarece ascultarea oamenilor care își fac bine meseria este o parte a filosofiei promovate în compania Subaru.

Una dintre metodele pe care Subaru le folosește pentru a-și gestiona deșeurile este urmărirea meticuloasă a deșeurilor sale, aproape în timp real, cu containere codate în bare, care sunt legate de locații specifice din cadrul fabricilor. Aceste containere sunt cântărite și tabelate pentru a păstra cantitatea de deșeuri provenite de la fiecare stație de asamblare. Anumite articole, precum ambalajul pentru motoare, care provin de la fabrica Subaru din Japonia, sunt trimise înapoi pentru a fi refolosite de mai multe ori, ceea ce ajunge să economisească nu numai deșeuri materiale, ci și să economisească și milioane de dolari.

Subaru din Indiana estimează că, deși poate costa aproximativ 7,5 milioane de dolari în fiecare an pentru gestionarea programului său de depozitare zero, compania obține beneficii financiare de aproximativ 11,5 milioane de dolari, deci în mod clar este în câștig. Pe lângă faptul că este o fabrică progresivă de asamblare auto din interior, Subaru of America este, de asemenea, destul de responsabilă din exterior, deoarece este singura fabrică din SUA care a fost desemnată de către Federația Națională de viață sălbatică, ca habitat de curte sălbatică cu un teren de 800 de acri, în care găzduiește o varietate de animale sălbatice, inclusiv cerbi, vulturi cheli, castori, stârc albastru, găște canadiene, coioți și multe altele. Faptul că gigantul Subaru iubește pământul, o dovedește și numeroasele proiecte încheiate cu:

- Fundația Națională a Pădurilor pentru a ajuta la replantarea a 500.000 de copaci în zonele devastate de incendiile din California;
- Bucătăria Curată, pentru reducerea deșeurilor. Linia de produse reutilizabile a companiei Bucătăria Curată, este prezentată la evenimentele Subaru pentru a ajuta educația consumatorilor cu privire la impactul produselor de unică folosință.
- Fundația Parcului Național. Subaru este unul dintre cei mai parteneri caritabili ai Fundației, investind peste 20 de milioane de dolari în sprijin în 2013. Parteneriatul cu Fundația Parcului Național include finanțare pentru reducerea deșeurilor, operațiuni de reciclare, compostare, educație publică, donații de vehicule și informarea vizitatorilor [8, 9, 10].

Modelul de afacere durabilă a Organizației Too good to go.

Această organizație a fost fondată în Danemarca în 2015 de către Brian Christensen și alții. Iar aplicația a fost cofondată de două țări mari, precum Franța și Marea Britanie, autorii fiind Lucie Basch, Chris Wilson și Jamie Crummie. Lansarea acestei aplicații a avut loc cu un an mai târziu, în 2016 în Elveția.

Misiunea acestei organizații este de a combate risipa de alimente, care costă în Marea Britanie 14 miliarde de lire sterline în fiecare an și ar putea reduce emisiile globale cu 8% dacă oamenii ar înceta să mai irosească alimente. Aplicația, care poate fi descărcată și pe telefonul mobil, permite oamenilor să cumpere alimente nevândute de la cafenele, magazine și restaurante locale la un preț redus. În decurs de 4 ani de când a fost lansat, a salvat 30 de milioane de cutii de alimente nevândute de la risipă. Acest lucru a împiedicat 5.000 de tone de CO₂ până în prezent, echivalentul a CO₂-ului emis de 984 de zboruri în întreaga lume. Instagram-ul organizației Too Good to go, este în prezent plin de rețete create de bucătari și influenceri, din resturi, sfaturi și trucuri cu privire la modul de a face ca mâncarea să dureze cât mai mult, rețete simple cu trei și patru ingrediente. În fiecare zi, restaurantele și magazinele aruncă alimente perfect bune datorită politicilor companiei. Acest lucru adaugă până la 10 milioane de tone de alimente pe an. Too Good To Go estimează că risipirea a 1 milion de mese are același impact ca și conducând un automobil de 245 de ori în jurul pământului, încărcarea a 300 de milioane de smartphone-uri sau arderea a 2,5 milioane de kilograme de cărbune [11].

Modelul de afacere durabilă LaFarge. Fabrica de ciment Lafarge din Republica Moldova, membru al Grupului Lafarge Holcim, este prezentă în țara noastră din 1999 și activează în trei locații: fabrica de ciment din Rezina, Centrul de Încercări a Betoanelor din Chișinău și Terminalul feroviar din Comrat. Deoarece este parte a grupului, care susține protejarea mediului ambiant, fabrica demarează proiecte ce au la bază reducerea poluării mediului ambiant. Astfel, în 2012 compania a investit peste 500 000 de euro în proiecte ca: instalarea unui nou sistem de desprăfuire la silozurile de ciment; instalarea unui analizor de gaze la coșul principal; crearea spațiilor verzi în uzină și în jurul ei. În aprilie 2013, Lafarge a demarat cel mai mare și cel mai important proiect de mediu – punerea în funcțiune a unui nou sistem de filtrare. Scopul acestui proiect a fost înlocuirea electro-filtrelor existente cu un filtru cu saci pentru a reduce semnificativ emisiile de praf la coșul principal și pentru a atinge astfel unul din nivelurile superioare din Europa din acest punct de vedere. Noul filtru cuptor, în valoare de 6,6 milioane de euro și clasificat în topul primelor 5 filtre similare din Europa din punct de vedere al capacității, a fost instalat prin efortul a 200 de persoane, reprezentând 10 naționalități diferite. Rezultatele funcționării noului filtru constau în reducerea emisiilor de praf la coșul principal de 10 ori. Astfel, noul sistem de filtrare constituie o îmbunătățire vizibilă

pe partea de mediu atât pentru uzină, cât și pentru comunitățile învecinate. Lafarge Moldova oferă servicii de mediu generatorilor de deșeuri, prin co-procesarea și transformarea lor în combustibili și materii prime alternative în procesul de fabricare a cimentului. Aceasta metodă, utilizată frecvent în lume pentru a trata deșeurile în condiții controlate și siguranță totală, prezintă un triplu avantaj din punct de vedere al protecției mediului înconjurător: eliminarea deșeurilor, conservarea resurselor naturale și reducerea emisiilor de gaze care ar rezulta, dacă aceste deșeuri ar fi tratate prin depozitare sau incinerare. Protecția mediului și conservarea resurselor naturale reprezintă componente cheie ale angajamentului Lafarge pentru dezvoltarea durabilă. În anul 2020, Grupului Lafarge Holcim, pe lângă alți 290 de lideri mondiali, se angajează în reducerea încălzirii globale cu 1,5⁰ C, prin semnarea angajamentului “Net Zero Emisii de Carbon” până în 2030 [12, 13].

Modelul de afacere durabilă AgroBioBrichet.

Întreprinderea AgroBioBrichet, este unul dintre cei mai mari producători din Republica Moldova de brichete și pelete din resturi vegetale, care ard în cazane speciale pentru a genera energie termică. AgroBioBrichet produce anual combustibil suficient pentru a încălzi 30 de instituții publice, o tonă de paleți înlocuiește aproximativ 800 de kilograme de cărbune și 5 m³ de lemn sau aproape 500 de m³ de gaze naturale. Acest combustibil este un produs ecologic pur, deoarece la producerea lui nu se folosesc substanțe suplimentare. Paiele sunt presate la o temperatură înaltă, capătă formă cilindrică și o duritate ridicată, ceea ce permite păstrarea îndelungată a lor. Anual, dealurile Moldovei pot genera peste 2 milioane de tone de bio combustibil, iar această cantitate ar acoperi jumătate din importul de gaze naturale și 20 la sută din cele de energie electrică. O altă latură pozitivă a acestui combustibil bio, este că ajută oamenii să facă și economii, fiind mult mai ieftin comparativ cu celelalte tipuri de combustibil, după cum afirmă și managerul Oleg Donoagă [14, 15].

Modelul de afacere durabilă Orange Moldova. În anul 2019, compania Orange a lansat campania de conștientizare cu privire la impactul echipamentelor digitale asupra mediului. Acest program face parte din seria de angajamente ale Grupului Orange, care își asumă un comportament responsabil față de mediu prin implementarea mai multor acțiuni pentru o afacere durabilă. Astfel, Orange își asumă să atingă nivelul de zero emisii de carbon până în anul 2040. Adică, cu 10 ani mai devreme decât alți operatori mondiali din domeniu. Pentru a atinge acest obiectiv, vor fi aplicate politici stricte de eficiență energetică, va fi mărit consumul de energie regenerabilă, se va dezvolta economia circulară și se vor face investiții în soluții de captare a carbonului pentru a reduce emisiile de reziduuri.

De asemenea, Orange Moldova a subsemnat ca, până în 2025, să colecteze 30% din numărul total de telefoane vândute la Orange. Colectarea telefoanelor vechi se va face în boxele speciale amplasate în incinta magazinelor Orange.

Telefoanele colectate vor fi transmise periodic către o companie specializată în reciclarea dispozitivelor electrice și electronice. Fiecare element al telefonului va fi colectat separat, iar materia primă ce poate fi reutilizată va fi transmisă mai departe pentru fabricarea de la zero a altor dispozitive [16].

Concluzii.

Studiul efectuat ne permite să concluzionăm că o afacere durabilă, cu certitudine, constituie modelul unui business în viitor. Pentru a dezvolta o afacere durabilă, indiferent de țară sau sferă de activitate, este nevoie în primul rând să iubim planeta Pământ, să înțelegem că resursele oferite omenirii nu sunt inepuizabile, că mediul înconjurător nu poate fi mai curat dacă nu contribuim la maxim prin reducerea deșeurilor, reducerea nivelului emis de CO₂, prevenirea poluării aerului, apelor și a solului, conservarea apei, ecologizarea planetei prin plantarea copacilor și oprirea defrișărilor, prin utilizarea materialelor durabile și implementare politicilor în acest sens.

Marile companii ale lumii au început să-și consolideze forțele spre protejarea mediului înconjurător. Au înțeles că succesul poate fi atins și fără ca activitatea acestora să provoace un impact negativ asupra naturii. Au stabilit obiective clare de reducere a încălzirii globale, reducerea nivelului de CO₂ emis pentru următorii ani. Și-au propus să contribuie la educarea unei societăți salvatoare, responsabile pentru calitatea vieții.

Spre deosebire de marii giganți ai lumii, companiile din Republica Moldova startează destul de modest în implementarea unei afaceri durabile. Un motiv ar fi că nu dispun de experiența necesară, nu sunt dotate cu tehnologii moderne și că nu au o susținere financiară consecventă din partea statului. De asemenea, nu toate sunt pregătite să-și asume riscuri majore, trecând printr-un proces de metamorfozare. Totuși o parte din ele dau dovadă de curaj și în pofida impedimentelor își propun să implementeze diverse proiecte pentru a crește impactul pozitiv și a reduce efectele nocive asupra mediului în care trăim.

„Nu suntem noi în drept să irosim bogățiile oferite de planeta Pământ, deoarece ele nu ne aparțin doar nouă, ci și generațiilor viitoare”.

BIBLIOGRAFIE

1. Arpad Todor, Lavinia Andrei. Ghid pentru antreprenori privind integrarea perspectivei dezvoltării durabile în activitățile economice;
2. Bejan M., Rusu T. Exploatarea resurselor naturale și conceptul de dezvoltare durabilă. Buletinul AGIR, nr.1, 2007;
3. Iancu A. Creșterea economică și mediul înconjurător, București, Editura Politică 1979;

4. Neaga, Flaviu Doru. Concepte ale dezvoltării durabile. Abordări teoretico-metodologice. Universitatea din Craiova, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor Academia Română - Institutul de Economie Mondială;
5. <https://www.visualcapitalist.com/most-sustainable-companies/> accesat la 15.11.2020;
6. <https://www.corporateknights.com/us/about-us/> accesat la 14.11.2020;
7. <https://www.patagonia.com/activism/> accesat la 20.11.2020;
8. <https://www.nationalparks.org/connect/blog/subaru-commitment-sustainability-and-innovation>, accesat la 20.11.2020;
9. <https://www.treehugger.com/subaru-celebrates-years-zero-landfill-manufacturing-4857356>, accesat la 20.11.2020;
10. <https://www.subaru.com/environment/environment-causes.html>, accesat la 20.11.2020;
11. <https://toogoodtogo.co.uk/en-gb>] accesat la 20.11.2020;
12. <http://www.interlic.md/2013-04-30/lafarge-atinge-cel-mai-inalt-nivel-al-performantzelor-de-mediu-cu-un-nou-filtru-de-ultima-generatie-29677.html>, accesat la 22.11.2020;
13. <https://www.lafarge.md/ro/servicii-de-mediu>, accesat la 22.11.2020;
14. <http://mee.md/wp-content/uploads/2016/10/2013MEE-Magazine-No1.pdf>, accesat la 22.11.2020;
15. <http://green.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=93&t=/Bune-practici/Republica-Moldova>, accesat la 22.11.2020;
16. <https://www.orange.md/ro/noutate/orange-construieste-in-moldova-o-afacere-sustenabila>, accesat la 04.11.2020.

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului „Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova” 20.80009.7007.15, finanțat din Bugetul de Stat în cadrul Programului de Stat (2020-2023)

3.4. ASIGURĂRILE SUSTENABILE – OPORTUNITATE PENTRU SOCIETATE ȘI BUSINESS

Iulia CAPRIAN, Ionuț LOM

Abstract

Sustainable insurance is a response to the current challenges that society faces. By adopting the principles of sustainability in their activities, insurance companies both contribute to risk reduction and risk prevention, encourage innovation and sustainable business development. In this research, the authors conclude, based on examples of good practice and analytical data, that sustainable insurance must become an objective of both policy and strategy documents at the national level, as well as a strategic growth objective for insurance companies in Romania, as well as from the Republic of Moldova.

Rezumat

Asigurările sustenabile reprezintă o reacție de răspuns la provocările actuale cu care se confruntă societatea. Prin adoptarea principiilor sustenabilității în activitățile desfășurate, societățile de asigurări contribuie atât la diminuarea și prevenirea riscurilor, încurajează inovarea și dezvoltarea durabilă a afacerilor. În cercetarea realizată autorii concluzionează, în baza unor exemple de bune practici și date analitice, că asigurările sustenabile trebuie să devină un obiectiv atât al documentelor de politici și strategii la nivel național, precum și un obiectiv strategic de creștere pentru societățile de asigurări atât din România, cât și din Republica Moldova.

Cuvinte cheie: asigurări sustenabile, riscuri.

Keywords: sustainable insurance, risks

La etapa actuală, societatea se confruntă cu serioase provocări de mediu, sociale și de guvernanță, care conduc la riscuri diverse, interconectate și complexe. În același timp, acestea prezintă noi oportunități pentru domeniul asigurărilor. Considerăm astfel că este prudent pentru industria asigurărilor să ajusteze gama de factori de risc luați în considerare în gestionarea afacerii sale.

Încă în anii '70, Compania de reasigurare „Munich Reinsurance Company” a realizat un raport în care au fost expuse pericolele schimbărilor climatice, cu previziuni că încălzirea globală și creșterea asociată a emisiilor de gaze cu efect de seră vor condiționa mai multe inundații, furtuni și secete. Conștientizăm că astăzi aceasta a devenit o realitate cruntă. Ca consecință, companiile de asigurări își schimbă practicile de subscriere și investiții din cauza riscurilor pe care le prezintă schimbările de mediu. Ca rezultat, s-a născut conceptul de „asigurare durabilă”, care are ca scop reducerea riscurilor, dezvoltarea de soluții inovatoare, îmbunătățirea performanței afacerii și contribuirea la durabilitatea mediului, socială și economică.

O viziune cu privire la amploarea problemei conține raportul Grupului interguvernamental privind schimbările climatice. Valoarea actuală estimată a daunelor încălzirii cu 2⁰C se așteaptă să atingă cifra de 64 de miliarde de dolari SUA până în 2100. În anul 2017 pierderile cauzate de riscurile neasigurate au atins cifra de circa 138 de miliarde de dolari, datorate uraganelor și evenimentelor

meteorologice extreme legate de schimbările climatice [1]. Ce se face pentru a rezolva problema? În prezent, există inițiative precum Principiile pentru asigurări durabile (PSI) ale Inițiativei ONU de finanțare a mediului și Institutului *Cambridge Institute for Sustainability Leadership's ClimateWise* care oferă consultanță companiilor cu privire la modul de a face din durabilitate o componentă cheie în afacerile lor.

Națiunile Unite au formulat 4 principii ale asigurărilor durabile [2]:

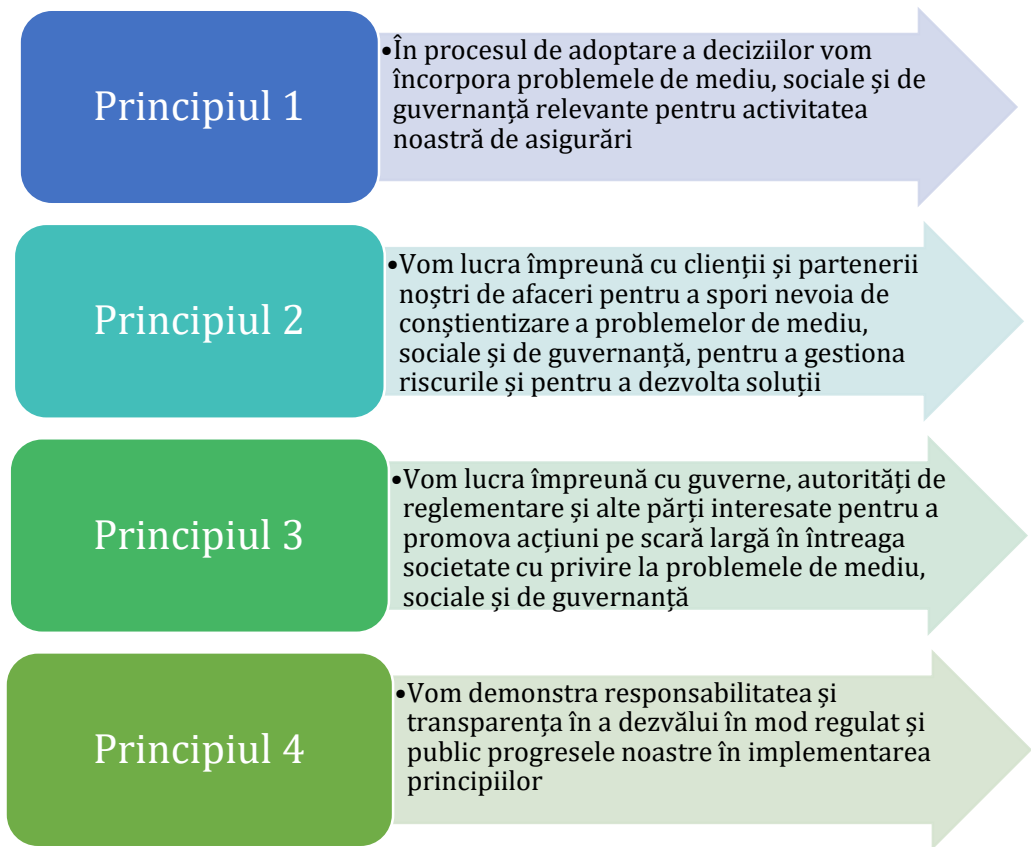

Figura 1. Principiile Națiunilor Unite pentru asigurările durabile.

Sursă: elaborate de autori în baza [2].

Problemele dezvoltării durabile influențează din ce în ce mai mult factorii de risc tradiționali și pot avea un impact semnificativ asupra viabilității sectorului asigurărilor. Prin urmare, o industrie de asigurări rezistentă depinde de un management holistic și de perspectivă al riscurilor în care sunt luate în considerare problemele dezvoltării durabile. În calitate de manageri de risc, transferare de risc și investitori, industria asigurărilor are un interes vital și joacă un rol important în promovarea dezvoltării economice și sociale durabile. Credem că o mai bună

gestionare a problemelor dezvoltării durabile va consolida contribuția industriei asigurărilor la construirea unei societăți rezistente, incluzive și durabile. Cu toate acestea, multe probleme ale dezvoltării durabile sunt prea complexe și necesită o acțiune pe scară largă în societate, inovație și soluții pe termen lung.

Principiile asigurărilor durabile au fost adoptate de către câțiva dintre cei mai importanți jucători din industria asigurărilor, precum AXA, Ping An Insurance, Allianz și Swiss Re. Ping An a dezvoltat un sistem durabil de produse de asigurare care răspunde în mod eficient nevoilor clienților și atenuază riscurile de mediu și sociale pentru un mediu ecologic și dezvoltarea economică durabilă. Până în prezent, a lansat 518 produse de asigurare durabilă, inclusiv produse legate de mediu și ecologice, cum ar fi asigurarea de răspundere a mediului, asigurarea împotriva catastrofelor și asigurarea pentru protecția faunei sălbatice, inclusive produse de asigurare inclusive pentru micile și microîntreprinderile, fermierii și alte grupuri defavorizate. Compania AXA contribuie la înțelegerea schimbărilor climatice prin expertiza lor în gestionarea riscurilor, numărul mare de date despre reclamații pe care le colectează și cercetările pe care le pot finanța pentru a aborda riscurile legate de climă. Strategia climatică presupune investiții în active ecologice, în timp ce se îndepărtează de industriile cu consum intensiv de carbon, cum ar fi cele consumatoare de cărbune și petrol. AXA sprijină, de asemenea, tehnologiile „verzi” cu produse de asigurare, oferind produse de asigurare durabilă în valoare de circa 100 milioane EUR (energie regenerabilă; clădiri ecologice; autovehicule electrice).

Grupul Allianz a creat un program numit „Soluții durabile” pentru a identifica asigurările, produsele de gestionare a activelor și serviciile de asistență pe care le oferă pentru a îmbunătăți viața oamenilor, pentru a avea un impact pozitiv asupra mediului sau pentru a aborda preocupările legate de climă. Pentru companii, Allianz a introdus produse de asigurare personalizate pentru proiecte la scară largă de energie regenerabilă și asigurări pentru clădiri ecologice. În ceea ce privește comerțul cu amănuntul, acestea oferă reduceri speciale la asigurarea auto pentru șoferii cu vehicule electrice eficiente din punct de vedere al consumului de combustibil și asigurarea proprietății pentru panourile solare montate pe acoperiș.

Swiss Re a fost, de asemenea, activ în scopul său de a atenua riscul climatic și de a avansa tranziția energetică. În 2019, Swiss Re a adaptat o soluție inovatoare de asigurare denumită furtună de vânt pentru o bancă verde din SUA, utilizând un declanșator parametric. Banca a finanțat instalarea a peste 14 000 de panouri solare pe acoperișurile rezidențiale și comerciale din statul Connecticut. Deoarece nici investitorii și nici Banca Verde nu dețin panourile solare de pe acoperiș, asigurarea tradițională nu era disponibilă pentru acest risc. Swiss Re promovează, de asemenea, sustenabilitatea prin proiectul său Grand Paris Express. Orașul Paris

intenționează să dubleze dimensiunea sistemului de metrou existent prin adăugarea a 200 de kilometri de linii noi și 68 de stații noi. Pe baza ingineriei proiectelor lor de infrastructură de mari dimensiuni și a cunoștințelor de risc, Swiss Re a câștigat poziția de reasigurător de frunte în asigurările de construcție și post-construcție, prin urmare creează un acces mai bun la zonele suburbane, stimulează dezvoltarea economică și creșterea economică, oferind o calitate importantă - îmbunătățiri ale vieții pentru toți locuitorii Parisului. În general, companiile de asigurări de diferite dimensiuni, oferă reduceri la primele e asigurări clienților care adoptă practici ecologice pentru a ajuta mediul. Spre exemplu, *Fireman's Fund Insurance Company* oferă persoanelor care dețin deja case certificate LEED o reducere de 5% din primele anuale regulate de asigurare, proprietarii de case economisind circa 100 USD pe an.

Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD), altfel cunoscute ca Obiectivele Globale, sunt un apel universal la acțiune pentru a pune capăt sărăciei, pentru a proteja planeta și pentru a asigura faptul că toți oamenii se bucură de pace și de prosperitate [6]. ODD-urile au un rol crucial de jucat în stimularea dezvoltării durabile globale. Prin 17 angajamente îndrăznețe și 169 de sub-obiective, ODD urmăresc să conducă acțiunea globală în problemele de dezvoltare socială, de mediu și economică până în 2030. Având în vedere natura și dimensiunea domeniului, asigurările au un impact asupra multor dintre obiectivele stabilite de ODD. Cu toate acestea, ODD-urile și sub-țintele lor sunt conectate într-un mod complex, ceea ce face ca identificarea și măsurarea impacturilor și contribuției afacerilor globale - atât pozitive, cât și potențial negative - este o provocare continuă.

Contribuția asigurărilor la realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă

	<ul style="list-style-type: none"> ✚ asigurările oferă siguranță pentru cei asigurați, prevenind familiile să cadă (din nou) în sărăcie după ce au suferit un șoc provocat de evenimentul de risc; ✚ asigurarea oferă un mecanism de protecție economică pentru toți și susține alte eforturi de dezvoltare.
	<ul style="list-style-type: none"> ✚ asigurările favorizează producția alimentară locală și durabilă prin deschiderea de oportunități de împrumut acolo unde nu existau anterior și prin încurajarea investițiilor în practici agricole durabile. ✚ asigurările îmbunătățesc securitatea alimentară a gospodăriilor prin stabilizarea situației financiare a gospodăriei după un șoc. ✚ asigurarea îi ajută pe oameni să reacționeze și să se adapteze la catastrofele naturale, care altfel îi pot scufunda într-o sărăcie mai mare.

<p>3 SĂNĂTATE ȘI STARE DE BINE</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ asigurările și protecția socială pot juca roluri complementare pentru a acoperi o serie de costuri de îngrijire a sănătății; ✚ asigurarea îmbunătățește comportamentul în căutarea asistenței medicale.
<p>5 EGALITATE DE GEN</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ există diferențe de gen în riscurile cu care se confruntă femeile și bărbații; ✚ asigurarea oferă protecție femeilor care lucrează în sectorul informal, care adesea nu intră în sfera schemelor publice de protecție socială; ✚ asigurarea protejează femeile împotriva efectelor devastatoare ale riscurilor de sănătate reproductivă legate de gen; ✚ asigurarea protejează femeile de impactul financiar al pierderii membrilor familiei, ajutând femeile să-și păstreze locuința, să-și susțină afacerile, să continue educația copiilor și, în general, să mențină stabilitatea financiară a gospodăriei lor.
<p>8 MUNCĂ DECENTĂ ȘI CREȘTERE ECONOMICĂ</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ asigurarea protejează activele, deblocând astfel împrumuturi și alte fonduri pentru investiții ale IMM-urilor. ✚ asigurarea eliberează fondurile private ale IMM-urilor pentru investiții productive. ✚ asigurarea susține dezvoltarea IMM-urilor protejându-le de pierderile cauzate de riscurile legate de afaceri, dezastrele naturale sau alte catastrofe; ✚ asigurarea contribuie la evitarea finanțării riscurilor legate de munca copiilor.
<p>13 ACȚIUNEA ASUPRA CLIMEI</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ asigurarea atenuază efectele evenimentelor meteorologice extreme, consolidând astfel rezistența la schimbările climatice. ✚ asigurarea completează și întărește alte eforturi de combatere a schimbărilor climatice. ✚ asigurarea împotriva catastrofelor protejează o varietate de părți interesate, de la companii și infrastructură la cei mai vulnerabili.

Asigurarea durabilă este o abordare strategică în care toate activitățile din lanțul valoric al asigurărilor, inclusiv interacțiunile cu părțile interesate, sunt realizate într-un mod responsabil și orientat spre viitor, prin identificarea, evaluarea, gestionarea și monitorizarea riscurilor și oportunităților asociate cu problemele de mediu, sociale și de guvernanță. Activitatea principală a industriei de asigurări este de a înțelege, gestiona și suporta riscurile. În acest context, asigurările durabile își propun să reducă riscul, să dezvolte soluții inovatoare, să îmbunătățească performanța afacerii și să contribuie la sustenabilitatea ecologică, socială și economică. Industria asigurărilor are responsabilitatea de a furniza produse și servicii fiabile și de calitate. Această responsabilitate include lucrul cu

clienții și partenerii de afaceri pentru a înțelege și gestiona riscurile care sunt sau pot fi semnificative pentru afacerile din asigurări.

Performanța afacerii în asigurări depinde atât de iscusința managerilor, cât și de încrederea pe care o pun oamenii în asigurări pentru a-și îndeplini obligațiile. Prin prevenirea și reducerea riscurilor și prin partajarea riscurilor pe mai mulți umeri, industria asigurărilor ajută la protejarea societății, încurajează inovarea și sprijină dezvoltarea economică. Acestea sunt contribuții cheie ale asigurărilor la dezvoltarea unei societăți durabilă și care funcționează bine [3, 4].

Un exemplu al adoptării principiilor dezvoltării durabile este holdingul Allianz SE membru al Grupului Allianz, care își desfășoară activitatea în domeniul reasigurării, oferind în special protecție de reasigurare companiilor din Grupul Allianz. Acest holding prezintă rapoarte anuale de sustenabilitate [5, pag. 1] pe 5 categorii de indicatori (Fig.2.):

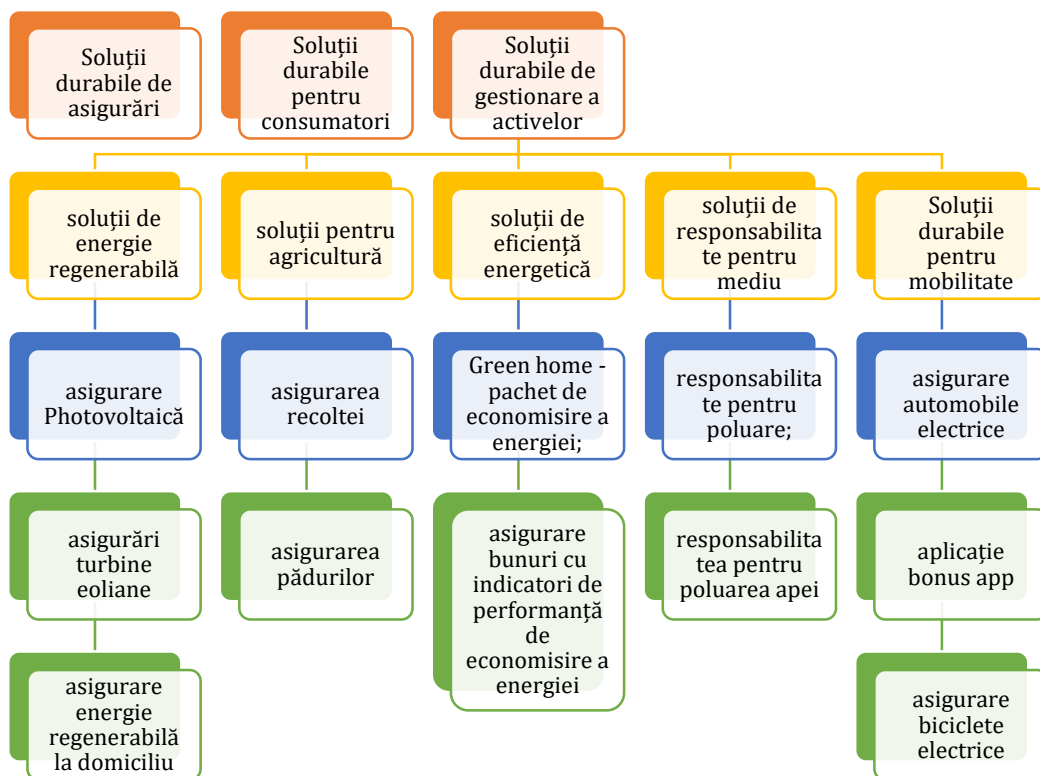

Figura 2. Soluții și produse durabile cu valoare adăugată de mediu sau socială. Sursă: elaborate de autori în baza sursei 5.

Dezvoltarea durabilă este un element crucial al activității zilnice a holdingului Allianz SE. acestea promovează și monitorizează în mod continuu dezvoltarea de produse și servicii care creează valoare socială sau susțin dezvoltarea durabilă. În

acest scop, a fost creat un program numit „Soluții durabile” pentru a identifica asigurările, produsele de gestionare a activelor și serviciile de asistență pe care le pot oferi pentru a îmbunătăți viața oamenilor, pentru a avea un impact pozitiv asupra mediului sau pentru a aborda preocupările legate de climă, venind cu soluții durabile de protecție a clienților contribuind în mod activ la îmbunătățirile de mediu și societale. Exemple de soluții durabile oferite de acest holding de asigurări sunt prezentate în figura 2.

Ce soluții ar putea fi considerate durabile? Soluțiile durabile sunt oferite atât clienților comerciali, cât și celor individuali. Din punct de vedere comercial, acestea includ produse de asigurare personalizate pentru proiecte de energie regenerabilă la scară largă, asigurări pentru clădiri ecologice și servicii de consiliere pentru acoperirea facilităților sau a clădirilor de birouri care sunt construite sau renovate pentru a îmbunătăți eficiența energetică și a altor resurse. Pentru clienții individuali, soluțiile de includ reduceri speciale la asigurările auto pentru șoferii cu vehicule electrice și eficiente din punct de vedere al consumului de combustibil, asigurarea proprietății pentru panourile solare montate pe acoperiș și produsele de investiții care permit clienților să își investească banii în fonduri care susțin dezvoltarea durabilă.

Criterii de mediu

- Sprijină dezvoltarea de tehnologii și piețe durabile precum energia regenerabilă, bunurile și serviciile de mediu și infrastructura ecologică.
- Contribuie la conservarea resurselor naturale, biodiversității sau ajută la atenuarea schimbărilor climatice, de ex. soluții care încurajează sau recompensează un comportament responsabil cu mediul.
- Protejează împotriva riscurilor de mediu și sprijină adaptarea la impactul schimbărilor climatice, de ex. asigurări sau stimulente pentru gestionarea riscurilor legate de vreme.

Criterii sociale

- Facilitează activitățile de abordare a provocărilor sociale și a problemelor cu care se confruntă grupurile dezavantajate social.
- Soluții special adaptate pentru grupuri dezavantajate social, de ex. produse care vizează reducerea riscului grupurilor insuficient deservite prin furnizarea de acces altfel indisponibil la finanțare.
- Crește gradul de conștientizare pentru a preveni și a atenua provocările cu care se confruntă grupurile dezavantajate social.

Pentru a fi clasificat ca o soluție durabilă, un produs sau serviciu trebuie să îndeplinească cerințele minime bazate pe cel puțin unul dintre criteriile de soluții durabile: de mediu sau sociale.

Concluzii

1. Astăzi toată lumea știe despre dezvoltarea durabilă. Acum, mai multe organizații, industrii etc. fac din dezvoltarea durabilă un obiectiv al succesului și al supraviețuirii în prezent și pentru viitor. Industria asigurărilor adoptă, de asemenea, conceptul de dezvoltare durabilă ca obiectiv și face diverse modificări și inovații în produsele și serviciile lor pentru a le susține pe piață. Urmărind marketingul ecologic, adoptând asigurări durabile și organizând campanii de conștientizare a mediului, industria asigurărilor contribuie cu o pondere majoră la dezvoltarea durabilă. Este datorია față de toată lumea să utilizeze resursele actuale într-un mod optim, astfel încât generația noastră viitoare să fie beneficiată de aceasta și apoi să se realizeze doar dezvoltarea durabilă în lume.
2. Trecerea către asigurări durabile este determinată de recunoașterea faptului că planeta se confruntă cu provocări majore de la schimbările climatice, încălzirea globală și creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră, rezultând inundații, secetă și condiții meteorologice extreme. Pentru ca asigurările durabile să funcționeze, are nevoie de o cooperare strânsă între organismele consultative precum ONU și asigurătorii la nivel global. Cu toate acestea, companiile de asigurări trebuie să colaboreze cu clienții lor pentru a promova produse și inițiative ecologice.

BIBLIOGRAFIE

1. <https://www.cisl.cam.ac.uk/resources/sustainable-finance-publications/climatewise-principles-2019>
2. PSI Principles for Sustainable Insurance. A global sustainability framework and initiative of the United Nations Environment Programme Finance Initiative. UNEP Finance Initiative International Environment House. Disponibil online la: <https://www.unepfi.org/psi/wp-content/uploads/2012/06/PSI-document.pdf>
3. United Nations Environment Assembly of the United Nations Environment Programme. https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/PSI_document-en.pdf
4. Sustainable Solutions. <https://www.allianz.com/en/sustainability/business-integration/sustainable-insurance/sustainable-solutions.html>
5. COLLABORATING FOR A SUSTAINABLE FUTURE. Allianz Sustainability Report 2019. https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz.com/sustainability/documents/Allianz_Group_Sustainability_Report_2019-web.pdf
6. PNUD Moldova. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals.html>

3.5. TURISMUL DURABIL CA OPORTUNITATE DE AFACERE ÎN CADRUL REZERVAȚIEI PEISAGISTICE NISTRENE „POIANA – CLIMĂUȚII DE JOS

Anatol GUJA

Rezumat

Turismul durabil acoperă toate formele și activitățile din industria ospitalității, incluzând turismul convențional de masă, turismul cultural, turismul de afaceri, turismul rural, turismul de croazieră, turismul religios și turismul sportiv, turismul urban. Numeroase afaceri au încercat să profite de popularitatea termenului de „turism durabil și sustenabil”, folosindu-l pentru a-și promova produsele, dar fără a respecta cele mai simple principii sau în unele cazuri, aceste principii au fost greșit înțelese. Această problemă, cunoscută sub denumirea de „greenwashing” a creat prejudicii turismului durabil și sustenabil, pentru că a adus dezamăgirea și neîncrederea în rândul iubitorilor acestei forme de turism. Scopul cercetării în cauză este de a identifica necesitatea și impactul turismului durabil ca oportunitate de afaceri în cadrul Rezervației peisagistice Poiana-Climăuții de Jos.

Cuvinte cheie: asigurări sustenabile, riscuri.

Introducere.

Turismul durabil a apărut inițial ca o oportunitate de afaceri, creată de interesul tot mai mare pentru soarta planetei. La prima vedere, cele două preocupări sunt incompatibile și totuși, o afacere în domeniul turismului durabil poate avea succes pe termen lung dacă este o afacere responsabilă, care respectă legile pieței și ale dezvoltării durabile deopotrivă.

Turismul durabil este puternic dependent de angajamentul întreprinzătorilor în aplicarea unui set unic de standarde de operare, standarde care au evoluat permanent în ultimii zece ani. Faptul că nu există un organism de reglementare la nivel internațional și că standardele în domeniul turismului durabil sunt destul de dificil de evaluat, a permis operatorilor și guvernelor să promoveze turismul durabil în mod necontrolat. Numeroase afaceri și organizații au încercat să profite de popularitatea termenului de „turism durabil și sustenabil”, folosindu-l pentru a-și promova produsele, dar fără a respecta cele mai simple principii sau în unele cazuri, aceste principii au fost greșit înțelese. Această problemă, cunoscută sub denumirea de „greenwashing” a creat prejudicii turismului durabil și sustenabil, pentru că a adus dezamăgirea și neîncrederea în rândul iubitorilor acestei forme de turism.

Scopul lucrării de cercetare este de a identifica necesitatea și impactul turismului durabil ca oportunitate de afaceri în cadrul Rezervației peisagistice Poiana-Climăuții de Jos.

Obiectivele lucrării cercetate pentru îndeplinirea scopului propus sunt:

- Abordarea potențialului turistic al Rezervației peisagistice Poiana-Climăuții de Jos;
- Identificarea factorilor de atragere a turiștilor în cadrul rezervației;

- Determinarea impactului organelor administrative în dezvoltarea rezervației ca oportunitate de afacere;
- Crearea și amenajarea unei eco-pensiuni în cadrul rezervației ca oportunitate de afacere a turismului durabil.

1. Determinarea potențialului de valorificare a turismului durabil în cadrul rezervației nistrene „Poiana-Climăuții de Jos”

Situația geografică. Rezervația peisagistică Poiana-Curătura, cu o suprafață de 692 ha, se află în nordul regiunii Rezina, raionul Șoldănești și include terasele din preajma Nistrului „între comunele Socola și Tarasova, precum și minunatele canioane, care se deschide spre Nistru la nord-vest de comuna Poiana și Curătura”. În afară de povârnișurile pitoroase, terasele de jos de pe malul râului Nistru, în această rezervație peisagistică intră și fondurile forestiere Poiana; Curături-Corn; Curături-Tabăra ale gospodăriei silvice Șoldănești. Pe această porțiune se găsesc terasele vechi ale Nistrului (IV-VI), care formează ieșituri abrupte cu o lungime de 50-70 m peste alte terase mai tinere. Pe terasele abrupte și dezgolite se pot distinge depunerile sarmatice. Depunerile sunt formate în temei din straturi de lut margă (maniă) cu incluziuni de torf vulcanic (7 m), iar mai sus calcar (13 m). Ele conțin rămășițe ale bogăției faunei de moluște. Horizontul în partea de jos este format din nisipuri și calcar ocsalit [8].

Aria protejată „Poiana Curătura” reprezintă preponderant o suprafață de pădure, referită la categoria Rezervații peisagistice, încadrată în parcelele 69 – 78 ale ocolului silvic Șoldănești. Este situată pe malul drept al Nistrului și se întinde, de la comuna Poiana până la comuna Curătura, raionul Șoldănești pe versanții abrupti și domoli din vale.

Flora. Aria protejată "Poiana Curătura" reprezintă preponderent o suprafață de pădure (555 ha) cu arborete valoroase de stejar (*Quercus robur*) și de gorun (*Quercus petraea*), atribuite la categoria de ecosisteme forestiere și ierboase pe substraturi pietroase. Aria protejată respectivă este constituită pe lângă comunități forestiere și din mici suprafețe cu comunități ierboase, acvatice și palustre. Porțiunile de pădure de pe crestele de asupra prăpastiilor sunt în temei din tei argintiu (*Tilia tomentosa*), tei (*T. cordata*), gorun (*Quercus petraea*), arțar (*Acer platanoides*), carpen (*Carpinus betulus*), frasin (*Frasinus excelsior*), păr-de-pădure (*Pyrus pyraeaster*), cireș (*Cereasus avittin*) și alte specii arbori. Ele se întind în dependență de umiditate, tipul solului, a straturilor subiacente. Frasinul obișnuit s-a concentrat în vâlcele și depresiuni, unde capacitatea umidității solului este mai mare. Arțarul (*Acer platanoides*) și vișinul magaleb crește în locurile, cu substrat de calcar și pe nisipuri. În partea mijlocie a povârnișurilor se întind păduri, din copaci pitici de stejar, carpen, cireș, păr, vișin magaleb (*Cerasus ma-haleb*), pe alocuri crește și arbuști denși de măcieș (*Rosa canina*), scumpie (*Cotinus coggygria*), corn

(Cornus mas), porumbar (Prunus spinosa), mesteacăn european, drăcilă (Beroens vuigaris). Aici în perioada de toamnă gama de culori este foarte bogată și fermeeătoare [8]. Pe zonele fără arbori, care formează ecosisteme de stepă,, întâlnim un număr divers de plante medicinale, cum ar fi sovîrful (Priganwn vulgare), albăstrea Angelescu (Centaurea angelescui), bujor străin (Paeonia peregrina) și multe altele. Un anumit impact în aria protejată îl au drumurile și cărările care sunt surse de poluare biologică a ariei protejate. Primăvara, în partea de jos a ariei protejate, pașunează vitele din satele apropiate.

Fauna. Din animalele sălbatice se în tînesc: dihorele de stepă. dihorele pădure, vulpea, iepurele sălbatic, popîndăul cornun. popîndăul pătat, veverița căprioare, multe păsări cîntătoare. Pe apa fluviului Nistru se întîlnesc colonii de rațe sălbatice, lebede, bîtlani, berze albe și negre, de asemenea se întîlneste șobolanul de apă, ondatra, vidra. Malurile stîncoase, grotle, peșterile naturale sunt populate de jderul de piatră, coloniile de liliaci: liliacul târziu, noptarul cu urechile ascuțite, noptarul de apă. În grotle inaccesibile trăiesc vulturii [8]. Majoritatea din aceste anirnale (folositoare și sppcii rarej ca bursucul, liliacul păsări răpitoare sunt incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și sunt ocrotite de stat.

Figura 1. Stînca Țiglău din satul Socola raionul Șoldănești

Sursa: <http://www.moldova-tourism.md>

Monumente istorice și geologice. Săpăturile arheologice au descoperit trei cetăți și câteva asezări vechi. Ornul s-a așezat aici foarte demult. Pe Îngă comune au fost găsite rămășițe ale paleoliticului mediu și târziu.

Numele Poiana este consemnat într-un hrisov de danie din 7 iulie 1471 al lui Ștefan Vodă către Aftanasie, fiul lui Grigorașcu, în care se spune: "le-am dat și le-am întărit ocilă lor satul Poiana, care este pe râul Nistrului în ținutul Soroca... Iar hotarul acestei ocine a satului Poiana se îneepe intîi de la râul Nistru... și din sus de Curătura incercată e o piatră dc hotar a vocinei Poiana și înainte drept ia Nistru pe lîngă vocina Tarasova și tot inainte pană la râul Nistrului, unde se află la piatra de hotar pe malul Nistrului, despărțirea dintre vocina Poiana și Tarasova, a cărei hotar stă în fața pietrei roșii care este dincolo de râul Nistrului, și apoi tot în sus pe râul Nistrului pană ce se află și hotarul de unde arn inceput".

Peșteri și grote. În calcarul sarmatic se găsesc un șir de grote și peșteri naturale, iar spre nord de comuna Socol, în malurile abrupte de calcar - un șir de peșteri artificiale, accesul spre care este destul de anevoios.

Izvoare. Prin defileul rezervației curge un râuleț, care își ia începutul de la un izvor puternic de lîngă satul Alcedari, el făcînd parte componentă a bazinului nistrean [9].

Figura: 2 Destinațiile turistice din preajma regiunii centru al r. Nistru

Sursa: elaborate de autor în baza <http://antrim.md/>

Trecând pe străzile mici și delimitate cu ziduri de piatră nu prea înalte, se creează impresia că te afli într-un adevărat muzeu etnografic în aer liber. Peste tot piatra din calcar: la case, prispe, garduri, porți, fântâni, uluce, răstigniri o adevărată simfonie în piatră.

La "Izvorul Căraușilor", noțiunea de timp dispare și apare fața veșnică a satului moldovenesc, sate pe care s-a înălțat o țară [8].

2. Amenajarea resurselor turismului durabil ca factori de influență în atragerea turiștilor în cadrul Rezervației „Poiana-Climăuții de Jos”

Activitatea de turism în ariile protejate îmbracă forme diferite, specifice și complexe, amenajarea turistică ridicând probleme legate atât de protejarea și conservarea ecosistemelor, cât și de dezvoltarea infrastructurii generale, a echipamentelor de cazare și dotărilor pentru recreere și turism. De aceea, dezvoltarea activității de turism durabil în arii protejate se face prin respectarea anumitor condiții și anume [5, pag. 84]:

- valorificarea și amenajarea ariilor protejate se realizează în spiritul actelor normative, în mod global și integrator, în raport cu complexitatea potențialului natural, uman și turistic și cu gradul de dezvoltare economico – socială a zonei protejate și regiunii limitrofe;
- alegerea și punerea în practică a celor mai bune proiecte de valorificare și amenajare turistică se face numai în urma unor studii de oportunitate și fezabilitate și de impact ecologic;
- asigurarea suportului și echilibrului financiar necesar realizării proiectului ales, având în vedere costurile economice și ecologice;
- lărgirea cooperării cu autoritățile și populația locală privind arealele protejate și realizarea unui parteneriat între acestea și administrația zonelor protejate;
- activitățile intermediarilor din turism și ale ghizilor, în arealele protejate trebuie să fie în concordanță cu normele de protecție a mediului și comunității locale (de exemplu rezervațiile biosferei);
- creșterea contribuției financiare și practice a firmelor prestatoare de servicii turistice, ca și a intermediarilor din turism la protecția arealelor ocrotite;
- proiectarea unei politici de promovare și de marketing specifice ariilor protejate, în concordanță cu respectarea regimului de protecție și conservare a acestora;
- crearea tuturor condițiilor de evitare a impactului de poluare și degradare nedorită a mediului ecosistemelor și speciilor de floră și faună.

Amenajarea turistică a acestor spații natural din cadrul Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos” variază în mare măsură de specificul obiectivelor sale naturale, motivația vizitării, posibilitățile de valorificare, dotările existente încadrându-se cantitativ și calitativ în limitele impuse de ecosistemele respective, a căror depășire poate perturba echilibrul lor.

Dotările turistice cuprind, în ansamblul, unități de cazare foarte diversificate (de la locuri de campare, cabane, vile la hoteluri, moteluri, sate de vacanță), unități de alimentație, dotări de agrement și sport, caracteristice fiecărui loc, în funcție de tipul de resurse turistice existente.

Valorificarea prin turism a ariilor protejate din Rezervația „Poiana-Climăuții de Jos” presupune următoarele acțiuni, ce trebuie desfășurate printr-un **program de monitorizare** a activității desfășurate în ariile protejate, precum:

- stabilirea precisă a punctelor de intrare și ieșire a turistului în spații și rezervații, a itinerariilor, precum și a localității;
- organizarea *Centrului de Vizitare și Informare Turistică* în cadrul rezervației;
- realizarea infrastructurii generale (rețea rutieră, stradală, pietonală, parcări, alimentare cu apă, curent electric, etc.);
- organizarea circulației turistice, ceea ce prevede stabilirea fluxurilor turistice, a dimensiunilor acestora, departajarea orară pe grupe de vizitare, frecvența acestora, durata vizitării, etc.;
- amenajarea spațiilor de cazare, alimentație, sport și agrement în conformitate cu condițiile concrete, specificul resurselor, cu principiile de amenajare turistică a teritoriului și cu indicatorii standardelor de dezvoltare;
- amenajarea pentru vizitare a obiectivelor turistice;
- refacerea peisajelor și obiectivelor turistice degradate;
- semnalizarea obiectivelor turistice, a dotărilor și utilităților.

Toate aceste acțiuni, care creează condiții optime motivației consumului turistic – cercetare, studiu, recreere, educație din zona respectivă – trebuie să fie realizate foarte atent, pentru a nu distruge ambianța, peisajul, autenticul și mai ales viața animalelor, plantelor și a localnicilor.

Demararea proiectului de valorificare și amenajare turistică a Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos” presupune și asigurarea dezvoltării altor facilități care vin în sprijinul turismului. Astfel, apar o multitudine de probleme care se cer rezolvate, grupate astfel [7]:

- **generalități** care includ aspecte globale de exploatare și acțiune a resurselor din cadrul Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos”, ce sunt reglementate de către autoritățile competente;
- **utilizarea resurselor** – natura nu trebuie să se cantoneze doar în sfera zonelor turistice, fiind necesară protecția naturii și peisajelor în mod integrator, acest fapt va asigura supraviețuirea unei bune biodiversități;
- **de la nivelul sectorial la cel transectorial**, fapt care arată că asigurarea protecției mediului înconjurător nu poate fi considerat un domeniu particular și izolat al statului; acesta trebuie privit global alături de

activitățile de transport, energie, amenajarea teritoriului, manieră care va asigura alegerea celor mai bune soluții de dezvoltare;

- **conservarea resurselor naturale** – pentru Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos” o prioritate trebuie să fie conservarea mediului ambient, dar totodată prin strategii de promovare a rezervației și atragerea turiștilor;
- **libertățile și constrângerile** sunt uneori necesare pentru că turiștii privesc natura ca pe un spațiu de absolută libertate. Dar conservarea și protecția unor obiective deosebite impun elaborarea unor restricții și limite asupra vizitatorilor și activităților turistice.
- **echilibru și ruptură** – constituie o mare problemă pentru găsirea celor mai bune soluții între conservarea valorilor naturale față de creșterea presiunilor socio – economice. Astfel, se impune găsirea unui echilibru între ceea ce natura și cultura câștigă și pierd.

Orice amenajare efectuată în Rezervației „Poiana-Climăuții de Jos” se cere a fi făcută în așa fel încât să constituie un element benefic și o plăcută surpriză pentru vizitatori și să nu inducă un sentiment negativ. Amenajarea și valorificarea lor trebuie să pornească de la experimentele unor țări cu preocupări deosebite în acest sens [7].

3. Rolul și implicarea organelor administrative în dezvoltarea turismului durabil ca oportunitate de afaceri

Planificarea activităților ecoturistice reprezintă o activitate ce stă la baza strategiilor manageriale, avînd rolul de a pune în concordanță posibilitatea de dezvoltare cu valorificarea calitativă și cantitativă a resurselor Rezervației Peisagistice „Poiana-Climăuții de Jos”. Pentru ca planificarea să ducă la rezultate bune, aceasta trebuie să aibă în vedere cunoașterea pieții, a ciclului de viață al produsului, motivației turistice, a nivelului economic și social, a instituțiilor implicate în turism, precum [1]:

- 1) Cunoașterea pieții turistice și, ecoturistice internaționale, regionale și naționale se realizează prin consultarea în permanență a datelor statistice de la OMT, Agenția Națională a Turismului etc. și a studiilor de piață. Acestea oferă informații legate de nivelul cererii turistice, opțiunile turiștilor, nivelul de satisfacere al acestora față de servicii, resurse.
- 2) Cunoașterea ciclului de viață al produselor este extrem de importantă în ecoturism pentru că el asigură, printr-o planificare atentă și marketing adecvat, un produs durabil.
- 3) Studiarea resurselor ecoturistice al rezervației în mod continuu și accentuarea pe calitatea acestora în promovare, dar și în funcție de formele de turism de pe piață.

- 4) Informarea cu privire la starea calitativă și cantitativă a sistemelor socio-economice.
- 5) Studiarea politicii, strategiilor, programelor instituțiilor din domeniu.

Planificarea activităților turistice trebuie să fie axată pe gestionarea durabilă a resurselor (să se cunoască nivelul de consum al apei, energiei, spațiilor sportive sau protejate pe turist; să utilizeze resurse alternative de energie; să se implice în restaurarea ecologică a unor areale; să utilizeze tehnologii nepoluante; să se bazeze pe reciclarea deșeurilor; să-și armonizeze structurile cu mediul ambiant; să urmărească educarea turistului, stingerea conflictelor rezident-turist etc.). Factorii de bază care sunt implicați în perspectiva dezvoltării Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos” sunt:

Tabelul 1. Implicarea Agenției Naționale a Turismului din Republica Moldova.

Guvernul Republicii Moldova împreună cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării	Rolul: Elaborarea unui cadru normativ performant în baza practicilor internaționale privind motivarea pentru dezvoltarea ecoturismului.
<p>Responsabilități:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Crearea și impimentarea unui sistem de perfecționare a cunoștințelor antreprenorilor/angajaților în domeniul turistic; ➤ Stabilirea unor oportunități financiare pentru noii dar și antreprenorii solizi de a încuraja dezvoltarea afacerilor turistice în mediul rural; ➤ Elabrarea unor proiecte naționale (credite preferențiale, granturi) pentru finanțarea noilor afeceri în domeniul ecoturistic; ➤ Monitorizarea impimentării legilor și articolelor adoptate în domeniul turistic/ecoturistic. 	

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [10]

Misiunea Ministerului constă în elaborarea și implementarea cadrului legislativ și normativ, a strategiilor și politicilor statului în domeniul turismului; dezvoltarea turismului intern și promovarea țării ca destinație turistică pe plan extern; protecția drepturilor subiecților raporturilor juridice din domeniul turismului; precum și asigurarea prestării la standarde internaționale a serviciilor turistice [10].

În vederea realizării misiunii sale, Ministerului îi revin următoarele funcții de bază:

- a. asigurarea dezvoltării durabile a turismului;
- b. crearea condițiilor pentru pregătirea și perfecționarea continuă a cadrelor din industria turismului, inclusiv prin crearea unităților de instruire și producere;

- c. asigurarea utilizării raționale a resurselor turistice și respectării măsurilor de conservare și protecție a mediului în zonele și stațiunile turistice;
- d. asigurarea colaborării internaționale în domeniul turismului, prin încheierea și executarea tratatelor internaționale din domeniu;
- e. contribuirea, în limitele competenței, la crearea premiselor pentru dezvoltarea turismului rural, în scopul reducerii disparităților regionale;
- f. coordonarea dezvoltării turismului intern și internațional într-un mod integrat, echilibrat și durabil, prin includerea în circuitul turistic internațional a patrimoniului turistic național;
- g. contribuirea la crearea unui climat favorabil pentru atragerea investițiilor în domeniul turismului.

Tabelul 2. Agenții economici ce vor investi în Rezervația Peisagistică „Poiana-Climăuții de Jos”

Antreprenorii care doresc să investească în domeniul turismului durabil	Rolul: Promovarea ariilor naturale din cadrul Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos” pe piața locală și internațională cu scopul atragerii unui număr cât mai mare de turiști.
<p>Responsabilități:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☉ Elaborarea și aplicarea unui sistem de management organizațional bazat pe principii moderne de conducere pentru conservarea rezervației naturale; ☉ Diminuarea efectelor negative și de poluare a ariilor naturale din cadrul Rezervației ☉ Asigurarea implementării corecte a strategiilor abordate în raport cu cultura, istoria și tradițiile locale; ☉ Aplicarea și elaborarea diferitelor forme de promovare a Rezervației pentru atragerea turiștilor ☉ Comunicarea eficientă cu populația locală; ☉ Manifestarea unui comportament adecvat pentru inițierea unei afaceri ecoturistice. 	

Sursa: elaborat de autor

Agenții economici ce vor să investească în acest loc trebuie să realizeze o planificare pe baza unui plan turistic care să pună în corelare cerințele turismului internațional, strategiile naționale, cu posibilitățile proprii de dezvoltare și aplicare a reglementărilor în vigoare. Transformarea necesității de practicare a turismului în realitate depinde de resursele financiare ale populației, în condițiile existentei timpului liber. Astfel, factorul economic se impune în geneza turismului prin veniturile reale și creșterea duratei concediilor platite.

Tabelul 3. Populația și administrația locală a Rezervației

Populația și administrația locală din cadrul Rezervația Peisagistică „Poiana-Climăuții de Jos”	Rolul: Familiarizarea antreprenorilor cu tradițiile locale și evitarea conflictelor de interese.
<p>Responsabilități:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☉ Comunicare constructivă cu administratorii pentru familiarizarea cu tradițiile, cultura și istoria localității; ☉ Identificarea și soluționarea împreună cu administratorii a problemelor existente în infrastructura generală a localității; ☉ Rezistența psihologică la mărirea numărului de turiști care vizitează Rezervația ☉ Oferirea unui feed back pozitiv a localnicilor cu administratorii pensiunii. 	

Sursa: elaborată de autor

4. Amenajarea turistică a destinației „Poiana-Climăuții de Jos”

Pornind de la premisa că ecoturismul pe scară largă este desfășurat în ariile naturale protejate, amenajarea turistică în această rezervație îmbracă aspecte aparte, datorită dublului scop, acela de a asigura conservarea resurselor, dar și exploatarea lor.

Principiile care stau la baza amenajării turistice a destinației ecoturistice sunt:

- Integrarea armonioasă a implantului artificial cu spațiul natural;
- Asigurarea flexibilității dezvoltării evolutive;
- Funcționarea optimă a sistemului de rețele,
- Interdependența rețelilor;
- Principiul corelării activității principale recepției secundare;
- Efectul multiplicator.

Primul pas în amenajarea pleacă de la identificarea, inventarierea tuturor spațiilor de conservare și protective din Rezervația „Poiana-Climăuții de Jos”. A doua etapă constă în stabilirea locațiilor de amplasare a adăposturilor, respectiv refugii, cabane ce pot fi construite în Rezervația „Poiana-Climăuții de Jos”. Amplasamentele zonelor de recepție a unor servicii sau de evacuare a produselor septizate rezultate din turism. Identificarea arealelor recreaționale în vederea amenajării lor și a accesului către acestea [8].

Aceasta include infrastructura de acces, infrastructura de servicii.

Infrastructura de acces se referă la căile de intrare/penetrare în destinația turistică și mijloacele de deplasare. În ariile protejate/ rezervații, căile de transport îmbracă forme diferite, însă toate sunt construite pe coridoare ce nu perturbă viața ecosistemelor conservate. Acestea cuprind:

- Drumuri copertate cu asfalt ce permit deplasarea vehiculelor.
- Poteci, alei care urmăresc parcurgerea zonelor naturale cu acces dificil sau restricționat la deplasarea pe jos a turistului.
- Alei cu tronsoane acoperite cu materiale bio/lemnoase.

Unele zone care nu necesită amenajări speciale permit deplasarea sau efectuarea unor activități deosebite, în funcție de mijlocul de transport: mobile de zăpadă, barcă, barcă pneumatică, vapoare cu chile transparente, caiac, canoe etc.

Infrastructura de servicii cuprinde:

- structuri de interpretare la locul destinației (puncte de informare, centre de vizitare, panouri informative, observatoare subacvatice, rute tematice etc.);
- zone de observare (puncte de belvedere, de admirarea faunei, avifaunei);
- servicii publice: alimentarea cu apă, canalizare/sisteme de epurare in situ, alimentare cu energie electrică, sisteme de reciclarea deșeurilor, servicii pentru operațiuni financiare (bancomate), puncte de prim ajutor samtar;
- infrastructura de cazare, spații de campare, alimentație agrement.

Amenajarea turistică durabilă a teritoriului se integrează în ansamblul sistemic al turismului moldovenesc, înglobând o serie de subsisteme reprezentate de zone, subzone, localități și puncte turistice. Într-o accepție modernă, amenajarea turistică se identifică prin câteva obiective specifice, precum:

- Dezvoltarea economică și socială echilibrată a regiunilor, zonelor, localităților turistice, cu respectarea specificului lor;
- Îmbunătățirea calității vieții oamenilor și a comunităților umane;
- Gestionarea responsabilă și durabilă a resurselor turistice cu păstrarea calității mediului înconjurător;
- Utilizarea rațională a teritoriului prin dotări și echipări în concordanță cu valoarea calitativă și cantitativă a întregului potențial turistic.

5. Crearea unei pensiuni ecoturistice ca modalitate a dezvoltării turismului durabil în cadrul Rezervației „Poiana-Climăuții de Jos”

Pensiunea ecoturistică este o pensiune în care cazarea, masa și celelalte servicii turistice se bazează pe produse și activități agrozootehnice, agricole, în cadrul naturii. Caracteristicile și diferențele unei pensiuni rurale și a unei pensiuni ecoturistice sunt prezentate în tabelul 4.

Tipuri de turiști/clienți pentru pensiunea ecoturistică

Trebuie să știm de la început că nu-i v-o putea niciodată să satisfacă pe toți turiștii, nici măcar hotelurile nu pot face asta. La început v-o dispune de anumite venituri pentru a putea construi sau amenaja pensiunea astfel având niște cerințe și reguli mai modeste referitor la categoriile de turiști atrași.

Tabelul 4. Caracteristice Pensunii rurale și ecoturistice

Pensiune Rurală	Pensiune ecoturistică
<ul style="list-style-type: none">▪ Cazarea se face în mediul rural, unde pot să locuiască și stăpînii;▪ Alimentația este bazată pe bucătăria locală, specific regiunii;▪ Se oferă activitate de relaxare și recreere în satul unde este localizată pensiunea, făcînd posibilă cunoașterea culturii locale, tradițiilor, istoriei.	<ul style="list-style-type: none">▪ Cazarea în exploatații agricole (ferme, conace) sau în cadrul naturii;▪ Serviciile ecoturistice sunt integrate nu doar în zona pensiunii, dar și nemijlocita apropiere;▪ Alimentația este bazată pe bucătăria tradițională iar o mare parte din preparate ete de origine locală a pensiunii;▪ Existența unei corelații strînse între prestarea/practicarea ecoturismului și cazarea, alimentarea, prestarea serviciilor auxiliare în stil ecologic;▪ Activitățile de recreere sau cultural-artistice nu degradează starea naturală a rezervației.

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [5]

Iată cîteva categorii de potențiali turiști și caracteristicile lor:

- tinerii, aduțtii, vîrșnicii;
- cupluri cu copii, grupuri de adulți, grupuri de tineri, tineri cu cortul;
- turiști cu obiective precise;
- turiști locali;
- turiști străini – vor să vadă tot ce nu au ei în țara lor: tradiții, activități diverse.

Dotări și servicii oferite.

Dacă pentru exterior suntem responsabili față de aspectul pensiunii, în interior lucrurile stau cu un pic diferit: aici putem să ne punem imaginația la treabă și să facem cum ne place nouă și cum credem că le vor place turiștilor, cu aceiasi recomandare: pastrăm și aratăm turiștilor specificul local, și al rezervației.

Produsul de bază e reprezentat de condițiile de cazare, care sunt la cel mai înalt nivel pentru acest tip de turism. Camerele sunt dotate cu mobilier de lemn, atent finisate, internet, Tv, baie proprie, apa caldă curentă. Acest produs include servicii oferite de ghizi locali ce pun la dispoziție mijloace tradiționale de transport. Totodată ei vor ghida turistii în drumetii sau vizitarea zonei, se vor ocupa de întreținerea turistilor (foc de tabară, olarit, vanatoare, pescuit etc.)

Ca servicii suplimentare se pot oferi următoarele:

1. Servicii utile: servicii de poșta, telecomunicații, internet și publicitate;

2. Servicii de completare a confortului: inchirieri (aparate radio, frigidere, televizoare, paturi suplimentare etc.).

3. Servicii de agrement: servicii de sport (închirierea de biciclete, canoe și barci, organizarea de excursii calare, amenajarea unor zone pentru practicarea sporturilor în aer liber); drumeții și activități în aer liber; diverse alte servicii (piscină, saună, sală de fitness, masaj etc.).

Tabelul 5. Caracteristicile generale a unei pensiuni

Caracteristicile interioare	Caracteristicile exterioare
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Spații corespunzătoare și igienice pentru prepararea și servirea mesei; ▪ Grup sanitar individual, sau comun pentru 2-3 camere; ▪ Încălzire centrală cu sobă din teracotă pe lemne; ▪ Suprafața minimă a camerei pentru 2 paturi de la 11-12 m². ▪ Pat din aramă vechi, cu saltea relaxabilă. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Anexe gospodărești pentru creșterea animalelor, ce vor fi întreținute astfel ca să nu creeze discomfort turiștilor; ▪ Pensiunea în stil tradițional, cu elemente arhaice; ▪ Trăsură și sanie trasă de cai pentru servicii complementare pentru turiști; ▪ Ogradă în stil național și elemente rustice și floristice.

Sursa: elaborată de autor

Managementul ecoturistic în serviciu de cazare și alimentație pentru pensiune

Pensiunea din cadrul Rezervației Peisagistice Nistrene „Poiana-Climăuții de Jos”, indiferent de mărimea și clasificarea sa pentru a oferi servicii compatibile cu cerințele de mediu și a satisface nevoile turiștilor, trebuie să-și realizeze o analiză proprie privind respectarea indicilor ecologici, care sunt dați de [4, pag. 131]:

- **Sănătatea și securitatea personalului și ale turiștilor**, care se referă la prejudiciile legate de timpul pierdut raportat la un număr anumit de ore lucrate, instructajul ecologic și de igienă realizat pentru personalul angajat și codul de comportare turistică cerut turiștilor;

- **Zgomote** care produc un important disconfort și pentru care se cere stabilirea nivelului maxim și mediu în cadrul sectoarelor de lucru din pensiune și în limitele amplasamentului său;

- **Emisiile în aer** produse de poluanți specifici, comparate cu nivelurile permise, numărul abaterilor înregistrate trimestrial și anual, numărul plângerilor legate de calitatea aerului din partea turiștilor, dar și a localnicilor care stau în apropierea unității de cazare, produse de coșurile de fum și de mirosuri.

Tabelul 6. Eventualele probleme în dezvoltarea unei pensiuni

Nr.	Situația potențială	Scopul propus	Plan de acțiune
1.	Dependența de componentele și resursele de mediu, aflate în declin	Lărgirea numărului de servicii complementare ecoturistice	Realizarea unui program de dezvoltare a unor noi servicii ecoturistice
2.	Gradul de poluare a aerului - acceptabil	Menținere	Control permanent
3.	Poluarea semnificativă a apei	Eliminarea acestei poluări	Realizarea unui plan pentru diminuarea acesteia
4.	Costuri energetice mari	Autonomie în energetică	Implementarea energiei regenerabile
5.	Populația locală nu agreează turiștii veniți	Realizarea unui parteneriat între locuitori și pensiune	Crearea unui comitet de acțiuni comune pentru localitate și pensiune

Sursa: elaborată de autor

Concluzii.

În vederea dezvoltării turismului durabil prin prestarea ecoturismului, în calitate de administrator de pensiune și a prestării serviciilor de cazare, alimentare și complementare este necesar să cunoaștem inițial problemele cu care putem să ne confruntăm și respectivele soluții, înscrise în realizarea unui plan prealabil pentru înlăturarea eventualelor probleme de mediu. În acest context turismul durabil poate fi o oportunitate de afaceri profitabilă atât economic, cât și social.

Bibliografie:

1. Legea nr. 1538-XIII din 25 februarie 1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat;
2. Hotărârea Guvernului nr. 274 din 18.05.2015 cu privire la aprobarea Strategiei privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia;
3. Bran Florina, Simion Tamara, *Ecoturism*, Editura Economică, București, 2010;
4. Brown Lester *Eco-economie*, Editura Tehnică, București, 2011;
5. Neacșu Nicolae, *Turismul și dezvoltarea durabilă*, Editura Expert, București 2010;
6. Neagu Silviu, *Geografia turismului*, Editura Academiei, București, 2017;
7. Platforma Investiții în Moldova, disponibil pe <http://invest.gov.md/index.php> accesat pe 20.12.2020;

8. Agenția Moldsilva, disponibil pe <http://www.moldsilva.gov.md/index.php?l=ro> accesat pe 21.12.2020;
9. Asociația Natională de Turism Rural, Ecologic și Cultural din Moldova, disponibil pe <http://www.moldova-tourism.md>, accesat pe 21.12.2020;
10. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova, disponibil pe: <https://mecc.gov.md/ro>, accesat pe 21.12.2020.

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului „Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova” 20.80009.7007.15, finanțat din Bugetul de Stat în cadrul Programului de Stat (2020-2023)

3.6. ANALIZA VENITURILOR DIN VÂNZĂRI ÎN CORELAȚIE CU CAPACITATEA DE PRODUCȚIE ÎN CONDIȚII DE SUSTENABILITATE

Silvia ZAHARCO

Abstract

The paper reflects the analysis of sales revenues in correlation with the production capacity of agricultural entities in the conditions of a sustainable activity. Ordinary research methods were applied to conduct the study: comparison, analysis, tabular method, rate method. The purpose of this paper is to study the possibilities of obtaining sales income while using sustainable practices of agricultural production growing. The results show that sustainable production is an important incentive to increase production capacity and sales revenue.

Rezumat

În lucrare este reflectată analiza veniturilor din vânzări în corelație cu capacitatea de producție a entităților agricole în condițiile desfășurării unei activități sustenabile. Pentru realizarea studiului au fost aplicate metode de cercetare ordinare: comparația, analiza, metoda tabelară, metoda ratelor. Scopul acestei lucrări este de a realiza un studiu privind posibilitățile de obținere a veniturilor din vânzări în condițiile folosirii practicilor sustenabile de cultivare a producției agricole. Rezultatele obținute denotă faptul că producția sustenabilă constituie un stimulente important în sporirea capacității de producție și a veniturilor din vânzări.

Cuvinte-cheie: *agricultură ecologică, dezvoltare economică, entitate agricolă, mediu ambiant, sustenabilitate, venituri din vânzări.*

Keywords: *organic agriculture, economic development, agricultural entity, environment, sustainability, sales revenue.*

Introducere

Actualmente tot mai accentuate sunt preocupările privind dezvoltarea sustenabilă sau durabilă, atât la nivelul fiecărei țări cât și la scară mondială. Aceste preocupări sunt legate de un complex de probleme cu care se confruntă, în prezent, omenirea, și anume: sărăcia; degradarea mediului înconjurător; ocuparea precară a unui loc de muncă; inflația, crizele economice etc.

Dezvoltarea sustenabilă reprezintă acea formă de dezvoltare în cadrul căreia se urmărește ca satisfacerea cerințelor prezente de consum să nu compromită sau să prejudicieze pe cele ale generațiilor viitoare.

Obiectivul general al dezvoltării sustenabile este de a găsi un optim de interacțiune și compatibilitate a patru sisteme: economic, uman, ambiant și tehnologic, într-un proces dinamic și flexibil de funcționare. Nivelul optim corespunde acelei dezvoltări de lungă durată care poate fi susținută de către cele patru sisteme. Pentru ca sistemul să fie operațional, este necesar ca această susținere sau viabilitate să fie aplicată în toate subsistemele ce formează cele patru dimensiuni ale dezvoltării durabile plecând de la energie, agricultură, industrie până la investiții, așezări umane și biodiversitate [3, p. 101].

Pentru realizarea dezvoltării sustenabile se impun următoarele condiții:

- 1) Economie – redimensionarea creșterii economice, având în vedere accentuarea laturilor calitative ale producției;
- 2) Sărăcie – eliminarea sărăciei în condițiile satisfacerii nevoilor esențiale: un loc de muncă, hrană, energie, apă, locuință și sănătate;
- 3) Demografie – asigurarea creșterii populației la un nivel acceptabil (reducerea creșterii demografice necontrolate);
- 4) Mediul natural – conservarea și sporirea resurselor naturale, întreținerea diversității ecosistemelor, supravegherea impactului dezvoltării economice asupra mediului;
- 5) Tehnologie – reorientarea tehnologică și punerea sub control a riscurilor acesteia;
- 6) Guvernare – descentralizarea formelor de guvernare, creșterea gradului de participare la luarea deciziilor privind mediul și economia.

Îmbinarea creșterii economice, cu echitatea socială și protecția mediului înconjurător pentru prezent, dar și viitor este baza noii forme a dezvoltării economice sustenabile.

Material și metodă

Cercetările efectuate își propun ca scop analiza veniturilor din vânzări în corelație cu capacitatea de producție a entităților agricole în condițiile desfășurării unei activități sustenabile. În vederea acumulării datelor a fost efectuat un studiu analitic al documentelor oferite de entitatea agricolă SRL „Lemisona” din s. Gordinești, r-l Edineț, activitatea de bază a căreia este cultivarea culturilor ecologice (porumb și floarea soarelui). Datele acumulate au servit drept bază de efectuare a calculelor analitice în vederea determinării variației veniturilor din vânzări. Rezultatele calculelor, precum și datele acumulate au fost interpretate prin metoda tabelară, metoda ratelor, metodele de analiză și sinteză. Pentru reflectarea rezultatelor și formularea concluziilor au fost aplicate metodele de inducție și deducție.

Rezultate și discuții

În contextul dezvoltării sustenabile se vorbește tot mai mult despre agricultura ecologică. Agricultura ecologică este alternativa dezvoltării sustenabile în agricultură. Având în vedere aportul produselor „curate” al acesteia, sustenabilitatea se transpune și în sănătatea consumatorului. Spre deosebire de agricultura convențională care urmărește cu precădere maximizarea eficienței economice, agricultura ecologică este tridimensională, fiecare dintre componentele și însușirile sale aparținând dimensiunii ecologice, economice sau sociale, iar aceste dimensiuni sunt într-un raport echilibrat.

În accepțiunea actuală, produsele „curate” și mediul sănătos sunt generate de sistemele de agricultură practicate. Astfel, criteriile ce caracterizează sistemele de agricultură sunt:

- cantitatea și calitatea producției;
- costurile rezonabile de producție pentru produse competitive;
- stabilitatea producției de la an la an, pe sectoare, ferme și terenuri agricole;
- raporturile armonioase cu principalele resurse naturale (sol, apă, faună, floră, relief), îmbunătățirea, ameliorarea și conservarea acestora pentru generațiile viitoare;
- flexibilitatea specializării și structurilor producției agricole, deci să posede capacitatea de a reacționa la schimbările pieței privind cererea și oferta;
- raportul echilibrat pe termen lung între cerințele economice, ecologice și sociale.

Pe lângă implicațiile sale majore în economia fiecărei țări, agricultura trebuie să acopere cererea de produse alimentare și resurse regenerabile. Din acest motiv, tehnologiile agricole, în special pe piețele în curs de dezvoltare, trebuie să furnizeze sisteme durabile, capabile să protejeze atât activitatea economică, cât și mediul. Agricultură ecologică promovează „cultura agrară multifuncțională cu efect durabil” materializată prin [5, p. 16]:

- a. producție constantă de bunuri alimentare și agricole pe termen lung, prin corelarea ofertei cu cererea de produse agricole și alimentare, includerea în circuitul pieței a tuturor actorilor interesați de producția de bunuri agricole și alimentare ecologice și cooperare în producția, prelucrarea și comercializarea produselor agricole și alimentare;
- b. producție agricolă responsabilă față de natură, care asigură diminuarea impactului agriculturii asupra climei, refacerea și îmbunătățirea fertilității solului și îmbunătățirea și conservarea diversității biologice;
- c. producție agricolă cu efecte economice și sociale multiple: reducerea consumului de energie neregenerabilă și a cheltuielilor de transport, crearea de noi locuri de muncă, creșterea veniturilor agricultorilor, intensificarea spiritului inovator și de cooperare, descongestionarea administrației publice, reducerea cheltuielilor alocate sănătății etc.

Pentru evaluarea activității economico-financiare a entităților agricole ce practică agricultura ecologică este necesar de evaluat mărimea rezervelor existente necesare pentru sporirea veniturilor din vânzări fără careva investiții suplimentare. Printre condițiile principale ce dimensionează volumul activității sustenabile, în primul rând, se evidențiază capacitatea de producție. Capacitatea de producție exprimă cantitatea maximă de producție care poate fi obținută într-o anumită unitate de producție (loc de muncă, atelier, secție, întreprindere, regie autonomă, ramură) în decursul unui interval de timp dat [2, p. 1-2]. Așa dar, capacitatea de producție reflectă posibilitățile potențiale productive ale unei unități de producție

într-o anumită perioadă. La determinarea capacității de producție nu se ia în considerare unele situații nefavorabile, cum ar fi lipsa de materii prime, resurse energetice, resurse de muncă etc.

Abordarea corectă a aspectelor teoretice și practice legate de capacitatea de producție impune o diferențiere clară între mărimea acesteia și gradul ei de utilizare. Indicatorii care măsoară mărimea capacității de producție servesc la:

- elaborarea și fundamentarea planului economico-social al entităților;
- dimensionarea corectă a verigilor productive înlănțuite tehnologic;
- identificarea și evaluarea rezervelor interne ale producției;
- alegerea soluției optime de profilare, specializare și cooperare;
- fundamentarea diferitor variante de dezvoltare și reutilizare a unităților de producție;
- compararea și aprecierea rezultatelor obținute în activitatea de producție de diferite entități;
- argumentarea măsurilor de sporire a capacității de producție existente.

Pentru stabilirea volumului de producție necesar de produs se calculează gradul de utilizare a capacității de producție. Acest indicator se determină prin relația:

$$G_p = \frac{P}{C_{pm}} \quad (1)$$

unde: G_p – gradul de utilizare a capacității de producție;

P – producția care urmează a fi obținută într-o perioadă concretă;

C_{pm} – capacitatea de producție medie anuală pentru aceeași perioadă de timp.

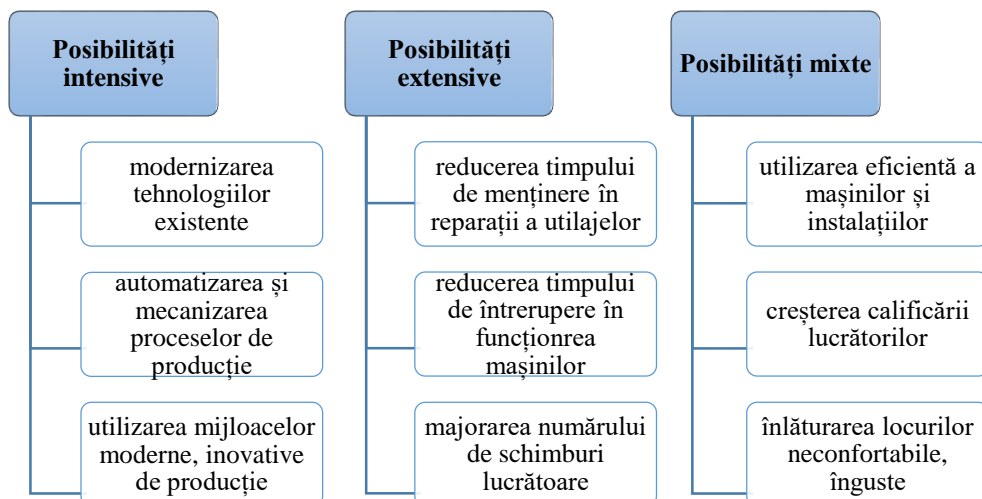

Figura 1. Posibilități de sporire a capacității de producție

Sursa: Elaborat de autor în baza [2, p. 13-14]

Creșterea gradului de utilizare a capacității de producție este o rezervă importantă de obținere a unei producții suplimentare, utilizând aceleași mijloace

fixe. În acest fel, pot fi sporite veniturile din vânzări ale entității. Există trei grupe de posibilități de îmbunătățire a gradului de utilizare a capacității de producție: posibilități intensive, posibilități extensive, posibilități mixte (figura 1).

Posibilitățile intensive includ măsurile de majorare a volumului producției atât pe unitate de timp, cât și pe unitate de utilaj productiv. Posibilitățile extensive includ măsurile de sporire a volumului de producție, prin utilizarea eficientă a timpului de funcționare a utilajelor. Posibilitățile mixte includ măsuri de ordin intensiv, cât și extensiv. De obicei, pentru a se menține pe piață entitățile tind să dezvolte pe lângă activitatea de bază și diverse activități auxiliare. Acest fapt contribuie la îmbunătățirea activității principale, precum și la consolidarea imaginii sale. Exemplificarea acestui model o vom efectua în dinamică, apelând la datele entității analizate (tabelul 1).

Tabelul 1. Aprecierea dinamicii și structurii veniturilor din vânzări pe tipuri de activitate operațională în SRL „Lemisona”

Indicatori	Anul precedent 2017		Anul de gestiune 2018		Abaterea absolută (+,-)	
	Suma, mii lei	Ponderea, %	Suma, mii lei	Ponderea, %	Suma, mii lei	Ponderea, p.p.
Venituri din vânzarea produselor agricole	1953,5	77,3	2583,2	72,0	+629,7	-5,3
Venituri din prestarea serviciilor (arat, semănat)	575,0	22,7	1002,6	28,0	+427,6	+5,3
Total venituri din vânzări	2528,5	100	3585,8	100	+1057,3	x

Sursa: Elaborat de autor în baza Situațiilor financiare ale SRL „Lemisona”.

Analizând datele prezentate în tabelul 1 observăm o tendință de majorare a veniturilor din vânzări față de anul precedent cu 1057,3 mii lei. Această abatere a fost determinată, atât de majorarea venitului obținut din vânzarea produselor agricole cu 629,7 mii lei, cât și a venitului obținut din prestarea serviciilor cu 427,6 mii lei. Examinând structura venitului din vânzări la entitatea analizată, observăm că ponderea principală îi revine venitului din vânzarea produselor agricole, care totodată a diminuat de la 77,3% în anul 2017 la 72% în anul 2018.

O activitate se consideră a fi eficientă dacă ritmul de creștere a veniturilor este superior celui de sporire a resurselor antrenate de entitate. Prin compararea evoluției capacității de producție disponibile în concordanță cu dinamica veniturilor din vânzări poate fi apreciată eficiența patrimoniului entității, precum și gestiunea eficientă a patrimoniului de către managerii acesteia. Astfel, capacitatea

de producție reflectă volumul maxim posibil al producției pe care entitatea poate să-l producă cu condiția folosirii depline a mijloacelor tehnice.

În acest caz se utilizează următoarea relație:

$$C_{vv/cp} = \frac{VV}{\overline{CP}} \quad (2)$$

unde: $C_{vv/cp}$ – corelația dintre veniturile din vânzări și capacitatea de producție;

VV – veniturile din vânzări;

\overline{CP} – capacitatea medie anuală de producție.

Cu cât mai scăzut este nivelul acestui raport, cu atât mai mari sunt rezervele de care dispune entitatea pentru majorarea veniturilor din vânzări fără anumite investiții suplimentare.

Aprecierea situației unei entități se realizează ținând cont de corelațiile existente între veniturile din vânzări și capacitatea de producție a entității [1, p.40]:

1) Indicele veniturilor din vânzări (I_{vv}) este mai mare decât indicele producției obținute (I_{Q_f}). Acest fapt indică reducerea stocurilor de producție față de nivelul de comparație:

$$I_{vv} > I_{Q_f} \quad (3)$$

2) Indicele veniturilor din vânzări (I_{vv}) este mai mic decât indicele producției obținute (I_{Q_f}). Acest fapt indică reducerea cererii pe piață față de producția respectivă:

$$I_{vv} < I_{Q_f} \quad (4)$$

În entitățile agricole, o mare parte din procesul de producție se desfășoară pe suprafețe de producție: terenuri agricole. Pentru aceste întreprinderi, capacitatea de producție se va determina după relația:

$$C_p = F_p \times S_p \times N_i \times T_d \quad (5)$$

unde: C_p – capacitatea de producție a entității;

F_p – cantitatea factorilor de producție utilizați pe suprafața respectivă;

N_i – norma de utilizare intensivă a suprafeței de producție;

S_p – mărimea suprafeței de producție;

T_d – timpul de lucru disponibil al unității de producție.

Evoluția veniturilor din vânzări ale entității analizate în comparație cu dinamica capacității de producție este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2. Analiza ritmului de creștere a veniturilor din vânzări comparativ cu capacitatea de producție în SRL „Lemisona”

Capacitatea de producție a întreprinderii, mii lei			Venituri din vânzări, mii lei		
2017	2018	Ritmul de creștere, %	2017	2018	Ritmul de creștere, %
5716	6459	+743	2528,5	3585,8	+1057,3

Sursa: Elaborat de autor în baza fișelor tehnologice și Situațiilor financiare ale SRL „Lemisona”.

Datele prezentate în tabelul 2 arată că, în dinamică, are loc majorarea veniturilor din vânzări cu 1057,3 mii lei în anul 2018 față de anul 2017. Capacitatea de producție a entității analizate de asemenea a înregistrat creșteri, doar că relativ mai mici – cu 743 mii lei. Comparând evoluția capacității de producție și cea a veniturilor din vânzări, observăm SRL „Lemisona” a înregistrat un ritm de creștere a veniturilor din vânzări mai mari decât cel al capacității de producție. Situația în care cu o reducere a capacității de producție se obține o creștere a veniturilor din vânzări atestă reducerea stocurilor de materii prime.

În cadrul analizei veniturilor din vânzări ne interesează nu atât capacitatea de producție propriu-zisă, cât capacitatea optimă de producție care poate fi obținută de acel nivel al capacității de producție care ar permite atingerea unei eficiențe maxime și o satisfacere totală a cererii de pe piață internă și externă. Cunoaștem că cererea constituie o anumită cantitate dintr-un bun sau serviciu pe care consumatorul este dispus și poate să-l cumpere. Dacă cererea este mare, atunci producătorul va spori capacitatea sa de producție. Dacă, însă, nu există cerere pentru anumite produse, atunci capacitatea de producție de care dispune producătorul nu va fi folosită integral. În acest caz, producătorul va modifica structura producției în conformitate cu cererea [4, p. 39-40].

Urmărind un asemenea proces, la un moment dat fiecare producător va fi nevoit să coreleze posibilitățile sale de producție cu cererea pe piață. Ignorarea acestui aspect poate avea efecte nefaste asupra activității entității, care pot să conducă chiar la falimentul acesteia. De aceea, în cadrul analizei veniturilor din vânzări în corelație cu capacitatea de producție, este important de evaluat măsurile prin care s-a asigurat o asemenea concordanță (tabelul 3).

Tabelul 3. Analiza în dinamică a veniturilor din vânzări ale SRL „Lemisona” în corelație cu capacitatea de producție

Indicatori	Anul precedent (2017)	Anul de gestiune (2018)	Abaterea absolută (+,-)
1. Capacitatea medie anuală de producție în prețuri curente, mii lei	5716	6459	+743
2. Volumul de producție în prețuri curente, mii lei	2700,6	3174,9	+474,3
3. Veniturile din vânzări, mii lei	2528,52	3585,80	+1057,28
4. Gradul de folosire a capacității de producție, %	47,25	49,15	+1,9
5. Gradul de comercializare a producției, %	93,63	112,94	+ 19,31
6. Corelația dintre veniturile din vânzări și capacitatea de producție, %	44,24	55,52	+11,28

Sursa: Elaborat de autor în baza fișelor tehnologice și Situațiilor financiare ale SRL „Lemisona”.

Calculule efectuate în tabelul 3 atestă faptul că pentru sporirea veniturilor din vânzări ale SRL „Lemisona” sunt necesare investiții suplimentare. Aceasta rezultă din majorarea corelației dintre veniturile din vânzări și capacitatea de producție de la 44,24 % în anul 2017 până la 55,52% în anul 2018. Totodată, rezultatele tabelului atestă că majorarea rezervelor de sporire a vânzărilor este legată de creșterea capacităților de producție și se explică prin tendința pozitivă de creștere a gradului de folosire a capacității de producție cu 1,9 p.p. Influența acestui factor a fost parțial influențată de creșterea gradului de comercializare a producției cu 19,31 p.p.

Concluzii

Problematika dezvoltării sustenabile este una actuală în preocupările mondiale, mai ales datorită discrepanței care există între recunoașterea teoretică a importanței acesteia și rezultatele concrete înregistrate până în prezent. Dezvoltarea sustenabilă nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru a stimula progresul tehnic și economic, prin distribuirea mai echitabilă a efectelor sale asupra generațiilor prezente și viitoare.

Evoluția capacității de producție și cea a veniturilor din vânzări în cadrul entității analizate a înregistrat un ritm de creștere a veniturilor din vânzări mai mari decât cel al capacității de producție, ceea ce atestă reducerea stocurilor de materii prime. Majorarea rezervelor de sporire a vânzărilor în entitatea luată ca obiect de cercetare este legată de creșterea capacităților de producție și se explică prin tendința pozitivă de creștere a gradului de folosire a capacității de producție.

BIBLIOGRAFIE

1. Gheorghe, C., 2013. *Analiza sistemelor de producție*. [e-book] Available at: https://www.academia.edu/7392389/02_Analiza_sistemelor_de_productie [Accesed 12 septembrie 2020].
2. Nistor, F., 2012. *Managementul producției*. [e-book] Constanța: Academia Navală „Mircea cel Bătrân” Available at: http://www.uuooi.org/english/files/4th_lecture_production_capacity.pdf [Accesed 16 septembrie 2020].
3. Pînzaru, S., Ștefan, A., 2008. *Creșterea și dezvoltarea economică în context european și mondial*. Management general, nr. 2, pp. 94-109.
4. Popa, A., Parmacli, D., Babii, L., 2017. *Economia antreprenorialului*. Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu”, 277 p.
5. Toncea, I. et al., 2016. *Manual de agricultură ecologică*. [e-book] București: MADR. Available at: <http://agriculturadurabila.ro/wp-content/uploads/2016/06/manual.pdf> [Accesed 9 septembrie 2020].

3.7. ASPECTELE GESTIONĂRII DEȘEURILOR MEDICALE GENERATE DE PANDEMIA COVID19

Veronica BULAT

Abstract

The coronavirus pandemic is a global health crisis that has created one of the biggest challenges spreading to all continents except Antarctica. However, COVID-19 is more than a health crisis, with unprecedented implications because it confuses every country it affects, with the power to generate devastating social, economic and environmental effects. This paper aims to present the legislative and managerial aspects for waste management generated by the Covid virus 19. In the capacity of information sources were used the official data of the competent structures, both globally and nationally. In the Republic of Moldova, during a pandemic, medical institutions accumulated twice as much medical waste per day, then in periods when the medical system was functioning normally and the problem of their management remains current in terms of the danger it presents, both for society as well as for the environment.

Rezumat

Pandemia de coronavirus reprezintă o criza globală de sănătate care ne-a creat una din cele mai mari provocări răspândindu-se pe toate continentele, cu excepția Antarcticii. COVID-19 însă este mai mult decât o criză de sănătate, având implicații fără precedent deoarece debusolează fiecare țară pe care o afectează, având forța de a genera efecte devastatoare de ordin social, economic și ecologic. Lucrarea aceasta, urmărește obiectivul prezentării aspectelor legislative și cele de ordin managerial pentru gestiunea deșeurilor generate de virusul Covid 19. În calitatea de surse de informare au fost utilizate datele oficiale ale structurilor competente, atât pe plan mondial cât și național. În Republica Moldova, pe timp de pandemie, instituțiile medicale au acumulat zilnic de două ori mai multe deșeuri medicale, decât în perioade în care sistemul medical funcționa în regim normal iar problema gestiunii acestora rămâne actuală prin prisma pericolului pe care-l prezintă, atât pentru societate cât și pentru mediul înconjurător.

Cuvinte cheie: deșeuri medicale, COVID 19, pandemie, economie sustenabilă, efect economic, legislație.

Keywords: medical waste, COVID 19, pandemic, sustainable economy, economic effect, legislation.

Introducere

Sustenabilitatea reprezintă procesul de desfășurare a unei activități antropice fără epuizarea resurselor disponibile și fără a distruge mediu adică păstrând posibilitatea satisfacerii nevoilor și de către generațiile ulterioare. Dimensiunea care caracterizează dezvoltarea economică de ansamblu a unei țări/ regiuni prin prisma sustenabilității reprezintă dezvoltarea durabilă. Pilonul ecologic, de regulă este cel am neglijat, în comparație cu pilonul economic și pilonul social, însă, după importanță este net superior deoarece nici economia și nici societatea nu se pot dezvolta fără resurse primare.

Problematika raporturilor dintre om și mediul natural a intrat în preocupările comunității internaționale începând cu prima Conferință a ONU asupra Mediului (Stockholm, 1972) și s-a concretizat în lucrările Comisiei Mondiale pentru Mediu și

Dezvoltare, instituite în 1985. Raportul acestei Comisii, prezentat în 1987 de G. H. Brundtland și intitulat Viitorul nostru comun a oferit prima definiție acceptată a dezvoltării durabile ca fiind „o dezvoltare care satisface nevoile generației actuale fără a compromite șansele viitoarelor generații de a-și satisface propriile nevoi”. Conceptul de dezvoltare durabilă reprezintă rezultatul unei abordări integrate a factorilor politici și decizionali, în care protecția mediului și creșterea economică pe termen lung sunt considerate complementare și reciproc dependente.

De la acest punct, problemele complexe ale dezvoltării durabile au căpătat o dimensiune politică globală, fiind abordate la cel mai înalt nivel la Conferința Mondială pentru Mediu și Dezvoltare Durabilă de la Rio de Janeiro (1992), la Sesiunea Specială a Adunării Generale ONU și adoptarea Obiectivelor Mileniului (2000) și la Conferința Mondială pentru Dezvoltare Durabilă de la Johannesburg (2002). S-au conturat, astfel, programe concrete de acțiune la nivel global și local (Agenda 21 Locală) conform dictonului „să gândim global și să acționăm local”. În cadrul acestui proces au fost adoptate o seamă de convenții internaționale care stabilesc obligații precise din partea statelor și termene stricte de implementare privind schimbările climatice, conservarea biodiversității, protejarea fondului forestier și zonelor umede, limitarea folosirii anumitor produse chimice, accesul la informații privind starea mediului și altele, care conturează un spațiu juridic internațional pentru aplicarea în practică a preceptelor dezvoltării durabile.

În prezent, suntem în fața unei provocări imense, la nivel mondial, pandemia COVID-19, din cauza căreia masca facială a devenit un accesoriu obligator și o cerință legală în majoritatea spațiilor publice din întreaga lume. În pofida faptului că autoritățile au recomandat, milioanele de oameni, folosirea măștilor faciale, s-au dat puține îndrumări cu privire la modul de eliminare sau reciclare, a acestora, în siguranță. Și pe măsură ce țările reduc restricțiile vizate de pandemie, crește cererea acestora în fiecare lună, până la miliarde de măști la nivel global. Sigur, masca, din punct de vedere ecologic, prezintă cel mai mic efect negativ dacă e să-l comparăm cu deșeurile medicale generate de secțiile care tratează bolnavii de COVID 19. Cu siguranță, atâta timp cât nu sunt stabilite practici concrete de gestiune a acestor tipuri de deșeuri, ne apropiem rapid de un dezastru ecologic.

Conceptul de „dezvoltare economică verde” marchează trecerea de la modelul de dezvoltare economică de consum, care tratează protecția mediului drept o povară economică, spre un model care folosește protecția mediului ca una dintre forțele motrice de creștere a economiei. Economia verde trebuie percepută, în contextul dezvoltării durabile și al reducerii sărăciei, ca unul dintre instrumentele de bază pentru atingerea dezvoltării durabile și ca un mijloc de utilizare eficientă a resurselor și energiei, de aplicare a tehnologiilor curate cu emisii reduse de carbon și poluare redusă și de minimizare a riscurilor de mediu.

Trecerea la o economie verde va crea oportunități economice majore. „Înverzirea” economiei este un nou motor de creștere, un generator de locuri de muncă decente și o strategie vitală pentru eliminarea sărăciei. Acest proces poate transforma multe provocări în oportunități economice și poate preveni impacturile negative asupra mediului. De asemenea, economia verde va stimula creșterea economică și a numărului de locuri de muncă în sectorul de mediu, care necesită competențe specifi ce legate de mediu.

Una din prioritățile de dezvoltare ale Republicii Moldova sunt orientate spre concentrarea eforturilor necesare pentru asigurarea tranziției spre o dezvoltare economică verde, care promovează principiile dezvoltării durabile și contribuie la reducerea sărăciei, inclusiv prin asigurarea unei guvernări mai bune în domeniul dezvoltării durabile, prin integrarea și fortificarea aspectelor protecției mediului în toate domeniile de dezvoltare social-economică a țării.

1. Cei 3P ai sustenabilității

Fiecare generație are drept scop dezvoltarea tehnologică, economică și socială, care conduc la o viață mai bună. Consecvența pentru atingerea acestor obiective a condus la stadiul de dezvoltare actual. Totuși, nu ducem lipsă de efecte neplăcute, deoarece din ce în ce mai multe resurse devin insuficiente, climatul se schimbă, iar mediul se deteriorează din ce în ce mai repede.

Având în vedere constrângerile mediului, dar și cele sociale și economice, oamenii sunt pe cale să înțeleagă faptul că, dacă vom continua să consumăm nejustificat de mult, să risipim și să ignorăm semnalele date de climă, ne vom autodistrage. În mod tradițional producătorii și operatorii economici s-au axat pe obținerea de profit, dar în zilele noastre tot mai multe companii și instituții își concep strategia de dezvoltare în mod durabil sau sustenabil.

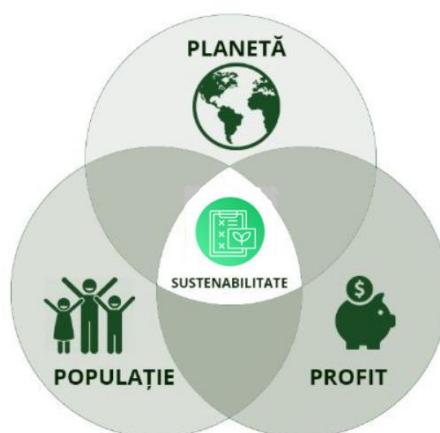

Figura 1. Cei 3P ai sustenabilității

Astfel a apărut conceptul celor 3 P, care nu sunt altceva decât o simbioză a celor trei componente ale economiei:

Planeta — această componentă indică faptul că o instituție/companie încearcă să reducă amprenta ecologică cât mai mult posibil. Aceste eforturi pot include reducerea deșeurilor, investirea în energii regenerabile, gestionarea mai eficientă a resurselor naturale și îmbunătățirea sediilor sau a logisticii.

Populația — desemnează componenta umană dintr-o instituție/companie, munca pe care aceștia o desfășoară, obiceiurile cotidiene ale acestora, dar și acțiunea și impactul companiei asupra comunității în care își desfășoară activitatea. Un alt mod de a privi populația în această ecuație este legat de cât de mult beneficiază societatea de pe urma companiei respective.

O companie sustenabilă plătește salarii corecte și ia măsuri pentru a asigura condiții de muncă cât mai bune la sediile acesteia, cu alte cuvinte, face eforturi pentru a “da înapoi” comunității. Pentru asta poate desfășura diferite campanii de CSR (Corporate Social Responsibility) prin care ajută comunitatea cu bani, materiale sau servicii.

Profit — este evident faptul că fiecare instituție/companie urmărește profitabilitatea, întreprinderile sustenabile consideră profitul o parte a unui plan de afaceri. Companiile sustenabile recunosc de asemenea că profitul nu este diametral opus “populației” sau “planetei”. Chiar dacă pe termen scurt o companie sustenabilă poate părea mai puțin profitabilă, pe termen lung sustenabilitatea poate fi chiar eficientă din punct de vedere al costurilor, mai ales când vine vorba de reutilizare și reciclare.

Sustenabilitatea încurajează utilizarea resurselor în mod responsabil. Astfel o entitate economică poate produce sustenabil, nu numai obținând profit, dar are grijă ca și procesul de producție să nu creeze dezechilibre mediului înconjurător.

Dacă analizăm impactul activității entității asupra comunității, aceasta poate să aleagă materii prime care sunt mai prietenoase cu mediul și să formuleze o strategie pentru a colecta, reutiliza și elimina deșeurile care să dăuneze cât mai puțin.

Dacă analizăm din punct de vedere financiar, cele trei componente ale sustenabilității despre care am vorbit mai sus, pot fi redenumite capital de mediu (Planetă), capital social (populație) și capital economic (profit).

Având în vedere toate acestea, un produs/serviciu este sustenabil numai dacă în procesul său de producție /generare - comercializare, compania reușește să mențină balanța între câștigurile economice, echitatea socială și conservarea mediului înconjurător.

2. Situația pandemică internațională

Conform datelor OMS, până în data de 22 decembrie 2020 au fost condirmate 76 250 431 cazuri de Covid 19 dintre care 1 699 230 decese cauzate de acest virus. De la declanșarea pandemiei, potrivit datelor publicate (Zuo, M. 2020), deșeurile medicale au provocat o poluare crescută a plasticului. În consecință, de exemplu în China, s-a majorat producția măștilor faciale de unică folosință de 12 ori decât cantitatea obișnuită.

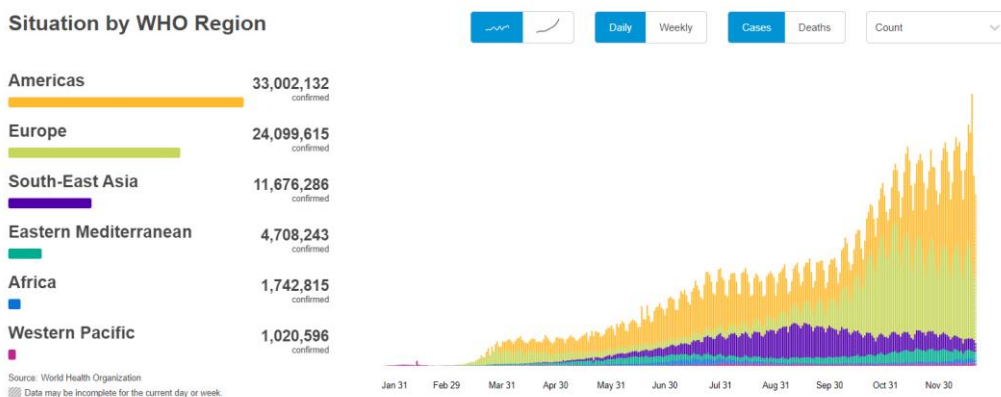

Figura 2. Situația pandemică, la nivel global, 22 decembrie 2020.

Organizația Mondială a Sănătății a anunțat o creștere cu 40% a producției de consumabile medicale, la nivel global. Potrivit aceleiași publicații (Cutler, S. 2020), dacă populația lumii aderă la standardul unei măști de unică folosință pe zi după încheierea blocajelor, pandemia ar putea avea ca rezultat un consum global lunar și risipa de 129 miliarde de măști de față și 65 de miliarde de mănuși. Consultând experiența spitalelor din Wuhan (Birmingham, F. & Tan, S.-L. 2020), observăm că acestea au produs mai mult de 240 de tone de deșuri medicale de unică folosință pe bază de plastic (cum ar fi măști de unică folosință, mănuși și halate) pe zi la vârful pandemiei, de 6 ori mai mult decât media zilnică înainte de apariția pandemiei. Dacă modelul creșterilor înregistrate în Wuhan ar simula modelul Statelor Unite (Kimini, A. 2020), atunci cantitatea medie anuală obișnuită s-ar acumula în doar 2 luni.

3. Legislația internațională privind gestionarea deșeurilor medicale

Această criză globală a sănătății pune o presiune suplimentară asupra practicilor regulate de gestionare a deșeurilor, apelând la strategii de gestionare excepționale, cum ar fi: incinerarea mobilă, depozitele de deșuri directe și arderile locale. Conform publicațiilor de profil (Cutler, S. 2020), eliminarea necorespunzătoare a doar 1% a măștilor faciale se traduce prin peste 10 milioane de articole, cu o greutate de 30.000 până la 40.000 kg.

La nivel regional și național, prioritizarea sănătății umane față de sănătatea mediului a condus la întârzierea sau inversarea politicilor care vizează reducerea

plasticului de unică folosință. Ca urmare, cererea de material plastic reciclat a scăzut, marjele de profit ale reciclării au scăzut și amprenta de mediu a materialelor plastice a crescut.

Legislația internațională în domeniul deșeurilor medicale își găsește originile în acordul internațional cunoscut sub denumirea de Convenția de la Basel, semnată în anul 1989, coordonată de Programul de Protecție a Mediului al Națiunilor Unite (UNEP), potrivit Iordanov, R. Punga, I. 2020. Aceasta face primele referiri și la transportul transfrontalier al deșeurilor periculoase.

Principiile internaționale de bază care guvernează domeniul protecției mediului și implicit gestionarea deșeurilor periculoase sunt:

- Principiul “poluatorul plătește” ce implică responsabilitatea legală și financiară a celui ce produce deșeurile (poluatorul). Unitatea sanitară răspunde de îndepărtarea și eliminarea finală în siguranță a deșeurilor produse.

- Principiul “precauțiunii” se referă la necesitatea de a lua măsuri de precauție împotriva apariției riscurilor ce pot fi generate de gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor rezultate din activitatea medicală.

- Principiul “proximității” recomandă ca eliminarea finală a deșeurilor să se realizeze cât mai aproape posibil de sursa de producere, în scopul reducerii riscurilor pentru mediu și sănătate legate de transport. Principiul devine aplicabil doar atunci când există posibilități tehnice, iar mediul înconjurător nu este afectat.

Într-o măsură tot mai mare, organizațiile internaționale răspund apelului din partea consumatorilor și a autorităților guvernamentale de reglementare pentru a minimiza ambalarea și a reduce sau a elimina deșeurile de unică folosință. Lumea începe să renunțe la modelul de consum liniar de producție-livrare-eliminare și se concentrează pe un model de economie circulară, în care ambalajul este minimizat sau realizat din conținut reciclat și care poate fi reutilizat sau reciclat de către utilizatorul final.

Soluționarea problemei fluxurilor de deșeuri ajunse la finalul ciclului de viață poate îmbrăca numeroase forme. Astăzi, este relativ ușor să obții materiale de ambalare realizate din hârtie reciclată recuperată după consum, ceea ce, utilizează cu până la 68% mai puțină energie decât procesarea celulozei virgine într-un produs nou de hârtie. Numeroase organizații analizează realizarea ambalajelor de plastic reutilizabile și reducerea utilizării plasticului virgin/nativ în ambalaje în favoarea conținutului de plastic reciclat (și reciclabil). Cercetările în curs în domeniul maselor plastice biodegradabile (mase plastice create din biomasă celulozică, precum trestie de zahăr sau alte plante nealimentare care pot fi reciclate) se arată promițătoare.

4. Legislația europeană privind gestionarea deșeurilor medicale

Obiectivele europene de dezvoltare durabilă se regăsesc în Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Națiunilor Unite, adoptată la 25 septembrie 2015 ce stabilește un cadrul global pentru realizarea dezvoltării durabile până în anul 2030. Cele mai relevante obiective se cuprind:

Finanțarea creșterii durabile. Conform publicațiilor de profil, pentru a-și realiza obiectivele pentru 2030 convenite la Paris, UE trebuie să își suplimenteze investițiile cu aproximativ 180 de miliarde euro pe an și să își reducă cu 40 % emisiile de gaze cu efect de seră. Acesta este motivul pentru care, în martie 2018, Comisia a adoptat un plan de acțiune privind finanțarea durabilă menit să sporească rolul finanțării în promovarea unei economii care să fie eficientă și care să îndeplinească, totodată, obiectivele sociale și de mediu. Prin aceasta, UE îi permite sectorului financiar să se implice la maximum în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă

Planul de acțiune pentru economia circulară. Într-o economie circulară, valoarea produselor, a materialelor și a resurselor se menține în economie cât mai mult timp posibil, iar cantitatea de deșeuri generate este redusă la minimum. Printre beneficiile mai ample ale economiei circulare se numără crearea de noi avantaje competitive și reducerea cererii de resurse limitate, a consumului de energie și a nivelurile de emisii de dioxid de carbon. Acțiunile întreprinse de Comisie de la adoptarea, în 2015, a planului de acțiune pentru economia circulară susțin o economie circulară în fiecare etapă a lanțului valoric. Prin adoptarea pachetului privind economia circulară, UE dă un semnal clar operatorilor economici și societății cu privire la calea de urmat. Acțiunile întreprinse la nivelul UE pot stimula investițiile, pot crea condiții de concurență echitabile și pot elimina obstacolele de pe piața unică.

O planetă curată pentru toți – o viziune pe termen lung pentru o economie prosperă, modernă, competitivă și neutră din punctul de vedere al impactului asupra climei până în 2050. Viziunea pe termen lung pentru o economie prosperă, modernă, competitivă și neutră din punctul de vedere al impactului asupra climei până în 2050, adoptată de Comisie în noiembrie 2018, prevede modalitățile prin care Europa poate avea un rol de lider în asigurarea neutralității climatice prin modernizarea sistemului energetic, prin realizarea de investiții în soluții tehnologice realiste, prin capacitatea cetățenilor, precum și prin alinierea acțiunilor în domenii esențiale, cum ar fi politica industrială, finanțele, economia circulară și cercetarea, asigurând totodată echitatea socială și sprijinul pentru o tranziție echitabilă. În deplină concordanță cu obiectivele de dezvoltare durabilă, viziunea prezintă, de asemenea, o serie de elemente strategice pentru tranziția către o Uniune neutră din punctul de vedere al impactului asupra climei. Scopul viziunii pe termen lung este de a stabili o direcție pentru politica climatică a UE și de a iniția

o dezbatere amplă cu privire la modul în care UE ar trebui să se pregătească pentru orizontul 2050, astfel ca până în 2020 să prezinte o strategie UE ambițioasă pe termen lung, pentru a se alinia la Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice până în 2020.

Acordul de la Paris privind schimbările climatice – pachetul „Energie curată pentru toți europenii”. Europa a jucat un rol esențial în încheierea primului acord universal, obligatoriu din punct de vedere juridic privind schimbările climatice încheiat la Paris, care stabilește un plan global de acțiune pentru combaterea schimbărilor climatice. UE a convenit să reducă cu cel puțin 40 % emisiile de gaze cu efect de seră până în 2030 comparativ cu 1990. Această decizie a deschis calea pentru pachetul privind energia curată pentru toți europenii, stimulând tranziția către o energie curată și modernizarea sistemului energetic, în vederea realizării obiectivelor de la Paris. Tranziția către o energie curată și combaterea schimbărilor climatice va transforma radical modul în care producem și consumăm energie, impactul fiind diferit de la un sector la altul sau de la o regiune la alta. Modelele de afaceri cu emisii ridicate de dioxid de carbon, cum ar fi extracția cărbunelui, sunt tot mai puțin economice, urmând ca, în timp, acestea să fie eliminate. Prin urmare, Comisia a lansat inițiative specifice pentru a aborda provocările sociale și economice cu care se confruntă cetățenii din zonele miniere. Comisia sprijină elaborarea unor strategii de tranziție, a unor proiecte concrete pentru diversificarea structurală și tranziția tehnologică.

Strategia UE privind materialele plastic. Este esențial pentru existența omenirii să avem oceane sănătoase. Acestea sunt o sursă esențială de hrană și de venit pentru aproximativ 40 % din populația mondială. În cele din urmă, de mări depind clima, apa și oxigenul. Prin agenda UE privind guvernanta internațională a oceanelor s-a instituit un cadru global pentru consolidarea guvernantei internaționale a oceanelor, astfel încât oceanele să fie sigure, securizate, curate, și utilizate în mod legal și durabil. Una dintre acțiunile prevăzute în cadrul agendei privind guvernanta oceanelor este combaterea deșeurilor marine.

În mai 2018, Comisia a propus adoptarea, la nivelul UE, a unor norme noi pentru cele 10 produse din plastic de unică folosință care se găsesc cel mai adesea pe plajele și în mările din Europa, precum și pentru uneltele de pescuit pierdute sau abandonate. Luate împreună, acestea reprezintă 70 % din totalul deșeurilor marine. Printre celelalte inițiative care vizează plasticul se numără măsuri de prevenire a producerii de deșeuri, fabricarea materialelor plastice în spiritul economiei circulare, reducerea deșeurilor marine produse în mare și asigurarea unei mai bune înțelegeri și monitorizări a deșeurilor marine.

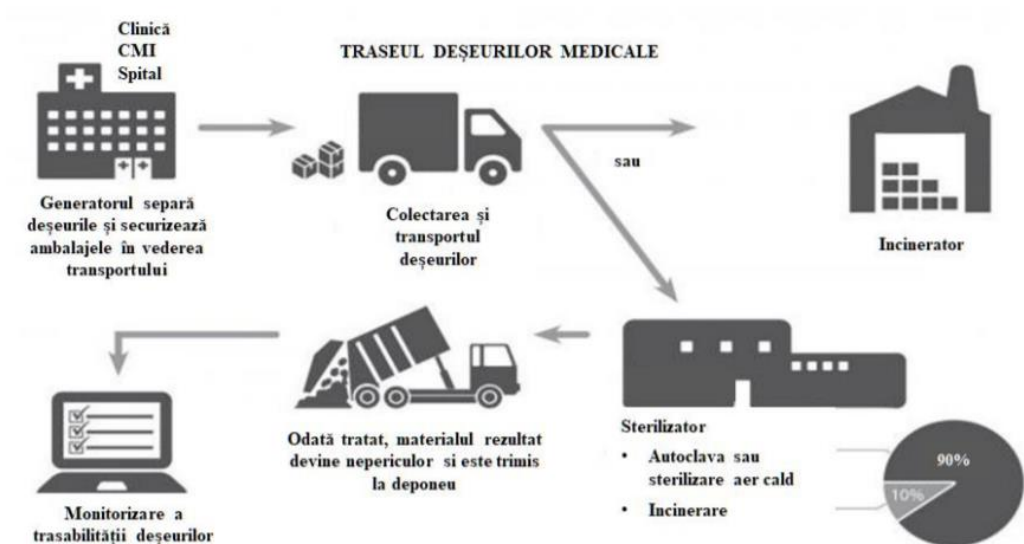

Figura 2. Sistemul de prelucrare a deșeurilor medicale, conform legislației Uniunii Europene

Cadrul legislativ european care reglementează colectarea, transportul, tratarea și depozitarea deșeurilor este reprezentat de patru acte normative:

- Directiva 2008/98/CE privind deșeurile și de abrogare a anumitor directive.
- Directiva 99/31/EC privind depozitarea deșeurilor.
- Directiva 2010/75/UE privind emisiile industriale.
- Decizia nr. 955/2014 de modificare a Deciziei 2000/532/CE de stabilire a unei liste de deșeuri în temeiul Directivei 2008/98/CE a Parlamentului European și a Consiliului.

Dintre acestea, cea mai importantă este, prima, Directiva 2008/98/CE privind deșeurile și de abrogare a anumitor directive. Această directivă reglementează activitățile de gestiune a deșeurilor periculoase, inclusiv medicale și are în vedere toate activitățile din ciclul de viață al deșeurilor, de la generare, colectare selectivă, depozitare la sursă, transport intern și internațional, tratare, incinerare și depozitare finală.

5. Legislația națională privind gestionarea deșeurilor medicale

În septembrie 2015, Republica Moldova, împreună cu alte 192 de state membre ale ONU, s-a angajat să pună în aplicare Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 prin adoptarea Declarației Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă, care a avut loc la New York. Această Agendă și-a propus să continue într-o formă mai accelerată realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, având scopul principal de a eradică sărăcia până în anul 2030 și de a asigura o dezvoltare durabilă în întreaga lume. Agenda oferă o nouă abordare de dezvoltare axându-se pe promovarea drepturilor omului sub toate aspectele. Prin urmare, interesele

oamenilor sunt plasate în centrul procesului de dezvoltare, care ar putea fi realizate într-un mod durabil doar prin responsabilizarea oamenilor de a participa, de a contribui și de a beneficia de pe urma dezvoltării economice, culturale, sociale și politice în baza unei poziții comune în care toate drepturile și libertățile omului sunt respectate.

În Republica Moldova adaptarea Agendei 2030 a început în rezultatul colaborării între Guvern, ONU Moldova, în calitate de partener de dezvoltare-cheie al Republicii Moldova, și Expert-Grup, care a oferit susținere analitică întregului proces. Sarcina a constat în identificarea obiectivelor relevante și prioritare pentru Republica Moldova, precum și adaptarea obiectivelor pentru a satisface specificul național. Este important faptul că procesul a fost foarte transparent: toți factorii de decizie interesați, partenerii de dezvoltare, reprezentanții sectorul privat și organizațiilor societății civile, precum și liderii civici au fost invitați la consultări.

În general, cadrul de planificare strategică din Republica Moldova poate fi considerat ca fiind parțial corelat cu Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă: din cele 126 de obiective, doar 14 sunt complet aliniate, 40 de ținte nu sunt aliniat (inclusive cele ce prevăd dezvoltarea economiei circulare) și 72 sunt parțial aliniat.

Potrivit Ministerului Sănătății anual instituțiile medicale din Republica Moldova produc aproximativ 8.700 tone de deșeurile medicale, inclusiv infecțioase, menajere sau părți umane extirpate (anatomice). Cu toate acestea, documentele la nivel național care reglementează modul de gestionare a deșeurilor este incomplet și lasă loc de interpretare. Mai exact, autoritatea nu explică câte dintre instituțiile medicale gestionează corect deșeurile produse și ce metodă adoptă – prin autoclavare, inhumare. O parte dintre cele periculoase sunt „arse în aer liber”, iar părțile umane sunt îngropate.

Astfel, dacă până acum cadrul de reglementare era incomplet, acum regulamentul aprobat de Guvern prevede pași clari pentru fiecare instituție, fie publică sau privată, pentru parcursul deșeurilor, de la crearea lor până la nimicire.

Fiecare instituție trebuie să-și facă planuri proprii de gestionare a deșeurilor, unde să se regăsească obligatoriu situația actuală privind deșeurile, o cantitate estimativă de producere per an, procedurile practice de colectare, separare, unde au fost stocate, cum au fost tratate, eliminate, dacă personalul responsabil a fost instruit, ce cheltuieli au fost suportate și care sunt soluțiile pe termen lung pentru a minimiza riscurile și a gestiona cât mai bine procesul. Aceste planuri vor trebui consultate cu Agenția Națională de Sănătate Publică, dar și cu instituțiile mediu și urmează să fie revăzute orice de câte ori este nevoie însă nu mai rar de 5 ani.

Pentru a înțelege la justa sa valoare complexitatea procesului de management al deșeurilor medicale periculoase generate de Covid-19, este necesar de analizat aspectele cadrului normativ în acest domeniu. Baza legislativă națională în domeniul gestionării deșeurilor este formată din următoarele acte normative:

a. Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată conform Hotărârii Guvernului nr.248 din 10.04.2013;

b. Legea nr.209 din 29.07.2016 privind deșeurile, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.459-471, art.916 din 23.12.2016, în vigoare din 23.12.2017;

c. Hotărârea Guvernului nr.696/2018 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, publicată în Monitorul Oficial Nr. 295-308 art. 835, în vigoare din 10-08-2018;

d. Hotărârea Guvernului nr.5 din 14.12.2001 privind aprobarea și implementarea "Regulamentului privind gestionarea deșeurilor medicale", publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13-15, art.29 în vigoare din 24.01.2002;

e. Hotărârea Guvernului nr.637/2003 privind controlul transportării transfrontaliere a deșeurilor și eliminării acestora, publicată în Monitorul Oficial Nr. 99-103 ,art Nr : 676, în vigoare din 06.06.2003: f. Hotărârea Guvernului nr 99 din 30-01-2018 pentru aprobarea Listei deșeurilor, publicată în Monitorul Oficial Nr. 33-39 art. 115, în vigoare din 02-02-2018;

g. Hotărârea Guvernului nr.589 din 24 iulie 2017 privind aprobarea Regulamentului transporturilor rutiere de mărfuri periculoase, publicată în Monitorul Oficial Nr. 277-288 art. 706, în vigoare din 04-08-2017;

h. Hotărârea Guvernului nr. 501 din 29-05-2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea evidenței și transmiterea datelor și informațiilor despre deșeuri și gestionarea acestora, publicat în Monitorul Oficial Nr. 176-180 art. 552, în vigoare din 01-06-2018;

i. Ordinul nr.1346 din 26.11.2018 cu privire la aprobarea listei de verificare nr.1.2/ANSP aplicate în cadrul controlului de Stat asupra activității de întreprinzător privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.513-525, art.1846, în vigoare din 28.12.2018.

Pe timp de pandemie, instituțiile medicale au acumulat zilnic de două ori mai multe deșeuri medicale, decât în perioade în care sistemul medical funcționa în regim normal. Deșeurile medicale care vin din secțiile Covid se consideră cu risc biologic ridicat și sunt sortate și transportate după o procedură foarte minuțioasă, fiind considerate deșeuri periculoase.

În această perioadă, managerii instituțiilor medicale au trebuit să încheie contracte mai mari cu firmele care transportă și distrug aceste deșeuri.

Spre exemplu, conform datelor din presă (Rotaru, S. 2020), până la pandemie, la Spitalul Clinic Municipal de Boli Contagioase pentru Copii se adunau câte 100-300 de kg de deșeuri infecțioase pe lună. De la începutul pandemiei, se acumulează între

555 și 800 de kg pe lună. Acum, de pe teritoriul spitalului se eliberează deșeurile de 3-4 ori pe săptămână, dublu față de perioadele anterioare.

Până la pandemie se acumulas lunar aproximativ 8 tone de deșeuri de la toate instituțiile medicale depozitate conform contractelor încheiate cu structurile de profil. În perioada de pandemie, cantitatea depășește 20-22 de tone pe lună. Cele mai multe deșeuri medicale fiind generate de Centrul Covid de la Moldexpo, Spitalul de Boli Contagioase pentru copii, Spitalul Clinic Municipal „Sfântul Arhanghel Mihail”, Spitalul Clinic de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc”, Institutul de Medicină Urgentă, Maternitatea Nr.2 și Spitalul Raional Comrat”.

Procedura de distrugere implică o mărunțire a cantităților acumulate, astfel că în cele din urmă rezultă tot deșeuri, doar că în cantități mai mici și care nu sunt periculoase. În urma procedurii, acestea devin de aproximativ 8-10 ori mai mici. Resturile rezultate sunt preluate apoi de Regia Autosalubritate și transportate la gunoiștea de la Țânțăreni.

Spitalul Clinic Republican este una dintre instituțiile medicale care dispune de un autoclav și distruge deșeurile periculoase prin autoclavare. În luna iunie instituția a colectat peste 3 tone de deșeuri generate din activitatea legată de Covid, dar și deșeuri provenite de la urgențele programate și chirurgia de zi.

Potrivit Ordinului 412 din 17 aprilie 2020 cu privire la testarea de laborator a pacienților cu COVID-19 încadrați în tratament la domiciliu, deșeurile rezultate din activitatea de prelevarea a probelor biologice, inclusiv echipamentele individuale de protecție, vor fi plasate în saci pentru colectarea deșeurilor infecțioase de culoare galbenă cu semnul „risc biologic”, și vor fi gestionate corespunzător deșeurilor periculoase.

Potrivit Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală fiecare producător de deșeuri rezultate din activitatea medicală este responsabil de gestionarea deșeurilor în mod sigur pentru mediu și sănătate, de colectarea separată și împachetarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, de stocarea temporară și transportarea în condiții sigure a deșeurilor, tratarea și eliminarea finală. Tot producătorul de deșeuri medicale este obligat să ducă o evidență a datelor și informațiilor privind deșeurile produse și gestionarea acestora, educarea și formarea personalului.

Nerespectarea prevederilor Regulamentului sanitar atrage după sine răspunderea conform prevederilor articolului 154 din Codul contravențional, ceea ce presupune o amendă de la 20 la 40 de unități convenționale (1.000 – 2.000 de lei) aplicată persoanei fizice sau muncă neremunerată în folosul comunității de până la 60 de ore, cu amendă de la 200 la 300 de unități convenționale (10.000-15.000 de lei) aplicată persoanei juridice cu sau fără privarea, în ambele cazuri, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an.

Potrivit Notei informative care însoțește Regulamentul sanitar este necesar ca fiecare raion să dispună de un autoclav cu capacitatea de 200 litri, costurile investițiilor estimativ fiind de 3.906 mii de dolari.

Concluzii

Pe măsură ce blocajele au intrat în vigoare pentru a încetini răspândirea bolii COVID-19, cererea globală de petrol s-a prăbușit. Drept consecință, prețurile petrolului au scăzut, ceea ce face ca fabricarea materialelor plastice din combustibili fosili să fie mai puțin costisitoare decât reciclarea. Diferența aceasta de cost, la care se alătură și modificările stilului de viață au favorizat utilizarea plasticului, ceea ce duce la creșterea poluării cu plastic.

Cu toții suntem conștienți de necesitatea unei lumi mai sustenabile. În prezent, fiecare stat încearcă să elaboreze modele eficiente de gestiune a deșeurilor medicale, ca sursă de materie primă iminentă. A fi sustenabil reprezintă un termen, pe care mulți, îl consideră un „cost suplimentar”. Însă pe baza economiei circulare se pot îmbunătăți eficiența ecologică, economică, a lanțului de aprovizionare - creând un efect pozitiv asupra succesului economic, în timp de pandemie, precum și asupra planetei.

O economie durabilă se construiește, în primul rând, pe principii etice, pe inovație, pe investiții și pe o bază financiară solidă, folosind resursele disponibile în avantajul societății. Ideal ar fi utilizarea acestor resurse într-un mod eficient, responsabil beneficiind de ele pe termen lung, asigurând un profit constant. Economia durabilă modernă se concentrează atât pe consumatori, cât și pe dezvoltarea personală a angajaților, sănătatea lor și aspirația spre un stil de viață echilibrat, care să includă bunăstarea fizică.

Dezvoltarea sustenabilă în Republica Moldova trebuie să răspundă provocărilor generate de economia digitală dezvoltată din cauza pandemiei COVID-19, de procesul de adaptare și combatere a schimbărilor climatice, de evoluțiile demografice și corectarea dezechilibrelor economice generate de modelul creșterii pe bază de consum. Sunt necesare investiții în infrastructură și tehnologie prin combinarea resurselor private interne și internaționale de capital cu resursele publice într-un mecanism care să asigure realizarea unui randament al investițiilor comparabil atât în sectorul public și cel privat.

BIBLIOGRAFIE

1. Cutler, S. 2020. *Mounting medical waste from COVID-19 emphasizes the need for a sustainable waste management strategy*. Ed: Frost & Sullivan.
2. Kimini, A. 2020. *How the COVID-19 plastic boom could save the oil industry*. Ed:OilPrice.

3. Iordanov, R. Punga, I. 2020. *Managementul deșeurilor medicale generate de COVID 19*. Ed: AOECOCONTACT.
4. Zuo, M. 2020. *Coronavirus leaves China with mountains of medical waste*. South China Morning Post
5. Bermingham, F. & Tan, S.-L. 2020. *Coronavirus: China's mask-making juggernaut cranks into gear, sparking fears of over-reliance on world's workshop*. South China Morning Post
6. Available at: www.scmp.com/economy/global-economy/article/3074821/coronavirus-chinas-mask-making-juggernaut-cranks-gear [Accessed: 04.11.2020]
7. Proiectul: Consolidarea guvernării participative prin dezvoltarea OSC-urilor, 2017. *Economia verde în Republica Moldova: perspective de dezvoltare*. AO EcoContact.
8. Available at: https://www.ecocontact.md/wp-content/uploads/2018/01/Economia-verde_ROM-1.pdf [Accessed: 04.11.2020]
9. United Nations, 2015. *Sustainable development goals*.
10. Available at: www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/ [Accessed: 04.11.2020]
11. Rotaru, S. Portalul de știri: *SănătateInfo*. Publicat în data de: 28.07.2020
Available at: <http://sanatateinfo.md/News/Item/9498> [Accessed: 04.11.2020]
12. WHO. Official. *WHO Coronavirus Disease*
13. Available at:
https://covid19.who.int/?gclid=CjwKCAiAnIT9BRAmEiwANaoE1Xgxo3YWvPg2blaEa1xa9i8V8UzDuipMwH84LgW59LPjY26tVIpPxoCHuIQAvD_BwE [Accessed: 04.11.2020]
14. Planul Junker. Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Națiunilor Unite.
15. Available at: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection_paper_sustainable_annexi_ro.pdf [Accessed: 04.11.2020]

3.8. ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ОТЧЕТ ОРГАНИЗАЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ И СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ

Ludmila MASKO

Abstract

The article problematic aspects are investigated formation of indicators of environmental reporting of organizations. Based on the results, the form of annex to the accounting (financial) statements - "Environmental report" was developed, which reflects aspects of the greening of microeconomic indicators presented by business entities in the forms of accounting and statistical reporting. The indicators of this report are aggregated by types of environmental assets and liabilities of business entities and are structured in the context of nature management and environmental protection activities. The synergistic economic effect of the developed application lies in the fact that due to the integration of individual indicators into a single form of environmental reporting and, as a result, the acquisition of new qualities of the information received, the need for timely management decisions on rational nature management and environmental protection will increase. The proposed form of the environmental report will contribute to the formation of the necessary, reliable and complete information on the environmental performance of organizations in the context of sustainable development.

Аннотация

В статье исследованы проблемные аспекты формирования показателей экологической отчетности организаций. По результатам разработана форма приложения к бухгалтерской (финансовой) отчетности — «Экологический отчет», которая отражает аспекты экологизации микроэкономических показателей, представляемых субъектами хозяйствования в формах бухгалтерской и статистической отчетности. Показатели данного отчета агрегированы по видам экологических активов и обязательств субъектов хозяйствования и структурированы в разрезе природопользования и природоохранной деятельности. Синергетический экономический эффект разработанного приложения заключается в том, что благодаря интеграции отдельных показателей в единую форму экологической отчетности и, как следствие, приобретении новых качеств полученной информации, возрастет необходимость принятия своевременных управленческих решений по рациональному природопользованию и природоохранной деятельности. Предлагаемая форма экологического отчета будет способствовать формированию необходимой, достоверной и полной информации об экологических показателях деятельности организаций в контексте устойчивого развития.

Keywords: *accounting (financial) reporting, environmental report, accounting and analytical support, environmental assets, environmental liabilities, synergistic economic effect.*

Ключевые слова: *бухгалтерская (финансовая) отчетность, экологический отчет, учетно-аналитическое обеспечение, экологические активы, экологические обязательства, синергетический экономический эффект.*

Введение.

Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года, содержит положения, которые по своему сущностному наполнению отражают направления обеспечения практики хозяйственной деятельности организаций учетной информацией, способствующей экологизации производства и рациональному природопользованию в целях обеспечения ресурсосбережения, сохранения и улучшения качества окружающей среды, повышения экологической эффективности принимаемых управленческих решений (Национальная стратегия, 2017). Субъектам хозяйствования необходимо располагать полной и достоверной учетной информацией об активах и обязательствах экологического характера, в целях эффективного осуществления деятельности, основанной на принципах рационального природопользования, сохранения и улучшения качеств окружающей среды. Однако бухгалтерская отчетность в Республике Беларусь не отражает связи между финансовыми результатами организации и состоянием окружающей среды. В связи с этим интеграция в нее экологических показателей служит ключевой проблемой.

Важно отметить, что благодаря интеграции экологических показателей в формы бухгалтерской (финансовой) отчетности и, как следствие, приобретении новых качеств полученной информации, возрастет необходимость принятия своевременных управленческих решений по рациональному природопользованию и природоохранной деятельности. Таким образом полученный синергетический экономический эффект охарактеризует финансово-экономическую устойчивость субъекта хозяйствования. Синергетический эффект экологической составляющей деятельности отразит повышение ресурсосбережения. Это в совокупности будет способствовать рациональному природопользованию и природоохранной деятельности субъектов хозяйствования.

Считаем, что в формах отчетности организаций в обязательном порядке должна находить отражение информация о природопользовании и формах природоохранной деятельности, что в свою очередь обеспечит современные потребности в таких данных. В связи с этим исследование порядка формирования показателей экологического отчета организации и их синергетического эффекта является актуальным, а полученные результаты имеют практическое значение.

Основная часть. Современный этап развития общества зависит от состояния природных ресурсов и изменения качества окружающей среды. В связи с этим современные условия хозяйствования нацелены на сохранение и охрану окружающей среды, что обосновывает отражение экологических

показателей в бухгалтерской отчетности. Многие отечественные и зарубежные экономисты обращают особое внимание на необходимость реформирования системы сбора и представления данных для приведения ее в соответствие с современными тенденциями формирования учетно-аналитической информации.

Например, Я.В. Соколов и В.Я. Соколов (2009) при исследовании вопросов экологического учета отмечают, что «Уже сейчас бухгалтерам рекомендуют составление экобалансов, т.е. отчетности, отражающей влияние расходов, связанных с природоохранными мероприятиями». Вместе с тем организация вправе представлять заинтересованным пользователям и «дополнительную информацию, сопутствующую бухгалтерской отчетности», в составе которой, например, Я.В. Соколов (2009), указывает и информацию по природоохранным мероприятиям.

Профессор Центра исследований социального и экологического учета при Университете Данди, Шотландия Р. Грей (1997), в рекомендациях по составу данных сводного экологического отчета, подчеркивает, что «...обнародование результатов деятельности в области охраны окружающей среды остаются добровольными, это будет уделом меньшинства, в основном крупных компаний... Экологические отчеты — не только важный механизм демонстрации для общественности своей готовности к действиям по охране окружающей среды, но и результат самих действий». Особенно Р. Грей (1997) подчеркивает, что «...трудно решиться на публикацию неприятных цифр, но большая часть компаний, однажды подготовивших экологический отчет, продолжает составлять его в последующие годы».

Как отмечают В. Цуркану, И. Голочалова, А. Штаховски (2007): «Развитие международных экономических связей обосновывает необходимость ...вносить соответствующие изменения в национальный учет, но не как дополнение, а как неотъемлемую часть исследования, изучения и практики». При этом традиционный бухгалтерский учет в отношении инвесторов и займодавцев, как подчеркивает А.И. Шигаев (2011), «не способен в полной мере удовлетворить их потребности, так как нацелен на фиксацию прошлых, уже состоявшихся событий и фактов и отражение существующего финансового положения организации».

В связи с этим актуально высказывание П.Я. Папковской (2001): «...развитие новых экономических отношений требует теоретического переосмысления и совершенствования организации бухгалтерского учета ... в соответствии с условиями рыночной экономики».

Важно подчеркнуть, что Государственная политика Республики Беларусь (Стратегия, 2011) в области охраны окружающей среды направлена на обеспечение прав граждан на благоприятную окружающую среду как

основного условия устойчивого социального и экономического развития страны. Для выхода на траекторию устойчивого развития, необходимо ориентироваться на общесистемные принципы, реализовать определенные императивы и соблюдать критерии, обеспечивающие гармоничное развитие экономики, социальной сферы и окружающей среды в их взаимодействии (Национальная стратегия, 2017). Поэтому в современных условиях хозяйствования возрастает потребность пользователей в экологоориентированных данных, формируемых в системе счетов бухгалтерского учета, отражаемых в бухгалтерской и статистической отчетности. Такая информация позволит повысить экологизацию микро- и макроэкономических показателей.

Результаты проведенного исследования позволяют сделать вывод о том, что субъекты хозяйствования не формируют в учете необходимую информацию о природоохранной деятельности, так как данное требование не закреплено законодательно.

Следует подчеркнуть, что учетно-аналитическому обеспечению природоохранной деятельности организаций Республики Беларусь присущи такие недостатки, как: формы природоохранной деятельности не обеспечены законодательно соответствующими аналитическими признаками группировки данных в системе счетов бухгалтерского учета, по которым было бы возможно формировать показатели по различным направлениям природоохранной деятельности; идентификация в системе бухгалтерского учета информации о природоохранной деятельности не осуществляется в необходимом детализированном виде и поэтому не соответствует современным потребностям в ней; в системе бухгалтерского учета не предусмотрены формы регистров, в которых возможно формировать данные по различным направлениям природоохранной деятельности, что является следствием отсутствия их в детализированном виде на счетах бухгалтерского учета; отсутствуют отдельные формы бухгалтерской и статистической отчетности, отображающие данные о природоохранной деятельности субъектов предпринимательства, что лишает необходимой и полезной информации пользователей, принимающих решения по устойчивому развитию экономики.

На наш взгляд, дальнейшее сохранение существующего подхода к отражению экологической информации в системе бухгалтерского учета и формах отчетности не позволяет выполнять в полном объеме положения Национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года.

Считаем, что экологоориентированные данные, формируемые в системе счетов бухгалтерского учета, отражаемые в бухгалтерской и

статистической отчетности позволят повысить экологизацию микро- и макроэкономических показателей. В связи с этим нами предлагается внести изменения в учетно-аналитическое обеспечение природопользования и природоохранной деятельности организаций Республики Беларусь. Согласно схеме предлагаемых направлений совершенствования учетно-аналитического обеспечения природоохранной деятельности организаций Республики Беларусь, целесообразно дополнить Учетную политику организаций аспектами, связанными с отражением экологических активов и обязательств природопользования и природоохранной деятельности в системе бухгалтерского учета (Масько, 2015).

Результаты проведенного исследования обосновывают предлагаемый авторский вариант формы приложения к бухгалтерской отчетности — «Экологический отчет» (таблица 1). Данная форма отражает аспекты экологизации микроэкономических показателей, представляемые субъектами хозяйствования в формах бухгалтерской и статистической отчетности. Показатели данного отчета агрегированы по видам экологических активов и обязательств субъектов хозяйствования, а структурированы в разрезе природопользования и природоохранной деятельности.

Синергетический экономический эффект разработанного приложения заключается в том, что благодаря интеграции отдельных показателей в единую форму экологической отчетности полученная информация приобретает новые качества. В связи с этим, возрастет необходимость принятия своевременных управленческих решений по рациональному природопользованию и природоохранной деятельности. Синергетический эффект экологической составляющей деятельности отразит повышение ресурсосбережения. Важно отметить, что предлагаемая форма «Экологический отчет» аккумулирует информацию, содержащую новые качества и является одним из значимых источников на этапе планирования аудита экологических вопросов организации по операциям с экологическими активами и обязательствами. Аудиторское заключение в совокупности с другими необходимыми документами может иметь важное значение при принятии «... решений инвесторами по предоставлению инвестиций...» (Masko & Pankov, 2018) или банками по открытию кредитных линий для финансирования различных проектов организации. Надежность информации аудита повышает доверие к отчетам организации, а эффективные методики контроля (Masko & Pankov, 2019), снижают риск необнаружения существенных искажений бухгалтерской (финансовой) отчетности. Сравнение итоговых сумм отчета по позициям экологические активы (всего) и экологические обязательства (всего) (Экологический

результат) позволит достоверно установить существенность влияния экологических вопросов на бухгалтерскую отчетность аудируемого лица. Это будет являться основой принятия решения аудиторской организацией о первоочередности аудита экологических вопросов: с экологических активов или экологических обязательств. Информация предложенной формы «Экологический отчет» будет способствовать последовательному установлению циклов, подциклов и объектов аудита экологических вопросов организации по операциям с экологическими активами и обязательствами.

Выводы. Учитывая исключительную важность сохранения и восстановления природной среды, рационального использования природных ресурсов и их воспроизводства, предотвращения вредного воздействия на окружающую среду хозяйственной деятельности и ликвидации ее последствий, обосновано предложен авторский вариант формы приложения к бухгалтерской (финансовой) отчетности — «Экологический отчет». Агрегирование показателей данной формы по видам экологических активов и обязательств субъектов хозяйствования, а структурирование в разрезе природопользования и природоохранной деятельности, характеризуется тем, что их объединённое действие существенно превосходит эффект каждого отдельного показателя. Предлагаемая форма приложения к бухгалтерской (финансовой) отчетности — «Экологический отчет» будет способствовать формированию необходимой, достоверной и полной информации об экологических показателях деятельности организаций в контексте устойчивого развития.

**Таблица 1 - Рекомендуемая форма приложения к годовому отчету организации
«Экологический отчет» (фрагмент)**

за _____ 20__ г. (руб.)

Наименование экологических активов и обязательств	Итого на начало года	Виды деятельности											Итого на конец года	В том числе	
		Виды природоохранной деятельности в разрезе отдельных природных сред						Природопользование			Природоохранный деятель	Природопользовани е			
		охрана атмосферного воздуха	охрана водных ресурсов	охрана земель и т.д.	охрана биоразнообразия и ландшафтов, в том числе		Итого	земля	вода и др.	Итого					
охрана лесных ресурсов и нелесных растительных комплексов	охрана и воспроизводство животного мира				обращение с отходами производства и потребления	борьба с шумом и вибрацией									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
<i>Экологические активы, всего</i>	0	8400							8400	1200		1200	9600	8400	1200
<i>В том числе: ... и т.д.</i>															
<i>Экологические обязательства, всего</i>		200							200	300		300	500	200	300
<i>В том числе: ... и т.д.</i>															
<i>Экологический результат: (Экологические активы, всего - Экологические обязательства, всего)</i>		8200							8200	900		900	9100	8200	900

Источник: собственная разработка автора на основе изучения нормативной и специальной экономической литературы.

ИСТОЧНИКИ ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Грей, Р., 1997. *Экологический учет: введение в основные проблемы* / Р. Грей // *Экологический учет и аудит: сб. ст. / под ред. Л.З. Шнейдмана.* — М., 1997. — С. 25–38.
2. Масько, Л.В., 2015. *Бухгалтерский учет и аудит экологических активов и обязательств* / Л.В. Масько. – Новополоцк: ПГУ, 2015.
3. *Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 г.*— Минск : 2017.
4. Папковская, П.Я. (2001) *Производственный учет в АПК: теория и методология* / П.Я.Папковская. – Мн.: ООО «Информпресс», 2001.
5. Соколов, Я.В., 2009. *История бухгалтерского учета : учебник* / Я.В. Соколов, В.Я. Соколов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Магистр, 2009.
6. Соколов, Я.В. и др, 2009. *Бухгалтерская (финансовая) отчетность : учеб. пособие* / Н.В. Генералова [и др.]; под ред. Я.В. Соколова. — М. : Магистр, 2009.
7. *Стратегия в области охраны окружающей среды Республики Беларусь на период до 2025 года* – Минск: решение коллегии Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь 28.01.2011 г. № 8-Р
8. Цуркану, В., 2007. *Международный бухгалтерский учет : учебник* / В. Цуркану, И. Голочалова, А. Штаховски. — Кишинев : Молдав. экон. акад., 2007.
9. Шигаев, А.И., 2011. *Актуарный учет и использование его данных для управления* / А.И. Шигаев ; под. ред. В.Б. Ивашкевича. — М. : Магистр : ИНФРА-М, 2011.
10. Masko L., Pankov P., 2019. *The control of transactions with derivatives in the non-financial organizations in the Republic of Belarus*, in *New Challenges of Econ. and Business Developm.* – 2019: Incentives for Sustainable Econ. Growth proceedings, Riga, Latvia, May 18-19, 2019, pp. 544-555.
11. Masko L., Pankov P., 2018. *Interdependence of investment attractiveness of the organization and hedging*. Bulletin of PSU. No. 5. pp. 39-45.

